

KALEVALA.

UUDEN KALEVALAN YHDESTOISTA PAINOS.

HELSINGISSÄ
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA.

Hinta: 2 mk.

SUOMALAISEN

KIRJALLISUUDEN SEURAN

TOIMITUKSIA.

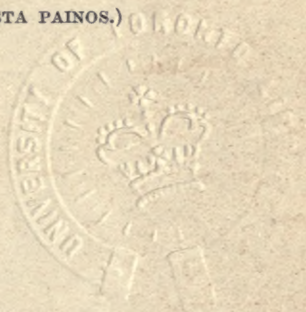
48 OSA.

I.

KALEVALA.

TOINEN STEREOTYPEERATTU TEKSTILAITOS.

(UUDEN KALEVALAN YHDESTOISTA PAINOS.)

HELSINGISSÄ 1909.
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA.

HELSINGISSÄ 1909.
SUOMAL. KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ.

Alkulause.

§ 1. *Kalevala-runojen järestyksestä.* Tämä kirja esivanhempaimme muinaisesta olosta, elämästä ja toimista ilmestyy nyt paljo täydellisempänä, kun minkä entisessä korjuussansa oli, ja tulee uskottavasti nykyisessä muodossansa pysymään, sillä keräämättömiä runoja tästä laadusta ei mahda enää asiaksi löytyä, koska kaikki paikat, joissa vaan vähänki on toivottu runoja laulettavan, jo ovat useampia kertoja ja useammilta kerääjiltä ristin rastin käydyt ja etsityt. Hyvin muistaen, että ne tulevat olemaan vanhimpana omituisena jälkimuistona Suomen kansalle ja kielelle, kunnes niitä maailmassa löytyy, on niitä kaikella mahdollisella huolella ja ahkeruudella pyydetty sovitella ja liittää toinen toisiinsa niin hyvästi, kuin vaan on osattu, ja koota niihin kaikki, mitä runot senaikuisesta elämästä, tavoista ja vaiheista ovat tiedoksi säilyttäneet. Sovittamisessa on kuitenki paljo mielivaltaa ollut, sillä paraimmiltaki laulajoilta ei ole kovin monta runoa yhteen jaksoon saatu, eikä sitäkään aina yhteen laatuun, jonka tähden usein kyllä on täytynyt itse aineen keskinäinen vaade perusteeksi panna, ja katsomatta entisen Kalevala-laitoksen järestystä välistä siitäki poiketa. Arvattavasti ei hän siis lienekään järestyttämisen työ niin luonnistunut, että taitaisi olla kaikille mielen mukainen, ja ettei siinä aina yhtä ja toista jäisi muistuttamista.

§ 2. *Erityisistä nimistä runoissa.* Ei ainoastansa järestyksessä, vaan usein nimissäki, eroavat eri laulajoilta ja eri paikoilta saadut runot toisistansa. Yksi laulaa *Väinämöisestä,* minkä toinen *Ilmarisesta,* kolmas *Lemminkäisestä;* yksi *Lemminkäisestä,* minkä toinen *Kullervosta* eli *Joukahaisesta.* *Kullervon* siassa veronvientimatkal-

lansa (35: 69—358) on toisilla *Tuiretuinen*, *Tuurikkinen*, *Lemminkäinen* eli *vanha Väinön poika*.

Sama epävakaisuus on myös paikkojen nimissä haittaava. Kerran toisenki hämmentyvät *Kalevalan*, *Väinölän*, *Luotolan*, *Luotelan*, *Päivölän*, *Päivilän*, *Jumalisten*, *Vuojelan*, *Joukolan*, *Saarelan*, *Sariolan*, *Saraojan*, *Sarajahan*, *Pohjolan*, *Lapin*, *Ruijan* nimet toisiinsa, joka hämmennys niin näiden, kuin edellisten nimien välillä on varsinki vähäpätöisemmissä asioissa tavallinen, pää-asioissa harvemmin tapahtuva. Kaikessa semmoisessa nimiseossa on kuitenki kaksi opasta hyvänä apuna ollut, nimittäin *aineen johto* ja *paraimpien laulupaikkojen runot*.

§ 3. *Kalevala-runojen nykyisestä kotipesästä.* Paras ja rikkain runokoti on ainaki *Vuokkiniemen* pitäjä *Vienan* eli *Arkankelin* lääniä. Siitä itäänpäin *Jyskyjärvelle* ja *Paanajärvelle*, tahi pohjaiseen päin *Tuoppajärvelle* ja *Pääjärvelle* tullessa huononevat runot huononemistaan. Paremmin ovat etelään päin säilyneet ensin *Repolassa* ja *Himolassa Aunuksen* lääniä ja siitä rajan poikki Suomen maahan tullen *Ilomantsissa*, *Suojärvellä*, *Suistamossa*, *Impilahdessa*, *Sortavalassa* ja Laatokan läntisiä rantamaita myöten *Inkereen* asti, jossa viimeisessäki vielä myös joita kuita Kalevalan runoja, ehkä vajanaisesti, muistellaan.

§ 4. *Ensimmäiset Kalevala-runojen kotipesän ja järestyttämisen viittaajat.* Entisen läänin-lääkärin, tohtori *Zakarias Topeliuksen* ansioksi mainittakoon, että hän viidessä osassa, vuosina 1822—1831, ilmestyneillä runokokouksillansa: *Suomen Kansan Vanhoja Runoja ynnä myös Nykyisempiä Lauluja*, laitti ensimmäisen tiedon näiden runojen varsinaisesta kotipesästä. Jo sitä ennen oli Akatemian apulainen, nykyinen professori *Reinhold von Becker*, Pohjanmaalta koonnut muutamia runoja Väinämöisestä ja 1820 vuoden Turun Viikko-Sanomissa suorittanut niitä johonkuhun järestykseen keskenänsä, joka oli ensimmäinen yritys sitä laatua. Ilman näittä kahdetta miehettä Kalevalan runot ehkä vieläkin olisivat entisessä piilossansa; sillä kenpä ilman Topeliuksen johdotta olisi arvannut niitä Venäjän Karjalasta etsimään lähteä, ja kenenkä päähän olisi juuri äkisti taitanut tulla niiden yhteen kutomisen ajatus, jos von Beckerin yritys ei olisi ohjannut siihen?

§ 5. *Kalevala-runojen alkuperäisyydestä.* Useampia paikkoja näistä Kalevalassa löytyvistä runoista laulellaan itsekseenki. Sem-

moisia ovat *raudan synty* (r. 9), *metsämiehen lu'ut* (r. 14), *karjan lu'ut* (r. 32), *tulen synty* (r. 47) ja muut *loihturunot, häävirret* (r. 21—25), *otson runot* (r. 46). Kalevala-laulajien johdolla, jotka semmoisiin paikkoihin tultuansa useinki jättävät ne laulamatta sanoen: „siitä lähtee se tavallista raudan lu'un jälkeä», taikka: »siitä tulee häävirret laulettavaksi, joita saatta naisilta», on niitä korjattu ja täydellisyytetty kaikkein senlaatuisten runojen yhteisellä avulla katsomatta, laulettiinko niitä yhteen jaksoon Kalevala-runojen kanssa, elikkä erilleen niistä. Semmoisia käytetään vielä nykyaikoinaki tavallisissa tarpeissansa yli koko Karjalan maan, niin Suomen, kuin Venäjän puolella rajaa, myös Inkeressä ja paikoittain Savossaki ja Pohjan maalla, ja ehkä niihin, kuin arvattavasti muihinki runoihin, aikaa voittaen on uusia sanoja ja mietteitä paikoillensa lisäksi tullut, niin on kuitenki hankala, jopa mahdotoinki, eroittaa ne alkuperäisistä Kalevalan aikuisista. Parempi on heittää semmoinen tarkempi eroittaminen ja ennemmin pitää ne alkuperäiset runot ei muuna, kun tarina-maalle kylvettyinä siemeninä, joista nykyinen runotouko vuosisatojen, ehkä tuhansienki, kuluessa on nousnut ja paisunut.

Laulujen alkuperäisyyden kanssa käypi miltei seuraavaan tapaan. Pitopaikoissa eli muissa seuroissa kuulee joku uuden laulun ja kokee sen muistoonsa panna. Sitte toisessa tilassa sitä jo itse uusille kuulioille laulaessansa muistaa tarkemmin itsen aineen, kun sen sana sanalta joka mutkassansa kertomisen. Ne paikat, joita ei muista juuri entisillä sanoillansa, kertoo omillansa, paikoin ehkä somemmasti, kun sitä ennen olivatkaan, ja jos joku vähä-arvoisempi seikka lomasta jäisi pois, niin taitaa toinen laulajan omasta päästä tulla siaan. Samalla tavalla menettelevät sitte toiset ja kolmannet kuuliat laulua, ja laulu muuttuu, minkä muuttuu, enemmin erinäisissä sanoissa ja mutkissa, kun itsessä aineessa. Tämän laatuisen laulutarinan rinnalla kulkee kuitenki toinen, joka paremmin säilyttää sitä vanhoissa sanoissa ja saranoissansa, nimittäin lapsen vanhemmiltansa polvi polvelta oppiminen, mutta samassa kun se estää toisen kulkusisarensa ylen kauas poikkeamasta, täytyy sen itsenki toisinaan sitä noudattaa, ettei muuten jäisi kovin jälelle.

§ 6. Vanhojen runojen pelätystä häviämisestä. Siitä että Venäjän Karjalassa vanhoja runoja ja niiden laulajoita näihin aikoihin asti on kunniassa pidetty, voisi päättää, laulajien runojansa ei unoh-

taneen, vaan ennemmin niitä parannelleen ja kaunistelleen nykyiseen muotoonsa monilukuisissa toisinnoissa. Muutamia vuosisatoja tätä ennen niitä ehk' ei olisi löytynyt siihen paljouteen, vaikka kyllä jo silloinki kaikki olivat taimella ja heristymässä. Tästälähin alkavat ne taas pikemmin supistua, kun uusilla lisäyksillä enetä, sillä kun, ken ikänänsä tahtoo, saapi ne valmiina kirjana käteensä, ja täydellisempänä, kun minkä kenen erinäinen muisto kannattaisi, niin katoaa muistolta laulamisen arvo, ja arvon kadottua itse muistolta laulaminenki. Se käypi samate kun jonkun kielen eri murretten kanssa yhteisen kirjakielen voimiin päästyänsä. Sitä ennen erkanivat erkanemistansa yksi murre toisesta, ja väliin ilmautui uusia; kirjakielen saatua alkoivat taas kaikki sen ympärille yhdistyä.

§ 7. Vierassukuisista sanoista. Edellä mainitusta runojen kulkuja säilyntätavasta on huokeasti ymmärrettävä, kuinka niihin tuo tuostakin on tainnut yhtyä semmoisia sanoja, jotka arvattavasti vasta myöhempinä aikoina ovat kieleen tulleet, joista siis ei suinkaan olo päättämistä, itse runojenkin ei vanhempia olevan. Sanat ja kieli runoissa ei ole muu, kun tarinan ulkonainen ajan mukiin muodostuva puku. Myös on monta vanhoissa runoissa löytyvää ruotsin eli venäjän sukuista sanaa tainnut jo Permian vallan aikana tavallinen olla, koska muinaistietojen mukaan Permialaiset kävivät kauppaa niin Islandilaisten ja Norjalaisten, kuin Venäläistenki kanssa, ja kaupankäviät kansat aina saavat kaupan päällisiksi uusia sanoja kieleensä. Suuri osa semmoisia ruotsin sukuisia sanoja, joita tavallisesti arvellaan vasta myöhemmin, Suomen maan Ruotsin yhteyteen jouduttua, Ruotsalaisilta saaduksi, löytyy rajanki takana Venäjän maalla Karjalassa ja Aunuksessa. Niiden siellä löytyminen on vaikea muulla ehdolla selittää, kun sillä, että olivat tuttuja jo ennen Suomalaisten eroamista Ruotsin ja Venäjän vallan alaisiksi.

§ 8. Runojen syntyajoista ja alkuperäisestä kodista. Montakin arvelua on näiden runojen syntyajoista ja paikasta ollut. Muita asianmukaisemmalle näyttää se, joka pitää niitä Permian vallan aikana syntyneinä Vienan (eli Valkean) meren kaakkoisrannoilla, taikka niiden isojen järvien, Voikojärven, Oniekan ja Laatokan, seuduilla, jotka kaaressa makaavat Oniekan lahden välillä Vienanmerta yhdellä, ja Suomenlahden Itämerta, toisella puolella. Se osa Suomalaisia Venäjän Karjalassa, joiden tykönä nämät runot ovat halki vuosisatojen

säilyneet, näyttää kun olisi vanhan rikkaan, voimakkaan ja kuuluisan Permian kansan suoraa jälkisukua. Sillä on vielä yli muiden Suomalaisten joku ulkonainen perintösivistys vanhoista ajoista, omituisia jälkiä jonkunlaisesta yhteis-elämästä, erinomainen, kaikkia kieltoja ja vastuksia kiertelevä kaupan into, nopsa sekä ruumiin liike että mielen maltti yrityksissänsä, joka kaikki samassa kun heidän nykyinen asunsiansa, runomuistinsa, kielessänsä tavattavat ruotsinsukuiset sanat, vaimoväen omalaatuiset koristukset y. m. saapi vanhoista Permian ajoista paraan selityksensä. Ruumiin nopeudessa, pian hoksaavassa mielen maltissa ja kaupanhalussa ovat Suomen maan Pohjalaiset ja Karjalaiset heidän lähimpiä sukulaisiansa, jälkimmäiset ynnä Inkeriläisten kanssa runomuistissaki.

§ 9. *Pohjolan asukkaista.* Löytyy kyllä aihetta siihenki luuloon, että Pohjolan eli Pohjan kansalla näissä runoissa ymmärrettäisi Lappalaisia, mutta asianmukaisemmalta näyttää kuitenki, Pohjolassa ei Lappalaisia, vaan jonkun eri lahkokunnan Suomalaisia asuneen. Tosin nimitetään lausekerroissa (parallelismoissa) Pohjolata välistä Lapiksiki, mutta se näyttää ainoastansa joku herjausnimi olleen samate kun *Pimentola, Untamola, Kylmä kylä, Miesten syöjä sia* j. m. Ainoastansa yhdessä paikassa (12: 199, 200) osoitetaan Pohjolassa outoa kieltä puhutuksi, mutta sen paikan voipi silläki tavalla selittää, että Lemminkäisen äiti, kun kielsi poikaansa Pohjolaan lähtemästä ja ynnä muiden syiden, jotka pidättäisivät häntä lähtemästä, sanoi »etkä tunne kieltä Turjan, maha et lausua lapiksi», kielellä tarkoitti ei puhetta, vaan Pohjolan omituista loihtutaitoa. Myös on se paikka voinut myöhemmin runoon tulla, eli josta kusta alkuansa toisesta runosta siihen sekautua, eikä, jos kuinkin olkoon, merkitse paljo mitään niitä moninaisia muita paikkoja vasten, jotka osoittavat Pohjolan ja Kalevalan asukasten huokeasti toinen toisensa kielen ymmärtäneen. Muuten on koko elämän laatu Pohjolassa paljo eroava Lapin niin nykyisestä, kuin arvattavasti muinaisestakin elämän laadusta, ja koko edellisessä Kalevalan osassa pysyy Pohjolan kansa voimakkaampana, kun mikä milloinkaan Lappalaisiin sopisi. Lemminkäinen muistuttaa (27: 109—114) sekä muiden että omistansa Pohjolaan viemistä ohrista, joilla kyllä ei muuta kun verojyviä ja veron-alaisuutta tarkoitettane, jota myös toisessaki paikassa (35: 65—74) osoitetaan; mutta koskas olisi joku muu kansa Lappalaisille ve-

ron-alainen ollut? Entistä ylivaltaansa muistelee Pohjolan emäntä myös runoissa 42: 335, 336 ja 43: 371—374. Uskottavinta on siis Pohjolassaki jonkun Suomalaislahkokunnan asuneen, jolle Kalevalasta aikoinansa maksettiin veroa, kunnes Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen tekivät lopun veron-alaisuudelle. Juuri siinä onki Kalevala-runojen keskinäinen side eli yhteys, että kertovat, kuinka Kalevala vähitellen vauristui Pohjolan vertaiseksi ja viimein pääsi voitolle.

§ *10. Kielenlaatu näissä runoissa* on Karjalan tavallista suomea, eikä paljo poikkeava muidenki Suomen maakuntain puheesta, jonka tähden Suomalainen mistä tahansa vähällä tottumisella ne helposti ymmärtää. Muutamia oudompia sanoja on kuitenki koettu erittäin selittää ja tässä ehkä sopinee eräitä muita selityksen viittoja antaa.

Semmoiset sanat, jotka matkivat jota kuta ääntä eli liikuntoa *(onomatopoëtica)*, ovat yleensä suomessa tavalliset, ja saavat usein paikalta, jossa tavataan yhteydessä toisten sanojen kanssa, paraan selityksensä. Sellaisia ovat esimerkiksi *suihkii, piukkii, loruu, roruu, kamuaa, remuaa, nuhajaa, sohajaa, ratisee, vatisee, ärähtää, sorahtaa, sirettää, hyräytyy, viehkuroi, kääperöitsee, häiläyttää, nauskahuttaa, tölläyttää, tuivertaa, haivertaa, karittelee, kahattelee, suhuttelee, siuottelee, luskuttelee, juhmuttelee, käärämöittelee* ynnä monilukuisten muiden. Useammin, kuin itsepäällänsä, tavataan ne jonkun toisen lausukan eli toimisanan vieressä tarkemmin osoittamassa jonkun toimituksen erityistä ääntä eli liikuntotapaa, esimerkiksi: *lyödä lynnähyttelee* s. o. lyö niin että heläjää, *itkeä hyryttelee* s. o. itkee hiljaisella äänellä, *huutaa huikahuttaa* s. o. huutaa raikkaalla äänellä, *käydä kulleroittelee* s. o. käy keveästi ja ripsaasti jalkojansa nostellen, *astua lykyttelee* s. o. astuu joutuisasti, *hiihtää hivittää* s. o. hiihtää terävään ja uutteraan, *juosta puikkii* s. o. juoksee suoraan suurella vauhdilla. Tavataan välistä melkein samanlaatuisia nimi- ja mainesanojaki, esimerkiksi: *huitukka, haitukka, ressukka, rehvana, pöyhtöhäntä, röyhetyinen, källeröinen*, jotka samate kun sellaiset toimisanatkin ovat huokeammat ymmärtää, kun oikein säntillensä selittää eli muilla kielillä sanoa.

Toisenlaatuisia ovat itsekohtaiset eli itseyntyvät toimisanat, joita ainoastansa Karjalan ja Savon kielessä näihin asti on käytetty, vaan muissa murteissa kahdella eri sanalla toimitettu, esimerkiksi *käänte-*

leikse s. o. kääntelee itseänsä, *ajaikse* s. o. ajaa itsensä, *siirräikse* s. o. siirtää itsensä eli itseänsä, *siirräime (siirräihen)* s. o. siirrän itseni eli itseäni, *siirtihe* s. o. siirti itsensä eli itseänsä, *siirrime (siirrihin)* s. o. siirrin itseni, itseäni, *siirrihet (siirrihit)* s. o. siirrit itsesi, itseäsi, *tungeite* s. o. tunge itsesi, itseäsi, *veäite* s. o. vedä itsesi, itseäsi, *pannaita* s. o. panna itsensä, *laskeita* s. o. laskea itsensä, itseänsä, *vetäitä* s. o. vetää itsensä, itseänsä.

Semmoiset toimisanat, kun *käännältää*, *väännältää*, *veältää*, *sivaltaa*, *työnnältää*, *nostaltaa*, *murraltaa* j. m. myös ovat entiselle kirjakielelle enimmäksi osaksi oudonlaiset. Ne osoittavat toimituksen äkillisyyttä ja väkevyyttä, esimerk. *työnnältää* yhtä kun työntää äkisti ja väkevällä kädellä. Äkillisyyttä yksinänsä merkitään semmoisilla toimisanoilla, jotka päättyvät tavuella *see*, esimerk. *vetäisee*, *tarpaisee*, *sitaisee*, *kutaisee*, *tahkaisee*, *parkaisee*, *ärjäisee*, joista enin osa jo vanhastaan on kirjakielelle tuttu.

Kun jota kuta sanaa tahdotaan somistellen eli mielitellen sanoa, niin annetaan sille Venäjän Karjalan murteessa useampiakin eri päätteitä, esimerk. sanasta reki: *reyt*, *rekonen*; käki: *käyt*, *käkönen*; vesi: *veyt*, *vetonen*; susi: *sutonen*; kivi: *kivyt*, *kivonen*; hanhi: *hanhut*, *hanhonen*; meri: *meryt*, *meronen*; mesi: *meto*, *metonen*; neiti: *neiyt*, *neito*, *neitonen*; veli: *velo*, *vello*, *veljyt*, *veijo*, *veito*, *veitonen*; lehti: *lehyt*, *lehtyinen*, *lehtonen*; kesä: *kesyt*, *kesonen*; koivu: *koivas*, *koivahainen*; päivä: *päivyt*, *päivönen*; marja: *marjut*, *marjanen*; sampo: *sammut*, *samponen*; syän: *syämmyt*; taivas: *taivo*, *taivonen*; lammas: *lampahut*, *lampahuinen*; rove: *ropehut*; vene: *veno*, *venonen*, *venehyt*; pyörä: *pyörykkä*, *pyöryläinen*; puola: *puolukka*, *puolukkainen*; pääsky: *pääskynen*, *pääskyläinen*; sirkku: *sirkkunen*, *sirkkulainen*; juoma: *juomukkainen*; olut: *olo*, *olonen*, *oluoinen*, *olukkainen*; yö: *yöhyt*; vyö: *vyöhyt*; suo: *suohut*; pyy: *pyyhyt*; puu: *puuhut*; tie: *tiehyt* j. n. e.

Monilu'ussa on Karjalan ja Savonki murteella ynnä tavallisten kirjakielen päätetten myös toiset omalaatuisensa, esimerk. *tähtilöiksi*, *helmilöiksi*, *helmilöitä*, *ristilöitä*, *jokiloita*, *lukkoloita*, *käärylöihin*, *kelloloissa* j. n. e., jotka eivät merkitse muuta kun tavalliset: *tähdiksi*, *helmiksi*, *helmiä*, *ristiä*, *jokia*, *lukkoja*, *kääryihin*, *kelloissa*, eivätkä käytetä useampi- kun kaksitavuisissa sanoissa, eikä niissäkään, jos nimentäsiassa päättyvät *a*:lla eli *ä*:llä.

§ 11. Kielen kirjoitustavasta. Kirjoitustapaa nykyisessä lai-

toksessa on mahdollisuutta myöten mukailtu tavalliseen kirjakieleen ja yhteisiin kielenopin johtoihin *). Siitä syystä tavataan nyt kirjoitettuna: *osoittaa, tavoittaa, milloin, syytöin, kultainen, vetäisee, naukaisee, muutaime, käännäikse, antoi, annoin, nauris, neula, paula, kaura, seula, kauris, äyräs, koura, ohra, teiri, peura, aura, ottakamme, ottakatte, heittäömme, heittäötte*, jossa entisen, Karjalan-murteisen, kirjoitustavan mukaan oli: *osottaa, tavottaa, millon, syytön, kultanen, vetäsee, naukasee, muutame, käännäksen, anto, annon, nakris, niekla, pakla, kakra, siekla, kapris, äpräs, kopra, otra, tetri, petra, aatra, ottakame, ottakate, heittäöme, heittäöte.*

Samasta syystä on nykyisessä laitoksessa kirjoitettu: *hopea, valkea, sorea, usea, käpeä, leveä, melkeä* **); *laji, neuvo, sauva; enpä, onpi, hänpä;* entisessä: *hopia, valkia, soria, usia, käpiä, leviä, melkiä; lai, neuo, saua; empä, ompi, hämpä.*

Paitsi sanan ensimäisessä tavuessa jakauvat pitkät äänekkäät ja *pitkät* kaksois-äänet eri tavuihin, esimerk. *keihä'än, paha'an, talohon, kylähän, vetehen, käyähän, saatihin, use'in, melke'in* kolmitavuisiksi, ja *keihä'illä, kätky'ille, hope'ita, rehe'ille, otetahan, annettihin* nelitavuisiksi sen siaan, kun tavallisesti sanotaan ja kirjoitetaan *keihään, pahaan, kylään, veteen, käyään, saatiin, usein, melkein* kaksitavuisina, ja *keihäillä, kätkyille, hopeita, reheille, otetaan, annettiin* kolmitavuisina. Merkkiä (') käytetään ainoastaan, missä pitkä äänekäs jakautuu kahteen tavueen taikka usiampia yhdenäänellisiä äänekkäitä kohtautuu, niinkuin sanoissa: *ve'en, puhe'et, sana'an, nää'än* ja missä äänekäs sanan lopusta on runomitan tähden poisheitetty.

Missä kirjoitustapaa ei ole yhteiseen kirjakieleen sovitettu, ymmärrettänee se huokeasti sillänsäki. Niin esimerkiksi lienevät sanat *kielti, väänti, murti, löyti, löynnyt, löytty, löytähän, käätty, käätähän, väätty, souttu, kaata, kaatahan, kaannut, oisi, uunna, kuunna, miesnä, tänä päänä* huokeat käsittää niilläki paikoin, joissa on totuttu sano-

---

*) Katso: *Finsk Språklära af Fab. Collan. Helsingfors 1847.*

**) Alkuperäisesti kuuluivat ne: *hopeta, valketa, soreta* j. n. e. *T*:n jo aikoja äänekästen väliltä kadottua, on niitä kuitenki parempi *e*:llä kun *i*:llä kirjoittaa. Jos kohta paikoin sanotaan *hopia, valkia, soria, leviä*, niin sanotaanpa taas toisin paikoin *hopee, valkee, soree, levee,* joka ynnä *e*:n alkuperäisyyden kanssa vaatii niitä *e*:llä kirjoittamaan. Paikoin kuuluvat vieläki täydellisesti *hopea, valkea, sorea, leveä* j. n. e.

maan: *kielsi, väänsi, mursi, löysi, löytänyt, löyetty (löydetty), löyetään (löydetään), käännetty, käännetään, väännetty, soudettu, kaattaa, kaaetaan (kaadetaan), kaatanut, olisi, uutena, kuutena, miehenä, tänä päivänä*. Samoin ovat semmoiset sanat kun: *päivää, kehräävi, rantaa, hakkaavi* kieliopin sääntöjä vasten pidetyt entisessä Karjalan-murteisessa muodossansa ja kirjoitetut: *päiveä, kehreävi, rantoa, hakkoavi*, sen vuoksi, että kun se niissä löytyvä pitkä äänekäs *(aa, ää)* runomitassa jakautuu kahteen tavueen, niin on tämä jakautuminen helpompi sekä merkitä että puhua näin kirjoittain kun millä muulla tavalla, esim. jos tämmöiset sanat kirjoitettaisi: *päivä'ä, kehrä'ävi, ranta'a, hakka'avi*.

§ 12. Kalevala-runojen kokouksista ja kerääjistä. Niinä neljänätoista vuotena, jotka ovat jääneet siitä ajasta, kun ensimäinen Kalevalan laitos v. 1835 painettiin, on paljo uusia runokokouksia tehty, ja niiden kerääjät ovat olleet: Akatemian oppilas *J. Fr. Cajan*, majisteri *M. A. Castrén*, oppilaat *D. E. D. Europæus, A. E. Ahlqvist, Fr. Polén, Z. Sirelius*, majisteri *H. A. Reinholm* ja myös nykyisen laitoksen suorittaja, joista ensiksi nimitetty kulki omilla varoillansa niitä keräämässä, muut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran avulla. Erittäinkin onnistui Europæukselle *) paljo sekä uusia runoja että toisintoja entisiin, vuosina 1845, 1846 ja 1848, kerätyksi saada. Näistä hänen ja muiden ilmi saattamista suurista runokokouksista, jotka ynnä entisten kokousten kanssa tulevat Helsingissä olevalta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta säilytettäväksi, on nykyinen Kalevalan laitos kasvanut pian toistansa isommaksi ja laajemmaksi, kun minkä entinen oli. Minkä ilmanki, runojen järestyksessä ja muussa sisällisessä kohdassa, lienee entistä laitosta parempi, se asia jääköön itsekunki lukian arvata.

§ 13. Nykyisen Kalevala-laitoksen ko'osta [ja järestyksestä] entisen suhteen. Entisessä laitoksessa oli kaikkinansa 32 runoa, jotka yhteensä sisältivät ei täyttä 12,100 värsyä, nykyisessä sitä vasten on 50 runoa, ja yhteensä lähes 22,800 värsyä. — —

Laukossa 17 huhtikuuta 1849.

E. L.

---

*) Hän on myös kirjaansa: *Pieni Runon-seppä, Hels. 1847* liitetyssä *johdatuksessa runon tekoon* laatinut osaavasti runojen mitteellisestä rakennuksesta ja antanut hyviä neuvoja siitä asiasta tarkempaa tietoa haluaville.

Alkulause

toiseen stereotypeerattuun tekstilaitokseen.

Esillä olevan Kalevalan-painoksen runoteksti poikkeaa Uuden Kalevalan ensimäisen, v. 1849 ilmestyneen painoksen tekstistä seuraavissa kohdissa. On otettu huomioon enimmät niistä oikaisuista ja muutoksista, mitkä Lönnrot itse myöhemmin oli siihen ehdottanut. On korjattu ilmeiset painovirheet, joista osa oli periytynyt myöhempiinkin painoksiin. On muutettu yksikölliset komitatiivi- l. seurantomuodot monikollisiksi ja tehty eräitä muitakin yksityisiä korjauksia (*turmelusta*, ennen *turmellusta*, *longallahan*, *kingotella*, ennen *lonkallahan*, *kinkotella*). Oikeinkirjoitukseen on tasoittelemalla koetettu saada entistä suurempaa yhden- ja johdonmukaisuutta; sitä on samalla pedagoogisista syistä — koska Kalevala on myös koulukirja — muutettu nykyaikaisemmaksi. Välimerkkien käyttöön on sovellettu entistä vaihtelevampaa asteikkoa, sen kun on katsottu edistävän runojen oikeata ymmärtämistä ja senmukaista lukemista. — Runojen alussa olevat sisällysselonteot on säilytetty Lönnrotin niille antamassa muodossa; ainoastaan kohdat, jotka nykyisen kielenkäytön kannalta ovat ilmeisesti virheellisiä, on varovasti korjattu. Tekstin-aliset sana- ja asiaselitykset ovat jääneet pois paitsi viitteitä runoihin sisältyvistä loihtuluvuista; tekstin-jälkeisistä »liitoksista» on niinikään vain loihtulukujen luettelo säilytetty.

Helsingissä lokak. 31 p. 1909.

Artturi Kannisto.

Ensimäinen runo.

Runo alotteleikse; 1—102. — Ilman impi laskeutuu mereen, jossa tuulen ja veden raskauttamana tekeytyy veden emoksi; 103—176. — Sotka laittaa pesänsä ja munii veden emosen polvelle; 177—212. — Munat vierivät pesästä, särkyvät palasiksi ja palaset muodostuvat maaksi, taivaaksi, auringoksi, kuuksi ja pilviksi; 213—244. — Veden emonen luopi niemiä, lahtia ja muita rantoja, syviä ja mataloita paikkoja mereen; 245—280. — Väinämöinen syntyy veden emosesta ja ajelehtaa kauan aalloilla, kunnes viimein pysähtyy maarannalle; 281—344.

Mieleni minun tekevi,
Aivoni ajattelevi
Lähteäni laulamahan,
Saa'ani sanelemahan,
Sukuvirttä suoltamahan,
Lajivirttä laulamahan.
Sanat suussani sulavat,
Puhe'et putoelevat,
Kielelleni kerkiävät,
Hampahilleni hajoovat.
Veli kulta, veikkoseni,
Kaunis kasvinkumppalini!
Lähe nyt kanssa laulamahan,
Saa kera sanelemahan
Yhtehen yhyttyämme,
Kahta'alta käytyämme!
Harvoin yhtehen yhymme,
Saamme toinen toisihimme
Näillä raukoilla rajoilla,
Poloisilla Pohjan mailla.
Lyökämme käsi kätehen,
Sormet sormien lomahan,
Lauloaksemme hyviä,
Parahia pannaksemme,
Kuulla noien kultaisien,
Tietä mielitehtoisien,
Nuorisossa nousevassa,
Kansassa kasuavassa:
Noita saamia sanoja,
Virsiä virittämiä
Vyöltä vanhan Väinämöisen,
Alta ahjon Ilmarisen,
Päästä kalvan Kaukomielen,
Joukahaisen jousen tiestä,
Pohjan peltojen periltä,
Kalevalan kankahilta.
Niit' ennen isoni lauloi
Kirvesvartta vuollessansa;

Niitä äitini opetti
Väätessänsä värttinätä,
Minun lasna lattialla
Eessä polven pyöriessä,
Maitopartana pahaisna,
Piimäsuuna pikkaraisna.
Sampo ei puuttunut sanoja
Eikä Louhi luottehia:
Vanheni sanoihin sampo,
Katoi Louhi luottehisin,
Virsihin Vipunen kuoli,
Lemminkäinen leikkilöihin.
Viel' on muitaki sanoja,
Ongelmoita oppimia:
Tieohesta tempomia,
Kanervoista katkomia,
Risukoista riipomia,
Vesoista vetelemiä,
Päästä heinän hieromia,
Raitiolta ratkomia,
Paimenessa käyessäni,
Lasna karjanlaitumilla,
Metisillä mättähillä,
Kultaisilla kunnahilla,
Mustan Muurikin jälessä,
Kimmon kirjavan keralla.
Vilu mulle virttä virkkoi,
Sae saatteli runoja.
Virttä toista tuulet toivat,
Meren aaltoset ajoivat.
Linnut liitteli sanoja,
Puien latvat lausehia.
Ne minä kerälle käärin,
Sovittelin sommelolle.
Kerän pistin kelkkahani,
Sommelon rekoseheni;
Ve'in kelkalla kotihin,
Rekosella riihen luoksi;
Panin aitan parven päähän
Vaskisehen vakkasehen.
Viikon on virteni vilussa,
Kauan kaihossa sijaisnut.
Veänkö vilusta virret,
Lapan laulut pakkasesta,
Tuon tupahan vakkaseni,
Rasian rahin nenähän,
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen,
Aukaisen sanaisen arkun,
Virsilippahan viritän,
Kerittelen pään kerältä,
Suorin solmun sommelolta?
Niin laulan hyvänki virren,
Kaunihinki kalkuttelen
Ruoalta rukihiselta,
Oluelta ohraiselta.
Kun ei tuotane olutta,
Tarittane taarivettä,
Laulan suulta laihemmalta,
Vetoselta vierettelen
Tämän iltamme iloksi,
Päivän kuulun kunniaksi,
Vaiko huomenen huviksi,
Uuen aamun alkeheksi.

* * *

Noin kuulin saneltavaksi,
Tiesin virttä tehtäväksi:
Yksin meillä yöt tulevat,
Yksin päivät valkeavat;
Yksin syntyi Väinämöinen,
Ilmestyi ikirunoja
Kapehesta kantajasta,
Ilmattaresta emosta.

Olipa impi, ilman tyttö,
Kave luonnotar korea.
Piti viikoista pyhyyttä,
Iän kaiken impeyttä
Ilman pitkillä pihoilla,
Tasaisilla tanterilla.
Ikävystyi aikojansa,
Ouostui elämätänsä,
Aina yksin ollessansa,
Impenä eläessänsä
Ilman pitkillä pihoilla,
Avaroilla autioilla.
Jop' on astuiksen alemma,
Laskeusi lainehille,
Meren selvälle selälle,
Ulapallen aukealle.
Tuli suuri tuulen puuska,
Iästä vihainen ilma;
Meren kuohuille kohotti,
Lainehille laikahutti.
Tuuli neittä tuuitteli,
Aalto impeä ajeli
Ympäri selän sinisen,
Lakkipäien lainehien:
Tuuli tuuli kohtuiseksi,
Meri paksuksi panevi.
Kantoi kohtua kovoa,
Vatsantäyttä vaikeata
Vuotta seitsemän satoa,
Yheksän yrön ikeä;
Eikä synny syntyminen,
Luovu luomatoin sikiö.
Vieri impi veen emona.
Uipi iät, uipi lännet,
Uipi luotehet, etelät,
Uipi kaikki ilman rannat
Tuskissa tulisen synnyn,
Vatsanvaivoissa kovissa;
Eikä synny syntyminen,
Luovu luomatoin sikiö.
Itkeä hyryttelevi;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi, poloinen, päiviäni,
Lapsi kurja, kulkuani!
Jo olen joutunut johonki:
Iäkseni ilman alle,
Tuulen tuuiteltavaksi,
Aaltojen ajeltavaksi
Näillä väljillä vesillä,
Lake'illa lainehilla!
„Parempi olisi ollut
Ilman impenä eleä,
Kuin on nyt tätä nykyä
Vierähellä veen emona:
Vilu tääll' on ollakseni,
Vaiva värjätelläkseni,
Aalloissa asuakseni,
Veessä vierielläkseni.
„Oi Ukko, ylijumala,
Ilman kaiken kannattaja!
Tule tänne tarvittaissa,
Käy tänne kutsuttaessa!
Päästä piika pintehestä,
Vaimo vatsanvääntehestä!
Käy pian, välehen jou'u,
Välehemmin tarvitahan!“
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen.
Tuli sotka, suora lintu;
Lenteä lekuttelevi
Etsien pesän sijoa,
Asuinmaata arvaellen.
Lenti iät, lenti lännet,
Lenti luotehet, etelät.

Ei löyä tiloa tuota,
Paikkoa pahintakana,
Kuhun laatisi pesänsä,
Ottaisi olosijansa.
  Liitelevi, laatelevi;
Arvelee, ajattelevi:
„Teenkö tuulehen tupani,
Aalloillen asuinsijani?
Tuuli kaatavi tupasen,
Aalto vie asuinsijani.“
  Niin silloin ve'en emonen,
Veen emonen, ilman impi,
Nosti polvea merestä,
Lapaluuta lainehesta
Sotkalle pesän sijaksi,
Asuinmaaksi armahaksi.
  Tuo sotka, sorea lintu,
Liiteleikse, laateleikse.
Keksi polven veen emosen
Sinerväisellä selällä;
Luuli heinämättähäksi,
Tuoreheksi turpeheksi.
  Lentelevi, liitelevi,
Päähän polven laskeuvi.
Siihen laativi pesänsä,
Muni kultaiset munansa:
Kuusi kultaista munoa,
Rautamunan seitsemännen.
  Alkoi hautoa munia,
Päätä polven lämmitellä.
Hautoi päivän, hautoi toisen,
Hautoi kohta kolmannenki.
Jopa tuosta veen emonen,
Veen emonen, ilman impi,
Tuntevi tulistuvaksi,
Hipiänsä hiiltyväksi;
Luuli polvensa palavan,
Kaikki suonensa sulavan.
  Vavahutti polveansa,
Järkytti jäseniänsä:
Munat vierähti vetehen,
Meren aaltohon ajaikse;
Karskahti munat muruiksi,
Katkieli kappaleiksi.
  Ei munat mutahan joua,
Siepalehet veen sekahan.
Muuttuivat murut hyviksi,
Kappalehet kaunoisiksi:
Munasen alainen puoli
Alaiseksi maaemäksi,
Munasen yläinen puoli
Yläiseksi taivahaksi;
Yläpuoli ruskeaista
Päivöseksi paistamahan,
Yläpuoli valkeaista,
Se kuuksi kumottamahan;
Mi munassa kirjavaista,
Ne tähiksi taivahalle,
Mi munassa mustukaista,
Nepä ilman pilvilöiksi.
  Ajat eellehen menevät,
Vuoet tuota tuonnemmaksi
Uuen päivän paistaessa,
Uuen kuun kumottaessa.
Aina uipi veen emonen,
Veen emonen, ilman impi,
Noilla vienoilla vesillä,
Utuisilla lainehilla,
Eessänsä vesi vetelä,
Takanansa taivas selvä.
  Jo vuonna yheksäntenä,
Kymmenentenä kesänä
Nosti päätänsä merestä,
Kohottavi kokkoansa.

Alkoi luoa luomiansa,
Saautella saamiansa
Selvällä meren selällä,
Ulapalla aukealla.

Kussa kättä käännähytti,
Siihen niemet siivoeli;
Kussa pohjasi jalalla,
Kalahauat kaivaeli;
Kussa ilman kuplistihe,
Siihen syöverit syventi.

Kylin maahan kääntelihe:
Siihen sai sileät rannat;
Jaloin maahan kääntelihe:
Siihen loi lohiapajat;
Pä'in päätyi maata vasten:
Siihen laitteli lahelmat.

Ui siitä ulomma maasta,
Seisattelihe selälle:
Luopi luotoja merehen,
Kasvatti salakaria
Laivan laskemasijaksi,
Merimiesten pään menoksi.

Jo oli saaret siivottuna,
Luotu luotoset merehen,
Ilman pielet pistettynä,
Maat ja manteret sanottu,
Kirjattu kivihin kirjat,
Veetty viivat kallioihin.
Viel' ei synny Väinämöinen,
Ilmau ikirunoja.

Vaka vanha Väinämöinen
Kulki äitinsä kohussa
Kolmekymmentä keseä,
Yhen verran talviaki,
Noilla vienoilla vesillä,
Utuisilla lainehilla.

Arvelee, ajattelevi,
Miten olla, kuin eleä
Pimeässä piilossansa,
Asunnossa ahtahassa,
Kuss' ei konsa kuuta nähnyt
Eikä päiveä havainnut.

Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Kuu, keritä, päivyt, päästä,
Otava, yhä opeta
Miestä ouoilta ovilta,
Veräjiltä vierahilta,
Näiltä pieniltä pesiltä,
Asunnoilta ahtahilta!
Saata maalle matkamiestä,
Ilmoillen inehmon lasta,
Kuuta taivon katsomahan,
Päiveä ihoamahan,
Otavaista oppimahan,
Tähtiä tähyämähän!“

Kun ei kuu kerittänynnä
Eikä päivyt päästänynnä,
Ouosteli aikojansa,
Tuskastui elämätänsä:
Liikahutti linnan portin
Sormella nimettömällä,
Lukon luisen luikahutti
Vasemmalla varpahalla;
Tuli kynsin kynnykseltä,
Polvin porstuan ovelta.

Siitä suistui suin merehen,
Käsin kääntyi lainehesen;
Jääpi mies meren varahan,
Uros aaltojen sekahan.

Virui siellä viisi vuotta,
Sekä viisi jotta kuusi,
Vuotta seitsemän, kaheksan.
Seisottui selälle viimein,

Niemelle nimettömälle,
Manterelle puuttomalle.
Polvin maasta ponnistihe,
Käsivarsin käännältihe.
Nousi kuuta katsomahan,
Päiveä ihoamahan,
Otavaista oppimahan,
Tähtiä tähyämähän.
Se oli synty Väinämöisen,
Rotu rohkean runojan
Kapehesta kantajasta,
Ilmattaresta emosta.

Toinen runo.

Väinämöinen nousee puuttomalle maalle ja saattaa Sampsa Pellervoisen puita kylvämään; 1—42. — Tammi ensimältään ei taimi, mutta uudelleen kylvettynä nousee ja leveää yli koko maan ja estää lehvillänsä sekä kuun että auringon näkymästä; 43—110. — Pieni mies nousee merestä ja kaataa tammen; kuu ja päivä pääsevät taas näkyviin; 111—224. — Linnut laulavat puissa; ruohot, kukat ja marjat kasvavat maassa; ainoastaan ohran kasvua ei löydy vielä; 225—236. — Väinämöinen löytää muutamia ohran siemeniä rannan hiekalta, kaataa kasken ja jättää yhden koivun lintujen istua, kasvamaan; 237—264. — Kotka mielihyvissänsä siitä, että häntä varten oli puu seisomaan jätetty, iskee Väinämöiselle tulta, jolla tämä saa kaskensa poltetuksi; 265—286. — Väinämöinen kylvää ohran, rukoilee kasvuonnea ja toivottaa tuleviksikin ajoiksi menestystä; 287—378.

Nousi siitä Väinämöinen
Jalan kahen kankahalle
Saarehen selällisehen,
Manterehen puuttomahan.
Viipyi siitä vuotta monta,
Aina eellehen eleli
Saaressa sanattomassa,
Manteressa puuttomassa.
Arvelee, ajattelevi,
Pitkin päätänsä pitävi:
Kenpä maita kylvämähän,
Toukoja tihittämähän?
Pellervoinen, pellon poika,
Sampsa poika pikkarainen,
Sep' on maita kylvämähän,
Toukoja tihittämähän!
Kylvi maita kyyhätteli
Kylvi maita, kylvi soita,

Kylvi auhtoja ahoja,
Panettavi paasikoita.
Mäet kylvi männiköiksi,
Kummut kylvi kuusikoiksi,
Kankahat kanervikoiksi,
Notkot nuoriksi vesoiksi.
Noromaille koivut kylvi,
Lepät maille leyhke'ille,
Tuomet kylvi tuorehille,
Raiat maille raikkahille,
Pihlajat pyhille maille,
Pajut maille paisuville,
Katajat karuille maille,
Tammet virran vieremille.
Läksi puut ylenemähän,
Vesat nuoret nousemahan.
Kasvoi kuuset kukkalatvat,
Lautui lakkapäät petäjät.
Nousi koivupuut noroilla,
Lepät mailla leyhke'illä,
Tuomet mailla tuorehilla,
Katajat karuilla mailla,
Katajahan kaunis marja,
Tuomehen hyvä he'elmä.
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi tuota katsomahan
Sampsan siemenen aloa,
Pellervoisen kylvämiä.
Näki puut ylenneheksi,
Vesat nuoret nousneheksi;
Yks' on tammi taimimatta,
Juurtumatta puu Jumalan.
Heitti herjan valloillensa,
Olevillen onnillensa;
Vuotti vielä yötä kolme,
Saman verran päiviäki.
Kävi siitä katsomahan
Viikon päästä viimeistäki:
Ei ole tammi kasvanunna,
Juurtununna puu Jumalan.
Niin näkevi neljä neittä,
Viisi veen on morsianta.
Ne oli nurmen niitännässä,
Kastekorren katkonnassa
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen;
Mink' on niitti, sen haravoi,
Kaikki karhille veteli.
Tulipa merestä Tursas,
Uros aalloista yleni.
Tunki heinäset tulehen,
Ilmivalkean väkehen;
Ne kaikki poroksi poltti,
Kypeniksi kyyetteli.
Tuli tuhkia läjänen,
Koko kuivia poroja.
Saip' on siihen lemmen lehti,
Lemmen lehti, tammen terho,
Josta kasvoi kaunis taimi,
Yleni vihanta virpi;
Nousi maasta mansikkaisna,
Kasvoi kaksihaarukkaisna.
Ojenteli oksiansa,
Levitteli lehviänsä.
Latva täytti taivahalle,
Lehvät ilmoille levisi:
Piätti pilvet juoksemasta,
Hattarat hasertamasta,
Päivän peitti paistamasta,
Kuuhuen kumottamasta.
Silloin vanha Väinämöinen
Arvelee, ajattelevi:

51—216. Luetaan myös pistoksen synnyssä.

Oisko tammen taittajata,
Puun sorean sortajata?
Ikävä imehnon olla,
Kamala kalojen uia
Ilman päivän paistamatta,
Kuuhuen kumottamatta.
Ei ole sitä urosta
Eikä miestä urheata,
Joka taisi tammen kaata,
Satalatvan langettoa.
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kave äiti, kantajani,
Luonnotar, ylentäjäni!
Laitapa ve'en väkeä
— Veessä on väkeä paljo —
Tämä tammi taittamahan,
Puu paha hävittämähän
Eestä päivän paistavaisen,
Tieltä kuun kumottavaisen!“
Nousipa merestä miesi,
Uros aallosta yleni.
Ei tuo ollut suuren suuri
Eikä aivan pienen pieni:
Miehen peukalon pituinen,
Vaimon vaaksan korkeuinen.
Vaski- oli hattu hartioilla,
Vaskisaappahat jalassa,
Vaskikintahat käessä,
Vaskikirjat kintahissa,
Vaskivyöhyt vyölle vyötty,
Vaskikirves vyön takana:
Varsi peukalon pituinen,
Terä kynnen korkeuinen.
Vaka vanha Väinämöinen
Arvelee, ajattelevi:
On miesi näkemiänsä,
Uros silmänluontiansa,
Pystyn peukalon pituinen,
Härän kynnen korkunainen!
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Mi sinä olet miehiäsi,
Ku, kurja, urohiasi?
Vähän kuollutta parempi,
Katonutta kaunihimpi!“
Sanoi pikku mies merestä,
Uros aallon vastaeli:
„Olen mie mokoma miesi,
Uros pieni, veen väkeä.
Tulin tammen taittamahan,
Puun murskan murentamahan.“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei liene sinua luotu,
Eipä luotu eikä suotu
Ison tammen taittajaksi,
Puun kamalan kaatajaksi.“
Sai toki sanoneheksi;
Katsahtavi vielä kerran:
Näki miehen muuttunehen,
Uuistunehen urohon!
Jalka maassa teutaroivi,
Päähyt pilviä pitävi;
Parta on eessä polven päällä,
Hivus kannoilla takana;
Syltä oli silmien välitse,
Syltä housut lahkehesta,
Puoltatoista polven päästä,
Kahta kaation rajasta.
Hivelevi kirvestänsä,
Tahkaisi tasaterеä
Kuutehen kovasimehen,
Seitsemähän sieran päähän.

Astua lykyttelevi,
Käyä kulleroittelevi
Lave'illa lahkehilla,
Leve'illä liehuimilla.
Astui kerran keikahutti
Hienoiselle hietikolle,
Astui toisen torkahutti
Maalle maksankarvaiselle,
Kolmannenki koikahutti
Juurelle tulisen tammen.
Iski puuta kirvehellä,
Tarpaisi tasaterällä.
Iski kerran, iski toisen,
Kohta kolmannen yritti;
Tuli tuiski kirvehestä,
Panu tammesta pakeni:
Tahtoi tammi kallistua,
Lysmyä rutimoraïta.
Niin kerralla kolmannella
Jopa taisi tammen kaata,
Ruhtoa rutimoraian,
Satalatvan lasketella.
Tyven työnnytti itähän,
Latvan laski luotehesen,
Lehvät suurehen suvehen,
Oksat puolin pohjosehen.
Kenpä siitä oksan otti,
Se otti ikuisen onnen;
Kenpä siitä latvan taittoi,
Se taittoi ikuisen taian;
Kenpä lehvän leikkaeli,
Se leikkoi ikuisen lemmen.
Mi oli lastuja pirannut,
Pälähellyt pälkäreitä
Selvälle meren selälle,
Lake'ille lainehille,
Noita tuuli tuuitteli,
Meren läikkä läikytteli
Venosina veen selällä,
Laivasina lainehilla.
Kantoi tuuli Pohjolahan.
Pohjan piika pikkarainen
Huntujahan huuhtelevi,
Virutteli vaattehia
Rannalla vesikivellä
Pitkän niemyen nenässä.
Näki lastun lainehilla;
Tuon kokosi konttihinsa,
Kantoi kontilla kotihin,
Pitkäkielellä piha'an,
Tehä noian nuoliansa,
Ampujan asehiansa.
Kun oli tammi taittununna,
Kaatununna puu katala,
Pääsi päivät paistamahan,
Pääsi kuut kumottamahan.
Pilvet pitkin juoksemahan,
Taivon kaaret kaartamahan
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen.
Siit' alkoi salot silota,
Metsät mielin kasvaella,
Lehti puuhun, ruoho maahan,
Linnut puuhun laulamahan,
Rastahat iloitsemahan,
Käki päällä kukkumahan.
Kasvoi maahan marjanvarret,
Kukat kultaiset keolle;
Ruohot kasvoi kaikenlaiset,
Monenmuotoiset sikesi.
Ohra on yksin nousematta,
Touko kallis kasvamatta.
Siitä vanha Väinämöinen
Astuvi, ajattelevi

Rannalla selän sinisen,
Ve'en vankan vieremillä.
Löyti kuusia jyviä,
Seitsemiä siemeniä
Rannalta merelliseltä,
Hienoiselta hietiköltä;
Kätki nää'än nahkasehen,
Koipehen kesäoravan.
Läksi maata kylvämähän,
Siementä sirottamahan
Vierehen Kalevan kaivon,
Osmon pellon penkerehen.
Tirskuipa tiainen puusta:
„Eipä nouse Osmon ohra,
Ei kasva Kalevan kaura
Ilman maan alistamatta,
Ilman kasken kaatamatta,
Tuon tulella polttamatta."
Vaka vanha Väinämöinen
Teetti kirvehen terävän.
Siitä kaatoi kasken suuren,
Mahottoman maan alisti.
Kaikki sorti puut soreat;
Yhen jätti koivahaisen
Lintujen leposijaksi,
Käkösen kukuntapuuksi.
Lenti kokko halki taivon,
Lintunen ylitse ilman.
Tuli tuota katsomahan:
„Miksipä on tuo jätetty
Koivahainen kaatamatta,
Puu sorea sortamatta?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Siksipä on tuo jätetty:
Lintujen lepeämiksi,
Kokon ilman istumiksi."
Sanoi kokko, ilman lintu:
„Hyvinpä sinäki laait:
Heitit koivun kasvamahan,
Puun sorean seisomahan
Linnuille lepeämiksi,
Itselleni istumiksi."
Tulta iski ilman lintu,
Valahutti valkeaista.
Pohjaistuuli kasken poltti,
Koillinen kovin porotti:
Poltti kaikki puut poroksi,
Kypeniksi kyyetteli.
Siitä vanha Väinämöinen
Otti kuusia jyviä,
Seitsemiä siemeniä
Yhen nää'än nahkasesta,
Koivesta kesäoravan,
Kesäkärpän kämmenestä.
Läksi maata kylvämähän,
Siementä sirottamahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Minä kylvän kyyhättelen
Luojan sormien lomitse,
Käen kautta kaikkivallan
Tälle maalle kasvavalle,
Ahollen ylenevälle.
„Akka manteren-alainen,
Mannun eukko, maan emäntä!
Pane nyt turve tunkemahan,
Maa väkevä vääntämähän!
Eip' on maa väkeä puutu
Sinä ilmoisna ikänä,
Kun lie armo antajista,
Lupa luonnon tyttäristä.

296–330. Kylväjän sanat.

„Nouse, maa, makoamasta,
Luojan nurmi, nukkumasta!
Pane korret korttumahan
Sekä varret varttumahan!
Tuhansin neniä nosta,
Saoin haaroja hajota
Kynnöstäni, kylvöstäni,
Varsin vaivani näöstä!
„Oi Ukko, ylijumala
Tahi taatto taivahinen,
Vallan pilvissä pitäjä,
Hattarojen hallitsija!
Piä pilvissä keräjät,
Sekehissä neuvot selvät!
Iätä iästä pilvi,
Nosta lonka luotehesta,
Toiset lännestä lähetä,
Etelästä ennättele!
Vihmo vettä taivosesta,
Mettä pilvistä pirota
Orahille nouseville,
Touoille tohiseville!“
Tuo Ukko, ylijumala,
Taatto taivon valtiainen,
Piti pilvissä keräjät,
Sekehissä neuvot selvät.
Iätti iästä pilven,
Nosti longan luotehesta,
Toisen lännestä lähetti,
Etelästä ennätteli;
Syrjin yhtehen sysäsi,
Lomituksin loukahutti.
Vihmoi vettä taivosesta,
Mettä pilvistä pirotti
Orahille kasvaville,
Touoille tohiseville.
Nousipa oras okinen,
Kannonkarvainen yleni
Maasta pellon pehmeästä,
Väinämöisen raatamasta.
Jopa tuosta toisna päänä,
Kahen, kolmen yön perästä,
Viikon päästä viimeistäki
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi tuota katsomahan
Kyntöänsä, kylvöänsä,
Varsin vaivansa näköä:
Kasvoi ohra mieltä myöten,
Tähkät kuuella taholla,
Korret kolmisolmuisena.
Siinä vanha Väinämöinen
Katseleikse, käänteleikse.
Niin tuli kevätkäkönen,
Näki koivun kasvavaksi:
„Miksipä on tuo jätetty
Koivahainen kaatamatta?“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Siksipä on tuo jätetty
Koivahainen kasvamahan:
Sinulle kukuntapuuksi.
Siinä kukkuos, käkönen,
Helkyttele, hietarinta,
Hoiloa, hopearinta,
Tinarinta, riukuttele!
Kuku illoin, kuku aamuin,
Kerran keskipäivälläki,
Ihanoiksi ilmojani,
Mieluisiksi metsiäni,
Rahaisiksi rantojani,
Viljaisiksi vieriäni!“

Kolmas runo.

Väinämöinen kasvaa tiedoissa ja tulee kuuluisaksi; 1—20. — Joukahainen lähtee häntä tiedoissa voittelemaan, ja kun ei voita, vaatii häntä miekkasille kanssansa, josta Väinämöinen suuttuu ja laulaa Joukahaisen suohon; 21—330. — Joukahaisen tulee hätä suossa ja hän lupaa viimein sisarensa Väinämöiselle puolisoksi, josta Väinämöinen leppyy ja laskee hänen jälle suosta; 331—476. — Joukahainen lähtee mielipahoissansa kotia ja kertoo äitillensä, kuinka hänen oli onnettomasti matkallansa käynyt; 477—524. — Äiti ihastuu, kun kuulee Väinämöisen vävyksensä saavan, mutta tytär tulee pahalle mielelle ja alkaa itkeskellä; 525—580.

Vaka vanha Väinämöinen
Elelevi aikojansa
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Laulelevi virsiänsä,
Laulelevi, taitelevi.
Lauloi päivät pääksytysten,
Yhytysten yöt saneli
Muinaisia muisteloita,
Noita syntyjä syviä,
Joit' ei laula kaikki lapset,
Ymmärrä yhet urohot
Tällä inhalla iällä,
Katovalla kannikalla.
Kauas kuuluvi sanoma,
Ulos viestit vieråhtävät
Väinämöisen laulannasta,
Urohon osoannasta.
Viestit vierähti suvehen,
Sai sanomat Pohjolahan.
Olipa nuori Joukahainen;
Laiha poika lappalainen.
Se kävi kylässä kerran;
Kuuli kummia sanoja,
Lauluja laeltavaksi,
Parempia pantavaksi
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla,
Kuin mitä itseki tiesi,
Oli oppinut isolta.
Tuo tuosta kovin pahastui,
Kaiken aikansa kaehti
Väinämöistä laulajaksi
Paremmaksi itseänsä.
Jo tuli emonsa luoksi,
Luoksi valtavanhempansa.
Lähteäksensä käkesi,
Tullaksensa toivotteli
Noille Väinölän tuville
Kera Väinön voitteloille.
Iso kielti poikoansa,
Iso kielti, emo epäsi

Lähtemästä Väinölähän
Kera Väinön voitteloille:
„Siellä silma lauletahan,
Lauletahan, lausitahan
Suin lumehen, päin vitihin,
Kourin ilmahan kovahan,
Käsin kääntymättömäksi,
Jaloin liikkumattomaksi.“
Sanoi nuori Joukahainen:
„Hyväpä isoni tieto,
Emoni sitäi parempi,
Oma tietoni ylinnä.
Jos tahon tasalle panna,
Miesten verroille vetäitä,
Itse laulan laulajani,
Sanelen sanelijani:
Laulan laulajan parahan
Pahimmaksi laulajaksi,
Jalkahan kiviset kengät,
Puksut puiset lantehille,
Kiviriipan rinnan päälle,
Kiviharkon hartioille,
Kivikintahat kätehen,
Päähän paatisen kypärän.“
Siitä läksi, ei totellut.
Otti ruunansa omansa,
Jonka turpa tulta iski,
Säkeniä säärivarret;
Valjasti tulisen ruunan
Korjan kultaisen etehen.
Itse istuvi rekehen,
Kohennaikse korjahansa,
Iski virkkua vitsalla,
Heitti helmiruoskasella.
Läksi virkku vieremähän,
Hevonen helettämähän.
Ajoa suhuttelevi.
Ajoi päivän, ajoi toisen,
Ajoi kohta kolmannenki.
Jo päivänä kolmantena
Päätyi Väinölän ahoille,
Kalevalan kankahille.
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Oli teittensä ajaja,
Matkojensa mittelijä
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Tuli nuori Joukahainen,
Ajoi tiellä vastatusten:
Tarttui aisa aisan päähän,
Rahe rahkehen takistui,
Länget puuttui länkilöihin,
Vemmel vempelen nenähän.
Siitä siinä seisotahan,
Seisotahan, mietitähän...
Vesi vuoti vempelestä,
Usva aisoista usisi.
Kysyi vanha Väinämöinen:
„Kuit' olet sinä sukua,
Kun tulit tuhmasti etehen,
Vastahan varattomasti?
Säret länget länkäpuiset,
Vesapuiset vempelehet,
Korjani pilastehiksi,
Rämäksi re'en retukan!“
Silloin nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mie olen nuori Joukahainen.
Vaan sano oma sukusi:
Kuit' olet sinä sukua,
Kuta, kurja, joukkioa?“
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuossa nimittelihe.

Sai siitä sanoneheksi:
„Kun liet nuori Joukahainen,
Veäite syrjähän vähäisen!
Sie olet nuorempi minua.“
Silloin nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vähä on miehen nuoruuesta,
Nuoruuesta, vanhuuesta!
Kumpi on tieolta parempi,
Muistannalta mahtavampi,
Sep' on tiellä seisokahan,
Toinen tieltä siirtykähän.
Lienet vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Ruvetkamme laulamahan,
Saakamme sanelemahan,
Mies on miestä oppimahan,
Toinen toista voittamahan!“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitäpä minusta onpi
Laulajaksi, taitajaksi!
Ain' olen aikani elellyt
Näillä yksillä ahoilla,
Kotipellon pientarilla
Kuunnellut kotikäkeä.
Vaan kuitenki kaikitenki
Sano korvin kuullakseni:
Mitä sie enintä tieät,
Yli muien ymmärtelet?“
Sanoi nuori Joukahainen:
„Tieänpä minä jotaki!
Sen on tieän selvällehen,
Tajuelen tarkoillehen:
Reppänä on liki lakea,
Liki lieska kiukoata.
„Hyvä on hylkehen eleä,
Ve'en koiran viehkuroia:
Luotansa lohia syöpi,
Sivultansa siikasia.
„Siiall' on sileät pellot,
Lohella laki tasainen.
Hauki hallalla kutevi,
Kuolasuu kovalla säällä.
Ahven arka, kyrmyniska
Sykysyt syvillä uipi,
Kesät kuivilla kutevi,
Rantasilla rapsehtivi.
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Vielä tieän muunki tieon,
Arvoan yhen asian:
Pohjola porolla kynti,
Etelä emähevolla,
Takalappi tarvahalla.
Tieän puut Pisan mäellä,
Hongat Hornan kalliolla:
Pitkät on puut Pisan mäellä,
Hongat Hornan kalliolla.
„Kolme on koskea kovoa,
Kolme järveä jaloa,
Kolme vuorta korkeata
Tämän ilman kannen alla:
Hämehess' on Hälläpyörä,
Kaatrakoski Karjalassa;
Ei ole Vuoksen voittanutta,
Yli käynyttä Imatran.“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Lapsen tieto, naisen muisti,
Ei ole partasuun urohon
Eikä miehen naisekkahan!
Sano syntyjä syviä,
Asioita ainoisia!“
Se on nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:

„Tieän mä tiaisen synnyn,
Tieän linnuksi tiaisen,
Kyyn viherän käärmeheksi,
Kiiskisen ve'en kalaksi.
Rauan tieän raukeaksi,
Mustan mullan muikeaksi,
Varin veen on vaikeaksi,
Tulen polttaman pahaksi.
„Vesi on vanhin voitehista,
Kosken kuohu katsehista,
Itse Luoja loitsijoista,
Jumala parantajista.
„Vuoresta on vetosen synty,
Tulen synty taivosesta,
Alku rauan ruostehesta,
Vasken kanta kalliosta.
„Mätäs on märkä maita vanhin,
Paju puita ensimäinen,
Hongan juuri huonehia,
Paatonen patarania."
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Muistatko mitä enemmin,
Vain jo loppuivat lorusi?"
Sanoi nuori Joukahainen:
„Muistan vieläki vähäisen!
Muistanpa ajan mokoman,
Kun olin merta kyntämässä,
Meren kolkot kuokkimassa,
Kalahauat kaivamassa,
Syänveet syventämässä,
Lampiveet on laskemassa,
Mäet mylleröittämässä,
Louhet luomassa kokohon.
„Viel' olin miesnä kuunentena,
Seitsemäntenä urosna
Tätä maata saataessa,
Ilmoa suettaessa,
Ilman pieltä pistämässä,
Taivon kaarta kantamassa,
Kuuhutta kulettamassa,
Aurinkoa auttamassa,
Otavaa ojentamassa,
Taivoa tähittämässä."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Sen varsin valehtelitki!
Ei sinua silloin nähty,
Kun on merta kynnettihin,
Meren kolkot kuokittihin,
Kalahauat kaivettihin,
Syänveet syvennettihin,
Lampiveet on laskettihin,
Mäet mylleröitettihin,
Louhet luotihin kokohon.
„Eikä lie sinua nähty,
Ei lie nähty eikä kuultu
Tätä maata saataessa,
Ilmoa suettaessa,
Ilman pieltä pistettäissä,
Taivon kaarta kannettaissa,
Kuuhutta kuletettaissa,
Aurinkoa autettaissa,
Otavaa ojennettaissa,
Taivoa tähitettäissä."
Se on nuori Joukahainen
Tuosta tuon sanoiksi virkki:
„Kun ei lie minulla mieltä,
Kysyn mieltä miekaltani.
Oi on vanha Väinämöinen,
Laulaja laveasuinen!
Lähe miekan mittelöhön,
Käypä kalvan katselohon!"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En noita pahoin pelänne

Miekkojasi, mieliäsi,
Tuuriasi, tuumiasi.
Vaan kuitenki kaikitenki
Lähe en miekan mittelöhön
Sinun kanssasi, katala,
Kerallasi, kehno raukka.“
Siinä nuori Joukahainen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken ei käy miekan mittelöhön,
Lähe ei kalvan katselohon,
Sen minä siaksi laulan,
Alakärsäksi asetan.
Panen semmoiset urohot
Sen sikäli, tuon täkäli,
Sorran sontatunkiohon,
Läävän nurkkahan nutistan.“
Siitä suuttui Väinämöinen,
Siitä suuttui ja häpesi.
Itse loihe laulamahan,
Sai itse sanelemahan:
Ei ole laulut lasten laulut,
Lasten laulut, naisten naurut,
Ne on partasuun urohon,
Joit' ei laula kaikki lapset
Eikä pojat puoletkana,
Kolmannetkana kosijat
Tällä inhalla iällä,
Katovalla kannikalla.
Lauloi vanha Väinämöinen:
Järvet läikkyi, maa järisi,
Vuoret vaskiset vapisi,
Paaet vahvat paukahteli,
Kalliot kaheksi lenti,
Kivet rannoilla rakoili.
Lauloi nuoren Joukahaisen:
Vesat lauloi vempelehen,
Pajupehkon länkilöihin,
Raiat rahkehen nenähän.
Lauloi korjan kultalaian:
Lauloi lampihin haoiksi;
Lauloi ruoskan helmiletkun
Meren rantaruokosiksi;
Lauloi laukkipään hevosen
Kosken rannalle kiviksi.
Lauloi miekan kultakahvan
Salamoiksi taivahalle,
Siitä jousen kirjavarren
Kaariksi vesien päälle,
Siitä nuolensa sulitut
Havukoiksi kiitäviksi,
Siitä koiran koukkuleuan,
Sen on maahan maakiviksi.
Lakin lauloi miehen päästä
Pilven pystypää kokaksi;
Lauloi kintahat käestä
Umpilammin lumpehiksi,
Siitä haljakan sinisen
Hattaroiksi taivahalle,
Vyöltä ussakan utuisen
Halki taivahan tähiksi.
Itsen lauloi Joukahaisen:
Lauloi suohon suonivöistä,
Niittyhyn nivuslihoista,
Kankahasen kainaloista.
Jo nyt nuori Joukahainen
Jopa tiesi jotta tunsi:
Tiesi tielle tullehensa,
Matkallen osannehensa,
Voittelohon, laulelohon
Kera vanhan Väinämöisen.
Jaksoitteli jalkoansa:
Eipä jaksa jalka nousta;

Toki toistakin yritti:
Siin' oli kivinen kenkä.
Siitä nuoren Joukahaisen
Jopa tuskaksi tulevi,
Läylemmäksi lankeavi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Pyörrytä pyhät sanasi,
Peräytä lausehesi!
Päästä tästä pälkähästä,
Tästä seikasta selitä!
Panenpa parahan makson,
Annan lunnahat lujimmat.“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Niin mitä minullen annat,
Jos pyörrän pyhät sanani,
Peräytän lauseheni,
Päästän siitä pälkähästä,
Siitä seikasta selitän?“
Sanoi nuori Joukahainen:
„Onp' on mulla kaarta kaksi,
Jousta kaksi kaunokaista;
Yks' on lyömähän riveä,
Toinen tarkka ammunnalle.
Ota niistä jompikumpi!“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Huoli en, hurja, jousistasi,
En, katala, kaaristasi!
On noita itselläniki
Joka seinä seisoteltu,
Joka vaarnanen varottu:
Miehittä metsässä käyvät,
Urohitta ulkotöillä.“
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Onp' on mulla purtta kaksi,
Kaksi kaunoista venoa;
Yks' on kiistassa kepeä,
Toinen paljo kannattava.
Ota niistä jompikumpi!“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Enp' on huoli pursistasi,
Venehistäsi valita!
On noita itselläniki
Joka tela tempaeltu,
Joka lahtema laottu,
Mikä tuulella tukeva,
Mikä vastasään menijä.“
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„On mulla oritta kaksi,
Kaksi kaunoista hepoa;
Yks' on juoksulle jalompi,
Toinen raisu rahkehille.
Ota niistä jompikumpi!“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En huoli hevosiasi,
Sure en sukkajalkojasi!
On noita itselläniki
Joka soimi solmieltu,
Joka tanhua taluttu:
Vesi selvä selkäluilla,
Rasvalampi lautasilla.“
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Pyörrytä pyhät sanasi,
Peräytä lausehesi!
Annan kultia kypärin,
Hope'ita huovan täyen,

Isoni soasta saamat,
Taluttamat tappelosta."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En huoli hope'itasi,
Kysy en, kurja, kultiasi!
On noita itselläniki
Joka aitta ahtaeltu,
Joka vakkanen varottu:
Ne on kullat kuun-ikuiset,
Päivän-polviset hopeat."
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Päästä tästä pälkähästä,
Tästä seikasta selitä!
Annan aumani kotoiset,
Heitän hietapeltoseni
Oman pääni päästimeksi,
Itseni lunastimeksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En halaja aumojasi,
Herjä, hietapeltojasi!
On noita itselläniki,
Peltoja joka perällä,
Aumoja joka aholla.
Omat on paremmat pellot,
Omat aumat armahammat."
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi ainakin alemma.
Siitä nuori Joukahainen
Toki viimein tuskautui,
Kun oli leuan liettehessä,
Parran paikassa pahassa,
Suun on suossa, sammalissa,
Hampahin haon perässä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Laula jo laulusi takaisin,
Heitä vielä heikko henki,
Laske täältä pois minua!
Virta jo jalkoa vetävi,
Hiekka silmiä hiovi.
„Kun pyörrät pyhät sanasi,
Luovuttelet luottehesi,
Annan Aino siskoseni,
Lainoan emoni lapsen
Sulle pirtin pyyhkijäksi,
Lattian lakaisijaksi,
Hulikkojen huuhtojaksi,
Vaippojen viruttajaksi,
Kutojaksi kultavaipan,
Mesileivän leipojaksi".
Siitä vanha Väinämöinen
Ihastui ikihyväksi,
Kun sai neion Joukahaisen
Vanhan päivänsä varaksi.
Istuiksen ilokivelle,
Laulupaaelle paneikse.
Lauloi kotvan, lauloi toisen,
Lauloi kotvan kolmannenki:
Pyörti pois pyhät sanansa,
Perin laski lausehensa.
Pääsi nuori Joukahainen,
Pääsi leuan liettehestä,
Parran paikasta pahasta,
Hevonen kosken kivestä,
Reki rannalta haosta,
Ruoska rannan ruokosesta.
Kohoeli korjahansa,
Reutoihe rekosehensa;
Läksi mielellä pahalla,
Syämellä synkeällä

Luoksi armahan emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Ajoa karittelevi.
Ajoi kummasti kotihin:
Rikki riihe'en rekensä,
Aisat poikki portahasen.
Alkoi äiti arvaella,
Isonen sanan sanovi:
„Suottapa rikoit rekesi,
Tahallasi aisan taitoit!
Mitäpä kummasti kuletki,
Tulet tuhmasti kotihin?"
Tuossa nuori Joukahainen
Itkeä vetistelevi
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin
Sekä huulin hyypynyisin,
Nenän suulle langennuisen.
Emo ennätti kysyä,
Vaivan nähnyt vaaitella:
„Mitä itket, poikueni,
Nuorna saamani, nureksit,
Olet huulin hyypynyisin,
Nenän suulle langennuisen?"
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on maammo, kantajani!
Jo on syytä syntynynnä,
Taikoja tapahtununna,
Syytä kyllin itkeäni,
Taikoja nureksiani!
Tuot' itken tämän ikäni,
Puhki polveni murehin:
Annoin Aino siskoseni,
Lupasin emoni lapsen
Väinämöiselle varaksi,
Laulajalle puolisoksi,
Turvaksi tutisevalle,
Suojaksi sopenkululle."
Emo kahta kämmentänsä
Hykersi molempiansa;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Elä itke, poikueni!
Ei ole itkettäviä,
Suuresti surettavia:
Tuota toivoin tuon ikäni,
Puhki polveni halasin
Sukuhuni suurta miestä,
Rotuhuni rohkeata,
Vävykseni Väinämöistä,
Laulajata langokseni."
Sisar nuoren Joukahaisen
Itse itkullen apeutui.
Itki päivän, itki toisen
Poikkipuolin portahalla;
Itki suuresta surusta,
Apeasta miel'alasta.
Sai emo sanelemahan:
„Mitä itket, Ainoseni,
Kun olet saava suuren sulhon,
Miehen korkean kotihin
Ikkunoillen istujaksi,
Lautsoille lavertajaksi?"
Tuon tytär sanoiksi virkki:
„Oi emoni, kantajani!
Itkenpä minä jotaki:
Itken kassan kauneutta,
Tukan nuoren tuuheutta,
Hivuksien hienoutta,
Jos ne piennä peitetähän,
Katetahan kasvavana.
„Tuotapa ikäni itken,
Tuota päivän armautta,
Suloutta kuun komean,
Ihanuutta ilman kaiken,

Jos oisi nuorna jättäminen,
Lapsena unohtaminen
Veikon veistotanterille,
Ison ikkunan aloille."
Sanovi emo tytölle,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Mene, huima, huolinesi,
Epäkelpo, itkuinesi!
Ei ole syytä synkistyä,
Aihetta apeutua.
Paistavi Jumalan päivä
Muuallaki maailmassa,
Ei isosi ikkunoilla,
Veikkosi veräjän suulla.
Myös on marjoja mäellä,
Ahomailla mansikoita
Poimia sinun poloisen
Ilmassa etempänäki,
Ei aina ison ahoilla,
Veikon viertokankahilla."

Neljäs runo.

Väinämöinen tapaa Joukahaisen sisaren vastantaitossa ja pyytää häntä puolisoksensa; 1—30. — Tytär juoksee itkein kotia ja kertoo asian äitillensä; 31—116. — Äiti kieltää häntä suremasta ja käskee ennemmin iloitsemaan ja koreissa vaatteissa käymään; 117—188. — Tytär itkee itkemistänsä ja sanoo ei tahtovansa ikivanhalle miehelle puolisoksi mennä; 189—254. — Huolissansa kävellen eksyy korpeen, joutuu oudolle meren rannalle, lähtee pesemään itsensä ja hukkuu veteen; 255—370. — Äiti itkee yöt päivät hukkunutta tytärtänsä; 371—518.

Tuopa Aino, neito nuori,
Sisar nuoren Joukahaisen,
Läksi luutoa lehosta,
Vastaksia varvikosta.
Taittoi vastan taatollensa,
Toisen taittoi maammollensa,
Kokoeli kolmannenki
Verevälle veijollensa.
Jo astui kohin kotia,
Lepikköä leuhautti.
Tuli vanha Väinämöinen;
Näki neitosen lehossa,
Hienohelman heinikössä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Eläpä muille, neiti nuori,
Kuin minulle, neiti nuori,
Kanna kaulanhelmilöitä,
Rinnanristiä rakenna.

Pane päätä palmikolle,
Sio silkillä hivusta!“
Neiti tuon sanoiksi virkki:
„En sinulle enkä muille
Kanna rinnanristilöitä,
Päätä silkillä sitaise.
Huoli en haahen haljakoista,
Vehnän viploista valita;
Asun kaioissa sovissa,
Kasvan leivän kannikoissa
Tykönä hyvän isoni,
Kanssa armahan emoni.“
Riisti ristin rinnaltansa,
Sormukset on sormestansa,
Helmet kaulasta karisti,
Punalangat päänsä päältä,
Jätti maalle maan hyviksi,
Lehtohon lehon hyviksi.
Meni itkien kotihin,
Kallotellen kartanolle.
Iso istui ikkunalla,
Kirvesvartta kirjoavi:
„Mitä itket, tyttö raukka,
Tyttö raukka, neito nuori?“
„Onpa syytä itkeäni,
Vaivoja valittoani!
Sitä itken, taattoseni,
Sitä itken ja valitan:
Kirpoi risti rinnaltani,
Kaune vyöstäni karisi,
Rinnalta hopearisti,
Vaskilangat vyöni päästä.“
Veljensä veräjän suulla
Vemmelpuuta veistelevi:
„Mitä itket, sisko raukka,
Sisko raukka, neito nuori?“
„Onpa syytä itkeäni,
Vaivoja valittoani!
Sitä itken, veikko rukka,
Sitä itken ja valitan:
Kirpoi sormus sormestani,
Helmet kaulasta katosi,
Kullansormus sormestani,
Kaulasta hopeahelmet.“
Sisko sillan korvasella
Vyötä kullaista kutovi:
„Mitä itket, sisko raukka,
Sisko raukka, neito nuori?“
„Onpa syytä itkijällä,
Vaivoja vetistäjällä!
Sitä itken, sisko rukka,
Sitä itken ja valitan:
Kirpoi kullat kulmiltani,
Hopeat hivuksiltani,
Sinisilkit silmiltäni,
Punanauhat pääni päältä.“
Emo aitan portahalla
Kuoretta kokoelevi:
„Mitä itket, tytti raukka,
Tyttö raukka, neito nuori?“
„Oi on maammo, kantajani,
Oi emo, imettäjäni!
Onp' on syitä synke'itä,
Apeita ani pahoja!
Sitä itken, äiti rukka,
Sitä, maammoni, valitan:
Läksin luutoa lehosta,
Vastanpäitä varvikosta.
Taitoin vastan taatolleni,
Toisen taitoin maammolleni,
Kokoelin kolmannenki
Verevälle veijolleni.
Aloin astua kotihin;
Astuinpa läpi ahosta:

Osmoinen orosta virkkoi,
Kalevainen kaskesmaalta:
'Eläpä muille, neiti rukka,
Kuin minulle, neiti rukka,
Kanna kaulanhelmilöitä,
Rinnanristiä rakenna,
Pane päätä palmikolle,
Sio silkillä hivusta!'
„Riistin ristin rinnaltani,
Helmet kaulasta karistin,
Sinilangat silmiltäni,
Punalangat pääni päältä,
Heitin maalle maan hyviksi,
Lehtohon lehon hyviksi.
Itse tuon sanoiksi virkin:
'En sinulle enkä muille
Kanna rinnanristiäni,
Päätä silkillä sitaise.
Huoli en haahen haljakoista,
Vehnän viploista valita;
Asun kaioissa sovissa,
Kasvan leivän kannikoissa
Tykönä hyvän isoni,
Kanssa armahan emoni.'“
Emo tuon sanoiksi virkki,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Elä itke, tyttäreni,
Nuorna saamani, nureksi!
Syö vuosi suloa voita:
Tulet muita vuolahampi;
Toinen syö sianlihoa:
Tulet muita sirkeämpi;
Kolmas kuorekokkaroita:
Tulet muita kaunihimpi.
Astu aittahan mäelle
— Aukaise parahin aitta —!
Siell' on arkku arkun päällä,
Lipas lippahan lomassa.
Aukaise parahin arkku,
Kansi kirjo kimmahuta:
Siin' on kuusi kultavyötä,
Seitsemän sinihamoista.
Ne on Kuuttaren kutomat,
Päivättären päättelemät.
„Ennen neinnä ollessani,
Impenä eläessäni
Läksin marjahan metsälle,
Alle vaaran vaapukkahan.
Kuulin Kuuttaren kutovan,
Päivättären kehreävän
Sinisen salon sivulla,
Lehon lemmen liepehellä.
„Minä luoksi luontelime,
Likelle lähentelime.
Aloinpa anella noita,
Itse virkin ja sanelin:
'Anna, Kuutar, kultiasi,
Päivätär, hope'itasi
Tälle tyhjälle tytölle,
Lapsellen anelijalle!'
„Antoi Kuutar kultiansa,
Päivätär hope'itansa.
Minä kullat kulmilleni,
Päälleni hyvät hopeat!
Tulin kukkana kotihin,
Ilona ison pihoille.
„Kannoin päivän, kannoin toisen.
Jo päivänä kolmantena
Riisuin kullat kulmiltani,
Päältäni hyvät hopeat,
Vein ne aittahan mäelle,
Panin arkun kannen alle:
Siit' on asti siellä ollut
Ajan kaiken katsomatta.

„Sio nyt silkit silmillesi,
Kullat kulmille kohota,
Kaulahan heleät helmet,
Kullanristit rinnoillesi!
Pane paita palttinainen,
Liitä liinan-aivinainen!
Hame verkainen vetäise,
Senp' on päälle silkkivyöhyt,
Sukat sulkkuiset koreat,
Kautokengät kaunokaiset!
Pääsi kääri palmikolle,
Silkkinauhoilla sitaise,
Sormet kullansormuksihin,
Käet kullankäärylöihin!
„Niin tulet tupahan tuolta,
Astut aitasta sisälle
Sukukuntasi suloksi,
Koko heimon hempeäksi:
Kulet kukkana kujilla,
Vaapukkaisena vaellat,
Ehompana entistäsi,
Parempana muinaistasi.“
Sen emo sanoiksi virkki,
Senp' on lausui lapsellensa.
Ei tytär totellut tuota,
Ei kuullut emon sanoja;
Meni itkien pihalle,
Kaihoellen kartanolle.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Miten on mieli miekkoisien,
Autuaallisten ajatus?
Niinp' on mieli miekkoisien,
Autuaallisten ajatus,
Kuin on vellova vetonen
Eli aalto altahassa.
Mitenpä poloisten mieli,
Kuten allien ajatus?
Niinpä on poloisten mieli,
Niinpä allien ajatus,
Kuin on hanki harjun alla,
Vesi kaivossa syvässä.
„Usein nyt minun utuisen,
Use'in, utuisen lapsen,
Mieli kulkevi kulossa,
Vesakoissa viehkuroivi,
Nurmessa nuhaelevi,
Pensahassa piehtaroivi;
Mieli ei tervoa parempi,
Syän ei syttä valkeampi.
„Parempi minun olisi,
Parempi olisi ollut
Syntymättä, kasvamatta,
Suureksi sukeumatta
Näille päiville pahoille,
Ilmoille ilottomille.
Oisin kuollut kuusiöisnä,
Kaonnut kaheksanöisnä,
Oisi en paljoa pitänyt:
Vaaksan palttinapaloa,
Pikkaraisen pientaretta,
Emon itkua vähäisen,
Ison vieläki vähemmän,
Veikon ei väheäkänä.“
Itki päivän, itki toisen.
Sai emo kyselemähän:
„Mitä itket, impi rukka,
Kuta, vaivainen, valitat?“
„Sitä itken, impi rukka,
Kaiken aikani valitan,
Kun annoit minun poloisen,
Oman lapsesi lupasit,
Käskit vanhalle varaksi,
Ikäpuolelle iloksi,

Turvaksi tutisevalle,
Suojaksi sopenkululle.
Oisit ennen käskenynnä
Alle aaltojen syvien
Sisareksi siikasille,
Veikoksi ve'en kaloille!
Parempi meressä olla,
Alla aaltojen asua
Sisarena siikasilla,
Veikkona ve'en kaloilla,
Kuin on vanhalla varana,
Turvana tutisijalla,
Sukkahansa suistujalla,
Karahkahan kaatujalla."
  Siitä astui aittamäelle,
Astui aittahan sisälle.
Aukaisi parahan arkun,
Kannen kirjo kimmahutti:
Löysi kuusi kultavyötä,
Seitsemän sinihametta;
Ne on päällensä pukevi,
Varrellensa valmistavi.
Pani kullat kulmillensa,
Hopeat hivuksillensa,
Sinisilkit silmillensä,
Punalangat päänsä päälle.
  Läksi siitä astumahan
Ahon poikki, toisen pitkin;
Vieri soita, vieri maita,
Vieri synkkiä saloja.
Itse lauloi mennessänsä,
Virkki vieriellessänsä:
„Syäntäni tuimelevi,
Päätäni kivistelevi.
Eikä tuima tuimemmasti,
Kipeämmästi kivistä,
Jotta, koito, kuolisinki;
Katkeaisinki, katala,
Näiltä suurilta suruilta,
Ape'ilta miel'aloilta.
  „Jo oisi minulla aika
Näiltä ilmoilta eritä,
Aikani Manalle mennä,
Ikä tulla Tuonelahan:
Ei mua isoni itke,
Ei emo pane pahaksi,
Ei kastu sisaren kasvot,
Veikon silmät vettä vuoa,
Vaikka vierisin vetehen,
Kaatuisin kalamerehen
Alle aaltojen syvien,
Päälle mustien murien."
  Astui päivän, astui toisen.
Päivänäpä kolmantena
Ennätti meri etehen,
Ruokoranta vastahansa:
Tuohon yöhyt yllättävi,
Pimeä piättelevi.
  Siinä itki impi illan,
Kaikerteli kaiken yötä
Rannalla vesikivellä,
Laajalla lahen perällä.
Aamulla ani varahin
Katsoi tuonne niemen päähän:
Kolme oli neittä niemen pääs-
Ne on merta kylpemässä! [sä . . .
Aino neiti neljänneksi,
Vitsan varpa viienneksi!
  Heitti paitansa pajulle,
Hamehensa haapaselle,
Sukkansa sulalle maalle,
Kenkänsä vesikivelle,
Helmet hietarantaselle,
Sormukset somerikolle.

Kivi oli kirjava selällä,
Paasi kullan paistavainen:
Kiistasi kivellen uia,
Tahtoi paaelle paeta.
Sitte sinne saatuansa
Asetaiksen istumahan
Kirjavaiselle kivelle,
Paistavalle paaterelle:
Kilahti kivi vetehen,
Paasi pohjahan pakeni,
Neitonen kiven keralla,
Aino paaen palleassa.
Siihenpä kana katosi,
Siihen kuoli impi rukka.
Sanoi kerran kuollessansa,
Virkki vielä vierressänsä:
„Menin merta kylpemähän,
Sainp' on uimahan selälle;
Sinne mä, kana, katosin,
Lintu, kuolin liian surman:
Elköhön minun isoni
Sinä ilmoisna ikänä
Vetäkö ve'en kaloja
Tältä suurelta selältä!
„Läksin rannalle pesohon,
Menin merta kylpemähän;
Sinne mä, kana, katosin,
Lintu, kuolin liian surman:
Elköhön minun emoni
Sinä ilmoisna ikänä
Panko vettä taikinahan
Laajalta kotilahelta!
„Läksin rannalle pesohon,
Menin merta kylpemähän;
Sinne mä, kana, katosin,
Lintu, kuolin liian surman:
Elköhönp' on veikkoseni
Sinä ilmoisna ikänä
Juottako sotaoritta
Rannalta merelliseltä!
„Läksin rannalle pesohon,
Menin merta kylpemähän;
Sinne mä, kana, katosin,
Lintu, kuolin liian surman:
Elköhönp' on siskoseni
Sinä ilmoisna ikänä
Peskö tästä silmiänsä
Kotilahen laiturilta!
Mikäli meren vesiä,
Sikäli minun veriä;
Mikäli meren kaloja,
Sikäli minun lihoja;
Mikä rannalla risuja,
Se on kurjan kylkiluita;
Mikä rannan heinäsiä,
Se hivusta hierottua."
Se oli surma nuoren neien,
Loppu kaunihin kanasen . . .
Kukas nyt sanan saatanta-
Kielikerran kerrontahan [han,
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon?
Karhu sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan!
Ei karhu sanoa saata:
Lehmikarjahan katosi.
Kukas sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon?
Susi sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan!
Ei susi sanoa saata:
Lammaskarjahan katosi.

Kukas sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon?
Repo sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan!
Ei·repo sanoa saata:
Hanhikarjahan katosi.
Kukas sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon?
Jänö sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan!
Jänis varman vastaeli:
„Sana ei miehe'en katoa!"
Läksi jänis juoksemahan,
Pitkäkorva piippomahan,
Vääräsääri vääntämähän,
Ristisuu ripottamahan
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon.
Juoksi saunan kynnykselle;
Kyykistäikse kynnykselle:
Sauna täynnä neitosia,
Vasta käessä vastoavat:
„Saitko, kiero, keittimiksi,
Paltsasilmä, paistimiksi,
Isännällen iltaseksi,
Emännällen eineheksi,
Tyttären välipaloiksi,
Pojan puolipäiväseksi?"
Jänis saattavi sanoa,
Kehräsilmä kerskaella:
„Liepä lempo lähtenynnä
Kattiloihin kiehumahan!
Läksin sanan saatantahan,
Kielikerran kerrontahan:
Jop' on kaunis kaatununna,
Tinarinta riutununna,
Sortunna hopeasolki,
Vyö vaski valahtanunna:
Mennyt lietohon merehen,
Alle aavojen syvien,
Sisareksi siikasille,
Veikoksi ve'en kaloille."
Emo tuosta itkemähän,
Kyynelvierus vieremähän.
Sai siitä sanelemahan,
Vaivainen valittamahan:
„Elkätte, emot poloiset,
Sinä ilmoisna ikänä
Tuuitelko tyttäriä,
Lapsianne liekutelko
Vastoin mieltä miehelähän.
Niinkuin mie, emo poloinen,
Tuuittelin tyttöjäni,
Kasvatin kanasiani!"
Emo itki, kyynel vieri:
Vieri vetrehet vetensä
Sinisistä silmistänsä
Poloisille poskillensa.
Vieri kyynel, vieri toinen:
Vieri vetrehet vetensä
Poloisilta poskipäiltä
Ripe'ille rinnoillensa.
Vieri kyynel, vieri toinen:
Vieri vetrehet vetensä
Ripe'iltä rinnoiltansa
Hienoisille helmoillensa.
Vieri kyynel, vieri toinen:
Vieri vetrehet vetensä
Hienoisilta helmoiltansa
Punasuille sukkasille.

Vieri kyynel, vieri toinen:
Vieri vetrehet vetensä
Punasuilta sukkasilta
Kultakengän kautosille.
Vieri kyynel, vieri toinen:
Vieri vetrehet vetensä
Kultakengän kautosilta
Maahan alle jalkojensa;
Vieri maahan maan hyväksi,
Vetehen ve'en hyväksi.
Ve'et maahan tultuansa
Alkoivat jokena juosta:
Kasvoipa jokea kolme
Itkemistänsä vesistä,
Läpi päänsä lähtemistä,
Alta kulman kulkemista.
Kasvoipa joka jokehen
Kolme koskea tulista,
Joka kosken kuohumalle
Kolme luotoa kohosi,
Joka luo'on partahalle
Kunnas kultainen yleni;
Kunki kunnahan kukulle
Kasvoi kolme koivahaista,
Kunki koivun latvasehen
Kolme kullaista käkeä.
Sai käköset kukkumahan.
Yksi kukkui: „lemmen, lemmen!"
Toinen kukkui: „sulhon, sulhon!"
Kolmas kukkui: „auvon, auvon!"
Kuka kukkui: „lemmen, lemmen!"
Sep' on kukkui kuuta kolme
Lemmettömälle tytölle,
Meressä makoavalle.
Kuka kukkui: „sulhon, sulhon!"
Sep' on kukkui kuusi kuuta
Sulholle sulottomalle,
Ikävissä istuvalle.
Kuka kukkui: „auvon, auvon!"
Se kukkui ikänsä kaiken
Auvottomalle emolle,
Iän päivät itkevälle.
Niin emo sanoiksi virkki
Kuunnellessansa käkeä:
„Elköhön emo poloinen
Kauan kuunnelko käkeä!
Kun käki kukahtelevi,
Niin syän sykähtelevi,
Itku silmähän tulevi,
Ve'et poskille valuvi,
Hereämmät herne-aarta,
Paksummat pavun jyveä:
Kyynärän ikä kuluvi,
Vaaksan varsi vanhenevi,
Koko ruumis runnahtavi
Kuultua kevätkäkösen."

Viides runo.

Väinämöinen lähtee Joukahaisen sisarta merestä pyytämään ja saapi hänen oudonlaiseksi kalaksi muuttuneena onkeensa; 1—58. — Yrittää palasiksi leikkaamaan, mutta kala käsistä pyörähtää mereen ja ilmoittaa sieltä itsensä, ken oli; 59—133. — Väinämöinen kokee turhaan sekä sanoilla että pyydyksillä kalaa jälle saada; 134—163. — Kulkee raskaalla mielellä kotia ja saapi äiti vainajaltansa neuvon lähteä Pohjan tytärtä kosimaan; 164—241.

Jo oli sanoma saatu,
Viety viesti tuonnemmaksi
Neien nuoren nukkumasta,
Kaunihin katoamasta.

Vaka vanha Väinämöinen,
Tuo tuosta pahoin pahastui:
Itki illat, itki aamut,
Yöhyet enemmin itki,
Kun oli kaunis kaatununna,
Neitonen nukahtanunna,
Mennyt lietohon merehen,
Alle aaltojen syvien.

Astui huollen, huokaellen,
Syämellä synkeällä
Rannalle meren sinisen.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sano nyt, Untamo, unesi,
Maku'usi, maan venyjä:
Missä Ahtola asuvi,
Neiot Vellamon venyvi?“

Sanoipa Untamo unensa,
Maku'unsa maan venyjä:
„Tuolla Ahtola asuvi,
Neiot Vellamon venyvi:
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen
Alla aaltojen syvien,
Päällä mustien mutien.

„Siellä Ahtola asuvi,
Neiot Vellamon venyvi
Pikkuisessa pirttisessä,
Kamarissa kaitaisessa,
Kiven kirjavan kylessä.
Paaen paksun kainalossa.“

Siitä vanha Väinämöinen
Vetihe venesijoille.
Silmeävi siimojansa,
Katselevi onkiansa;
Otti ongen taskuhunsa,
Väkärauan väskyhynsä.
Soutoa melastelevi,
Päähän saaren saauttavi,
Nenähän utuisen niemen.
Päähän saaren terhenisen.

Siin' oli ongella olija,
Aina siimalla asuja,
Käeksellä kääntelijä.
Laski launihin merelle.

Ongitteli, orhitteli:
Vapa vaskinen vapisi,
Hope'inen siima siukui,
Nuora kultainen kulisi.
Jo päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Kala otti onkehensa,
Taimen takrarautahansa.
Sen veti venosehensa,
Talui talkapohjahansa.
Katselevi, kääntelevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onp' on tuo kala kalanen,
Kun en tuota tunnekana!
Sileähk' on siikaseksi,
Kuleahka kuujaseksi,
Haleahka haukiseksi,
Evätöin emäkalaksi;
Ihala imehnoksiki,
Päärivatoin neitoseksi,
Vyötöin veen on tyttöseksi,
Korvitoin kotikanaksi:
Luopuisin meriloheksi,
Syvän aallon ahveneksi."
Vyöll' on veitsi Väinämöisen,
Pää hopea huotrasessa.
Veti veitsen viereltänsä,
Huotrastansa pää hopean
Kalan palstoin pannaksensa,
Lohen leikkaellaksensa
Aamuisiksi atrioiksi,
Murkinaisiksi muruiksi,
Lohisiksi lounahiksi,
Iltaruoiksi isoiksi.
Alkoi lohta leikkaella,
Veitsen viilteä kaloa:
Lohi loimahti merehen,
Kala kirjo kimmeltihe
Pohjasta punaisen purren,
Venehestä Väinämöisen.
Äsken päätänsä ylenti,
Oikeata olkapäätä
Vihurilla viiennellä,
Kupahalla kuuennella;
Nosti kättä oikeata,
Näytti jalkoa vasenta
Seitsemännellä selällä,
Yheksännen aallon päällä.
Sieltä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Oi sie vanha Väinämöinen!
En ollut minä tuleva
Lohi leikkaellaksesi,
Kala palstoin pannaksesi,
Aamuisiksi atrioiksi,
Murkinaisiksi muruiksi,
Lohisiksi lounahiksi,
Iltaruoiksi isoiksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Miksi sie olit tuleva?"
„Olinpa minä tuleva
Kainaloiseksi kanaksi,
Ikuiseksi istujaksi,
Polviseksi puolisoksi,
Sijasi levittäjäksi,
Päänalaisen laskijaksi,
Pirtin pienen pyyhkijäksi,
Lattian lakaisijaksi,
Tulen tuojaksi tupahan,
Valkean virittäjäksi,
Leivän paksun paistajaksi,
Mesileivän leipojaksi,
Olutkannun kantajaksi,
Atrian asettajaksi.

„En ollut merilohia,
Syvän aallon ahvenia:
Olin kapo, neiti nuori,
Sisar nuoren Joukahaisen,
Kuta pyyit kuun ikäsi,
Puhki polvesi halasit.
„Ohoh sinua, ukko utra,
Vähämieli Väinämöinen,
Kun et tuntenut piteä
Vellamon vetistä neittä,
Ahon lasta ainokaista!“
Sanoi vanha Väinämöinen
Alla päin, pahoilla mielin:
„Oi on sisar Joukahaisen!
Toki tullos toinen kerta!“
Eip’ on toiste tullutkana,
Ei toiste sinä ikänä:
Jo vetihe, vierähtihe,
Ve’en kalvosta katosi
Kiven kirjavan sisähän,
Maksankarvaisen malohon.
Vaka vanha Väinämöinen
Tuo on tuossa arvelevi,
Miten olla, kuin eleä.
Jo kutaisi sulkkunuotan,
Veti vettä ristin rastin,
Salmen pitkin, toisen poikki;
Veti vienoja vesiä,
Lohiluotojen lomia,
Noita Väinölän vesiä,
Kalevalan kannaksia,
Synkkiä syväntehiä,
Suuria selän napoja,
Joukolan jokivesiä,
Lapin lahtirantasia.
Sai kyllin kaloja muita,
Kaikkia ve’en kaloja,
Ei saanut sitä kalaista,
Mitä mielensä pitävi:
Vellamon vetistä neittä,
Ahon lasta ainokaista.
Siitä vanha Väinämöinen
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh, hullu, hulluuttani,
Vähämieli, miehuuttani!
Olipa minulla mieltä,
Ajatusta annettuna,
Syäntä suurta survottuna,
Oli ennen aikoinansa.
Vaanpa nyt tätä nykyä,
Tällä inhalla iällä,
Puuttuvalla polveksella!
Kaikki on mieli melkeässä,
Ajatukset arvoisessa,
Kaikki toimi toisialla.
„Kuta vuotin kuun ikäni,
Kuta puolen polveani,
Vellamon vetistä neittä,
Veen on viimeistä tytärtä
Ikuiseksi ystäväksi,
Polviseksi puolisoksi,
Se osasi onkeheni,
Vierähti venoseheni:
Minä en tuntenut piteä,
En kotihin korjaella,
Laskin jälle lainehisin,
Alle aaltojen syvien!“
Meni matkoa vähäisen,
Astui huollen, huokaellen;
Kulkevi kotia kohti.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kukkui muinaiset käkeni,

Entiset ilokäkeni,
Kukkui ennen illoin, aamuin,
Kerran keskipäivälläki:
Mikä nyt sorti suuren äänen,
Äänen kaunihin kaotti?
Suru sorti suuren äänen,
Huoli armahan alenti;
Sill' ei kuulu kukkuvaksi,
Päivän laskun laulavaksi
Minun iltani iloksi,
Huomeneni huopeheksi.
„Enkä nyt tuota tieäkänä,
Miten olla, kuin eleä,
Tällä ilmalla asua,
Näillä mailla matkaella.
Oisiko emo elossa,
Vanhempani valvehella,
Sepä saattaisi sanoa,
Miten pystössä pysyä,
Murehisin murtumatta,
Huolihin katoamatta
Näissä päivissä pahoissa,
Ape'issa miel'aloissa!"

Emo hauasta havasi,
Alta aallon vastaeli:
„Viel' onpi emo elossa,
Vanhempasi valvehella,
Joka saattavi sanoa,
Miten olla oikeana,
Murehisin murtumatta,
Huolihin katoamatta
Niissä päivissä pahoissa,
Ape'issa miel'aloissa:
Mene Pohjan tyttärihin!
Siell' on tyttäret somemmat,
Neiet kahta kaunihimmat,
Viittä, kuutta virkeämmät,
Ei Joukon jorottaria,
Lapin lapsilönttäreitä.
„Sieltä naios, poikaseni,
Paras Pohjan tyttäristä,
Jok' on sievä silmiltänsä,
Kaunis katsannoisiltansa,
Aina joutuisa jalalta
Sekä liukas liikunnolta!"

Kuudes runo.

Joukahainen kantaa vihaa Väinämöisen päälle ja vahtaa häntä Pohjolan matkalla; 1—78. — Näkee ratsastavan joen poikki ja ampuu häntä, mutta osaa ainoastansa hevoseen; 79—182. — Väinämöinen kaatuu veteen; kova tuuli uittelee häntä meren selälle, ja Joukahainen ihasteleikse, kun luulee Väinämöisen jo viimeisen virtensä laulaneen; 183—234.

Vaka vanha Väinämöinen
Lähteäksensä käkesi
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan.
Otti olkisen orihin,
Hernevartisen hevosen,
Pisti suitset kullan suuhun,
Päitsensä hopean päähän;
Itse istuvi selälle,
Löihe reisin ratsahille.
Ajoa hyryttelevi,
Matkoansa mittelevi
Orihilla olkisella,
Hernevarrella hevolla.
Ajoi Väinölän ahoja,
Kalevalan kankahia:
Hepo juoksi, matka joutui,
Koti jääpi, tie lyheni.
Jo ajoi meren selälle,
Ulapalle aukealle
Kapioisen kastumatta,
Vuohisen vajoumatta.
Olipa nuori Joukahainen,
Laiha poika lappalainen.
Piti viikoista vihoa,
Ylen kauaista kaetta
Kera vanhan Väinämöisen,
Päälle laulajan ikuisen.
Laativi tulisen jousen,
Jalon kaaren kaunistavi:
Kaaren rauasta rakenti,
Vaskesta selän valavi;
Noita on kullalla kuvaili,
Hopealla huolitteli.
Mistä siihen nauhan saapi,
Kusta jäntehen tapasi?
Hiien hirven suoniloista,
Lemmon liinanuorasista!
Sai kaaren kanineheksi,
Jousen varsin valmihiksi.
Kaari oli kaunihin näköinen,
Jousi jonki maksavainen:
Hevonen selällä seisoi,
Varsa juoksi vartta myöten,
Kapo kaarella makasi,
Jänö jäntimen sijassa.
Vuoli piiliä pinosen,
Kolmisulkia kokosen:
Varret tammesta vanuvi,
Päät tekevi tervaksesta.

Minkä saapi valmihiksi,
Sen sitte sulittelevi
Pääskyn pienillä sulilla,
Varpusen vivustimilla.
Karkaeli nuoliansa,
Puretteli piiliänsä
Maon mustissa mujuissa,
Käärmehen kähyverissä.
Sai vasamat valmihiksi,
Jousen jänniteltäväksi.
Siitä vuotti Väinämöistä,
Saavaksi suvantolaista;
Vuotti illan, vuotti aamun,
Vuotti kerran keskipäivän.
Viikon vuotti Väinämöistä,
Viikon vuotti, ei väsynyt,
Istuellen ikkunoissa,
Valvoen vajojen päissä,
Kuunnellen kujan perällä,
Vahtaellen vainiolla,
Viini nuolia selässä,
Hyvä kaari kainalossa.
Vuotteli ulompanaki,
Talon toisen tuolla puolla:
Nenässä tulisen niemen,
Tulikaiskun kainalossa,
Korvalla tulisen kosken,
Pyhän virran viertimellä.
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Loi silmänsä luotehelle,
Käänti päätä päivän alle;
Keksi mustasen merellä,
Sinerväisen lainehilla:
„Onko se iässä pilvi,
Päivän koite koillisessa?“
Ei ollut iässä pilvi,
Päivän koite koillisessa:
Oli vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Matkoava Pohjolahan,
Kulkeva Pimentolahan
Orihilla olkisella,
Hernevarrella hevolla.
Tuop' on nuori Joukahainen,
Laiha poika lappalainen,
Jou'utti tulisen jousen,
Koppoi kaaren kaunihimman
Pään varalle Väinämöisen,
Surmaksi suvantolaisen.
Ennätti emo kysyä,
Vanhempansa tutkaella:
„Kellen jousta jouahutat,
Kaarta rauta rauahutat?“
Tuop' on nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuohon jousta jouahutan,
Kaarta rauta rauahutan:
Pään varalle Väinämöisen,
Surmaksi suvantolaisen.
Ammun vanhan Väinämöisen,
Lasken laulajan ikuisen
Läpi syämen, maksan kautta,
Halki hartiolihojen.“
Emo kielti ampumasta,
Emo kielti ja epäsi:
„Elä ammu Väinämöistä,
Kaota kalevalaista!
Väinö on sukua suurta:
Lankoni sisaren poika.
„Ampuisitko Väinämöisen,
Kaataisit kalevalaisen,
Ilo ilmalta katoisi,
Laulu maalta lankeaisi.

Ilo on ilmalla parempi,
Laulu maalla laatuisampi,
Kuin onpi Manalan mailla,
Noilla Tuonelan tuvilla."
Tuossa nuori Joukahainen
Jo vähän ajattelevi,
Pikkuisen piättelevi:
Käsi käski ampumahan,
Käsi käski, toinen kielti,
Sormet suoniset pakotti.
Virkki viimeinki sanoiksi,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kaotkohot jos kahesti
Kaikki ilmaiset ilomme,
Kaikki laulut langetkohot!
Varsin ammun, en varanne."
Jännitti tulisen jousen,
Veti vaskisen vekaran
Vasten polvea vasenta,
Jalan alta oikeansa.
Veti viinestä vasaman,
Sulan kolmikoipisesta,
Otti nuolen orhe'imman,
Valitsi parahan varren;
Tuon on juonelle asetti,
Liitti liinajäntehelle.
Oikaisi tulisen jousen
Olallehen oikealle,
Asetaiksen ampumahan,
Ampumahan Väinämöistä.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Iske nyt, koivuinen sakara,
Petäjäinen selkä, lyö'ös,
Jänne liina, lippaellos!
Min käsi alentanehe,
Sen nuoli ylentäköhön;
Min käsi ylentänehe,
Sen nuoli alentakohon!"
Lekahutti liipaisinta,
Ampui nuolen ensimäisen:
Se meni kovan ylätse,
Päältä pään on taivahalle,
Pilvihin pirajavihin,
Hattaroihin pyörivihin.
Toki ampui, ei totellut.
Ampui toisen nuoliansa:
Se meni kovan alatse,
Alaisehen maa-emähän;
Tahtoi maa manalle mennä,
Hietaharju halkiella.
Ampui kohta kolmannenki:
Kävi kohti kolmannesti,
Sapsohon sinisen hirven
Alta vanhan Väinämöisen;
Ampui olkisen orihin,
Hernevartisen hevosen
Läpi länkiluun lihoista,
Kautta kainalon vasemman.
Siitä vanha Väinämöinen
Sormin suistuvi sulahan,
Käsin kääntyi lainehesen,
Kourin kuohu'un kohahti
Selästä sinisen hirven,
Hernevartisen hevosen.
Nousi siitä suuri tuuli,
Aalto ankara merellä;
Kantoi vanhan Väinämöisen,
Uitteli ulomma maasta
Noille väljille vesille,
Ulapoille auke'ille.
Siinä nuori Joukahainen
Itse kielin kerskaeli:
„Et sinä, vanha Väinämöinen,
Enämpi elävin silmin

Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Astu Väinölän ahoja,
Kalevalan kankahia!
„Kupli nyt siellä kuusi vuot-
Seuro seitsemän kesyttä, [ta,
Karehi kaheksan vuotta
Noilla väljillä vesillä,
Lake'illa lainehilla:
Vuotta kuusi kuusipuuna,
Seitsemän petäjäpuuna,
Kannon pölkkynä kaheksan!“
Siitä pistihe sisälle.
Sai emo kysyneheksi:
„Joko ammuit Väinämöisen,
Kaotit Kalevan poian?“
Tuop' on nuori Joukahainen
Sanan vastahan sanovi:
„Jo nyt ammuin Väinämöisen
Ja kaaoin kalevalaisen,
Loin on merta luutimahan,
Lainetta lakaisemahan.
Tuohon lietohon merehen,
Aivan aaltojen sekahan
Sortui ukko sormillehen,
Kääntyi kämmenyisillehen;
Siitä kyykertyi kylelle,
Selällehen seisottihe
Meren aaltojen ajella,
Meren tyrskyn tyyräellä.“
Tuon emo sanoiksi virkki:
„Pahoin teit sinä poloinen,
Kun on ammuit Väinämöisen,
Kaotit kalevalaisen,
Suvantolan suuren miehen,
Kalevalan kaunihimman!“

Seitsemäs runo.

Väinämöinen uipi useampia päiviä aavalla merellä; kokko tapaa hänen ja vielä hyvillä mielin siitä, että Väinämöinen kaskessansa oli koivun häntä varten kasvamaan jättänyt, ottaa hänen selkäänsä ja kantaa Pohjolan rannalle, josta Pohjolan emäntä saattaa hänen kotiinsa ja kohtelee hyvästi; 1—274. — Väinämöinen kuitenki ikävöipi omille maillensa, ja Pohjolan emäntä lupaa ei ainoastansa laittaa häntä sinne, vaan antaa tyttärensäki hänelle puolisoksi, jos takoisi sammon Pohjolaan; 275—322. — Väinämöinen lupaa kotiin päästyänsä lähettää seppo Ilmarisen sampoa takomaan ja saapi Pohjolan emännältä reen sekä hevosen kotimaille lähteäksensä; 323—368.

Vaka vanha Väinämöinen
Uipi aavoja syviä;
Kulki kuusisna hakona,
Petäjäisnä pehkiönä
Kuusi päiveä kesäistä,
Kuusi yötä järkiähän,
Eessänsä vesi vetelä,
Takanansa taivas selvä.
Uip' on vielä yötä kaksi,
Kaksi päiveä pisintä.
Niin yönä yheksäntenä,
Kaheksannen päivän päästä
Toki tuskaksi tulevi,
Painuvi pakolliseksi,
Kun ei ole kynttä varpahissa
Eikä sormissa niveltä.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Voi minä poloinen poika,
Voi poika polon-alainen,
Kun läksin omilta mailta,
Elomailta entisiltä
Iäkseni ilman alle,
Kuuksi päiväksi kululle,
Tuulen tuuiteltavaksi,
Aaltojen ajeltavaksi
Näillä väljillä vesillä,
Ulapoilla auke'illa!
Vilu on täällä ollakseni,
Vaiva värjätelläkseni,
Aina aalloissa asua,
Veen selällä seurustella.
„Enkä tuota tieäkänä,
Miten olla, kuin eleä
Tällä inhalla iällä,
Katovalla kannikalla:
Tuulehenko teen tupani,
Vetehenkö pirtin veistän?
„Teen mä tuulehen tupani:
Ei ole tuulessa tukea;
Veistän pirttini vetehen:
Vesi viepi veistokseni.“

Lenti lintunen Lapista,
Kokkolintu koillisesta.
Ei ole kokko suuren suuri
Eikä kokko pienen pieni:
Yksi siipi vettä viisti,
Toinen taivasta lakaisi,
Pursto merta pyyhätteli,
Nokka luotoja lotaisi.
Lenteleikse, liiteleikse,
Katseleikse, käänteleikse.
Näki vanhan Väinämöisen
Selällä meren sinisen:
„Mit' olet meressä, miesi,
Uros, aaltojen seassa?“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sit' olen meressä miesi,
Uros aaltojen varassa:
Läksin neittä Pohjolasta,
Impeä Pimentolasta.
„Ajoa karautime
Suloa meryttä myöten.
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Tulin Luotolan lahelle,
Joukolan jokivesille:
Hepo alta ammuttihin,
Itseäni mielittihin.
„Siitä vierähin vetehen,
Sorruin sormin lainehesen
Tuulen tuuiteltavaksi,
Aaltojen ajeltavaksi.
„Tulipa tuuli luotehesta,
Iästä iso vihuri;
Se mun kauas kannatteli,
Uitteli ulomma maasta.
Mont' olen päiveä pälynnyt,
Monta yötä uiksennellut
Näitä väljiä vesiä,
Ulapoita auke'ita;
Enk' on tuota tunnekana,
Arvoa, älyäkänä,
Kumpi kuoloksi tulevi,
Kumpi ennen ennättävi:
Nälkähänkö nääntyminen,
Vai vetehen vaipuminen.“
Sanoi kokko, ilman lintu:
„Ellös olko milläskänä!
Seisotaite selkähäni,
Nouse kynkkäluun nenille!
Mie sinun merestä kannan,
Minne mielesi tekevi.
Vielä muistan muunki päivän,
Arvoan ajan paremman,
Kun ajoit Kalevan kasken,
Osmolan salon sivallit:
Heitit koivun kasvamahan,
Puun sorean seisomahan
Linnuille lepeämiksi,
Itselleni istumiksi.“
Siitä vanha Väinämöinen
Kohottavi kokkoansa;
Mies on nousevi merestä,
Uros aallosta ajaikse,
Siiville sijoitteleikse,
Kokon kynkkäluun nenille.
Tuop' on kokko, ilman lintu,
Kantoi vanhan Väinämöisen,
Viepi tuulen tietä myöten,
Ahavan ratoa myöten
Pohjan pitkähän perähän,
Summahan Sariolahan.
Siihen heitti Väinämöisen,
Itse ilmahan kohosi.

Siinä itki Väinämöinen,
Siinä itki ja urisi
Rannalla merellisellä,
Nimen tietämättömällä,
Sata haavoa sivulla,
Tuhat tuulen pieksemätä,
Partaki pahoin kulunut,
Tukka mennyt tuuhakaksi.

Itki yötä kaksi, kolme,
Saman verran päiviäki;
Eikä tiennyt tietä käyä,
Outo, matkoa osannut
Palataksensa kotihin,
Mennä maille tuttaville,
Noille syntymäsijoille,
Elomaillen entisille.

Pohjan piika pikkarainen,
Vaimo valkeanverinen,
Teki liiton päivän kanssa,
Päivän kanssa, kuun keralla
Yhen ajan noustaksensa
Ja yhen havataksensa:
Itse ennen ennätteli,
Ennen kuuta, aurinkoa,
Kukonki kurahtamatta,
Kanan lapsen laulamatta.

Viisi villoa keritsi,
Kuusi lammasta savitsi,
Villat saatteli saraksi,
Kaikki vatvoi vaattehiksi
Ennen päivän nousemista,
Auringon ylenemistä.

Pesi siitä pitkät pöyät,
Laajat lattiat lakaisi
Vastasella varpaisella,
Luutasella lehtisellä.
Ammueli rikkasensa
Vaskisehen vakkasehen;
Vei ne ulos usta myöten,
Pellolle pihoa myöten,
Perimäisen pellon päähän,
Alimaisen aian suuhun.
Seisattelihe rikoille,
Kuuntelihe, kääntelihe:
Kuulevi mereltä itkun,
Poikki joen juorotuksen.

Juosten joutuvi takaisin,
Pian pirttihin menevi;
Sanoi tuonne saatuansa,
Toimitteli tultuansa:
„Kuulin mie mereltä itkun,
Poikki joen juorotuksen.“

Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Pian pistihe pihalle,
Vierähti veräjän suuhun;
Siinä korvin kuunteleikse.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei ole itku lapsen itku
Eikä vaimojen valitus;
Itku on partasuun urohon,
Jouhileuan juorottama.“

Työnnälti venon vesille,
Kolmilaian lainehille;
Itse loihe soutamahan.
Sekä souti jotta joutui:
Souti luoksi Väinämöisen,
Luoksi itkevän urohon.

Siinä itki Väinämöinen,
Urisi Uvannon sulho
Pahalla pajupurolla,
Tiheällä tuomikolla:
Suu liikkui, järisi parta,
Vaan ei leuka lonkaellut.

Sanoi Pohjolan emäntä,
Puhutteli, lausutteli:
„Ohoh sinua, ukko utra!
Jo olet maalla vierahalla.“
Vaka vanha Väinämöinen
Päätänsä kohottelevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo ma tuon itseki tieän:
Olen maalla vierahalla,
Tuiki tuntemattomalla.
Maallani olin parempi,
Kotonani korkeampi.“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Saisiko sanoakseni,
Oisiko lupa kysyä,
Mi sinä olet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mainittihinpa minua,
Arveltihin aikoinansa
Illoilla iloitsijaksi,
Joka lakson laulajaksi
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Mi jo lienenki katala,
Tuskin tunnen itsekänä.“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Nouse jo norosta, miesi,
Uros, uuelle uralle,
Haikeasi haastamahan,
Satuja sanelemahan!“
Otti miehen itkemästä,
Urohon urisemasta;
Saattoi siitä purtehensa,
Istutti venon perähän.
Itse airoille asettui,
Soutimille suorittihe;
Souti poikki Pohjolahan,
Viepi vierahan tupahan.
Syötteli nälästynehen,
Kastunehen kuivaeli;
Siitä viikon hierelevi,
Hierelevi, hautelevi:
Teki miehen terveheksi,
Urohon paranneheksi.
Kysytteli, lausutteli,
Itse virkki, noin nimesi:
„Mitä itkit, Väinämöinen,
Uikutit, uvantolainen,
Tuolla paikalla pahalla,
Rannalla meryttä vasten?“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onpa syytä itkeäni,
Vaivoja valittoani!
Kauan oon meriä uinut,
Lapioinnut lainehia
Noilla väljillä vesillä,
Ulapoilla auke'illa.
„Tuota itken tuon ikäni,
Puhki polveni murehin,
Kun ma uin omilta mailta,
Tulin mailta tuttavilta
Näille ouoille oville,
Veräjille vierahille.
Kaikki täällä puut purevi,
Kaikki havut hakkoavi,
Joka koivu koikkoavi,
Joka leppä leikkoavi:
Yks' on tuuli tuttuani,
Päivä ennen nähtyäni

Näillä mailla vierahilla,
Äkkiouoilla ovilla."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Siitä tuon sanoiksi saatti:
„Elä itke, Väinämöinen,
Uikuta, uvantolainen!
Hyvä tääll' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi,
Syöä lohta luotaselta,
Sivulta sianlihoa."
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kylkehen kyläinen syönti
Hyvissäki vierahissa;
Mies on maallansa parempi,
Kotonansa korkeampi.
Soisipa sula Jumala,
Antaisipa armoluoja:
Pääsisin omille maille,
Elomaillen entisille!
Parempi omalla maalla
Vetonenki virsun alta,
Kuin on maalla vierahalla
Kultamaljasta metonen."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Niin mitä minullen annat,
Kun saatan omille maille,
Oman peltosi perille,
Kotisaunan saapuville?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Mitäpä kysyt minulta,
Jos saatat omille maille,
Oman peltoni perille,
Oman käen kukkumille,
Oman linnun laulamille!
Otatko kultia kypärin,
Hope'ita huovallisen?"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
En kysele kultiasi,
Halaja hope'itasi:
Kullat on lasten kukkasia,
Hopeat hevon helyjä.
Taiatko takoa sammon,
Kirjokannen kalkutella
Joutsenen kynän nenästä,
Maholehmän maitosesta,
Yhen ohrasen jyvästä,
Yhen uuhen villasesta,
Niin annan tytön sinulle,
Panen neien palkastasi,
Saatan sun omille maille,
Oman linnun laulamille,
Oman kukon kuulumille,
Oman peltosi perille."
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Taia en sampoa takoa,
Kirjokantta kirjoitella.
Saata mie omille maille:
Työnnän seppo Ilmarisen,
Joka samposi takovi,
Kirjokannet kalkuttavi,
Neitosi lepyttelevi,
Tyttäresi tyy'yttävi.
„Se on seppo sen mokoma,
Ylen taitava takoja,
Jok' on taivoa takonut,
Ilman kantta kalkutellut:
Ei tunnu vasaran jälki
Eikä pihtien pitämät."

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sille työnnän tyttäreni,
Sille lapseni lupoan,
Joka sampuen takovi,
Kannen kirjo kirjoittavi
Joutsenen kynän nenästä,
Maholehmän maitosesta,
Yhen ohrasen jyvästä,
Yhen uuhen untuvasta.“
Pani varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen;
Saattoi vanhan Väinämöisen,
Istutti oron rekehen.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Elä päätäsi ylennä,
Kohottele kokkoasi,
Kun ei uupune oronen,
Tahi ei ilta ennättäne:
Josp' on päätäsi ylennät,
Kohottelet kokkoasi,
Jo toki tuho tulevi,
Paha päivä päälle saapi.“
Siitä vanha Väinämöinen
Löi orosen juoksemahan,
Harjan liina liikkumahan.
Ajoa karittelevi
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta.

Kahdeksas runo.

Matkallansa näkee Väinämöinen ihanasti puetun Pohjan neiden ja pyytää häntä puolisoksensa; 1—50. — Neiti viimein lupaa suostua Väinämöiseen, jos hän veistäisi kehrävarren palasista veneen ja saattaisi sen vesille ilman millään tavalla siihen koskematta; 51—132. — Väinämöinen rupeaa veistämään, lyöpi kirveellä ison haavan polveensa eikä saa veren juoksua tukkiutumaan; 133—204. — Lähtee verentukinnan tietäjää etsimään ja löytää ukon, joka uhkaa veren sulkea; 205—282.

Tuo oli kaunis Pohjan neiti,
Maan kuulu, ve'en valio.
Istui ilman vempelellä,
Taivon kaarella kajotti
Pukehissa puhta'issa,
Valke'issa vaattehissa;
Kultakangasta kutovi,
Hope'ista huolittavi
Kultaisesta sukkulasta,
Pirralla hope'isella.
Suihki sukkula piossa,
Käämi käessä kääperöitsi,

Niiet vaskiset vatisi,
Hope'inen pirta piukki
Neien kangasta kutoissa,
Hope'ista huolittaissa.
Vaka vanha Väinämöinen
Ajoa karittelevi
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta.
Ajoi matkoa palasen,
Pikkaraisen piirrätteli:
Kuuli sukkulan surinan
Ylähältä päänsä päältä.
Tuossa päätänsä kohotti,
Katsahtavi taivahalle:
Kaari on kaunis taivahalla,
Neiti kaaren kannikalla,
Kultakangasta kutovi,
Hope'ista helkyttävi.
Vaka vanha Väinämöinen
Heti seisatti hevosen.
Tuossa tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tule, neiti, korjahani,
Laskeite rekoseheni!“
Neiti tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja kysyvi:
„Miksi neittä korjahasi,
Tyttöä rekosehesi?“
Vaka vanha Väinämöinen
Tuop' on tuohon vastaeli:
„Siksi neittä korjahani,
Tyttöä rekoseheni:
Mesileivän leipojaksi,
Oluen osoajaksi,
Joka lautsan laulajaksi,
Ikkunan iloitsijaksi
Noilla Väinölän tiloilla,
Kalevalan kartanoilla.“
Neiti tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Kun kävin mataramaalla,
Keikuin keltakankahalla
Eilen iltamyöhäsellä,
Aletessa aurinkoisen,
Lintu lauleli lehossa,
Kyntörastas raksutteli:
Lauleli tytärten mielen
Ja lauloi miniän mielen.
„Mie tuota sanelemahan,
Linnulta kyselemähän:
'Oi sie kyntörastahainen!
Laula korvin kuullakseni:
Kumman on parempi olla,
Kumman olla kuuluisampi,
Tyttärenkö taattolassa
Vai miniän miehelässä?'
„Tiainenpa tieon antoi,
Kyntörastas raksahutti:
'Valkea kesäinen päivä,
Neitivalta valkeampi;
Vilu on rauta pakkasessa,
Vilumpi miniävalta.
Niin on neiti taattolassa,
Kuin marja hyvällä maalla,
Niin miniä miehelässä,
Kuin on koira kahlehissa.
Harvoin saapi orja lemmen,
Ei miniä milloinkana.'“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tyhjiä tiaisen virret,
Rastahaisen raksutukset!
Lapsi on tytär kotona,
Vasta on neiti naituansa.

Tule, neiti, korjahani,
Laskeite rekoseheni!
En ole mitätöin miesi,
Uros muita untelompi."
Neiti taiten vastaeli,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sitte sun mieheksi sanoisin,
Urohoksi arveleisin,
Jospa jouhen halkaiseisit
Veitsellä kärettömällä,
Munan solmuhun vetäisit
Solmun tuntumattomaksi."
Vaka vanha Väinämöinen
Jouhen halki halkaisevi
Veitsellä kärettömällä,
Aivan tutkaimettomalla;
Munan solmuhun vetävi
Solmun tuntumattomaksi.
Käski neittä korjahansa,
Tyttöä rekosehensa.
Neiti taiten vastaeli:
„Ehkäpä tulen sinulle,
Kun kiskot kivestä tuohta,
Säret jäästä aiaksia
Ilman palan pakkumatta,
Pilkkehen pirahtamatta."
Vaka vanha Väinämöinen
Ei tuosta kovin hätäile:
Kiskoipa kivestä tuohta,
Särki jäästä aiaksia
Ilman palan pakkumatta,
Pilkkehen pirahtamatta.
Kutsui neittä korjahansa,
Tyttöä rekosehensa.
Neiti taiten vastoavi,
Sanovi sanalla tuolla:
„Sillenpä minä menisin,
Kenp' on veistäisi venosen
Kehrävarteni muruista,
Kalpimeni kappaleista,
Työntäisi venon vesille,
Uuen laivan lainehille
Ilman polven polkematta,
Ilman kouran koskematta,
Käsivarren kääntämättä,
Olkapään ojentamatta."
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Liene ei maassa, maailmassa,
Koko ilman kannen alla
Mointa laivan laatijata,
Vertoani veistäjätä."
Otti värttinän muruja,
Kehrävarren kiertimiä;
Läksi veistohon venosen,
Satalauan laittelohon
Vuorelle teräksiselle,
Rautaiselle kalliolle.
Veikaten venettä veisti,
Purtta puista uhkaellen.
Veisti päivän, veisti toisen,
Veisti kohta kolmannenki:
Ei kirves kivehen koske,
Kasa ei kalka kalliohon.
Niin päivällä kolmannella
Hiisi pontta pyörähytti,
Lempo tempasi tereä,
Paha vartta vaapahutti.
Kävipä kivehen kirves,
Kasa kalkkoi kalliohon;
Kirves kilpistyi kivestä,
Terä liuskahti liha'an,
Polvehen pojan pätöisen,
Varpahasen Väinämöisen.

Sen Lempo lihoille liitti,
Hiisi suonille sovitti:
Veri pääsi vuotamahan,
Hurme huppelehtamahan.
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Tuossa tuon sanoiksi virkki,
Noin on lausui ja pakisi:
„Oi sie kirves kikkanokka,
Tasaterä tapparainen!
Luulitko puuta purrehesi,
Honkoa hotaisnehesi,
Petäjätä pannehesi,
Koivua kohannehesi,
Kun sa lipsahit liha'an,
Solahutit suonilleni?“
Loihe siitä loitsimahan,
Sai itse sanelemahan.
Luki synnyt syitä myöten,
Luottehet lomia myöten,
Mutt' ei muista muutamia
Rauan suuria sanoja,
Joista salpa saataisihin,
Luja lukko tuotaisihin
Noille rauan ratkomille,
Suu sinervän silpomille.
Jo veri jokena juoksi,
Hurme koskena kohisi:
Peitti maassa marjan varret,
Kanervaiset kankahalla.
Eik' ollut sitä mätästä,
Jok' ei tullut tulvillehen
Noita liikoja veriä,
Hurmehia huurovia
Polvesta pojan totisen,
Varpahasta Väinämöisen.
Vaka vanha Väinämöinen
Ketti villoja kiveltä,
Otti suolta sammalia,
Maasta mättähän repäisi
Tukkeheksi tuiman reiän,
Paikaksi pahan veräjän:
Ei vääjä vähäistäkänä,
Pikkuistakana piätä.
Jopa tuskaksi tulevi,
Läylemmäksi lankeavi.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse itkuhun hyräytyi;
Pani varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen,
Siitä reuoikse rekehen,
Kohennaikse korjahansa.
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä;
Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni.
Jo kohta kylä tulevi:
Kolme tietä kohtoavi.
Vaka vanha Väinämöinen
Ajavi alinta tietä
Alimaisehen talohon.
Yli kynnyksen kysyvi:
„Oisiko talossa tässä
Rauan raannan katsojata,
Uron tuskan tuntijata,
Vammojen vakittajata?“
Olipa lapsi lattialla,
Poika pieni pankon päässä.
Tuop' on tuohon vastoavi:
„Ei ole talossa tässä
Rauan raannan katsojata,
Uron tuskan tuntijata,
Kivun kiinniottajata,
Vammojen vakittajata;

Onpi toisessa talossa:
Aja toisehen talohon!"
  Vaka vanha Väinämöinen
Laski virkkua vitsalla,
Ajoa suhuttelevi.
Ajoi matkoa palasen,
Keskimäistä tietä myöten
Keskimäisehen talohon.
Kysyi kynnyksen takoa,
Anoi alta ikkunaisen:
„Oisiko talossa tässä
Rauan raannan katsojata,
Salpoa verisatehen,
Suonikosken sortajata?"
  Akka oli vanha vaipan alla,
Kielipalku paukon päässä.
Akka varsin vastaeli,
Hammas kolmi kolkkaeli:
„Ei ole talossa tässä
Rauan raannan katsojata,
Verisynnyn tietäjätä,
Kivun kiinniottajata;
Onpi toisessa talossa:
Aja toisehen talohon!"
  Vaka vanha Väinämöinen
Laski virkkua vitsalla,
Ajoa suhuttelevi.
Ajoi matkoa palasen,
Ylimäistä tietä myöten
Ylimäisehen talohon.
Yli kynnyksen kysyvi,
Lausui lakkapuun takoa:
„Oisiko talossa tässä
Rauan raannan katsojata,
Tämän tulvan tukkijata,
Veren summan sulkijata?"
  Ukko oli uunilla asuva,
Halliparta harjun alla.
Ukko uunilta urahti,
Halliparta paukutteli:
„On sulettu suuremmatki,
Jalommatki jaksettuna
Luojan kolmella sanalla,
Syvän synnyn säätämällä:
Joet suista, järvet päistä,
Virrat niskalta vihaiset,
Lahet niemien nenistä,
Kannakset kape'immilta."

Yhdeksäs runo.

Väinämöinen kertoo ukolle raudan synnyn; 1—266. — Ukko herjaa rautaa ja lukee verensulku-sanat; veri salpautuu; 267—418. — Ukko laittaa poikansa voiteen tekoon, voitelee ja sitoo haavan; Väinämöinen paranee ja kiittää Jumalaa avun saannista; 419—586.

Siitä vanha Väinämöinen
Itse korjasta kohosi,
Nousi reestä nostamatta,
Yleni ylentämättä;
Tuosta pirttihin tulevi,
Alle kattojen ajaikse.
Tuoahan hopeatuoppi,
Kultakannu kannetahan:
Ei veä vähäistäkänä,
Pikkuistakana piätä
Verta vanhan Väinämöisen,
Hurmetta jalon urohon.
Ukko uunilta urahti,
Halliparta paukutteli:
„Mi sinä lienet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?
Verta on seitsemän venettä,
Kantokorvoa kaheksan
Sun, poloinen, polvestasi
Lattialle laskettuna!
Muut on muistaisin sanaset,
Vaan en arvoa alusta,
Mist' on rauta syntynynnä,
Kasvanunna koito kuona."
Silloin vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Itse tieän rauan synnyn,
Arvoan alun teräksen:
Ilma on emoja ensin,
Vesi vanhin veljeksiä,
Rauta nuorin veljeksiä,
Tuli kerran keskimäinen.
„Tuo Ukko, ylinen luoja,
Itse ilmojen jumala,
Ilmasta ve'en eroitti,
Veestä maati manterehen.
Rauta on raukka syntymättä,
Syntymättä, kasvamatta.
„Ukko, ilmoinen jumala,
Hieroi kahta kämmentänsä,
Mykelti molempiansa
Vasemmassa polven päässä.
Siitä syntyi kolme neittä,
Koko kolme luonnotarta
Rauan ruostehen emoiksi,
Suu sinervän siittäjiksi.
„Neiet käyä notkutteli,
Astui immet pilven äärtä
Utarilla uhkuvilla,
Nännillä pakottavilla.
Lypsit maalle maitojansa,
Uhkutit utariansa;

29—258. Raudan syntysanat.

Lypsit maille, lypsit soille,
Lypsit vienoille vesille.
„Yksi lypsi mustan maion:
Vanhimpainen neitosia;
Toinen valkean valutti:
Keskimäinen neitosia;
Kolmas puikutti punaisen:
Nuorimpainen neitosia.
„Ku on lypsi mustan maion,
Siitä syntyi meltorauta;
Ku on valkean valutti,
Siit' on tehtynä teräkset;
Ku on puikutti punaisen,
Siit' on saatu rääkyrauta.
„Olipa aikoa vähäinen.
Rauta tahteli tavata
Vanhempata veikkoansa,
Käyä tulta tuntemahan.
„Tuli tuhmaksi rupesi,
Kasvoi aivan kauheaksi:
Oli polttoa poloisen,
Rauta raukan, veikkosensa.
„Rauta pääsi piilemähän,
Piilemähän, säilymähän
Tuon tuiman tulen käsistä,
Suusta valkean vihaisen.
„Siitä sitte rauta piili,
Sekä piili jotta säilyi
Heiluvassa hettehessä,
Läikkyvässä lähtehessä,
Suurimmalla suon selällä,
Tuiman tunturin laella,
Jossa joutsenet munivat,
Hanhi poiat hautelevi.
„Rauta suossa soikottavi,
Veteläisessä venyvi;
Piili vuoen, piili toisen,
Piili kohta kolmannenki
Kahen kantosen välissä,
Koivun kolmen juuren alla.
Ei toki pakohon pääsnyt
Tulen tuimista käsistä;
Piti tulla toisen kerran,
Lähteä tulen tuville
Astalaksi tehtäessä,
Miekaksi taottaessa.
„Susi juoksi suota myöten,
Karhu kangasta samosi;
Suo liikkui suen jälessä,
Kangas karhun kämmenissä:
Siihen nousi rautaruoste
Ja kasvoi teräskarauko
Suen sorkkien sijoille,
Karhun kannan kaivamille.
„Syntyi seppo Ilmarinen,
Sekä syntyi jotta kasvoi.
Se syntyi sysimäellä,
Kasvoi hiilikankahalla
Vaskinen vasara käessä,
Pihet pikkuiset piossa.
„Yöllä syntyi Ilmarinen,
Päivällä pajasen laati.
Etsi paikkoa pajalle,
Levitystä lietsimille.
Näki suota salmekkehen,
Maata märkeä vähäisen,
Läksi tuota katsomahan,
Likeltä tähyämähän:
Tuohon painoi palkehensa,
Tuohon ahjonsa asetti.
„Jo joutui suen jälille,
Karhun kantapään sijoille;
Näki rautaiset orahat,
Teräksiset tierottimet

Suen suurilla jälillä,
Karhun kämmenen tiloilla.
„Sanovi sanalla tuolla:
'Voi sinua, rauta raukka,
Kun olet kurjassa tilassa,
Alahaisessa asussa,
Suolla sorkissa sutosen,
Aina karhun askelissa!'
„Arvelee, ajattelevi:
'Mitä tuostaki tulisi,
Josp' on tunkisin tulehen,
Ahjohon asettelisin?'
„Rauta raukka säpsähtihe,
Säpsähtihe, säikähtihe,
Kun kuuli tulen sanomat,
Tulen tuimat maininnaiset.
„Sanoi seppo Ilmarinen:
'Ellös olko milläskänä!
Tuli ei polta tuttuansa,
Herjaele heimoansa.
Kun tulet tulen tuville,
Valkean varustimille,
Siellä kasvat kaunihiksi,
Ylenet ylen ehoksi:
Miesten miekoiksi hyviksi,
Naisten nauhan päättimiksi.'
„Senp' on päivyen perästä
Rauta suosta sotkettihin,
Vetelästä vellottihin,
Tuotihin sepon pajahan.
„Tuon seppo tulehen tunki,
Alle ahjonsa ajeli.
Lietsoi kerran, lietsoi toisen,
Lietsoi kerran kolmannenki:
Rauta vellinä viruvi,
Kuonana kohaelevi,
Venyi vehnäisnä tahasna,
Rukihisna taikinana
Sepon suurissa tulissa,
Ilmivalkean väessä.
„Siinä huuti rauta raukka:
'Ohoh seppo Ilmarinen!
Ota pois minua täältä
Tuskista tulen punaisen!'
„Sanoi seppo Ilmarinen:
'Jos otan sinun tulesta,
Ehkä kasvat kauheaksi,
Kovin raivoksi rupeat,
Vielä veistät veljeäsi,
Lastuat emosi lasta.'
„Siinä vannoi rauta raukka,
Vannoi vaikean valansa
Ahjolla, alasimella,
Vasaroilla, valkkamilla;
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
'Onpa puuta purrakseni,
Kiven syäntä syöäkseni,
Etten veistä veikkoani,
Lastua emoni lasta.
Parempi on ollakseni,
Eleäkseni ehompi
Kulkijalla kumppalina,
Käyvällä käsiasenna,
Kuin syöä omaa sukua,
Heimoani herjaella.'
„Silloin seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Rauan tempasi tulesta,
Asetti alasimelle;
Rakentavi raukeaksi,
Tekevi teräkaluiksi,
Keihä'iksi, kirvehiksi,
Kaikenlaisiksi kaluiksi.

„Viel' oli pikkuista vajalla,
Rauta raukka tarpehessa:
Eipä kiehu rauan kieli,
Ei sukeu suu teräksen,
Rauta ei kasva karkeaksi
Ilman veessä kastumatta.
„Siitä seppo Ilmarinen
Itse tuota arvelevi.
Laati pikkuisen poroa,
Lipeäistä liuotteli
Teräksenteko-mujuiksi,
Rauankarkaisu-vesiksi.
„Koitti seppo kielellänsä,
Hyvin maistoi mielellänsä;
Itse tuon sanoiksi virkki:
'Ei nämät hyvät minulle
Teräksenteko-vesiksi,
Rautojen rakentomaiksi.'
„Mehiläinen maasta nousi,
Sinisiipi mättähästä.
Lentelevi, liitelevi
Ympäri sepon pajoa.
„Niin seppo sanoiksi virkki:
'Mehiläinen, mies kepeä!
Tuo simoa siivessäsi,
Kanna mettä kielessäsi
Kuuen kukkasen nenästä,
Seitsemän on heinän päästä
Teräksille tehtäville,
Rauoille rakettaville!'
„Herhiläinen, Hiien lintu,
Katselevi, kuuntelevi,
Katseli katon rajasta,
Alta tuohen tuijotteli
Rautoja rakettavia,
Teräksiä tehtäviä.
„Lenteä hyrähtelevi;
Viskoi Hiien hirmuloita.
Kantoi käärmehen kähyjä,
Maon mustia mujuja,
Kusiaisen kutkelmoita,
Sammakon salavihoja
Teräksenteko-mujuihin,
Rauankarkaisu-vetehen.
„Itse seppo Ilmarinen,
Takoja alinomainen,
Luulevi, ajattelevi
Mehiläisen tulleheksi,
Tuon on mettä tuoneheksi,
Kantaneheksi simoa.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
'Kas nämät hyvät minulle
Teräksenteko-vesiksi,
Rautojen rakentamiksi!'
„Siihen tempasi teräksen,
Siihen kasti rauta raukan
Pois tulesta tuotaessa,
Ahjosta otettaessa.
„Sai siitä teräs pahaksi,
Rauta raivoksi rupesi,
Petti, vaivainen, valansa,
Söi kuin koira kunniansa:
Veisti, raukka, veljeänsä,
Sukuansa suin piteli,
Veren päästi vuotamahan,
Hurmehen hurahtamahan."
Ukko uunilta urahti,
Parta lauloi, pää järähti:
„Jo nyt tieän rauan synnyn,
Tajuan tavat teräksen.
„Ohoh sinua, rauta raukka,
Rauta raukka, koito kuona,

271—342. Raudanherjaus-sanat.

Teräs tenhon-päivällinen!
Siitäkö sinä sikesit,
Siitä kasvoit kauheaksi,
Ylen suureksi sukesit?

„Et sä silloin suuri ollut
Etkä suuri etkä pieni,
Et kovin koreakana
Etkä äijältä äkäinen,
Kun sa maitona makasit,
Rieskasena riuottelit
Nuoren neitosen nisissä,
Kasvoit immen kainalossa
Pitkän pilven rannan päällä,
Alla taivahan tasaisen.

„Etkä silloin suuri ollut,
Et ollut suuri etkä pieni,
Kun sa liejuna lepäsit,
Seisoit selvänä vetenä
Suurimmalla suon selällä,
Tuiman tunturin laella,
Muutuit tuolla maan muraksi,
Ruostemullaksi rupesit.

„Etkä silloin suuri ollut,
Et ollut suuri etkä pieni,
Kun sua hirvet suolla hieroi,
Peurat pieksi kankahalla,
Susi sotki sorkillansa,
Karhu kämmennyisillänsä.

„Etkä silloin suuri ollut,
Et ollut suuri etkä pieni,
Kun sa suosta sotkettihin,
Maan muasta muokattihin,
Vietihin sepon pajahan,
Alle ahjon Ilmarisen.

„Etkä silloin suuri ollut,
Et ollut suuri etkä pieni,
Kun sa kuonana kohisit,
Läikyit lämminnä vetenä
Tuimissa tulisijoissa,
Vannoit vaikean valasi
Ahjolla, alasimella,
Vasaroilla, valkkamilla,
Sepon seisontasijoilla,
Takehinta-tanterilla.

„Joko nyt suureksi sukenit,
Äreäksi ärtelihit,
Rikoit, vaivainen, valasi,
Söit kuin koira kunniasi,
Kun sa syrjit syntyäsi,
Sukuasi suin pitelit?

„Ku käski pahalle työlle,
Kenp' on kehnolle kehoitti?
Isosiko vai emosi
Vaiko vanhin veljiäsi
Vai nuorin sisariasi
Vaiko muu sukusi suuri?

„Ei isosi, ei emosi
Eikä vanhin veljiäsi,
Ei nuorin sisariasi
Eikä muu sukusi suuri:
Itse teit tihua työtä,
Katkoit kalmankarvallista.

„Tule nyt työsi tuntemahan,
Pahasi parantamahan,
Ennenkuin sanon emolle,
Vanhemmallesi valitan!
Enemp' on emolla työtä,
Vaiva suuri vanhemmalla,
Kun poika pahoin tekevi,
Lapsi tuhmin turmelevi.

„Piäty, veri, vuotamasta,
Hurme, huppelehtamasta,

343–416. Verensulku-sanat.

Päälleni päräjämästä,
Riuskumasta rinnoilleni!
Veri, seiso kuni seinä,
Asu, hurme, kuni aita,
Kuin miekka meressä seiso,
Saraheinä sammalessa,
Paasi pellon pientaressa,
Kivi koskessa kovassa!
„Vaan jos mieli laatinevi
Liikkua lipeämmästi,
Niin sä liikkuos lihassa
Sekä luissa luistaellos!
Sisässä sinun parempi,
Alla kalvon kaunihimpi,
Suonissa sorottamassa
Sekä luissa luistamassa,
Kuin on maahan vuotamassa,
Rikoille ripajamassa.
„Et sä, maito, maahan joua,
Nurmehen, veri viatoin,
Miesten hempu, heinikkohon,
Kumpuhun, urosten kulta.
Syämessä sinun sijasi,
Alla keuhkon kellarisi;
Sinne siirräite välehen,
Sinne juoskos joutuisasti!
Et ole joki juoksemahan
Etkä lampi laskemahan,
Suohete solottamahan,
Venelotti vuotamahan.
„Tyy'y nyt, tyyris, tippumasta,
Punainen, putoamasta!
Kun et tyy'y, niin tyrehy!
Tyytyi ennen Tyrjän koski,
Joki Tuonelan tyrehtyi,
Meri kuivi, taivas kuivi
Sinä suurna poutavuonna,
Tulivuonna voimatoinna.
„Jos et tuostana totelle,
Viel' on muita muistetahan,
Uuet keinot keksitähän:
Huuan Hiiestä patoa,
Jolla verta keitetähän,
Hurmetta varistetahan
Ilman tilkan tippumatta,
Punaisen putoamatta,
Veren maahan vuotamatta,
Hurmehen hurajamatta.
„Kun ei lie minussa miestä,
Urosta Ukon pojassa
Tämän tulvan tukkijaksi,
Suonikosken sortajaksi,
Onp' on taatto taivahinen,
Pilven-päällinen jumala,
Joka miehistä pätevi,
Urohista kelpoavi
Veren suuta sulkemahan,
Tulevata tukkimahan.
„Oi Ukko, ylinen luoja,
Taivahallinen jumala!
Tule tänne tarvittaissa,
Käy tänne kutsuttaessa!
Tunge turpea kätesi,
Paina paksu peukalosi
Tukkeheksi tuiman reiän,
Paikaksi pahan veräjän!
Veä päälle lemmen lehti,
Kultalumme luikahuta
Veren tielle telkkimeksi,
Tulevalle tukkeheksi,
Jottei parsku parralleni,
Valu vaaterievuilleni!“
Sillä sulki suun vereltä,
Tien on telkki hurmehelta.

Pani poikansa pajahan
Tekemähän voitehia
Noista heinän helpehistä,
Tuhatlatvan tutkaimista,
Me'en maahan vuotajista,
Simatilkan tippujista.
Poikanen meni pajahan,
Läksi voitehen tekohon;
Tuli tammi vastahansa.
Kysytteli tammeltansa:
„Onko mettä oksillasi,
Alla kuoresi simoa?“
Tammi taiten vastoavi:
„Päivänäpä eilisenä
Sima tippui oksilleni,
Mesi latvalle rapatti
Pilvistä pirisevistä,
Hattaroista haihtuvista.“
Otti tammen lastuloita,
Puun murskan murenemia;
Otti heiniä hyviä,
Ruohoja monennäköjä,
Joit' ei nähä näillä mailla
Kaikin paikoin kasvaviksi.
Panevi pa'an tulelle,
Laitti keiton kiehumahan
Täynnä tammen kuoriloita,
Heiniä hyvännäköjä.
Pata kiehui paukutteli
Kokonaista kolme yötä,
Kolme päiveä keväistä.
Siitä katsoi voitehia,
Onko voitehet vakaiset,
Katsehet alinomaiset.
Ei ole voitehet vakaiset,
Katsehet alinomaiset.
Pani heiniä lisäksi,
Ruohoa monennäöistä,
Kut oli tuotu toisialta,
Sa'an taipalen takoa
Yheksältä loitsijalta,
Kaheksalta katsojalta.
Keitti vielä yötä kolme,
Ynnähän yheksän yötä.
Nostavi pa'an tulelta,
Katselevi voitehia,
Onko voitehet vakaiset,
Katsehet alinomaiset.
Olipa haapa haaraniekka,
Kasvoi pellon pientarella.
Tuon murha murenti poikki,
Kaikki kahtia hajotti;
Voiti niillä voitehilla,
Katsoi niillä katsehilla.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kun lie näissä voitehissa
Vian päälle vietävätä,
Vammoille valettavata,
Haapa, yhtehen paratkos
Ehommaksi entistäsi!“
Haapa yhtehen parani
Ehommaksi entistänsä,
Kasvoi päältä kaunihiksi,
Alta aivan terveheksi.
Siitä koitti voitehia,
Katselevi katsehia,
Koitteli kiven koloihin,
Paasien pakahtumihin:
Jo kivet kivihin tarttui,
Paaet paatehen rupesi.

419—500. Voiteen luku.

Tuli poikanen pajasta
Tekemästä voitehia,
Rasvoja rakentamasta;
Ne työnti ukon kätehen:
„Siin' on voitehet vakaiset,
Katsehet alinomaiset,
Vaikka vuoret voitelisit,
Kaikki kalliot yheksi.“
Koki ukko kielellänsä,
Maistoi suullansa sulalla,
Tunsi katsehet hyviksi,
Voitehet vaka'isiksi.
Siitä voiti Väinämöistä,
Pahoin-tullutta paranti,
Voiti alta, voiti päältä,
Kerta keskeä sivalti.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„En liiku omin lihoini,
Liikun Luojani lihoilla,
En väiky omin väkini,
Väikyn väellä kaikkivallan,
En puhu omalla suulla,
Puhelen Jumalan suulla.
Josp' on mulla suu suloinen,
Suloisempi suu Jumalan,
Jospa on kaunoinen käteni,
Käsi Luojan kaunihimpi.“
Kun oli voie päälle pantu,
Nuot on katsehet vakaiset,
Murti se puolipyörryksihin,
Väinämöisen väännyksihin:
Lyökse sinne, lyökse tänne,
Vaan ei löytänyt lepoa.
Niin ukko kipuja kiisti,
Työnti tuosta tuskapäitä
Keskelle Kipumäkeä,
Kipuvuoren kukkulalle
Kiviä kivistämähän,
Paasia pakottamahan.
Tukun silkkiä sivalti,
Senpä leikkeli levyiksi,
Senp' on katkoi kappaleiksi,
Sitehiksi suoritteli.
Sitoi niillä silkillänsä,
Kapaloivi kaunoisilla
Polvea pojan pätöisen,
Varpahia Väinämöisen.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Siteheksi Luojan silkki,
Luojan kaapu katteheksi
Tälle polvelle hyvälle,
Vakaisille varpahille!
Katso nyt, kaunoinen Jumala,
Varjele, vakainen Luoja,
Jottei vietäisi vioille,
Vammoille veällettäisi!“
Siitä vanha Väinämöinen
Jo tunsi avun totisen.
Pian pääsi terveheksi;
Liha kasvoi kaunihiksi,
Alta aivan terveheksi,
Keskeä kivuttomaksi,
Vieriltä viattomaksi,
Päältä päärmehettömäksi,
Ehommaksi entistänsä,
Paremmaksi tuonoistansa.

507—516. Turvaussanat.
539—546. Sidesanat.

Jo nyt jaksoi jalka käyä,
Polvi polkea kykeni;
Ei nuuru nimeksikänä,
Vaikerra vähäistäkänä.
Siitä vanha Väinämöinen
Siirti silmänsä ylemmä,
Katsahtavi kaunihisti
Päälle pään on taivoseben;
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tuoltapa aina armot käyvät,
Turvat tuttavat tulevat
Ylähältä taivahasta,
Luota Luojan kaikkivallan.
„Ole nyt kiitetty, Jumala,
Ylistetty, Luoja, yksin,
Kun annoit avun minulle,
Tuotit turvan tuttavasti
Noissa tuskissa kovissa,
Terän rauan raatamissa!“
Siitä vanha Väinämöinen
Vielä tuon sanoiksi virkki:
„Elkätte, etinen kansa,
Kansa vasta kasvavainen,
Veikaten venettä tehkö,
Uhkaellen kaartakana!
Jumalass' on juoksun määrä,
Luojassa lopun asetus,
Ei uron osoannassa,
Vallassa väkevänkänä.“

Kymmenes runo.

Väinämöinen tulee kotia ja kehoittaa Ilmarista lähtemään Pohjan neittä kosimaan, jonka olisi sammon takomalla ansaitseva; 1—100. — Ilmarinen ei lupaa sinä ilmoisna ikänä Pohjolaan lähteä, jonka tähden Väinämöisen täytyy muulla mahdillansa laittaa hänet vastoin tahtoansa matkaan; 101—200. — Ilmarinen tulee Pohjolaan, otetaan hyvästi vastaan ja laitetaan sammon taontaan; 201—280. — Ilmarinen takoo sammon, ja Pohjolan emäntä saattaa sen Pohjolan kivimäkeen; 281—432. — Ilmarinen pyytää neittä työnsä palkaksi; neiti teeskelee esteitä ja sanoo ei vielä kodista joutavansa; 433—462. — Ilmarinen saapi purren, palaa kotiinsa ja kertoo Väinämöiselle jo sammon Pohjolaan takoneensa; 463—510.

Vaka vanha Väinämöinen
Otti ruskean orihin,
Pani varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen;
Itse reuoikse rekehen,
Kohennaikse korjahansa.
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä;
Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni,
Jalas koivuinen kolasi,
Vemmel piukki pihlajainen.
Ajavi karettelevi.
Ajoi soita, ajoi maita,
Ajoi aavoja ahoja.
Kulki päivän, kulki toisen,
Niin päivällä kolmannella
Tuli pitkän sillan päähän,
Kalevalan kankahalle,
Osmon pellon pientarelle.
Siinä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Syö, susi, unennäkijä,
Tapa, tauti, lappalainen!
Sanoi ei saavani kotihin
Enämpi elävin silmin
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Näille Väinölän ahoille,
Kalevalan kankahille.“
Siitä vanha Väinämöinen
Laulelevi, taitelevi:
Lauloi kuusen kukkalatvan,
Kukkalatvan, kultalehvän;
Latvan työnti taivahalle,
Puhki pilvien kohotti,
Lehvät ilmoille levitti,
Halki taivahan hajotti.
Laulelevi, taitelevi:
Lauloi kuun kumottamahan

Kultalatva-kuusosehen,
Lauloi oksillen otavan.
 Ajavi karettelevi
Kohti kullaista kotia,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin,
Kun oli seppo Ilmarisen,
Takojan iän-ikuisen,
Luvannut lunastimeksi,
Oman päänsä päästimeksi
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan.
 Jop' on seisottui oronen
Osmon uuen pellon päähän.
Siitä vanha Väinämöinen
Päätä korjasta kohotti:
Kuuluvi pajasta pauke,
Hilke hiilihuonehesta.
 Vaka vanha Väinämöinen
Itse pistihe pajahan.
Siell' on seppo Ilmarinen,
Takoa taputtelevi.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Oi sie vanha Väinämöinen!
Miss' olet viikon viipynynnä,
Kaiken aikasi asunut?“
 Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tuoll' olen viikon viipynynnä,
Kaiken aikani elellyt
Pimeässä Pohjolassa,
Summassa Sariolassa,
Liukunut Lapin lauilla,
Tietomiesten tienohilla.“
 Siitä seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Mitä lausut matkoiltasi
Tultua kotituville?“
 Virkki vanha Väinämöinen:
„Äijä on mulla lausumista:
Onp' on neiti Pohjolassa,
Impi kylmässä kylässä,
Jok' ei suostu sulhosihin,
Mielly miehi'in hyvihin.
Kiitti puoli Pohjan maata,
Kun onpi kovin korea:
Kuuhut paistoi kulmaluilta,
Päivä rinnoilta risotti,
Otavainen olkapäiltä,
Seitsentähtinen selältä.
 „Sinä, seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Lähe neittä noutamahan,
Päätä kassa katsomahan!
Kun saatat takoa sammon,
Kirjokannen kirjaella,
Niin saat neion palkastasi,
Työstäsi tytön ihanan.“
 Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ohoh vanha Väinämöinen!
Joko sie minun lupasit
Pimeähän Pohjolahan
Oman pääsi päästimeksi,
Itsesi lunastimeksi?
En sinä pitkänä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Lähe Pohjolan tuville,
Sariolan salvoksille,
Miesten syöjille sijoille,
Urosten upottajille.“
 Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:

„Viel' on kumma toinen kumma:
Onp' on kuusi kukkalatva,
Kukkalatva, kultalehvä
Osmon pellon pientarella;
Kuuhut latvassa kumotti,
Oksilla otava seisoi."
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En usko toeksi tuota,
Kun en käyne katsomahan.
Nähne näillä silmilläni."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Kun et usko kuitenkana,
Lähtekämme katsomahan,
Onko totta vai valetta!"
Lähettihin katsomahan
Tuota kuusta kukkapäätä,
Yksi vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen.
Sitte tuonne tultuansa
Osmon pellon pientarelle
Seppo seisovi likellä,
Uutta kuusta kummeksivi,
Kun oli oksilla otava,
Kuuhut kuusen latvasessa.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Nyt sinä, seppo veikkoseni,
Nouse kuuta noutamahan,
Otavaista ottamahan
Kultalatva-kuusosesta!"
Siitä seppo Ilmarinen
Nousi puuhun korkealle,
Ylähäksi taivahalle,
Nousi kuuta noutamahan,
Otavaista ottamahan
Kultalatva-kuusosesta.
Virkki kuusi kukkalatva,
Lausui lakkapää petäjä:
„Voipa miestä mieletöintä,
Äkkioutoa urosta!
Nousit, outo, oksilleni,
Lapsen-mieli, latvahani
Kuvakuun on nouantahan,
Valetähtyen varahan!"
Silloin vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi:
Lauloi tuulen tuppurihin,
Ilman raivohon rakenti;
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ota, tuuli, purtehesi,
Ahava, venosehesi
Vieä vieretelläksesi
Pimeähän Pohjolahan!"
Nousi tuuli tuppurihin,
Ilma raivohon rakentui.
Otti seppo Ilmarisen
Vieä viiletelläksensä
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan.
Siinä seppo Ilmarinen
Jopa kulki jotta joutui!
Kulki tuulen tietä myöten,
Ahavan ratoa myöten,
Yli kuun, alatse päivän,
Otavaisten olkapäitse;
Päätyi Pohjolan pihalle,
Sariolan saunatielle,
Eikä häntä koirat kuullut
Eikä haukkujat havainnut.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Tuop' on päätyvi pihalle.
Itse ennätti sanoa:

„Mi sinä lienet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?
Tulit tänne tuulen tietä,
Ahavan rekiratoa,
Eikä koirat kohti hauku,
Villahännät virkkaele!“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En mä tänne tullutkana
Kylän koirien kuluiksi,
Villahäntien vihoiksi,
Näillen ouoillen oville,
Veräjille vierahille.“
Siitä Pohjolan emäntä
Tutkaeli tullehelta:
„Oletko tullut tuntemahan,
Kuulemahan, tietämähän
Tuota seppo Ilmarista,
Takojata taitavinta?
Jo on viikon vuotettuna
Sekä kauan kaivattuna
Näille Pohjolan perille
Uuen sammon laaintahan.“
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lienen tullut tuntemahan
Tuon on seppo Ilmarisen,
Kun olen itse Ilmarinen,
Itse taitava takoja.“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Pian pistihe tupahan.
Sanovi sanalla tuolla:
„Neityeni nuorempani,
Lapseni vakavimpani!
Pane nyt päällesi parasta,
Varrellesi valke'inta,
Hempe'intä helmoillesi,
Ripe'intä rinnoillesi,
Kaulallesi kaunihinta,
Kukke'inta kulmillesi,
Poskesi punottamahan,
Näköpääsi näyttämähän!
Jo on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Saanut sammon laaintahan,
Kirjokannen kirjantahan.“
Tuop' on kaunis Pohjan tytti,
Maan kuulu, ve'en valio,
Otti vaattehet valitut,
Pukehensa puhtahimmat;
Viitiseikse, vaatiseikse,
Pääsomihin suoritseikse,
Vaskipantoihin paneikse,
Kultavöihin kummitseikse.
Tuli aitasta tupahan,
Kaapsahellen kartanolta
Silmistänsä sirkeänä,
Korvistansa korkeana,
Kaunihina kasvoiltansa,
Poskilta punehtivana;
Kullat riippui rinnan päällä,
Pään päällä hopeat huohti.
Itse Pohjolan emäntä
Käytti seppo Ilmarisen
Noissa Pohjolan tuvissa,
Sariolan salvoksissa;
Siellä syötti syöneheksi,
Juotti miehen juoneheksi,
Apatti ani hyväksi.
Sai tuosta sanelemahan:
„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Saatatko takoa sammon,
Kirjokannen kirjaella

Joutsenen kynän nenästä,
Maholehmän maitosesta,
Ohran pienestä jyvästä,
Kesäuuhen untuvasta,
Niin saat neion palkastasi,
Työstäsi tytön ihanan.“
Silloin seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Saattanen takoa sammon,
Kirjokannen kalkutella
Joutsenen kynän nenästä,
Maholehmän maitosesta,
Ohran pienestä jyvästä,
Kesäuuhen untuvasta,
Kun olen taivoa takonut,
Ilman kantta kalkuttanut
Ilman alkusen alutta,
Riporihman tehtyisettä.“
Läksi sammon laaintahan,
Kirjokannen kirjontahan.
Kysyi paikalta pajoa,
Kaipasi sepinkaluja:
Ei ole paikalla pajoa,
Ei pajoa, ei paletta,
Ahjoa, alasintana,
Vasarata, varttakana!
Silloin seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Akatp' on epäelköhöt,
Herjat kesken heittäköhöt,
Eip' on mies pahempikana,
Uros untelompikana!“
Etsi ahjollen alusta,
Leveyttä lietsehelle
Noilla mailla, mantereilla,
Pohjan peltojen perillä.
Etsi päivän, etsi toisen.
Jo päivänä kolmantena
Tuli kirjava kivonen,
Vahatukko vastahansa.
Tuohon seppo seisottihe,
Takoja tulen rakenti;
Päivän laati palkehia,
Toisen ahjoa asetti.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Tunki ainehet tulehen,
Takehensa alle ahjon;
Otti orjat lietsomahan,
Väkipuolet vääntämähän.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Väkipuolet väännätteli
Kolme päiveä kesäistä
Ja kolme kesäistä yötä:
Kivet kasvoi kantapäihin,
Vahat varvasten sijoille.
Niin päivänä ensimäisnä
Itse seppo Ilmarinen
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta,
Mitä tullehe tulesta,
Selvinnehe valkeasta.
Jousi tungeikse tulesta,
Kaari kulta kuumoksesta,
Kaari kulta, pää hopea,
Varsi vasken-kirjavainen.
On jousi hyvän näköinen,
Vaan onpi pahan tapainen:
Joka päivä pään kysyvi,
Parahana kaksi päätä.
Itse seppo Ilmarinen
Ei tuota kovin ihastu:
Kaaren katkaisi kaheksi,
Siitä tunkevi tulehen;

Laitti orjat lietsomahan,
Väkipuolet vääntämähän.
Jop' on päivänä jälestä
Itse seppo Ilmarinen
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta:
Veno tungeikse tulesta,
Punapursi kuumoksesta,
Kokat kullan kirjaeltu,
Hangat vaskesta valettu.
On veno hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Suotta lähtisi sotahan,
Tarpehetta tappelohon.
Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Venon murskaksi murenti,
Tunkevi tulisijahan;
Laitti orjat lietsomahan,
Väkipuolet vääntämähän.
Jo päivänä kolmantena
Itse seppo Ilmarinen
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta:
Hieho tungeikse tulesta,
Sarvi kulta kuumoksesta,
Otsassa otavan tähti,
Päässä päivän pyöryläinen.
On hieho hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Metsässä makaelevi,
Maion maahan kaatelevi.
Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Lehmän leikkeli paloiksi,
Siitä tunkevi tuleben;
Laitti orjat lietsomahan,
Väkipuolet vääntämähän.
Jo päivänä neljäntenä
Itse seppo Ilmarinen
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta:
Aura tungeikse tulesta,
Terä kulta kuumoksesta,
Terä kulta, vaski varsi,
Hopeata ponnen päässä.
On aura hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Kylän pellot kyntelevi,
Vainiot vakoelevi.
Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Auran katkaisi kaheksi,
Alle ahjonsa ajavi.
Laittoi tuulet lietsomahan,
Väkipuuskat vääntämähän.
Lietsoi tuulet löyhytteli:
Itä lietsoi, lietsoi länsi,
Etelä enemmän lietsoi,
Pohjanen kovin porotti.
Lietsoi päivän, lietsoi toisen,
Lietsoi kohta kolmannenki:
Tuli tuiski ikkunasta,
Säkehet ovesta säykkyi,
Tomu nousi taivahalle,
Savu pilvihin sakeni.
Se on seppo Ilmarinen
Päivän kolmannen perästä
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta:
Näki sammon syntyväksi,
Kirjokannen kasvavaksi.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,

Takoa taputtelevi,
Lyöä lynnähyttelevi.
Takoi sammon taitavasti:
Laitahan on jauhomyllyn,
Toisehen on suolamyllyn,
Rahamyllyn kolmantehen.
Siitä jauhoi uusi sampo,
Kirjokansi kiikutteli.
Jauhoi purnun puhtehessa:
Yhen purnun syötäviä,
Toisen jauhoi myötäviä,
Kolmannen kotipitoja.
Niin ihastui Pohjan akka;
Saattoi sitte sammon suuren
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän
Yheksän lukon ta'aksi.
Siihen juuret juurrutteli
Yheksän sylen syvähän:
Juuren juurti maaemähän,
Toisen vesiviertehesen,
Kolmannen kotimäkehen.
Siitä seppo Ilmarinen
Tyttöä anelemahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Joko nyt minulle neiti,
Kun sai sampo valmihiksi,
Kirjokansi kaunihiksi?“
Tuop' on kaunis Pohjan tyttö
Itse noin sanoiksi virkki:
„Kukapa tässä toisna vuonna,
Kenpä kolmanna kesänä
Käkiä kukutteleisi,
Lintusia laulattaisi,
Jos minä menisin muunne,
Saisin, marja, muille maille!
„Jos tämä kana katoisi,
Tämä hanhi hairahtaisi,
Eksyisi emosen tuoma,
Punapuola pois menisi,
Kaikkipa käet katoisi,
Ilolinnut liikahtaisi
Tämän kunnahan kukuilta,
Tämän harjun hartehilta.
„Enkä joua ilmankana,
Pääse en neitipäiviltäni,
Noilta töiltä tehtäviltä,
Kesäisiltä kiirehiltä:
Marjat on maalla poimimatta
Lahen rannat laulamatta,
Astumattani ahoset,
Lehot leikin lyömättäni.“
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin
Jo tuossa ajattelevi,
Pitkin päätänsä pitävi,
Miten kulkea kotihin,
Tulla maille tuttaville
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta.
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Mit' olet pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin?
Laatisiko mieli mennä
Elomaillen entisille?“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Sinne mieleni tekisi
Kotihini kuolemahan,
Maalleni masenemahan.“
Siitä Pohjolan emäntä
Syötti miehen, juotti miehen,

Istutti perähän purren
Melan vaskisen varahan;
Virkki tuulen tuulemahan,
Pohjasen puhaltamahan.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Matkasi omille maille
Ylitse meren sinisen.
Kulki päivän, kulki toisen;
Päivälläpä kolmannella
Jo tuli kotihin seppo,
Noille syntymäsijoille.
Kysyi vanha Väinämöinen
Ilmariselta sepolta:
„Veli, seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Joko laait uuen sammon,
Kirjokannen kirjaelit?“
Sanoi seppo Ilmarinen,
Itse laatia pakisi:
„Jopa jauhoi uusi sampo,
Kirjokansi kiikutteli,
Jauhoi purnun puhtehessa:
Yhen purnun syötäviä,
Toisen jauhoi myötäviä,
Kolmannen pi'eltäviä.“

Yhdestoista runo.

Lemminkäinen lähtee Saaren suurisukuista neittä kosimaan; 1—110. — Saaren piiat ensin pilkkaavat häntä, mutta tulevat pian liianki tutuiksi hänen kanssansa; 111—156. — Yhtä, Kyllikkiä, jota varten oli lähtenyt, ei saa hyvällä suostumaan, jonka tähden lopulta ryöstää hänen väkisellä, nakkaa rekeen ja lähtee matkalle; 157—222. — Kyllikki itkee ja paheksii erittäinki Lemminkäisen sotahalua; Lemminkäinen lupaa ei koskaan lähteä sotaan, jos Kyllikki lupaisi ei milloinkaan juoksennella kylässä, ja kumpainenki vannoo pysyvänsä; 223—314. — Lemminkäisen äiti ihastuu nuoresta miniästänsä; 315—402.

Aika on Ahtia sanoa,
Veitikkätä vieretellä.
Ahti poika Saarelainen,
Tuo on lieto Lemmin poika,
Kasvoi koissa korkeassa
Luona armahan emonsa
Laajimman lahen perällä,
Kaukoniemen kainalossa.
Kaloin siinä Kauko kasvoi,
Ahti ahvenin yleni.

Tuli mies mitä parahin,
Puhkesi punaverinen,
Joka päästänsä pätevi,
Kohastansa kelpoavi;
Vaan tuli vähän vialle,
Tavoiltansa turmiolle:
Ain' oli naisissa eläjä,
Yli öitä öitsilöissä,
Noien impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa.
Kylli oli Saaren neiti,
Saaren neiti, Saaren kukka.
Kasvoi koissa korkeassa,
Yleni ylen ehossa,
Istuen ison majoilla,
Peräpenkin notkumilla.
Kauan kasvoi, kauas kuului:
Kaukoa tuli kosijat
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunoisehen kartanohon.
Kosi Päivä poiallehen:
Eip' on mennyt Päivälähän
Päivän luona paistamahan
Kesäisillä kiirehillä.
Kosi Kuuhut poiallehen:
Eip' on mennyt Kuutolahan
Kuun luona kumottamahan,
Kehät ilman kiertämähän.
Kosi Tähti poiallehen:
Eip' on mennyt Tähtelähän
Pitkin öitä pilkkimähän
Talvisilla taivahilla.
Tulevi Virosta sulhot,
Toiset tuolta Inkereltä:
Eip' on neiti mennytkänä;
Itse vasten vastaeli:
„Suotta kultanne kuluvi,
Hopeanne hoikkenevi!
En lähe minä Virohon,
En lähe, lupoakana,
Viron vettä soutamahan,
Saarellista sauvomahan,
Syömähän Viron kaloja,
Viron lientä lippomahan.
„Enkä lähe Inkerelle,
Penkerelle, pänkerelle;
Siell' on nälkä, kaiken nälkä:
Puun nälkä, pärehen nälkä,
Ve'en nälkä, vehnän nälkä,
Rukihisen leivän nälkä.“
Tuop' on lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Lähteäksensä lupasi
Saaren kukkoa kosihin,
Tuota mointa morsianta,
Kaunokaista kassapäätä.
Emo kielteä käkesi,
Varoitteli vaimo vanha:
„Ellös menkö, poikaseni,
Parempihin itseäsi!
Ei suattane sinua
Saaren suurehen sukuhun.“
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Virkki kaunis Kaukomieli:
„Jos en ole koiltani korea,
Su'ultani aivan suuri,
Mie valitsen varrellani,
Otan muilla muo'oillani.“
Aina kieltävi emonsa
Lähtemästä Lemminkäistä
Saaren suurehen sukuhun,
Laajahan lajiperähän:
„Siellä piiat pilkkoavat,
Naiset nauravat sinua.“

Mitä huoli Lemminkäinen!
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kyllä hää'än naisten naurun,
Soppityrskyt tyttärien:
Potkaisen pojan povehen,
Käsikannon kainalohon;
Siin' on pää hyvänki pilkan,
Parahanki parjauksen.“
Emo tuon sanoiksi virkki:
„Voi, poloinen, päiviäni!
Nauraisitko Saaren naiset,
Pitäisit pyhäiset piiat,
Niin siitä tora tulisi,
Sota suuri lankeaisi!
Saisi kaikki Saaren sulhot,
Sata miestä miekkoinensa
Päällesi sinun, poloisen,
Yksinäisen ympärille.“
Mitä huoli Lemminkäinen
Varoituksista emonsa!
Ottavi hyvän orosen,
Valjasti valion varsan;
Ajavi karittelevi
Saaren kuuluhun kylähän
Saaren kukkoa kosihin,
Saaren mointa morsianta.
Nauroi naiset Lemminkäistä,
Piiat pisti pilkkojansa,
Kun ajoi kummasti kujalle,
Kamalasti kartanolle:
Ajoi korjansa kumohon,
Veräjähän vierähytti.
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En ole tuota ennen nähnyt,
En ole nähnyt enkä kuullut
Naisen nauravan minulle,
Piian pilkkoja suannut.“
Mitä huoli Lemminkäinen!
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko Saarella sijoa,
Maata Saaren manterella,
Minun leikki lyöäkseni,
Tanner tanhuellakseni
Saaren impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa?“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onp' on Saarella sijoa,
Maata Saaren manterella,
Sinun leikki lyöäksesi,
Tanner tanhuellaksesi
Karjalaisna kaskimailla,
Paimenpoikana palolla:
Lapset on laihat Saaren mailla,
Lihavat hevosen varsat.“
Mitä huoli Lemminkäinen!
Palkkasihe paimeneksi:
Kävi päivät paimenessa,
Yöt on impien iloissa,
Noien neitojen kisoissa,
Kassapäien karkeloissa.
Sillä lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Jopa hääti naisen naurun,
Piätteli piian pilkan.
Ei ollut sitä tytärtä,
Piikoa pyhintäkänä,
Kuta hän ei kosketellut,
Jonk' ei vieressä venynyt.
Yksi oli impi kaikkinensa
Saaren suuressa su'ussa,

Jok' ei suostu sulhasihin,
Mielly miehi'in hyvihin:
Se oli Kyllikki korea,
Saaren kukka kaunokainen.
Tuop' on lieto Lemminkäi-
Itse kaunis Kaukomieli, [nen,
Sa'at saappahat kulutti,
Sa'at airot poikki souti
Tuota neittä saaessansa,
Kyllikkiä pyytessänsä.
Kyllikki, korea neiti,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Mitä, kehno, kierteletki,
Rannan raukuja, ajelet,
Täältä tyttöjä kyselet,
Tinavöitä tieustelet?
En mä tästä ennen joua,
Kuin kiven kuluksi jauhan,
Pieksän petkelen periksi,
Huhmaren sukuksi survon.
„Enkä huoli huitukoille,
Huitukoille, haitukoille;
Mie tahon tasaisen varren
Tasaiselle varrelleni,
Tahon muo'on muhkeamman
Muhke'ille muo'oilleni
Sekä kasvon kaunihimman
Kaunihille kasvoilleni."
Oli aikoa vähäisen,
Kului tuskin puoli kuuta.
Jo päivänä muutamana,
Iltana moniahana
Neitoset kisaelevi,
Kaunokaiset karkelevi
Mannerpuolella saloa
Kaunihilla kankahalla;
Kyllikki ylinnä muita,
Saaren kukka kuuluisinna.
Tuli veitikkä verevä,
Ajoi lieto Lemminkäinen
Orihillansa omalla,
Valitulla varsallansa
Keskelle kisaketoa,
Kaunokaisten karkeloa;
Reutoi Kyllikin rekehen,
Koppoi neien korjahansa,
Tuon asetti taljallensa,
Liitti liistehyisillensä.
Laski ruoskalla hevoista,
Nauskahutti nauhasella,
Siitä läksi liukumahan.
Lähtiessänsä sanovi:
„Elkätte minua, immet,
Ilmi antako ikänä,
Minun täällä käyneheni,
Täältä neien vieneheni!
„Jos ette totelle tuosta,
Niin teille paha paneikse:
Laulan sulhonne sotahan,
Nuoret miehet miekan alle,
Ettei kuulla kuuna päänä,
Nähä ilmoisna ikänä
Kujasilla kulkemassa,
Ahoilla ajelemassa."
Kyllä Kyllikki valitti,
Saaren kukka kuikutteli:
„Päästä jo minua poies,
Laske lasta vallallensa,
Kotihinsa kulkemahan
Luoksi itkevän emonsa!
„Jos et laskea luvanne
Kotihini kulkemahan,
Viel' on viisi veljeäni,
Seitsemän setäni lasta

Jänön jälen polkijaksi,
Neien pään perilliseksi."
  Kun ei pääsnyt kuitenkana,
Itse itkulle hyräytyi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Joutenpa, poloinen, synnyin,
Jouten synnyin, jouten kasvoin,
Jouten aikani elelin;
Jo nyt sainki joutavalle,
Miehelle mitättömälle,
Suojihin soankävijän,
Aina tuiman tappelijan!"
  Virkki lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Kyllikki, syänkäpyni,
Minun maire marjueni!
Ellös olko milläkänä!
En sua pahoin pitäne:
Sylissäni syöessäni,
Käsissäni käyessäni,
Sivullani seistessäni,
Vieressä venyessäni.
  „Mitäpä sinä sureksit,
Mitä huollen huokaelet?
Tuotako sinä sureksit,
Tuota huollen huokaelet,
Lehmityyttä, leivätyyttä
Ja kaiken elon vähyyttä?
  „Ellös olko milläkänä!
Mont' on lehmeä minulla,
Monta maion antajata:
Yks' on suolla Muurikkinen,
Toinen mäellä Mansikkinen,
Kolmas Puolukka palolla.
Ne on syömättä soreat,
Katsomatta kaunokaiset;
Ei ole illoin kytkemistä
Eikä aamuin laskemista,
Heinävihkon heittämistä,
Suolan, suuruksen surua.
  „Vaiko tuotaki surisit,
Tuota huollen huokoaisit,
Ettei oo sukuni suuri,
Kovin korkea kotini?
  „Jos en oo su'ulta suuri
Enkä korkea ko'ilta,
On mulla tulinen miekka,
Säkenevä säilärauta.
Se onpi sukua suurta,
Laajoa lajipereä:
Onp' on Hiiessä hiottu,
Jumaloissa kirkastettu.
Sillä suurennan sukuni,
Laajennan lajini kaiken,
Miekalla tuliterällä,
Säilällä säkenevällä."
  Neiti parka huokoaikse,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi on Ahti, Lemmin poika!
Jos tahot minuista neittä
Ikuiseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi,
Sie vanno valat ikuiset
Et sotia käyäksesi
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla!"
  Siinä lieto Lemminkäinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Vannon mie valat ikuiset
En sotia käyäkseni
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla.
Sie itse valasi vanno
Et kyliä käyäksesi

Hyvänki hypyn halulla,
Tanhujuoksun tarpehella!"
Siitä vannoivat valansa,
Laativat ikilupansa
Eessä julkisen Jumalan,
Alla kasvon kaikkivallan,
Ei Ahin sotia käyä
Eikä Kyllikin kyleä.
Siitä lieto Lemminkäinen
Veti virkkua vitsalla,
Löi oritta ohjaksella.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jää hyvästi, Saaren nurmet,
Kuusen juuret, tervaskannot,
Joit' olen kesän kävellyt,
Talvet kaiket tallaellut,
Piileskellen pilviöillä,
Paeten pahalla säällä,
Tätä pyytä pyytessäni,
Allia ajellessani!"
Ajoa hypittelevi;
Jo kohta koti näkyvi.
Neiti tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tupa tuolla tuulottavi,
Nälkäraunio näkyvi.
Kenen onpi tuo tupanen,
Kenen koti kunnottoman?"
Se on lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Elä sie sure tuvista,
Huokaele huonehista!
Tuvat toiset tehtänehe,
Paremmaiset pantanehe
Hirve'istä hirsiköistä,
Parahista parsikoista."
Siitä lieto Lemminkäinen
Jo kohta kotihin saapi
Luoksi armahan emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Emo tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Viikon viivyit, poikaseni,
Viikon mailla vierahilla."
Lausui lieto Lemminkäinen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Piti naiset naurellani,
Kostoa pyhäiset piiat
Piännästä pitkän pilkan,
Naurannoistansa minulle.
Sain parahan korjahani,
Tuon asetin taljalleni,
Liitin liistehyisilleni,
Alle viltin vierähytin.
Sillä maksoin naisten naurun,
Piikojen ilopiännän.
„Oi emoni, kantajani,
Äitini, ylentäjäni!
Mitä läksin, senpä sainki,
Kuta pyysin, sen tapasin.
Pane nyt patjasi parahat,
Pehme'immät päänalaiset,
Maatani omalla maalla
Nuoren neiteni keralla!"
Emo tuon sanoiksi virkkoi,
Itse lausui ja pakisi:
„Ole nyt kiitetty, Jumala,
Ylistetty, Luoja, yksin,
Kun annoit miniän mulle,
Toit hyvän tulen puhujan,
Oivan kankahan kutojan,
Aivan kenstin kehreäjän,
Pulskin poukkujen pesijän,
Vaattehien valkaisijan!

„Itse kiitä onneasi!
Hyvän sait, hyvän tapasit,
Hyvän Luojasi lupasi,
Hyvän antoi armollinen:
Puhas on pulmonen lumella,
Puhtahampi puolellasi;
Valkea merellä vaahti,
Valkeampi vallassasi;
Sorea merellä sorsa,
Soreampi suojassasi;
Kirkas tähti taivahalla,
Kirkkahampi kihloissasi.
„Laai nyt lattiat laveat,
Hanki ikkunat isommat,
Seisottele seinät uuet,
Tee koko tupa parempi,
Kynnykset tuvan etehen,
Uuet ukset kynnykselle,
Nuoren neien saatuasi,
Kaunihin katsottuasi,
Paremmaisen itseäsi,
Sukuasi suuremmaisen!“

Kahdestoista runo.

Kyllikki unohtaa valansa ja lähtee kylään, josta Lemminkäinen suuttuu kovasti ja päättää paikalla hylätä hänen ja lähteä Pohjan neittä kosimaan; 1—128. — Äiti kokee kaikin tavoin estää poikaansa lähtemästä ja sanoo hänen siellä surmansa tapaavan; Lemminkäinen, päätänsä harjatessaan, viskaa uhalla harjan kädestänsä ja kivaa jo silloin harjastaki, kuin hänestä, verta vuotavan; 129—212. — Varusteleikse, lähtee matkalle, tulee Pohjolaan ja laulaa joka miehen Pohjolan tuvasta ulos; ainoastansa yhden, ilkeän karjanpaimenen jätti laulamatta; 213—504.

Siitä Ahti Lemminkäinen,
Tuo on kaunis kaukolainen,
Aina aikoja eleli
Nuoren neitosen keralla;
Ei itse sotia käynyt
Eikä Kyllikki kyleä.
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Itse Ahti Lemminkäinen
Lähtevi kalankutuhun;
Tullut ei illaksi kotihin,
Ensi yöksi ennättänyt.
Jo meni Kyllikki kylähän,
Noien neitojen kisahan.
Kenpä saattavi sanoman,
Kenpä kielen kantelevi?
Ainikki sisar Ahilla;
Sep' on saattavi sanoman,

Sepä kielen kantelevi:
„Armas Ahti veikkoseni!
Jo kävi Kyllikki kylässä,
Veräjillä vierahilla,
Kylän neitojen kisassa,
Kassapäien karkelossa.“
Ahti poika, aino poika,
Itse lieto Lemminkäinen
Tuosta suuttui, tuosta syäntyi,
Tuosta viikoksi vihastui.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Jospa paitani pesisit
Mustan käärmehen mujuissa,
Kiirehesti kuivoaisit,
Mun sotahan mennäkseni
Pohjan poikien tulille,
Lapin lasten tanterille:
Jo kävi Kyllikki kylässä,
Veräjillä vierahilla,
Noien neitojen kisassa,
Kassapäien karkelossa.“
Kyllä Kyllikki sanovi,
Nainen ensin ennättävi:
„Ohoh armas Ahtiseni!
Ellös lähtekö sotahan!
Näin mä unta maatessani,
Sike'in levätessäni:
Tuli ahjona ajeli,
Valkea välähtelihe
Aivan ikkunan alatse,
Periseinän penkeretse;
Siitä tuiskahti tupahan,
Koskena kohahtelihe
Siltalauoista lakehen,
Ikkunasta akkunahan.“
Siinä lieto Lemminkäinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En usko unia naisten
Enkä vaimojen valoja.
Oi emoni, kantajani!
Tuo tänne sotisopani,
Kanna vainovaatteheni!
Mieleni minun tekevi
Juomahan soan olutta,
Soan mettä maistamahan.“
Tuon emo sanoiksi virkki:
„Oi on Ahti poikaseni!
Ellös lähtekö sotahan!
On meillä oloista koissa
Leppäisessä lekkerissä
Tapin tammisen takana;
Tuon sinulle juoaksesi,
Josp' on joisit kaiken päivän.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En huoli koto-oloista!
Ennen juon joesta vettä
Melan tervaisen terältä:
Makeamp' on juoakseni,
Kuin kaikki kotoiset kaljat.
Tuo tänne sotisopani,
Kanna vainovaatteheni!
Lähen Pohjolan tuville,
Lapin lasten tanterille
Kultia kyselemähän,
Hope'ita haastamahan.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ohoh Ahti poikaseni!
Onp' on kultia ko'issa,
Hope'ita aitassamme.
Vasta päänä eilisenä,
Aamulla ani varahin
Kynti orja kyisen pellon,
Käärmehisen käännätteli;

Nosti aura arkun kannen,
Perä penningin ylenti:
Siihen on salvattu satoja,
Tuhansia tukkueltu.
Arkun aittahan ehätin,
Panin aitan parven päähän."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En huoli kotieloista!
Jos markan soasta saanen,
Parempana tuon pitelen,
Kuin kaikki kotoiset kullat,
Auran nostamat hopeat.
Tuo tänne sotisopani,
Kanna vainovaatteheni!
Lähen Pohjolan sotahan,
Lapin lasten tappelohon.
„Mieleni minun tekevi,
Aivoni ajattelevi
Itse korvin kuullakseni,
Nähä näillä silmilläni,
Onko neittä Pohjolassa,
Piikoa Pimentolassa,
Jok' ei suostu sulhosihin,
Mielly miehi'in hyvihin."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ohoh Ahti poikaseni!
Sull' on Kyllikki ko'issa,
Kotinainen korkeampi!
Kamala on kaksi naista
Yhen miehen vuotehella."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Kyllikki on kylänkävijä:
Juoskohon joka kisassa,
Maatkohon joka majassa,
Kylän impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa!"
Emo kielteä käkesi,
Varoitteli vaimo vanha:
„Ellös vainen, poikueni,
Menkö Pohjolan tuville
Ilman tieon tietämättä,
Ilman taion taitamatta,
Pohjan poikien tulille,
Lapin lasten tanterille!
Siellä lappi laulanevi,
Tunkenevi turjalainen
Suin sytehen, päin savehen,
Kypenihin kyynäsvarsin,
Kourin kuumihin poroihin,
Palavihin paateroihin."
Niin sanovi Lemminkäinen:
„Jo minua noiat noitui.
Noiat noitui, kyyt kiroili;
Koki kolme lappalaista
Yhtenä kesäisnä yönä,
Alasti alakivellä,
Ilman vyöttä, vaattehitta,
Rikorihman kiertämättä:
Senpä hyötyivät minusta,
Sen verran, katalat, saivat,
Min kirves kivestä saapi,
Napakaira kalliosta,
Järky jäästä iljanesta,
Tuoni tyhjästä tuvasta.
„Toisinpa oli uhattu,
Toisinpa kävi kätehen.
Mielivät minua panna,
Uhkasivat uuvutella
Soille sotkuportahiksi,
Silloiksi likasijoille,

144—184. Loitsijan kerskaussanat.

Panna leuan liettehesen,
Parran paikkahan paha'an.
Vaan minäpä, mies mokoma,
En tuossa kovin hätäillyt;
Itse loime loitsijaksi,
Sain itse sanelijaksi:
Lauloin noiat nuolinensa,
Ampujat asehinensa,
Velhot veitsirautoinensa,
Tietäjät teräksinensä
Tuonen koskehen kovahan,
Kinahmehen kauheahan,
Alle koprun korke'imman,
Alle pyörtehen pahimman.
Siellä noiat nukkukohot,
Siellä maatkohot katehet,
Kunnes heinä kasvanevi
Läpi pään, läpi kypärin,
Läpi noian olkapäien,
Halki hartialihojen
Noialta makoavalta,
Katehelta nukkuvalta!“
Ainapa emo epäsi
Lähtemästä Lemminkäistä;
Emo kielti poikoansa,
Nainen miestänsä epäsi:
„Ellös vainen menkökänä
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan!
Tuho ainaki tulevi,
Tuho poikoa pätöistä,
Hukka lieto Lemminkäistä.
Jos sanot sa'alla suulla,
Enp' on tuota uskokana:
Ei sinussa laulajata
Pohjan poikien sekahan,
Etkä tunne kieltä Turjan,
Maha et lausua lapiksi.“
Silloin lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Oli päätänsä sukiva,
Hapsiansa harjoava.
Suan seinähän sivalti,
Harjan paiskoi patsahasen,
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Silloin on hukka Lemminkäistä,
Tuho poikoa pätöistä,
Kun suka verin valuvi,
Harja hurmehin loruvi.“
Läksi lieto Lemminkäinen
Pimeähän Pohjolahan
Vastoin kieltoa emonsa,
Varoitusta vanhempansa.
Hyöteleikse, vyöteleikse,
Rautapaitoihin paneikse,
Teräsvöihin telkitäikse.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Mies on luustossa lujempi,
Rautapaiassa parempi,
Teräsvyössä tenhoisampi
Noien noitien sekahan,
Jottei huoli huonommista,
Hätäile hyviäkänä.“
Otti miekkansa omansa,
Tempasi tuliteränsä,
Jok' oli Hiiessä hiottu,
Jumaloissa kuuraeltu;
Tuon sivullehen sitovi,
Tunki tuppihuotrasehen.
Missä mies varaeleikse,
Uros tuima turveleikse?
Jo vähin varaeleikse,
Tuossa tuima turveleikse:

Oven suussa orren alla,
Pirtin pihtipuolisessa,
Pihalla kujasen suussa,
Veräjissä viimeisissä.
Siinä mies varaelihe
Vaimollisesta väestä;
Ei ole ne varat väkevät
Eikä turvat luotettavat,
Niin vielä varoitteleikse
Urohoisesta väestä
Tien kahen jaka'imessa,
Sinisen kiven selässä,
Hettehillä heiluvilla,
Läikkyvillä lähtehillä,
Kosken kopruilla kovilla,
Ve'en vankan vääntehessä.
Tuossa lieto Lemminkäinen
Itse lausui ja saneli:
„Ylös maasta, miekkamiehet,
Mannun-aikaiset urohot,
Kaivoloista, kalpamiehet,
Jokiloista, jousimiehet!
Nouse, metsä, miehinesi,
Korpi kaikki, kansoinesi,
Vuoren ukko, voiminesi,
Vesihiisi, hirmuinesi,
Väkinesi, veen emäntä,
Ve'en vanhin, valtoinesi,
Neitoset, joka norosta,
Hienohelmat, hettehistä
Miehen ainoan avuksi,
Pojan kuulun kumppaliksi,
Jottei pysty noian nuolet
Eikä tietäjän teräkset
Eikä velhon veitsirauat,
Ei asehet ampumiehen!
„Kun ei tuosta kyllä liene,
Vielä muistan muunki keinon:
Ylemmäksi huokoaime
Tuolle taivahan Ukolle,
Joka pilviä pitävi,
Hattaroita hallitsevi.
„Oi Ukko, ylijumala,
Taatto vanha taivahinen,
Puhki pilvien puhuja,
Halki ilman haastelija!
Tuo mulle tulinen miekka
Tulisen tupen sisässä,
Jolla haittoja hajotan,
Jolla riitsin rikkehiä,
Kaa'an maalliset katehet,
Ve'elliset velhot voitan
Etiseltä ilmaltani,
Takaiselta puoleltani,
Päältä pääni, viereltäni,
Kupehelta kummaltani,
— Kaa'an noiat nuolihinsa,
Velhot veitsirautoihinsa,
Tietäjät teräksihinsä,
Pahat miehet miekkoihinsa!“
Siitä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Varsan viiasta vihelti,
Kulokosta kultaharjan;
Pisti varsan valjahisin,
Puikkoihin tulipunaisen.
Itse istuikse rekehen,
Kohautti korjahansa,
Laski virkkua vitsalla,
Karkutti kariperällä.

255—296. Varaussanat.

Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni,
Hope'inen hiekka helkki,
Kangas kultainen kumisi.
Kulki päivän, kulki toisen,
Kulki kohta kolmannenki.
Päivänäpä kolmantena
Kylä vastahan tulevi.
Siitä lieto Lemminkäinen
Ajavi karittelevi
Vierimäistä tietä myöten
Vierimäisehen talohon.
Yli kynnyksen kysyvi,
Lausui lakkapuun takoa:
„Oisiko talossa tässä
Rinnukseni riisujata,
Aisani alentajata,
Luokin lonkahuttajata?"
Lausui lapsi lattialta,
Poika portahan nenältä:
„Ei ole talossa tässä
Rinnuksesi riisujata,
Aisasi alentajata,
Luokin lonkahuttajata."
Mitä huoli Lemminkäinen!
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä;
Ajavi karittelevi
Keskimäistä tietä myöten
Keskimäisehen talohon.
Yli kynnyksen kysyvi,
Lausuvi lakan takoa:
„Oisiko talossa tässä
Ottajata ohjaksien,
Rinnuksien riistojata,
Rahkehien raastajata?"
Kiisti akka kiukahalta,
Kielipalko pankon päästä:
„Kyllä saat talosta tästä
Ottajia ohjaksesi,
Rinnuksesi riisujia,
Aisasi alentajia:
Onp' on kyllä kymmeniä,
Saat jos tahtonet satoja,
Jotka sulle kyyin saavat,
Antavat ajohevosen,
Kotihisi, konnan, mennä,
Maahasi, pahan, paeta,
Isäntäsi istumille,
Emäntäsi astumille,
Veljesi veräjän suulle,
Sisaresi sillan päähän
Ennen päivän päätymistä,
Auringon alenemista."
Mitä huoli Lemminkäinen!
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oisi akka ammuttava,
Koukkuleuka kolkattava."
Laski virkun vieremähän;
Ajavi suhuttelevi
Ylimäistä tietä myöten
Ylimäisehen talohon.
Siinä lieto Lemminkäinen
Lähetessänsä taloa
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella.
„Sule, Hiisi, haukun suuta,
Lempo, koiran leukaluuta,
Laita sulku suun etehen,
Haitta hammasten välihin,
Ettei ennen ääntä päästä
Miehen mentyä sivutse!"

373—378. Koiranlumous-sanat.

Niin pihalle tultuansa
Lyöpi maata ruoskallansa:
Utu nousi ruoskan tiestä,
Mies pieni u'un seassa;
Sepä riisui rinnuksia,
Sepä aisoja alenti.
Siitä lieto Lemminkäinen
Itse korvin kuuntelevi
Kenenkänä keksimättä,
Kunkana havaitsematta:
Kuuli ulkoa runoja,
Läpi sammalen sanoja,
Läpi seinän soittajoita,
Läpi lauan laulajoita.
Katsahti tupahan tuosta,
Pilkisteli piilokkali:
Tupa oli täynnä tuntijoita,
Lautsat täynnä laulajoita,
Sivuseinät soittajoita,
Ovensuu osoavia,
Peripenkki tietäjiä,
Karsina karehtijoita . . .
Lauloivat Lapin runoja,
Hiien virttä vinguttivat.
Siitä lieto Lemminkäinen
Tohti toisiksi ruveta,
Ruohti muuksi muutellaita;
Meni nurkasta tupahan,
Sai sisähän salvoimesta.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Hyvä on laulu loppuvasta,
Lyhyestä virsi kaunis;
Miel' on jäämähän parempi
Kuin on kesken katkemahan."
Itse Pohjolan emäntä
Liikkui sillan liitoksella,
Laahoi keskilattialla.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Olipa tässä ennen koira,
Rakki rauankarvallinen,
Lihan syöjä, luun purija,
Veren uuelta vetäjä.
Mi lienetki miehiäsi,
Ku ollet urohiasi,
Kun tulit tähän tupahan,
Sait sisähän salvoksehen
Ilman koiran kuulematta,
Haukkujan havaitsematta?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En mä tänne tullutkana
Taioittani, tieoittani,
Mahittani, maltittani,
Ilman innotta isoni,
Varuksitta vanhempani,
Koiriesi syötäväksi,
Haukkujen hakattavaksi.
„Pesipä emo minua,
Pesi piennä hutjukkana,
Kolmasti kesäisnä yönä,
Yheksästi syksy-yönä
Joka tielle tietäjäksi,
Joka maalle malttajaksi,
Kotonani laulajaksi,
Ulkona osoajaksi."
Siitä lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Jop' on loihe loitsijaksi,
Laikahtihe laulajaksi:
Tulta iski turkin helmat,
Valoi silmät valkeata
Lemminkäisen laulaessa,
Laulaessa, lausiessa.
Lauloi laulajat parahat
Pahimmiksi laulajiksi;

Kivet suuhun syrjin syösti,
Paaet lappehin lateli
Parahille laulajille,
Taitavimmille runoille.
Niin lauloi mokomat miehet
Minkä minne, kunka kunne:
Ahoille vesattomille,
Maille kyntämättömille,
Lampihin kalattomihin,
Aivan ahvenettomihin,
Rutjan koskehen kovahan,
Palavahan pyörtehesen,
Virran alle vaahtipäiksi,
Kosken keskelle kiviksi,
Tulena palelemahan,
Säkehinä säykkymähän.
Sinne lieto Lemminkäinen
Lauloi miehet miekkoinensa,
Urohot asehinensa;
Lauloi nuoret, lauloi vanhat,
Lauloi kerran keskilaaun;
Yhen heitti laulamatta:
Karjanpaimenen pahaisen,
Ukko vanhan umpisilmän.
Märkähattu karjanpaimen,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Oi sie lieto Lemmin poika!
Lauloit nuoret, lauloit vanhat,
Lauloit kerran keskilaaun:
Niin miks' et minua laula?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Siksi en sinuhun koske,
Kun olet katsoa katala,
Kurja koskemaisittani.
Vielä miesnä nuorempana,
Karjanpaimenna pahaisna
Turmelit emosi tuoman,
Sisaresi siuvahutit;
Kaikki herjasit hevoset,
Tamman varsat vaivuttelit
Suon selillä, maan navoilla,
Ve'en liivan liikkumilla."
Märkähattu karjanpaimen
Tuosta suuttui ja vihastui.
Meni ulos usta myöten,
Pellolle pihoa myöten;
Juoksi Tuonelan joelle,
Pyhän virran pyörtehelle.
Siellä katsoi Kaukomieltä,
Vuottelevi Lemminkäistä
Pohjasta paloavaksi,
Kotihinsa kulkevaksi.

Kolmastoista runo.

Lemminkäinen pyytää tytärtä Pohjolan akalta, joka määrää hänelle ensimäiseksi ansiotyöksi hiihtää Hiiden hirven; 1—30. — Lemminkäinen lähtee ylimielisesti uhkaamalla hirven ajoon, mutta tulee pian mielipahoiksensa havaitsemaan ei saavansakaan uhalla hirveä; 31—270.

Siitä lieto Lemminkäinen
Sanoi Pohjolan akalle:
„Anna nyt, akka, piikojasi,
Tuopa tänne tyttöjäsi,
Paras parvesta minulle,
Pisin piikajoukostasi!“
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Anna en sulle piikojani
Enkä työnnä tyttöjäni,
En parasta, en pahinta,
En pisintä, en lyhintä:
Sull' on ennen naitu nainen,
Ennen juohettu emäntä.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Kytken Kyllikin kylähän,
Kylän kynnysportahille,
Veräjille vierahille;
Täältä saan paremman naisen.
Tuo nyt tänne tyttäresi,
Impiparvesta ihanin,
Kassapäistä kaunokaisin!“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Enpä anna tyttöäni
Miehille mitättömille,
Urohille joutaville.
Äsken tyttöjä anele,
Kuulustele kukkapäitä,
Kun sa hiihät Hiien hirven
Hiien peltojen periltä!“
Siitä lieto Lemminkäinen
Kengitteli keihojansa,
Jännitteli jousiansa,
Vasamoitansa varusti.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo oisi keihäs kengitetty,
Kaikki valmihit vasamat,
Jousi jäntehen varassa,
Ei lyly lykittävänä,
Kalhu kannan lyötävänä.“
Siinä lieto Lemminkäinen
Arvelee, ajattelevi,
Mistäpä sivakat saisi,
Kusta suksia sukusen.
Kävi Kaupin kartanohon,
Päätyi Lyylikin pajahan:
„Oi on viisas vuojelainen,
Kaunis Kauppi lappalainen!
Tee mulle sukeat sukset,
Kalhut kaunoiset kaverra,
Joilla hiihän Hiien hirven
Hiien peltojen periltä!“
Lyylikki sanan sanovi,
Kauppi kielin kerkiävi:

„Suotta lähet, Lemminkäinen,
Hiien hirveä ajohon:
Saat palan lahoa puuta,
Senki suurella surulla.“
Mitä huoli Lemminkäinen!
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tee lyly lykittäväksi,
Kalhu kalpoeltavaksi!
Lähen hirven hiihäntähän
Hiien peltojen periltä.“
Lyylikki, lylyjen seppä,
Kauppi, kalhujen tekijä.
Sykysyn lylyä laati,
Talven kalhua kaverti,
Päivän vuoli sauvan vartta,
Toisen sompoa sovitti.
Sai lyly lykittäväksi,
Kalhu kannan lyötäväksi,
Sauvan varret valmihiksi,
Sompaset sovitetuksi.
Saukon maksoi sauvan varsi,
Sompa ruskean reposen.
Voiti voilla suksiansa,
Talmasi poron talilla;
Itse tuossa arvelevi,
Sanovi sanalla tuolla:
„Liekö tässä nuorisossa,
Kansassa kasuavassa
Tuon lylyni lykkijäistä,
Kalhun kannan potkijaista?“
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Virkki veitikkä verevä:
„Kyll' on tässä nuorisossa,
Kansassa kasuavassa
Tuon lylysi lykkijäistä,
Kalhun kannan potkijaista.“
Viinen selkähän sitaisi,
Olallensa uuen jousen,
Sauvan survaisi kätehen;
Läksi lylyn lykkimähän,
Kalhun kannan potkimahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Eip' on ilmalla Jumalan,
Tämän taivon kannen alla
Löytyne sitä metsässä
Jalan neljän juoksevata,
Kut' ei näillä yllätetä,
Kaunihisti kannateta,
Kalhuilla Kalevan poian,
Liukoimilla Lemminkäisen.“
Päätyi hiiet kuulemassa,
Juuttahat tähyämässä.
Hiiet hirveä rakenti,
Juuttahat poroa laati:
Pään panevi pökkelöstä,
Sarvet raian haarukasta,
Jalat rannan raippasista,
Sääret suolta seipähistä,
Selän aian aiaksesta,
Suonet kuivista kuloista,
Silmät lammin pulpukoista,
Korvat lammin lumpehista,
Ketun kuusen koskuesta,
Muun lihan lahosta puusta.
Hiisi neuvoi hirveänsä,
Porollensa suin puheli:
„Nyt sie juokse, hiitten hirvi,
Jalkoa, jalo tevana,
Poron poikimasijoille,
Lapin lasten tanterille!
Hiihätä hikehen miestä,
Lemminkäistä liiatenki!“
Siitä juoksi hiitten hirvi,
Poropeura poimetteli

Pohjan aittojen alatse,
Lapin lasten tanteritse:
Potkaisi koasta korvon,
Kaatoi kattilat tulelta,
Lihat tuhkahan tuherti,
Liemet lietehen levitti.
Nousi melkoinen meteli
Lapin lasten tanterilla:
Lapin koirat haukkumahan,
Lapin lapset itkemähän,
Lapin naiset nauramahan,
Muu väki murajamahan!
Itse lieto Lemminkäinen
Ain' oli hirven hiihännässä.
Hiihti soita, hiihti maita,
Hiihti aukkoja ahoja:
Tuli suihki suksiloista,
Savu sauvojen nenistä;
Eikä nähnyt hirveänsä,
Eip' on nähnyt eikä kuullut.
Liukui linnat, liukui lannat,
Liukui maat meren-takaiset;
Hiihti kaikki Hiien korvet,
Kaikki Kalman kankahatki,
Hiihti Surman suun e'etse,
Kalman kartanon perätse.
Surma jo suutansa avavi,
Kalma päätä kallistavi
Ottoaksensa urosta,
Nielläksensä Lemminkäistä:
Ei tarkoin tavannutkana,
Ennättänyt ensinkänä.
Viel' oli liuska liukumatta,
Korven kolkka koskematta
Pohjan pitkässä perässä,
Lapin maassa laukeassa.
Läksi senki liukumahan,
Korven kolkan koskemahan.
Niin perille päästessänsä
Kuuli melkoisen metelin
Pohjan pitkästä perästä,
Lapin lasten tanterilta:
Kuuli koirat haukkuvaksi,
Lapin lapset itkeväksi,
Lapin naiset nauravaksi,
Muun lapin murajavaksi.
Siitä lieto Lemminkäinen
Heti tuonne hiihtämähän
Koiran haukuntasijoille,
Lapin lasten tanterille.
Sanoi sinne saatuansa,
Tutkaeli tultuansa:
„Mitä täällä naiset nauroi,
Naiset nauroi, lapset itki,
Väki vanha vaikeroitsi,
Kuta haukkui hallikoirat?"
„Sitä täällä naiset nauroi,
Naiset nauroi, lapset itki,
Väki vanha vaikerteli,
Sitä haukkui hallikoirat:
Juoksi tästä hiitten hirvi,
Silosorkka sorkutteli;
Potkaisi koasta korvon,
Kaatoi kattilat tulelta,
Selin keitot keikahutti,
Vellit lietehen levitti."
Siitä veitikkä verevä,
Tuo on lieto Lemminkäinen,
Lykkäsi lylyn lumelle,
Kuni kyyn kulon-alaisen,
Solahutti suopetäjän,
Kuni käärmehen elävän;
Itse virkki vierressänsä,
Sanoi sauvakätteheltä:

„Mi lienee Lapissa miestä,
Kaikki hirven kannantahan;
Mi lienee Lapissa naista,
Kaikki kattilan pesohon;
Mi lienee Lapissa lasta,
Kaikki lastun poimintahan;
Mi lapilla kattiloa,
Kaikki hirven keitäntähän!“
Kiinnistihe, jännistihe,
Potkaisihe, ponnistihe.
Ensi kerran potkaisihe
Silmän siintämättömähän,
Kerran toisen kuopaisihe
Korvan kuulemattomahan,
Kolmannen kohenteleikse
Lautasille hiitten hirven.
Otti vaajan vaahterisen,
Raksin koivuisen rapasi,
Jolla kytki hiitten hirven
Tarhan tammisen sisähän:
„Siinä seiso, hiitten hirvi,
Poropeura, poimettele!“
Selkeä silittelevi,
Taljoa taputtelevi:
„Oisi tuossa ollakseni,
Sopisipa maatakseni
Nuoren neitosen keralla,
Kanssa kasvavan kanasen!“
Siitä kiihtyi Hiien hirvi,
Poropeura potkimahan,
Itse virkki, noin sanovi:
„Lempo saakohon sinulle
Nuorin nei'in maataksesi,
Tyttärin eleläksesi!“
Ponnistihe, jännistihe:
Raksin koivuisen revitti,
Rikkoi vaajan vaahterisen,
Tarhan tammisen hajotti.
Siitä sai samoamahan,
Läksi hirvi hippomahan
Vasten soita, vasten maita,
Vasten varvikkomäkeä
Silmän siintämättömihin,
Korvan kuulemattomihin.
Siinä veitikkä verevä
Jopa suuttui jotta syäntyi,
Kovin suuttui ja vihastui.
Hiihti hirveä jälestä;
Niin kun kerran potkaisevi,
Lysmätti lyly lävestä,
Sortui suksi pälkähästä,
Kalhu taittui kannan tiestä,
Keihäs kenkimäsijoilta,
Sauva somman suoverosta.
Itse juoksi Hiien hirvi,
Jottei päätänä näkynnä.
Siinä lieto Lemminkäinen
Alla päin, pahoilla mielin
Kalujansa katselevi.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Elköhön sinä ikänä
Menkö toinen miehiämme
Uhalla metsän ajohon,
Hiien hirven hiihäntähän,
Kuin menin minä, poloinen!
Hävitin hyvät sivakat,
Sauvan kaunihin kaotin,
Kiihke'immän keihojani!“

Neljästoista runo.

Tavallisilla metsämiehen luvuilla ja rukouksilla kauniisti pyytäen Lemminkäinen viimein saapi hirven ja vie Pohjolaan; 1—270. — Toiseksi työksi määrätään hänelle suistaa Hiiden tulisuu ruuna, jonka suistaa ja ajaa Pohjolaan; 271—372. — Kolmanneksi määräksi pannaan ampua joutsen Tuonelan joelta. Lemminkäinen tulee Tuonelan joelle; siellä vahtaa häntä ylenkatsottu karjanpaimen, surmaa hänen ja viskaa Tuonen koskeen. Tuonen poika päälle päätteeksi lyödä silpaisee ruumiin palasille; 373—460.

Siitä lieto Lemminkäinen
Arveli, ajattelihe,
Kulle syylle sylveäisi,
Kulle laskisi laulle:
Heittäisikö Hiien hirvet,
Itse kulkisi kotihin,
Vai vielä yritteleisi,
Hiihteleisi hiljallehen
Mieliksi metsän emännän,
Salon impien iloksi.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Oi Ukko, ylijumala
Tahi taatto taivahinen!
Tee nyt mulle suorat sukset,
Kepeäiset kalhuttimet,
Joilla hiihteä hivitän
Poikki soien, poikki maien,
Hiihän kohti Hiien maita,
Poikki Pohjan kankahista
Hiien hirven käytäville,
Poropeuran polkemille!
„Lähen nyt miehistä metsälle,
Urohista ulkotöille
Tapiolan tietä myöten,
Tapion talojen kautta.
Terve, vuoret, terve, vaarat,
Terve, kuusikot kumeat,
Terve, haavikot haleat,
Terve, tervehyttäjänne!
„Miesty, metsä, kostu, korpi,
Taivu, ainoinen Tapio!
Saata miestä saarekselle,
Sille kummulle kuleta,
Jost' on saalis saatavana,
Erän toimi tuotavana!
„Nyyrikki, Tapion poika,
Mies puhas, punakypärä!
Veistä pilkut pitkin maita,
Rastit vaaroihin rakenna,
Jotta tunnen, tuhma, käyä,
Äkkiouto, tien osoan

23—230, 253—264. Metsämiehen lukuja.

Etsiessäni ereä,
Antia anellessani!
„Mielikki, metsän emäntä,
Puhas muori, muoto kaunis!
Pane kulta kulkemahan,
Hopea vaeltamahan
Miehen etsivän etehen,
Anelijan askelille!
„Ota kultaiset avaimet
Renkahalta reieltäsi,
Aukaise Tapion aitta,
Metsän linna liikahuta
Minun pyytöpäivinäni,
Eränetso-aikoinani!
„Kunp' on et kehanne itse,
Niin on pistä piikojasi,
Pane palkkalaisiasi,
Käske käskyn kuulijoita!
Et emäntä lienekänä,
Jos et piikoa pitäne,
Sata piikoa pitäne,
Tuhat käskyn kuulijata,
Karjan kaiken kaitsijata,
Viitsijätä viljan kaiken.
„Metsän piika pikkarainen,
Simasuu Tapion neiti!
Soitellos metinen pilli,
Simapilli piiperoita
Korvallen ehon emännän,
Mieluisan metsän emännän,
Jotta kuulisi välehen,
Nousisi makoamasta,
Kun ei kuule kumminkana,
Ei hava'a harvoinkana,
Vaikka ainoisin anelen,
Kielen kullan kuikuttelen!“
Siinä lieto Lemminkäinen
Ajan kaiken annitoinna
Hiihti soita, hiihti maita,
Hiihti korpia kovia,
Jumalan sysimäkiä,
Hiien hiilikankahia.
Hiihti päivän, hiihti toisen.
Jo päivänä kolmantena
Meni suurelle mäelle,
Nousi suurelle kivelle,
Loi silmänsä luotehesen,
Poikki soien pohjosehen:
Tapion talot näkyivät,
Ukset kulta kuumottivat
Poikki suosta, pohjosesta,
Alta vaaran, varvikosta.
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Heti luoksi luontelihe,
Lähelle lähentelihe,
Alle ikkunan Tapion.
Kuuristihe katsomahan
Kuuennesta ikkunasta:
Siellä antajat asuivat
Ja viruivat viljan eukot
Aivan arkivaattehissa,
Ryysyissä ryvennehissä.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Mintähen, metsän emäntä,
Asut arkivaattehissa,
Riihiryysyissä rypeät,
Kovin musta muo'oltasi,
Katsannaltasi kamala,
Ilkeä imertimiltä,
Rungolta ruman näköinen?
„Kun ennen kävin metsässä,
Kolm' oli linnoa metsässä:
Yksi puinen, toinen luinen,
Kolmansi kivinen linna;

Kuus' oli kultaikkunoa
Kunki linnan kulmanteella.
Katsahin sisähän noista
Seinän alla seistessäni:
Tapion talon isäntä,
Tapion talon emäntä,
Tellervo, Tapion neiti,
Kanssa muu Tapion kansa,
Kaikki kullassa kuhisi,
Hopeassa horjeksihe.
Itsensä metsän emännän,
Ehtoisan metsän emännän,
Käet oli kullankäärehissä,
Sormet kullansormuksissa,
Pää kullanpätinehissä,
Tukat kullansuortuvissa,
Korvat kullankoltuskoissa,
Kaula helmissä hyvissä.
„Oi mielu metsän emäntä,
Metsolan metinen muori!
Heitä poies heinäkengät,
Kaskivirsusi karista,
Riisu riihiryökälehet,
Arkipaitasi alenna!
Lyöte lykkyvaattehisin,
Antipaitoihin paneite
Minun metsipäivinäni,
Eränetso-aikoinani!
Ikävä minun tulevi,
Ikävä tulettelevi
Tätä tyhjänä-oloa,
Ajan kaiken annituutta,
Kun et anna aioinkana,
Harvoinkana hoivauta.
Ikävä ilotoin ilta,
Pitkä päivä saalihitoin.
„Metsän ukko halliparta,
Havuhattu, naavaturkki!
Pane nyt metsät palttinoihin,
Salot verkahan vetäise,
Haavat kaikki haljakkoihin,
Lepät lempivaattehisin!
Hope'ihin hongat laita,
Kuuset kultihin rakenna,
Vanhat hongat vaskivöille,
Petäjät hopeavöille,
Koivut kultakukkasihin,
Kannot kultakalkkaroihin!
Pane, kuinp' on muinaiselta,
Parempina päivinäsi:
Kuuna paistoi kuusen oksat,
Päivänä petäjän latvat,
Metsä haiskahti me'elle,
Simalle salo sininen,
Ahovieret viertehelle,
Suovieret sulalle voille.
„Metsän tyttö, mielineiti,
Tuulikki, tytär Tapion!
Aja vilja vieremille,
Auke'immille ahoille!
Kun lie jäykkä juoksullehen
Eli laiska laukallehen,
Ota vitsa viiakosta,
Koivu korven notkelmosta,
Jolla kutkutat kuvetta
Sekä kaivat kainaloita!
Anna juosta joutuisasti,
Vikevästi viiletellä
Miehen etsivän etehen,
Aina käyvän askelille!
„Kun vilja uralle saapi,
Tupita uroa myöten!
Pane kaksi kämmentäsi
Kahen puolen kaiteheksi,

Jottei vilja vieprahtaisi,
Tiepuolehen poikeltaisi!
Josp' on vilja vieprahtavi,
Tiepuolehen poikeltavi,
Tielle korvista kohenna,
Saata sarvista uralle!
„Hako on tiellä poikkipuolin:
Sepä syrjähän syseä;
Puita maalla matkallansa:
Ne on katkaise kaheksi!
„Aita vastahan tulevi:
Kaa'a aita kallellehen
Viieltä vitsasväliltä,
Seitsemältä seipähältä!
„Joki joutuvi etehen,
Puro tielle poikkipuolin:
Silkki sillaksi sivalla,
Punaverka portahaksi!
Saata poikki salmistaki,
Vetele vesien poikki,
Poikki Pohjolan joesta,
Yli kosken kuohuloista!
„Tapion talon isäntä,
Tapion talon emäntä,
Metsän ukko halliparta,
Metsän kultainen kuningas!
Mimerkki, metsän emäntä,
Metsän armas antimuori,
Siniviitta viian eukko,
Punasukka suon emäntä!
Tule jo kullan muuttelohon,
Hopean vajehtelohon!
Minun on kullat kuun-ikuiset,
Päivän-polviset hopeat,
Käeten soasta käymät,
Uhotellen tappelosta;
Ne kuluvat kukkarossa,
Tummentuvat tuhniossa,
Kun ei oo kullan muuttajata,
Hopean vajehtajata."
Niinp' on lieto Lemminkäi-
Viikon hiihteä hivutti, [nen
Lauloi virret viian päässä,
Kolmet korven kainalossa:
Miellytti metsän emännän,
Itsenki metsän isännän,
Ihastutti immet kaikki,
Taivutti Tapion neiet.
Juoksuttivat, jou'uttivat
Hiien hirven kätköstänsä,
Takoa Tapion vaaran,
Hiien linnan liepehiltä
Miehen etsijän etehen,
Sanelijan saataville.
Itse lieto Lemminkäinen
Jopa lämsänsä lähetti
Hiien hirven hartioille,
Kaulalle kamelivarsan,
Jottei potkinut pahasti
Selkeä silittäessä.
Siitä lieto Lemminkäinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Salon herra, maan isäntä,
Kaunis kankahan eläjä!
Mielikki, metsän emäntä,
Metsän armas antimuori!
Tule nyt kullat ottamahan,
Hopeat valitsemahan!
Pane maalle palttinasi,
Lempiliinasi levitä

253—264. Uhrisanat.

Alle kullan kuumottavan,
Alle huohtavan hopean,
Tuon on maahan tippumatta,
Rikkoihin rivestymättä!“
Läksi siitä Pohjolahan;
Sanoi tuonne tultuansa:
„Jo nyt hiihin Hiien hirven
Hiien peltojen periltä.
Anna, akka, tyttöäsi,
Mulle nuorta morsianta!“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuop' on tuohon vastaeli:
„Äsken annan tyttäreni
Sekä nuoren morsiamen,
Kun sa suistat suuren ruunan,
Hiien ruskean hevosen,
Hiien varsan vaahtileuan
Hiien nurmien periltä.“
Silloin lieto Lemminkäinen
Otti kultaohjaksensa,
Hope'isen marhaminnan;
Lähtevi hevon hakuhun,
Kuloharjan kuuntelohon
Hiien nurmien periltä.
Astua taputtelevi,
Käyä kulleroittelevi
Vihannalle vainiolle,
Pyhän pellon pientarelle.
Siellä etsivi hevoista,
Kulokasta kuuntelevi
Suvikunnan suitset vyöllä,
Varsan valjahat olalla.
Etsi päivän, etsi toisen,
Niin päivänä kolmantena
Nousi suurelle mäelle,
Kiipesi kiven selälle;
Iski silmänsä itähän,
Käänti päätä päivän alle:
Näki hiekalla hevosen,
Kuloharjan kuusikolla;
Senpä tukka tulta tuiski,
Harja suihkivi savua.
Niin sanovi Lemminkäinen:
„Oi Ukko, ylijumala,
Ukko, pilvien pitäjä,
Hattarojen hallitsija!
Taivas auoksi avaos,
Ilma kaikki ikkunoiksi!
Sa'a rautaiset rakehet,
Laske jäiset jäähyttimet
Harjalle hyvän hevosen,
Hiien laukin lautasille!“
Tuo Ukko, ylinen luoja,
Pilven-päällinen jumala,
Ilman riehoiksi revitti,
Taivon kannen kahtaloksi;
Satoi hyytä, satoi jäätä,
Satoi rauaista raetta,
Pienemmät hevosen päätä,
Päätä ihmisen isommat,
Harjalle hyvän hevosen,
Hiien laukin lautasille.
Siitä lieto Lemminkäinen
Kävi luota katsomahan,
Likeltä tähyämähän.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Hiitolan hyvä hevonen,
Vuoren varsa vaahtileuka!
Tuo nyt kultaturpoasi,
Pistä päätäsi hopea
Kultaisihin koltuskoihin,
Hope'isihin helyihin!
En sua pahoin pitäne,
Aivan anke'in ajane:

Ajan tietä pikkuruisen,
Matkoa ani vähäisen,
Tuonne Pohjolan tuville,
Ankaran anopin luoksi.
Minkä siimalla sivallan
Eli vitsalla vetelen,
Senpä silkillä sivallan,
Veran äärellä vetelen."
Hiien ruskea hevonen,
Hiien varsa vaahtileuka
Tunki kultaturpoansa,
Pisti päätänsä hopea
Kultaisihin koltuskoihin,
Hope'isihin helyihin.
Niinpä lieto Lemminkäinen
Jopa suisti suuren ruunan,
Pisti suitset kullan suuhun,
Päitsensä hopean päähän;
Hyppäsi hyvän selälle,
Hiien laukin lautasille.
Veti virkkua vitsalla,
Paiskasi pajun vesalla.
Ajoi matkoa vähäisen,
Tuuritteli tunturia
Pohjoispuolelle mäkeä,
Lumivaaran kukkuroa:
Tuli Pohjolan tuville.
Meni pirttihin pihalta,
Sanoi tuonne tultuansa.
Pohjolahan päästyänsä:
„Jopa suistin suuren ruunan,
Hiien varsan valjastelin
Vihannalta vainiolta,
Pyhän pellon pientarelta,
Sekä hiihin Hiien hirven
Hiien peltojen periltä.
Anna jo, akka, tyttöäsi,
Mulle nuorta morsianta!"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Äsken annan tyttäreni
Sekä nuoren morsiamen,
Kun ammut joutsenen joesta,
Virrasta vihannan linnun,
Tuonen mustasta joesta,
Pyhän virran pyörtehestä
Yhellä yrittämällä,
Yhen nuolen nostamalta."
Siitä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Läksi joutsenen joruhun,
Pitkäkaulan katselohon
Tuonen mustasta joesta,
Manalan alantehesta.
Astua lykyttelevi,
Käyä kälkähyttelevi
Tuonne Tuonelan joelle,
Pyhän virran pyörtehelle,
Jalo jousi olkapäällä,
Viini nuolia selässä.
Märkähattu karjanpaimen,
Ukko Pohjolan sokea,
Tuop' on Tuonelan joella,
Pyhän virran pyörtehellä;
Katselevi, kääntelevi
Tulevaksi Lemminkäistä.
Jo päivänä muutamana
Näki lieto Lemminkäisen
Saavaksi, läheneväksi
Tuonne Tuonelan joelle,
Vierehen vihaisen kosken,
Pyhän virran pyörtehelle.
Vesikyyn ve'estä nosti,
Umpiputken lainehista,

Syöksi miehen syämen kautta,
Läpi maksan Lemminkäisen,
Kautta kainalon vasemman
Oikeahan olkapäähän.
Jopa lieto Lemminkäinen
Tunsi koskevan kovasti.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sen mä tein pahinta työtä,
Kun en muistanut kysyä
Emoltani, kantajalta,
Kaiketi sanaista kaksi,
Kovin äijä, kun on kolme,
Miten olla, kuin eleä
Näinä päivinä pahoina:
En tieä vesun vikoja,
Umpiputken ailuhia.
„Oi emoni, kantajani,
Vaivan nähnyt vaalijani!
Tietäisitkö, tuntisitko,
Miss' on poikasi poloinen,
Tokipa rientäen tulisit,
Avukseni ennättäisit;
Päästäisit pojan poloisen
Tältä tieltä kuolemasta,
Nuorena nukahtamasta,
Verevänä vieremästä.“
Siitä Pohjolan sokea
Märkähattu karjanpaimen
Syöksi lieto Lemminkäisen,
Kaotti Kalevan poian
Tuonen mustahan jokehen,
Pahimpahan pyörtehesen.
Meni lieto Lemminkäinen,
Meni koskessa kolisten,
Myötävirrassa vilisten
Tuonne Tuonelan tuville.
Tuo verinen Tuonen poika
Iski miestä miekallansa,
Kavahutti kalvallansa.
Löi on kerran leimahutti
Miehen viieksi muruksi,
Kaheksaksi kappaleksi;
Heitti Tuonelan jokehen,
Manalan alusvesille:
„Viru siinä se ikäsi
Jousinesi, nuolinesi!
Ammu joutsenet joelta,
Vesilinnut viertehiltä!“
Se oli loppu Lemminkäisen,
Kuolo ankaran kosijan
Tuonen mustassa joessa,
Manalan alantehessa.

Viidestoista runo.

Muutamana päivänä alkaa harjasta Lemminkäisen kodissa verta tippua, josta äiti heti arvaa jo surman pojallensa tulleen, rientää Pohjolaan ja kysyy Pohjolan emännältä, kunne oli Lemminkäisen saattanut; 1—62. — Pohjolan emäntä toki viimein sanoo, kuille töille oli laittanut, ja päivä antaa aivan tarkan tiedon Lemminkäisen surmasta; 63—194. — Lemminkäisen äiti lähtee pitkä harava kädessä Tuonen kosken alle, haravoipi vettä, kunnes saapi kaikki palaset poikansa ruumiista kokoon, sovittaa ne yhteen ja laittaa niistä lukuin ja voidetten avulla Lemminkäisen entisellensä; 195—554. — Lemminkäinen virottuansa kertoo, miten oli Tuonelan joella surmattu, ja lähtee äitinsä kanssa kotia; 555—650.

Äiti lieto Lemminkäisen
Aina koissa arvelevi:
„Minne on saanut Lemminkäi-
Kunne Kaukoni kaonnut, [nen,
Kun ei kuulu jo tulevan
Matkoiltansa maailmassa?“
Ei tieä emo poloinen
Eikä kantaja katala,
Missä liikkuvi lihansa,
Vierevi oma verensä,
Kävikö käpymäkeä,
Kanervaista kangasmaata,
Vai meni meren selällä,
Lakkipäillä lainehilla,
Vaiko suuressa soassa,
Kapinassa kauheassa,
Joss' on verta säärivarsi,
Polven korkeus punaista.
Kyllikki, korea nainen,
Katseleikse, käänteleikse
Koissa lieto Lemminkäisen,
Kaukomielen kartanossa.
Katsoi illalla sukoa,
Huomenella harjoansa;
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Jo veri suasta vuoti,
Hurme harjasta norahti.
Kyllikki, korea nainen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo nyt on mennyt mies mi-
Kaunis Kaukoni kaonnut [nulta,
Matkoille majattomille,
Teille tietämättömille:
Veri jo vuotavi suasta,
Hurme harjasta noruvi!“
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse katsovi sukoa;
Itse itkulle apeutui:
„Voi, poloisen, päiviäni,

Angervoisen, aikojani!
Jo nyt on poikani, poloisen,
Jopa, laiton, lapsueni
Saanut päiville pahoille!
Tuho on poikoa pätöistä,
Hukka lieto Lemminkäistä:
Jo suka verin valuvi,
Harja hurmehin noruvi!“
Kourin helmansa kokosi,
Käsivarsin vaattehensa.
Pian juoksi matkan pitkän,
Sekä juoksi jotta joutui:
Mäet mätkyi mennessänsä,
Norot nousi, vaarat vaipui,
Ylähäiset maat aleni,
Alahaiset maat yleni.
Tuli Pohjolan tuville.
Kysytteli poikoansa,
Kysytteli, lausutteli:
„Oi sie Pohjolan emäntä!
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Minne poikani menetit?“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuop' on tuohon vastaeli:
„Enpä tieä poikoasi,
Kunne kulki ja katosi.
Istutin oron rekehen,
Korjahan kovan tulisen;
Oisko uhkuhun uponnut,
Meren jäälle jähmettynyt,
Vai saanut sutosen suuhun,
Karhun kauhean kitahan?“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Jo vainen valehtelitki!
Susi ei syö minun sukua,
Karhu ei kaa'a Lemminkäistä:
Sormin sortavi sutoset,
Käsin karhut kaatelevi.
Kunp' on et sanone tuota,
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Rikon uksen uuen riihen,
Taitan sampuen saranat.“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Syötin miehen syöneheksi,
Juotin miehen juoneheksi,
Apatin alanenäksi;
Istutin venon perähän,
Laitoin kosket laskemahan.
Enkä tuota tunnekana,
Kunne sai katala raukka,
Koskihinko kuohuvihin,
Virtoihin vipajavihin.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Jo vainen valehtelitki!
Sano tarkkoja tosia,
Valehia viimeisiä,
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Kaotit kalevalaisen,
Taikka surmasi tulevi,
Kuolemasi kohtoavi!“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Jospa jo sanon toenki:
Panin hirvet hiihtämähän,
Jalopeurat jaksamahan,
Ruunat suuret suistamahan,
Varsat valjastuttamahan;
Laitoin joutsenen hakuhun,
Pyhän linnun pyyäntähän.
Nyt en tuota tunnekana,
Mi on tullunna tuhoksi,
Esteheksi ennättännä,
Kun ei kuulu jo tulevan
Morsianta pyytämähän,
Tyttöä anelemahan.“

Emo etsi eksynyttä,
Kaonnutta kaipoavi.
Juoksi suuret suot sutena,
Kulki korvet kontiona,
Ve'et saukkona samosi,
Maat käveli mauriaisna,
Neuliaisna niemen reunat,
Jäniksenä järven rannat.
Kivet syrjähän sytäsi,
Kannot käänti kallellehen,
Risut siirti tien sivuhun,
Haot potki portahiksi.
Viikon etsi eksynyttä,
Viikon etsi, eipä löyä.
Kysyi puilta poikoansa,
Kaipasi kaonnuttansa.
Puu puheli, honka huokui,
Tammi taiten vastaeli:
„On huolta itsestäniki
Huolimatta poiastasi,
Kun olen koville luotu,
Pantu päiville pahoille:
Pinopuiksi pilkkumahan,
Haloiksi hakattamahan,
Riutumahan riihipuiksi,
Kaskipuiksi kaatumahan."
Viikon etsi eksynyttä,
Viikon etsi eikä löyä.
Tiehyt vastahan tulevi;
Niin tielle kumarteleikse:
„Oi tiehyt, Jumalan luoma!
Etkö nähnyt poikoani,
Kullaista omenatani,
Hope'ista sauvoani?"
Tiehyt taiten vastaeli
Sekä lausui ja pakisi:
„On huolta itsestäniki
Huolimatta poiastasi,
Kun olen koville luotu,
Pantu päiville pahoille:
Joka koiran juostavaksi,
Ratsahan ajeltavaksi,
Kovan kengän käytäväksi,
Kannan karskuteltavaksi."
Viikon etsi eksynyttä,
Viikon etsi, eipä löyä.
Kuuhut vastahan tulevi;
Niin kuulle kumarteleikse:
„Kuu kulta, Jumalan luoma!
Etkö nähnyt poikoani,
Kullaista omenatani,
Hope'ista sauvoani?"
Tuo kuuhut, Jumalan luoma,
Taiten kyllä vastaeli:
„On huolta itsestäniki
Huolimatta poiastasi,
Kun olen koville luotu,
Pantu päiville pahoille:
Yksin öitä kulkemahan,
Pakkasella paistamahan,
Talvet tarkoin valvomahan,
Kesäksi katoamahan."
Viikon etsi eksynyttä,
Viikon etsi eikä löyä.
Päivyt vastahan tulevi;
Päivälle kumarteleikse:
„Oi päivyt, Jumalan luoma!
Etkö nähnyt poikoani,
Kullaista omenatani,
Hope'ista sauvoani?"
Jopa päivyt jonki tiesi,
Arvaeli aurinkoinen:
„Jo on poikasi, poloisen,
Kaotettu, kuoletettu

Tuonen mustahan jokehen,
Manalan ikivetehen:
Mennyt koskia kolisten,
Myötävirtoja vilisten
Tuonne Tuonelan perille,
Manalan alantehille."
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse itkulle hyräytyi.
Meni seppojen pajahan:
„Oi sie seppo Ilmarinen!
Taoit ennen, taoit eilen,
Taopa tänäki päänä!
Varta vaskinen harava,
Piitä piihin rautaisihin;
Piit tao satoa syltä,
Varsi viittä valmistellos!"
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Vartti vaskisen haravan,
Piitti piillä rautaisilla;
Piit takoi satoa syltä,
Varren viittä valmisteli.
Itse äiti Lemminkäisen
Saapi rautaisen haravan,
Lenti Tuonelan joelle.
Päiveä rukoelevi:
„Oi päivyt, Jumalan luoma,
Luoma Luojan valkeamme!
Paista hetki heltehesti,
Toinen himmesti hiosta,
Kolmansi koko terältä:
Nukuttele nuiva kansa,
Väsytä väki Manalan,
Tuonen valta vaivuttele!"
Tuo päivyt, Jumalan luoma,
Luoma Luojan aurinkoinen,
Lenti koivun konkelolle,
Lepän lengolle lehahti.
Paistoi hetken heltehesti,
Toisen himmesti hiosti,
Kolmannen koko terältä:
Nukutteli nuivan joukon,
Väsytti väen Manalan,
Nuoret miehet miekoillehen,
Vanhat vasten sauvojansa,
Keski-iän keihä'ille.
Siitä lenti lepsahutti
Päälle taivahan tasaisen
Entisellensä sijalle,
Majallensa muinaiselle.
Siitä äiti Lemminkäisen
Otti rautaisen haravan;
Haravoipi poikoansa
Koskesta kohisevasta,
Virrasta vilisevästä.
Haravoipi eikä löyä.
Siitä siirtihen alemma:
Meni myötänsä merehen,
Sukkarihmasta sulahan,
Vyötäröistä veen sisähän.
Haravoipi poikoansa
Pitkin Tuonelan jokea,
Vetelevi vastavirran.
Veti kerran, tuosta toisen:
Saapi paian poikoansa,
Paian mieliksi pahoiksi;
Veti vielä kerran toisen:
Sai sukat, hatun tapasi,
Sukat suureksi suruksi,
Hatun mieliharmiksensa.
Astui siitäkin alemma,
Manalan alantehelle.
Veti kerran pitkin vettä,
Kerran toisen poikki vettä,

Kolmannen vitahan vettä.
Kerrallapa kolmannella
Elotukku sai etehen
Haravahan rautaisehen.
Elotukku ei se ollut:
Olipa lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Puuttunut haravan piihin
Sormesta nimettömästä,
Vasemmasta varpahasta.
Nousi lieto Lemminkäinen,
Kohosi Kalevan poika
Haravassa vaskisessa
Päälle selvien vesien;
Vaan oli pikkuista vajalla:
Yhtä kättä, puolta päätä,
Paljo muita muskuloita,
Siihen henkeä lisäksi.
Emo tuossa arvelevi,
Itse itkien sanovi:
„Vieläkö tästä mies tulisi,
Uros uusi toimeaisi?“
Päätyi korppi kuulemahan.
Tuop' on tuohon vastoavi:
„Ei ole miestä mennehessä
Eikä tuiki tullehessa:
Jo silt' on siika silmät syönyt,
Hauki hartiat halaisnut.
Sie päästä merehen miestä,
Työnnä Tuonelan jokehen!
Ehkä turskaksi tulisi,
Valahaksi vahvistuisi.“
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Eipä työnnä poikoansa.
Vetelevi vielä kerran
Haravalla vaskisella
Pitkin Tuonelan jokea,
Sekä pitkin jotta poikki:
Saapi kättä, saapi päätä,
Saapi puolen selkäluuta,
Toisen puolen kylkiluuta,
Monta muuta muskulata.
Niistä poikoa rakenti,
Laati lieto Lemminkäistä.
Liitteli lihat lihoihin,
Luut on luihin luikahutti,
Jäsenet jäsenihinsä,
Suonet suonten sortumihin.
Itse suonia siteli,
Päitä suonten solmieli,
Suonilankoa lukevi
Sanoen sanalla tuolla:
„Sorea on suonten vaimo,
Suonetar, sorea vaimo,
Soma suonten kehreäjä
Sorealla kehrinpuulla,
Vaskisella värttinällä,
Rautaisella rattahalla!
Tule tänne tarvittaissa,
Käy tänne kutsuttaessa,
Suonisykkyrä sylissä,
Kalvokääri kainalossa
Suonia sitelemähän,
Päitä suonten solmimahan
Haavoissa halennehissa,
Rei'issä revennehissä!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Onp' on impi ilman päällä
Venehellä vaskisella,
Purrella punaperällä.

315—376. Suonten sanat.

Tule, impi, ilman päältä,
Neiti, taivahan navalta!
Soua suonista venettä,
Jäsenistä järkyttele,
Soua luun lomia myöten,
Jäsenten rakoja myöten!
„Sijallensa suonet laita,
Asemellensa aseta:
Suutatusten suuret suonet,
Valtasuonet vastatusten,
Limitysten liutasuonet,
Pienet suonet pääksytysten!
„Siit' ota utuinen neula,
Sulkkuniitti neulan päässä!
Ompele utuisin neuloin,
Tinaneuloin tikkaele,
Päitä suonten solmiele,
Silkkinauhoilla sitele!
„Kun ei tuosta kyllä liene,
Itse ilmoinen jumala,
Valjastele varsojasi,
Rakentele ratsujasi!
Aja kirjakorjinesi
Läpi luun, läpi jäsenen,
Läpi liikkumalihojen,
Läpi suonten soljuvaisten!
Liitä luu lihoa myöten,
Suoni suonen päätä myöten,
Luo hopea luun lomahan,
Kulta suonen sortumahan!
„Mist' on kalvo katkennunna,
Siihen kalvo kasvattele,
Mistä suonta sortunnunna,
Siihen suonta solmiele,
Kusta verta veihlähtännä,
Siihen verta vierettele;
Kusta luu luhoksi mennyt,
Siihen luuta luikahuta,
Kusta liikkunna lihoa,
Siihen liittele lihoa,
Sijallensa siunaele,
Asemellensa aseta:
Luu luuhun, liha liha'an,
Jäsenet jäsenihinsä!"
Sillä äiti Lemminkäisen
Loi miehen, uron sukesi
Entisillehen eloille,
Muinaisille muo'oillensa.
Sai suonet lukeneheksi,
Päät suonten si'elleheksi,
Ei miestä sanalliseksi,
Lasta lausehelliseksi.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Mistä nyt voie saatanehe,
Simatilkka tuotanehe,
Jolla voian voipunutta,
Pahoin-tullutta parannan,
Jotta mies sanoille saisi,
Vierähtäisi virsillehen?
„Mehiläinen, meiän lintu,
Metsän kukkien kuningas!
Lähe nyt mettä noutamahan,
Simoa tavottamahan
Mieluisasta Metsolasta,
Tarkasta Tapiolasta,
Monen kukkasen kuvusta,
Monen heinän helpehestä
Kipehille voitehiksi,
Pahoille parantehiksi!"
Mehiläinen, liukas lintu,
Jopa lenti löyhäytti

393—534. Mehiläisen sanat.

Mieluisahan Metsolahan,
Tarkkahan Tapiolahan.
Nokki kukkia keolta,
Keitti mettä kielellänsä
Kuuen kukkasen nenästä,
Sa'an heinän helpehestä.
Niin tulla tuhuttelevi,
Käyä käärämöittelevi,
Kaikki siipensä simassa,
Sulkansa sulassa meessä.
Itse äiti Lemminkäisen
Otti noita voitehia,
Niillä voiti voipunutta,
Pahoin-tullutta paranti:
Ei tullut apua noista,
Saanut miehelle sanoja.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Mehiläinen, lintuseni!
Lennä tuonne toisialle,
Ylitse meren yheksän
Saarehen selällisehen,
Metisehen manterehen,
Tuurin uutehen tupahan,
Palvoisen laettomahan!
Siell' on mettä mieluhista,
Siellä voietta hyveä,
Joka suonihin sopivi,
Jäsenihin kelpoavi.
Tuop' on niitä voitehia,
Kanna niitä katsehia
Vian päälle pannakseni,
Vammoille valellakseni!"
Mehiläinen, mies kepeä,
Taasen lenti liihytteli
Ylitse meren yheksän,
Meri-puolen kymmenettä.
Lenti päivän, lenti toisen,
Lenti kohta kolmannenki,
Ruokosella istumatta,
Lehellä levähtämättä,
Saarehen selällisehen,
Metisehen manterehen,
Korvalle tulisen kosken,
Pyhän virran pyörtehelle.
Siellä mettä keitettihin,
Rasvoja rakennettihin
Pikkuisissa pottiloissa,
Kaunoisissa kattiloissa,
Peukalon mahuttavissa,
Sormenpään sovittavissa.
Mehiläinen, mies kepeä,
Saip' on niitä voitehia.
Vähän aikoa kuluvi,
Pikkuisen pirahtelevi:
Jo tulla turahtelevi,
Saa'a saaveroittelevi,
Kuusi kuppia sylissä,
Seitsemän selän takana,
Ne on täynnä voitehia,
Täynnä rasvoja hyviä.
Itse äiti Lemminkäisen
Voiti noilla voitehilla,
Yheksillä voitehilla,
Kaheksilla katsehilla:
Ei vielä apua saanut,
Tok' ei tuostana tavannut.
Niin sanoi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Mehiläinen, ilman lintu!
Lennä tuonne kolmas kerta
Ylähäksi taivosehen,
Päälle taivosen yheksän!
Siell' on viljalta simoa,
Siellä mettä mielin määrin,

Joilla ennen Luoja loitsi,
Puheli puhas Jumala,
Voiti Luoja lapsiansa
Pahan vallan vammaksissa.
Kasta siipesi simassa,
Sulkasi sulassa meessä,
Tuo simoa siivessäsi,
Kanna mettä kaapussasi
Kipehille voitehiksi,
Vammoille valantehiksi!“
Mehiläinen, mielilintu,
Hänpä tuon sanoiksi saatti:
„Mitenkä mä sinne pääsen,
Minä mies vähäväkinen!“
„Hyvä on sinne päästäksesi,
Kaunis kaapsahellaksesi:
Yli kuun, alatse päivän,
Taivon tähtien välitse.
Lennät päivän löyhyttelet
Kuutamoisen kulmaluille,
Siitä toisen siuottelet
Otavaisen olkapäille,
Kolmannen kohotteleihet
Seitsentähtisen selälle;
Siit' on matkoa palanen,
Pikkarainen piiramata
Perille pyhän Jumalan,
Asunnoille autuahan.“
Mehiläinen maasta nousi,
Simasiipi mättähältä;
Jopa lenti löyhytteli,
Pienin siivin siuotteli.
Lenti kuun keheä myöten,
Päivän päärmettä samosi,
Otavaisten olkapäitse,
Seitsentähtyen selitse:
Lenti Luojan kellarihin,
Kamarihin kaikkivallan.
Siellä voietta tehä'än,
Rasvoja rakennetahan
Hope'isissa paoissa,
Kultaisissa kattiloissa:
Mettä kiehui keskimaissa,
Laioilla suloa voita,
Simoa suvinenässä,
Päässä pohja rasvasia.
Mehiläinen, ilman lintu,
Sai siitä simoja kyllin,
Metosia mielin määrin.
Oli aikoa vähäinen:
Jo tulla tuhuttelevi,
Saa'a käärähyttelevi
Sata sarvea sylissä,
Tuhat muuta muhkurata;
Missä mettä, kussa vettä,
Kussa voietta parasta.
Siitä äiti Lemminkäisen
Otti suuhunsa omahan,
Noita koitti kielellänsä,
Hyvin maistoi mielellänsä:
„Nämät on niitä voitehia,
Kaikkivallan katsehia,
Joillapa Jumala voiti,
Luoja vammoja valeli.“
Siitä voiti voipunutta,
Pahoin-tullutta paranti.
Voiti luun lomia myöten,
Jäsenten rakoja myöten,
Voiti alta, voiti päältä,
Kerran keskeä sivalti.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Nouse pois makoamasta,
Ylene uneksimasta

Näiltä paikoilta pahoilta,
Kovan onnen vuotehelta!"
Nousi mies makoamasta,
Heräsi uneksimasta.
Jop' on saattavi sanoa,
Itse kielin kertoella:
„Viikon, utra, uinaelin,
Kauan, malkio, makasin!
Makasin unen makean,
Sikeäisen siuvattelin."
Sanoi äiti Lemminkäisen,
Itse lausui ja pakisi:
„Oisit maannut kauemminki,
Vielä viikomman venynyt
Ilman äitittä pahatta,
Katalatta kantajatta.
„Sano nyt, poikani poloinen,
Kerro korvin kuullakseni:
Mi sinun Manalle saattoi,
Työnti Tuonelan jokehen?"
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Vastaeli äitillensä:
„Märkähattu karjanpaimen,
Untamolan umpisilmä,
Se minun Manalle saattoi,
Työnti Tuonelan jokehen.
Vesikyyn ve'estä nosti,
Lapokyyn on lainehesta
Vasten vaivaista minua;
Enkä tuota tiennytkänä,
En tiennyt vesun vihoa,
Umpiputken ailuhia."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Voipa miestä mieletöintä!
Kehuit noiat noituvasi,
Lappalaiset laulavasi:
Et tieä vesun vihoa,
Umpiputken ailuhia!
Veestä on vesusen synty,
Umpiputken lainehista,
Allin aivoista hyvistä,
Meripääskyn pään sisästä.
Sylki Syöjätär vesille,
Laski laatan lainehille;
Vesi sen pitkäksi venytti,
Päivä paistoi pehmeäksi.
Siitä tuuli tuuitteli,
Ve'en henki heilutteli,
Aallot rannalle ajeli,
Tyrsky maalle tyyräeli."
Siitä äiti Lemminkäisen
Tuuitteli tuttuansa
Entisillehen eville,
Muinaisille muo'oillensa,
Pikkuista paremmaksiki,
Ehommaksi entistänsä.
Kysyi siitä poialtansa,
Jos oli mitä vajoa.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Viel' olen äijeä vajoa:
Tuollapa syämykseni,
Tuolla tuntoni makaapi
Noissa Pohjan neitosissa,
Kaunoisissa kassapäissä.
Homekorva Pohjan eukko
Eip' on anna tyttöänsä
Ilman allin ampumatta,
Joutsenen osoamatta
Tuosta Tuonelan joesta,
Pyhän virran pyörtehestä."

591—602. Vesikäärmeen synty.

Sanoi äiti Lemminkäisen,
Itse lausui ja pakisi:
„Heitä herjät joutsenesi,
Anna allien asua
Tuonen mustassa joessa,
Palavissa pyörtehissä!
Sie lähe kotiperille
Kanssa äitisi katalan!
Vielä kiitä onneasi,
Julkista Jumalatasi,
Kun antoi avun totisen,
Vielä henkihin herätti
Tuonen tieltä tiettävältä,
Manalan majan periltä!
En minä mitänä voisi,
En mitänä itsestäni,
Ilman armotta Jumalan,
Toimetta totisen Luojan.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Jo kohta kotia läksi
Kanssa armahan emonsa,
Kera valtavanhempansa.
Sinne nyt Kaukoni kaotan,
Heitän lieto Lemminkäisen
Virrestäni viikommaksi.
Väännän virteni välehen,
Lasken laulun toisa'alle,
Työnnän uuelle uralle.

Kuudestoista runo.

Väinämöinen laittaa Sampsa Pellervoisen laivapuita etsimään, veistää niistä venettä ja kaipaa kolmea sanaa; 1—118. — Kun ei saa sanoja muualta, lähtee Tuonelaan, jossa häntä mielitään pitää; 119—362. — Väinämöinen mahdillansa kuitenki pääsee Tuonelasta, varoittaa, palattuansa, kenenkään sinne omin mielin lähtemästä ja kertoo, missä kovin surkeassa ja kauhistavaisessa tilassa pahat ihmiset siellä asuvat; 363—412.

Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Oli veistävä venoista,
Uutta purtta puuhoava
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Puita puuttui purren seppä,
Lautoja venon tekijä.
Kenpä puuta etsimähän,
Tammea tavoittamahan
Väinämöiselle venoksi,
Laulajalle pohjapuuksi?
Pellervoinen, pellon poika,
Sampsa poika pikkarainen,

Sep' on puuta etsimähän,
Tammea tavoittamahan
Väinämöiselle venoksi,
Laulajalle pohjapuuksi!
  Käypi tietä, astelevi
Koillisille maailmoille.
Meni mäen, menevi toisen,
Kulki kohta kolmannenki,
Kirves kultainen olalla,
Vaskivarsi kirvehessä.
Yhtyi haapa vastahansa,
Sylen kolmen korkeuinen.
  Tahtoi haapoa tavata,
Puia puuta kirvehellä.
Haapa haastaen sanovi,
Itse kielin kerkiävi:
„Mitä, mies, tahot minusta,
Kuta kuitenki hala'at?"
  Sampsa poika Pellervoinen,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Tuotapa tahon sinusta,
Tuota etsin ja hala'an:
Väinämöiselle venettä,
Laulajalle purren puuta."
  Haapa haastoi kummemmasti,
Sataoksainen osasi:
„Vuotava veno minusta
Ja pursi putoavainen!
Minä olen ontelo tyveltä:
Kolmasti tänä kesänä
Toukka söi syämyeni,
Mato juureni makasi."
  Sampsa poika Pellervoinen
Siitä eistyvi etemmä;
Astua ajattelevi
Maailmoille pohjaisille.
  Tuli honka vastahansa,
Sylen kuuen korkeuinen.
Iski puuta kirvehellä,
Kolahutti kuokallansa,
Kysytteli, lausutteli:
„Oisiko sinusta, honka,
Väinämöiselle venoksi,
Laulajalle laivapuuksi?"
  Honka vastata hotaisi,
Itse äänehen ärähti:
„Ei minusta purtta tulle,
Kuuen kaaren kantajata!
Mie olen honka huolainniekka;
Kolmasti tänä kesänä
Korppi koikkui latvallani,
Varis vaakkui oksillani."
  Sampsa poika Pellervoinen
Aina eistyvi etemmä;
Astua ajattelevi
Suvisille maailmoille.
Tuli tammi vastahansa,
Ympäri yheksän syltä.
  Kysytteli, lausutteli:
„Tulisko sinusta, tammi,
Emeä erävenehen,
Sotapurren pohjapuuta?"
  Tammi taiten vastaeli,
Osaeli puu omena:
„On vainen minussa puuta
Emäksi yhen venosen,
Enk' ole hoikka huolainniekka
Enkä ontelo sisältä.
Kolmasti tänä kesänä,
Tänä suurena suvena
Päivyt kierti keskipuuta,
Kuuhut latvalla kumotti,
Käet kukkui oksillani,
Linnut lehvillä lepäsi."

Sampsa poika Pellervoinen
Otti kirvehen olalta,
Iski puuta kirvehellä,
Tammea tasaterällä;
Pian taisi tammen kaata,
Puun sorean sorrutella.
Ensin laski latvan poikki,
Tyven tyynni halkaisevi.
Veisti siitä pohjapuita,
Lautoja epälukuisin
Laulajalle laivaksiksi,
Väinämöiselle venoksi.
Siitä vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Teki tieolla venettä,
Laati purtta laulamalla
Yhen tammen taittumista,
Puun murskan murenemista.
Lauloi virren: pohjan puutti,
Lauloi toisen: liitti laian;
Lauloi kohta kolmannenki
Hankoja hakatessansa,
Päitä kaaren päätellessä,
Liitellessänsä limiä.
Kaaritettua venosen,
Liitettyä laian liitot
Uupui kolmea sanoa
Panemilla parraspuien,
Kokkien kohentimilla,
Peräpään on päättimillä.
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi, poloinen, päiviäni!
Ei saanut veno vesille,
Uusi laiva lainehille!“
Arvelee, ajattelevi,
Mistäpä sanoja saisi,
Loisi lempiluottehia;
Pääskyjenkö päälaelta,
Joutsenkarjan juonen päästä,
Hanhilauman hartioilta?
Läksi saamahan sanoja.
Tuhoi joukon joutsenia,
Harkun hanhia hävitti,
Päättömästi pääskysiä:
Ei saanut sanoakana,
Ei sanoa eikä puolta.
Arvelee, ajattelevi:
„Tuoll' oisi sata sanoa
Kesäpeuran kielen alla,
Suussa valkean oravan.“
Läksi saamahan sanoja,
Ongelmoita ottamahan.
Pellon peuroja levitti,
Oravia suuren orren:
Sai siitä sanoja paljo,
Ne kaikki avuttomia.
Arvelee, ajattelevi:
„Tuolta saan sa'an sanoja,
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajasta.“
Läksi Tuonelta sanoja,
Manalalta mahtiloita.
Astua taputtelevi;
Kävi viikon vitsikkoa,
Viikon toisen tuomikkoa,
Kolmannen katajikkoa:
Jo näkyi Manalan saari,
Tuonen kumpu kuumottavi.
Vaka vanha Väinämöinen
Jo huhuta huikahutti
Tuossa Tuonelan joessa,
Manalan alantehessa:

„Tuo venettä, Tuonen tytti,
Lauttoa, Manalan lapsi,
Yli salmen saa'akseni,
Joen poikki päästäkseni!"
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Tuo oli poukkujen pesijä,
Räpähien räimyttäjä
Tuonen mustassa joessa,
Manalan alusve'essä.
Sanan virkki, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Vene täältä tuotanehe,
Kuni syy sanottanehe,
Mi sinun Manalle saattoi
Ilman tauin tappamatta,
Ottamatta oivan surman,
Muun surman musertamatta."
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuoni minun tänne tuotti,
Mana mailtani veteli."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Tuonpa hän sanoiksi virkki:
„Jopa keksin kielastajan!
Kunp' on Tuoni tänne toisi,
Mana mailta siirteleisi,
Tuoni toisi tullessansa,
Manalainen matkassansa,
Tuonen hattu hartioilla,
Manan kintahat käessä.
Sano totta, Väinämöinen:
Mi sinun Manalle saattoi?"
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuossa sanoiksi virkki:
„Rauta mun Manalle saattoi,
Teräs tempoi Tuonelahan."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuosta tunnen kielastajan!
Kun rauta Manalle saisi,
Teräs toisi Tuonelahan,
Verin vaattehet valuisi,
Hurmehin hurahteleisi.
Sano totta, Väinämöinen,
Sano totta toinen kerta!"
Vaka vanha Väinämöinen
Itse virkki, noin nimesi:
„Vesi sai minun Manalle,
Aalto toi on Tuonelahan."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ymmärrän valehtelijan!
Jos vesi Manalle saisi,
Aalto toisi Tuonelahan,
Vesin vaattehet valuisi,
Helmasi herahteleisi.
Sano tarkkoja tosia:
Mi sinun Manalle saattoi?"
Tuossa vanha Väinämöinen
Vielä kerran kielastavi:
„Tuli toi mun Tuonelahan,
Valkea Manalle saattoi."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Arvoan valehtelijan!
Jos tuli Manalle toisi,
Valkeainen Tuonelahan,
Oisi kutrit kärventynnä,
Partaki pahoin palanut.

„Oi sie vanha Väinämöinen!
Jos tahot venettä täältä,
Sano tarkkoja tosia,
Valehia viimeisiä,
Mitenkä tulit Manalle
Ilman tauin tappamatta,
Ottamatta oivan surman,
Muun surman murentamatta!“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jos vähän valehtelinki,
Kerran toisen kielastelin,
Toki ma sanon toetki.
Te'in tieolla venettä,
Laain purtta laulamalla.
Lauloin päivän, lauloin toisen,
Niin päivällä kolmannella
Rikkoihe reki runoilta,
Jalas taittui lausehilta:
Läksin Tuonelta oroa,
Manalalta vääntiätä
Rekosen rakentoani,
Laulukorjan laatiani.
Tuopa nyt venoista tänne,
Laita mulle lauttoasi
Yli salmen saa'akseni,
Joen poikki päästäkseni!“
Kyllä Tuonetar toruvi,
Manan neiti riitelevi:
„Oi on, hullu, hulluuttasi,
Mies on, mielesi vähyyttä!
Tulet syyttä Tuonelahan,
Tauitta Manan majoille!
Parempi sinun olisi
Palata omille maille:
Äijä on tänne tullehia,
Ei paljo palannehia.“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Akka tieltä kääntyköhön,
Eip' on mies pahempikana,
Uros untelompikana!
Tuo venettä, Tuonen tytti,
Lauttoa, Manalan lapsi!“
Vei venehen Tuonen tytti;
Sillä vanhan Väinämöisen
Yli salmen saattelevi,
Joen poikki päästelevi.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Voi sinua, Väinämöinen!
Läksit surmatta Manalle,
Kuolematta Tuonelahan!“
Tuonetar, hyvä emäntä,
Manalatar, vaimo vanha,
Toip' on tuopilla olutta,
Kantoi kaksikorvaisella;
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Juop' on, vanha Väinämöinen!“
Vaka vanha Väinämöinen
Katsoi pitkin tuoppiansa:
Sammakot kuti sisällä,
Maot laioilla lateli.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„En mä tänne tullutkana
Juomahan Manalan maljat,
Tuonen tuopit lakkimahan:
Juopuvat oluen juojat,
Kannun appajat katoovat.“
Sanoi Tuonelan emäntä:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Mitä sie tulit Manalle,
Kuta Tuonelan tuville
Ennen Tuonen tahtomatta,
Manan mailta kutsumatta?“
Sanoi vanha Väinämöinen:

„Veistäessäni venoista,
Uutta purtta puuhatessa
Uuvuin kolmea sanoa
Peripäätä päätellessä,
Kokkoa kohottaessa.
Kun en noita saanutkana,
Mailta, ilmoilta tavannut,
Piti tulla Tuonelahan,
Lähteä Manan majoille
Saamahan sanoja noita,
Ongelmoita oppimahan.“
Tuopa Tuonelan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei Tuoni sanoja anna,
Mana mahtia jakele!
Etkä täältä pääsnekänä
Sinä ilmoisna ikänä
Kotihisi kulkemahan,
Maillesi matelemahan.“
Uuvutti unehen miehen,
Pani maata matkalaisen
Tuonen taljavuotehelle.
Siinä mies makaelevi,
Uros unta ottelevi:
Mies makasi, vaate valvoi.
Oli akka Tuonelassa,
Akka vanha käykkäleuka,
Rautarihman kehreäjä,
Vaskilankojen valaja.
Kehräsi sataisen nuotan,
Tuhantisen tuuritteli
Yönä yhtenä kesäisnä
Yhellä vesikivellä.
Oli ukko Tuonelassa;
Se on ukko kolmisormi,
Rautaverkkojen kutoja,
Vaskinuotan valmistaja.
Se kutoi sataisen nuotan,
Tuhantisen tuikutteli
Samana kesäisnä yönä
Samalla vesikivellä.
Tuonen poika koukkusormi,
Koukkusormi, rautanäppi,
Se veti sataisen nuotan
Poikki Tuonelan joesta,
Sekä poikki jotta pitkin,
Jotta vieläkin vitahan,
Jottei päästä Väinämöisen,
Selvitä uvantolaisen
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajoista.
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Joko lie tuhoni tullut,
Hätäpäivä päälle pääsnyt
Näillä Tuonelan tuvilla,
Manalan majantehilla?“
Pian muuksi muuttelihe,
Ruton toiseksi rupesi:
Meni mustana merehen,
Saarvana sara'ikkohon;
Matoi rautaisna matona,
Kulki kyisnä käärmehenä
Poikki Tuonelan joesta,
Läpi Tuonen verkkoloista.
Tuonen poika koukkusormi,
Koukkusormi, rautanäppi,
Kävi aamulla varahin
Verkkojansa katsomahan:
Sa'an saapi taimenia,
Tuhat emon alvehia,
Eip' on saanut Väinämöistä,

Ukkoa uvantolaista.
Siitä vanha Väinämöinen
Tuonelasta tultuansa
Sanovi sanalla tuolla.
Lausui tuolla lausehella:
„Elköhön hyvä Jumala,
Elköhön sitä suetko,
Itse-mennyttä Manalle,
Tuonelahan tunkeinutta!
Äijä on sinne saanehia,
Vähä tuolta tullehia,
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajoista."
Vielä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin lateli
Nuorisolle nousevalle,
Kansalle ylenevälle:
„Elkätte, imeisen lapset,
Sinä ilmoisna ikänä
Tehkö syytä syyttömälle,
Vikoa viattomalle!
Pahoin palkka maksetahan
Tuolla Tuonelan ko'issa:
Sija on siellä syyllisillä,
Vuotehet viallisilla,
Alus kuumista kivistä,
Palavoista paateroista,
Peitto kyistä, käärmehistä,
Tuonen toukista ku'ottu."

Seitsemästoista runo.

Väinämöinen lähtee Antero Vipuselta sanoja saamaan ja herättää Vipusen pitkästä unestansa maan alla; 1—98. — Vipunen nielee Väinämöisen, ja Väinämöinen rupeaa häntä kovasti vatsassa vaivaamaan; 99—146. — Vipunen luulee jo, minkä kohtauksen lienee luullutki, vatsaansa saaneen, kokee siitä monilla luvuilla, loihduilla, manauksilla ja pelotuksilla vapaaksi päästä, mutta Väinämöinen uhkaa ei ennen lähtevänsä, kuin saisi Vipuselta kaivatut veneenteko-sanansa; 147—526. — Vipunen laulaa ilmi kaiken tietonsa Väinämöiselle, joka nyt lähtee vatsasta ylös, palaa venetehtaillensa ja päättää veneenvalmistus-työnsä; 527—628.

Vaka vanha Väinämöinen,
Kun ei saanunna sanoja
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajoista,
Ain' yhä ajattelevi,
Pitkin päätänsä pitävi,

Mistäpä sanoja saisi,
Loisi lempiluottehia.
Paimen vastahan tulevi;
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Saat tuolta sata sanoa,
Tuhat virren tutkelmusta
Suusta Antero Vipusen,
Vatsasta varaväkevän.
Vaan se on sinne mentävätä,
Polku poimeteltavata,
Ei ole matkoa hyveä,
Ei aivan pahintakana:
Yks' on juoni juostaksesi
Naisten neulojen neniä,
Tuosta toinen käyäksesi
Miehen miekan tutkaimia,
Kolmas koikutellaksesi
Uron tapparan teriä.“
Vaka vanha Väinämöinen
Toki mietti mennäksensä.
Painuvi sepän pajahan,
Sanovi sanalla tuolla:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Taos rautaiset talukset,
Tao rautarukkahiset,
Paita rautainen rakenna!
Laai rautainen korento,
Teräksinen tienaellos:
Pane syämehen teräkset,
Veä päälle melto rauta!
Lähen saamahan sanoja,
Ongelmoita ottamahan
Vatsasta varaväkevän,
Suusta Antero Vipusen.“
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Viikon on Vipunen kuollut,
Kauan Antero kaonnut
Vipunsa virittämästä,
Ahtamasta ansatiensä;
Et sieltä sanoa saane,
Et sanoa puoltakana.“
Vaka vanha Väinämöinen
Toki läksi, ei totellut.
Astui päivän helkytteli
Naisten neulojen neniä,
Astui toisen torkutteli
Miesten miekan tutkaimia,
Kolmannenki koikutteli
Uron tapparan teriä.
Itse virsikäs Vipunen,
Mies vanha varaväkevä,
Tuo viruvi virsinensä,
Luottehinensa lojuvi;
Haapa kasvoi hartioilla,
Koivu kulmilla yleni,
Leppä leukaluun nenässä,
Pajupehko parran päällä,
Otsalla oravikuusi,
Havuhonka hampahilla.
Jo tulevi Väinämöinen.
Veti miekan, riitsi rauan
Huotrasta huveksisesta,
Vyöstä vennon-selkäisestä;
Kaatoi haavan hartioilta,
Koivut kulmilta kukisti,
Leuoilta lepät leveät,
Pajupehkot parran päältä,
Otsalta oravikuuset,
Havuhongat hampahilta.
Syösti rautaisen korennon
Suuhun Antero Vipusen,
Ikenihin irjuvihin,
Leukoihin lotisevihin.

Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Nouse pois, inehmon orja,
Maan alla makoamasta,
Viikon unta ottamasta!“
Tuop' on virsikäs Vipunen
Heti herkesi unesta.
Tunsi koskevan kovasti,
Kipeästi kiusaisevan:
Puri rautaisen korennon,
Puri päältä mellon rauan;
Ei tiennyt terästä purra,
Ei syöä syäntä rauan.
Tuossa vanhan Väinämöisen,
Suun ohella seistessänsä,
Jalka toinen torkahtavi,
Vasen jalka vaapahtavi
Suuhun Antero Vipusen,
Leukaluulle luikahutti.
Heti virsikäs Vipunen
Avoi suunsa suuremmaksi,
Leukapielensä levitti,
— Nieli miehen miekkoinensa,
Kulahutti kulkkuhunsa
Tuon on vanhan Väinämöisen.
Siinä virsikäs Vipunen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo olen jotaki syönyt,
Syönyt uuhta, syönyt vuohta,
Syönyt lehmeä mahoa,
Syönyt karjua sikoa:
En ole vielä mointa syönyt,
En tämän palan makuista!“
Itse vanha Väinämöinen,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Jo taisi tuhoni tulla,
Hätäpäivä hämmenteä
Tämän hiien hinkalossa,
Tämän kalman karsinassa.“
Arvelee, ajattelevi,
Miten olla, kuin eleä.
Veitsi on vyöllä Väinämöisen,
Pää visainen veitsessänsä;
Tuosta hän teki venosen,
Teki tieolla venosen.
Soutelevi, luitelevi
Suolen päästä suolen päähän,
Souteli joka solukan,
Joka supun suikerteli.
Vanha virsikäs Vipunen
Ei tuosta totella ollut.
Silloin vanha Väinämöinen
Löihen itsensä sepoksi,
Rakentihe rautioksi;
Painoi paitansa pajaksi,
Hiat paian palkehiksi,
Turkkinsa tuhottimeksi,
Housut hormiksi rakenti,
Sukat hormin suulliseksi,
Polvensa alasimeksi,
Vasaraksi kyynäspäänsä.
Takoa taputtelevi,
Lyöä lynnähyttelevi;
Takoi yön lepeämättä,
Päivän pouahuttamatta
Vatsassa varaväkevän,
Mahtipontisen povessa.
Silloin virsikäs Vipunen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Mi sinä lienet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?
Jo olen syönyt saan urosta,
Tuhonnut tuhannen miestä,
Enpä liene mointa syönyt:
Syet suuhuni tulevat,

Kekälehet kielelleni,
Rauan kuonat kulkkuhuni!
„Lähe nyt, kumma, kulkemahan,
Maan paha, pakenemahan,
Ennenkuin emosi etsin,
Haen valtavanhempasi!
Jos sanon minä emolle,
Virkan, vierin vanhemmalle,
Enemp' on emolla työtä,
Vaiva suuri vanhemmalla,
Kun poika pahoin tekevi,
Lapsi anke'in asuvi.
„En nyt tuota tunnekana
Enkä arvoa alusta,
Mist' olet, hiisi, hingannunna,
Kusta, turma, tänne tullut
Puremahan, jäytämähän,
Syömähän, kaluamahan.
Oletko tauti Luojan luoma,
Surma säätämä Jumalan,
Vain olet teko tekemä,
Toisen tuoma, toisen luoma,
Pantu tänne palkan eestä,
Rakettu rahan nenästä?
„Ollet tauti Luojan luoma,
Surma säätämä Jumalan,
Niinp' on luome Luojahani,
Heitäime Jumalahani:
Ei Herra hyveä heitä,
Luoja ei kaunista kaota.
„Kun lienet teko tekemä,
Pulma toisen pungastama,
Kyllä saan sukusi tietä,
Löyän synnyntäsijasi!
„Tuolta ennen pulmat puuttui,
Tuolta taikeat tapahtui:
Tietomiesten tienohilta,
Laulumiesten laitumilta,
Konnien kotisijoilta,
Taikurien tanterilta;
Tuolta Kalman kankahilta,
Maasta manteren sisästä,
Miehen kuollehen ko'ista,
Kaonnehen kartanosta;
Mullista muhajavista,
Maista liikuteltavista,
Somerilta pyöriviltä,
Hiekoilta heliseviltä;
Notkoilta noroperiltä,
Soilta sammalettomilta,
Here'istä hettehistä,
Läikkyvistä lähtehistä;
Metsän hiien hinkalosta,
Viien vuoren vinkalosta,
Vaaran vaskisen laelta,
Kuparisen kukkulalta;
Kuusista kuhisevista,
Hongista hohisevista,
Latvasta lahon petäjän,
Mätäpäistä mäntylöistä;
Revon rääyntäsijoilta,
Hirven hiihtokankahilta,
Kontion kivikolosta,

157—166. Luovutussanat.

167—244. Epätietoisien vikojen syntysanat.

179—184. Turvasanat Jumalan taudissa.

185—238. Nosto- eli panentataudin (poikenluoman) syntysanat.

Karhun louhikammiosta;
Pohjan pitkästä perästä,
Lapin maasta laukeasta,
Ahoilta vesattomilta,
Mailta kyntämättömiltä;
Suurilta sotakeoilta,
Miehentappo-tanterilta,
Ruohoista rohisevista,
Hurmehista huuruvista;
Suurilta meren seliltä,
Ulapoilta auke'ilta,
Meren mustista mu'ista,
Tuhannen sylen syvästä;
Virroista vihisevistä,
Palavoista pyörtehistä,
Rutjan koskesta kovasta,
Ve'en, vankan vääntehestä;
Takaisesta taivahasta,
Poutapilvien periltä,
Ahavan ajeloteiltä,
Tuulen tuutimasijoilta.
„Sieltäkö sinäki puutuit,
Sieltä, taikea, tapahuit
Syämehen syyttömähän,
Vatsahan viattomahan,
Syömähän, kaluamahan,
Puremahan, louhtamahan?
„Himmene nyt, Hiien hurtta,
Raukea, Manalan rakki,
Lähe pois kohusta, konna,
Maan kamala, maksoistani,
Syömästä syänkäpyä,
Pernoani pehkomasta,
Vatsoa vanuttamasta,
Keuhkoloita kiertämästä,
Napoa navertamasta,
Ohimoita ottamasta,
Selkäluita luistamasta,
Sivuja sivertämästä!
„Jos ei minussa miestä liene,
Niin panen parempiani
Tämän pulman purkajaksi,
Kauhean kaottajaksi.
„Nostan maasta mannun eukot,
Pellosta peri-isännät,
Kaikki maasta miekkamiehet,
Hiekasta hevoisurohot
Väekseni, voimakseni,
Tuekseni, turvakseni
Tässä työssä työlähässä,
Tässä tuskassa kovassa.
„Kun ei tuostana totelle,
Vääjänne väheäkänä,
Nouse, metsä, miehinesi,
Katajikko, kansoinesi,
Petäikkö, perehinesi,
Umpilampi, lapsinesi,
Sata miestä miekallista,
Tuhat rauaista urosta
Tätä hiittä hieromahan,
Juutasta rutistamahan!
„Kun ei tuostana totelle,
Vääjänne väheäkänä,
Nouse veestä, veen emäntä,
Sinilakki, lainehista,
Hienohelma, hettehestä,
Puhasmuotoinen, muasta
Väeksi vähän urohon,
Miehen pienen miehuueksi,
Jottei minua syyttä syöä

245—256. Pahojenasetus-sanat.
257—308. Apusanat.

Eikä tauitta tapeta!
„Kun ei tuostana totelle,
Vääjänne väheäkänä,
Kave eukko, luonnon tytti,
Kave kultainen korea,
Jok' olet vanhin vaimoloita,
Ensin em̄ä itselöitä,
Käy nyt tuskat tuntemahan,
Hätäpäivät häätämähän,
Tämä jakso jaksamahan,
Puutunnainen purkamahan!
„Ja kun ei sitä totelle,
Välttäne väheäkänä,
Ukko taivahan-napainen,
Remupilven-reunahinen,
Tule tänne tarvittaissa,
Ajaite anottaessa,
Työt kehnot kerittämähän,
Rikkonaiset riisumahan
Miekalla tuliterällä,
Säilällä säkehisellä!
„Lähe nyt, kumma, kulkemahan,
Maan paha, pakenemahan!
Ei täällä sinun sijoa
Sijankana tarpehella.
Muunne muuttaos majasi,
Etemmä elosijasi,
Isäntäsi istumille,
Emäntäsi astumille!
„Sitte sinne tultuasi,
Matkan päähän päästyäsi,
Tekijäsi tienohille,
Laittajasi laitumille,
Laai tunnus tultuasi,
Salamerkki saatuasi,
Jyskä kuin ukon jyrynen,
Välkä kuin tulen välähys!
Potkaise pihalta portti,
Laske lauta ikkunasta,
Siitä siirräite sisähän,
Lennä tupruna tupahan!
Ota kiinni kinterestä,
Kai'immasta kantapäästä,
Isännät perisopesta,
Emännät ovisopesta!
Isännältä silmä kaiva,
Emännältä pää murota,
Sormet koukkuhun koverra,
Väännä päätä väärällehen!
„Jos siitä vähän tulisi,
Lennä kukkona kujalle,
Kanan lasna kartanolle,
Rinnoin rikkatunkiolle!
Sorra soimelta hevonen,
Navetasta sarvinauta,
Sarvet sontahan sovita,
Häntä laske lattialle,
Silmät käännä kellellehen,
Niskat ruttohon rutaise!
„Oletko tauti tuulen tuoma,
Tuulen tuoma, vuon ajama,
Ahavaisen antelema,
Vilun ilman viehättämä,
Mene tuulen tietä myöten,
Ahavan rekiratoja,
Ilman puussa istumatta,
Lepässä lepeämättä
Vaaran vaskisen laelle,
Kuparisen kukkulalle,

309—396. Kotiinpano-sanat.
317—346. Kostosanat.

Siellä tuulen tuuitella,
Ahavaisen akkiloia!
„Lienet tullut taivahalta,
Poutapilvien periltä,
Nouse taasen taivahalle,
Tuonne ilmoille ylene,
Pilvihin pirisevihin,
Tähtihin tärisevihin,
Tulena palelemahan,
Säkehinä säikkymähän
Auringon ajelemilla,
Kuun kehyen kiertämillä!
„Lienet, vieno, veen vetämä,
Meren aaltojen ajama,
Niin, vieno, vetehen mennös,
Alle aaltojen ajaite,
Mutalinnan liepehille,
Vesiharjun hartehille,
Siellä aaltojen ajella,
Ve'en synkän sylkytellä!
„Lienet Kalman kankahalta,
Ikimennehen majoilta,
Toki koitellos kotia,
Noille Kalman kartanoille,
Multihin muhajavihin,
Maihin liikuteltavihin,
Johon on kansa kaatununna,
Väki vahva vääntynynnä!
„Kun liet, tuhma, tuolta tul-
Metsän hiien hinkalosta, [lut
Petäjäisistä pesistä,
Honkaisista huonehista,
Niin sinne sinun manoan
Metsän hiien hinkalohon,
Honkaisihin huonehisin,
Petäjäisihin pesihin,
Sini siellä ollaksesi,
Kunnes lattiat lahovat,
Seinähirret sienettyvät,
Laki päältä laukeavi.
„Ja tuonne sinun manoan,
Tuonne kehnoa kehoitan
Ukkokontion kotihin,
Akkakarhun kartanohon,
Notkoille noroperille,
Soille räykymättömille,
Heiluvihin hettehisin,
Läilyvihin lähtehisin,
Lampihin kalattomihin,
Aivan ahvenettomihin.
„Et siellä sijoa saane,
Niin tuonne sinun manoan
Pohjan pitkähän perähän,
Lapin maahan laukeahan,
Ahoille vesattomille,
Maille kyntämättömille,
Kuss' ei kuuta, aurinkoa
Eikä päiveä iässä.
Siell' on onni ollaksesi,
Lempi liehaellaksesi:
Hirvet on puihin hirtettynä,
Jalot peurat jaksettuna
Syöä miehen nälkähisen,
Haukata halun-alaisen.
„Ja tuonne sinun manoan,
Tuonne käsken ja kehoitan
Rutjan koskehen kovahan,
Palavahan pyörtehesen,
Johon puut pä'in putoovat,
Perin vierivät petäjät,
Tyvin syösten suuret hongat,
Latvoin lakkapäät petäjät.

397—446. Yhteisiä manaussanoja.

Ui siellä, paha pakana,
Kosken kuohuja kovia,
Ve'et väljät väännättele,
Ve'et ahtahat asuile!
„Et siellä sijoa saane,
Niin tuonne sinun manoan
Tuonen mustahan jokehen,
Manalan ikipurohon,
Jost' et pääse päivinäsi,
Selviä sinä ikänä,
Kun en pääsne päästämähän,
Kerinne kerittämähän
Yheksällä oinahalla,
Yhen uuhen kantamalla,
Yheksällä härkäsellä,
Yhen lehmäsen vasoilla,
Yheksän oron keralla,
Yhen tamman varsasilla.
„Josp' on kyytiä kysynet,
Anonet ajohevoista,
Kyllä mä sulle kyyin laitan
Ja annan ajohevosen:
Hiiess' on hyvä hevonen,
Punatukka tunturissa,
Jonka turpa tulta tuiski,
Nenä varsin valkeata,
Kaikki on rautaiset kapiot,
Teräksiset temmottimet;
Ne jaksaa mäkehen mennä,
Nousta notkon penkerehen
Hyvällä hypittäjällä,
Ajajalla ankaralla.
„Kun ei siitä kyllin liene,
Saaos Hiien hiihtoneuvot,
Lemmon leppäiset sivakat,
Pahalaisen paksu sauva,
Joilla hiihät Hiien maita,
Lemmon lehtoja samoat,
Hilpotellen Hiien maita,
Pahan maita paipotellen!
Kivi on tiellä poikkipuolin:
Se poikki porahtakohon,
Hako tiellä pitkin puolin:
Tuo kaheksi katketkohon,
Uros tiellä pystyn puolin:
Sep' on laitahan lähetä!
„Lähe nyt, liika, liikkuma-
Mies paha, pakenemahan [han,
Ennen päivän nousemista,
Koi-jumalan koittamista,
Auringon ylenemistä,
Kukon äänen kuulumista!
Nyt on liian liikeaika
Ja pahan pakenoaika,
Kuutamainen kulkeasi,
Valkea vaeltoasi.
„Kun et vääjänne välehen,
Eronne, emotoin rakki,
Saan minä kokolta kourat,
Veren juojalta vekarat,
Linnulta lihan pitimet,
Havukalta haarottimet,
Joilla konnat kouristelen,
Ilkeät iki asetan
Pään pärisemättömäksi,
Hengen huokumattomaksi.

433—446. Kiinnityssanat.
447—474. Kyydinanto-sanat.
475—484. Liikutussanat.
485—494. Pelotussanat.

„Luopui ennen luotu lempo,
Eksyipä emollinenki
Tullessa Jumalan tunnin,
Avun Luojan auetessa:
Etkö sie, emotoin, eksy,
Luovu, luonnotoin sikiä,
Haihu, koira haltiatoin,
Erkane, emotoin rakki,
Tämän tunnin tutkaimella,
Tämän kuuhuen kululla?“

Vaka vanha Väinämöinen
Silloin tuon sanoiksi virkki:
„Hyvä tääll' on ollakseni,
Armas aikaellakseni:
Maksat leiväksi pätevi,
Marut maksan särpimeksi,
Keuhkot käypi keitokseksi,
Rasvat ruoiksi hyviksi.

„Asetan alasimeni
Syvemmin syänlihoille,
Painan paljani lujemmin
Paikoille pahemmillenki,
Ettet pääse päivinäsi,
Selviä sinä ikänä,
Kun en saa sanoja kuulla,
Luoa lempiluottehia,
Kuulla kyllältä sanoja,
Tuhansia tutkelmoita.
Ei sanat salahan joua
Eikä luottehet lovehen;
Mahti ei joua maan rakohon,
Vaikka mahtajat menevät.“

Silloin virsikäs Vipunen,
Tuo vanha varaväkevä,
Jonk' oli suussa suuri tieto,
Mahti ponnetoin povessa,
Aukaisi sanaisen arkun,
Virsilippahan levitti
Lauloaksensa hyviä,
Parahia pannaksensa,
Noita syntyjä syviä,
Ajan alkuluottehia,
Joit' ei laula kaikki lapset,
Ymmärrä yhet urohot
Tällä inhalla iällä,
Katovalla kannikalla.

Lauloi synnyt syitä myöten,
Luottehet lomia myöten,
Kuinka luojansa luvalla,
Kaikkivallan vaatimalla
Itsestänsä ilma syntyi,
Ilmasta vesi erosi,
Veestä manner maatelihe,
Manterelle kasvut kaikki.

Lauloi kuun kuvoannasta,
Auringon asetannasta,
Ilman pielten pistännästä,
Taivosen tähytännästä.

Siinä virsikäs Vipunen
Kyllä lauloi ja osasi!
Ei ole kuultu eikä nähty
Sinä ilmoisna ikänä
Parempata laulajata,
Tarkempata taitajata:
Suu se syyteli sanoja,
Kieli laski lausehia,
Kuin on sälkö sääriänsä,
Ratsu jalkoja jaloja.

Lauloi päivät pääksytysten,
Yhytysten yöt saneli:

495—504. Hätäsanat.

Päätyi päivä kuulemahan,
Kuu kulta tähyämähän;
Aallot seisottui selällä,
Lainehet lahen perällä;
Puuttui virrat vieremästä,
Rutjan koski kuohumasta,
Vuotamasta Vuoksen koski,
Joki Juortanin pysähtyi.
Siitä vanha Väinämöinen,
Kun oli sanoja kuullut,
Saanut kylliksi sanoja,
Luonut lempiluottehia,
Rupeavi lähtemähän
Suusta Antero Vipusen,
Vatsasta varaväkevän,
Mahtipontisen povesta.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Oi sie Antero Vipunen!
Ava suusi suuremmaksi,
Leukapielesi levitä,
Pääsisin mahasta maalle,
Kotihini kulkemahan!"
Siinä virsikäs Vipunen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Mont' olen syönyt, monta juo-
Tuhonnut tuhatlukuja; [nut,
Moint' en vielä konsa syönyt,
Kuin söin vanhan Väinämöisen!
Hyvin laait tultuasi,
Teet paremmin, kun paloat."
Siitä Antero Vipunen
Irvisti ikeniänsä,
Avoi suunsa suuremmaksi,
Leukapielensä levitti.
Itse vanha Väinämöinen
Läksi suusta suuritieon,
Vatsasta varaväkevän,
Mahtipontisen povesta;
Luiskahtavi poies suusta,
Kaapsahtavi kankahalle,
Kuin on kultainen orava
Tahi näätä kultarinta.
Läksi siitä astumahan;
Tuli sepponsa pajahan.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Joko sait sanoja kuulla,
Luoa lempiluottehia,
Miten laita lasketahan,
Perilaita liitetähän,
Kokkapuut kohennetahan?"
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo nyt sain sa'an sanoja,
Tuhansia tutkelmoita,
Sain sanat salasta ilmi,
Julki luottehet lovesta."
Niin meni venonsa luoksi,
Tieokkaille tehtahille.
Sai venonen valmihiksi,
Laian liitto liitetyksi,
Peripäähyt päätetyksi,
Kokkapuut kohotetuksi:
Veno syntyi veistämättä,
Laiva lastun ottamatta.

Kahdeksastoista runo.

Väinämöinen purjehtii uudella veneellänsä Pohjan neittä kosimaan; 1—40. — Ilmarisen sisar näkee ja puhuttelee häntä rannalta, saapi tiedon hänen matkastansa ja rientää veljellensä ilmoittamaan, hänen Pohjolassa muinen ansaitun morsiamensa jo vaarassa olevan; 41—266. — Ilmarinen valmistaikse ja rientää hänki, hevosella rantaa myöten, Pohjolaan; 267—470. — Pohjolan emäntä nähdessänsä kosijoita tulevan neuvoo tytärtänsä Väinämöiselle menemään; 471—634. — Tytär itse lupaa mennä sammon takojalle Ilmariselle ja vastaa Väinämöiselle, joka jo oli ennättänyt tupaan, ei huolivansa hänestä; 635—706.

Vaka vanha Väinämöinen
Arveli, ajattelihe
Mennä neittä kosjomahan,
Päätä kassa katsomahan
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta,
Pohjan kuulua tytärtä,
Pohjan mointa morsianta.
Pani haahen haljakkahan,
Punaisehen pursipuolen,
Kokat kullalla kuvasi,
Hopealla holvaeli.
Niin huomenna muutamana,
Aamulla ani varahin
Lykkäsi venon vesille,
Satalauan lainehille
Kuorikiskoilta teloilta,
Mäntyisiltä järkälöiltä.
Nosti päälle purjepuunsa,
Veti puuhun purjehia:
Veti purjehen punaisen,
Toisen purjehen sinisen;
Itse laivahan laseikse,
Aluksehen asteleikse.
Läksi merta laskemahan,
Sinistä sirottamahan.
Siinä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Tule nyt purtehen, Jumala,
Aluksehen, armollinen,
Väeksi vähän urohon,
Miehen pienen miehuueksi
Noilla väljillä vesillä,
Lake'illa lainehilla!
„Tuuittele, tuuli, purtta,
Aalto, laivoa ajele
Ilman sormin soutamatta,
Ve'en kieron rikkomatta,
Väljille meren selille,
Ulapalle aukealle!“

29—40. Vesillelähtö-sanat.

Annikki hyvänimiminen,
Yön tytti, hämärän neiti,
Pitkän puhtehen pitäjä,
Aamun valvoja varainen,
Joutui sotkut sotkemassa,
Vaattehet viruttamassa
Päässä portahan punaisen,
Laajan laiturin laella,
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Katselevi, kääntelevi
Ympäri ihalat ilmat,
Päänsä päälle taivahalle,
Rannatse meriä myöten:
Ylähällä päivä paistoi,
Alahalla aallot välkkyi.
Loip' on silmänsä selälle,
Käänti päätä päivän alle
Suitse Suomelan joesta,
Päitse Väinölän vesistä:
Keksi mustasen merellä,
Sinervöisen lainehilla.
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Mi olet merellä musta,
Ku sinervä lainehilla?
Kun sa ollet hanhikarja
Tahi armas alliparvi,
Niin sä lentohon lemaha
Ylähäksi taivahalle!
„Kun ollet lohinen luoto
Tahi muu kalainen karja,
Niin sä uimahan pulaha,
Veäite ve'en sisähän!
„Olisit kivinen luoto
Tahikka vesihakonen,
Aalto päällesi ajaisi,
Vesi päälle vierähtäisi."
Vene vierivi lähemmä,
Uusi pursi purjehtivi
Nenätse utuisen niemen,
Päitse saaren terhenisen.
Annikki hyvänimiminen
Jo tunsi venon tulevan,
Satalauan laiehtivan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lienet veikkoni venonen
Elikkä isoni pursi,
Niin koe kohin kotia,
Käänny päin omille maille,
Nenin näihin valkamoihin,
Perin muille valkamoille!
Lienet pursi ventovieras,
Ulommaksi uiksennellos,
Vastoin muita valkamoita,
Perin näihin valkamoihin!"
Ei ollut veno kotoinen
Eikä pursi ventovieras:
Olipa pursi Väinämöisen,
Laiva laulajan ikuisen.
Jo luoksi lähentelihe,
Pakinoille painatteli,
Sanan viеä, toisen tuoa,
Kolmannen kovin puhua.
Annikki hyvänimiminen,
Yön tytti, hämärän neiti,
Purrelta kyselemähän:
„Kunne läksit, Väinämöinen,
Suorihit, suvannon sulho,
Maan valio, valmistihit?"
Tuop' on vanha Väinämöinen
Puhelevi purrestansa:
„Läksin lohta pyytämähän,
Kuujoa kuettamahan

Tuonen mustasta joesta,
Syvästä saraojasta."
Annikki hyväniminen,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Elä tyhjiä valehi,
Tunnen mie kalanku'unki!
Toisinpa isoni ennen,
Toisin valtavanhempani
Läksi lohta pyytämähän,
Taimenta tavottamahan:
Oli verkkoja venonen,
Laivan täysi laskimia,
Siinä nuotat, siinä nuorat,
Siinä tarpoimet sivulla,
Atra'imet alla teljon,
Pitkät sauvoimet perässä.
Kunne läksit, Väinämöinen,
Ulkosit, uvantolainen?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Läksin hanhien hakuhun,
Kirjasiipien kisahan,
Kuolasuien korjelohon
Saksan salmilta syviltä,
Ulapoilta auke'ilta."
Annikki hyväniminen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tunnen mie toen puhujan
Sekä keksin kielastajan!
Toisinpa isoni ennen,
Toisin valtavanhempani
Läksi hanhien ajohon,
Punasuien puujelohon:
Jousi oli suuri jäntehessä,
Vetehessä kaari kaunis,
Koira musta kahlehissa,
Kahle kaarehen siottu;
Rakki juoksi rannan teitä,
Pennut kiiteli kiviä.
Sano totta, Väinämöinen:
Kunne kuitenki käkesit?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Entä jos minä menisin
Noihin suurihin sotihin,
Tasapäihin tappeloihin,
Joss' on verta säärivarsi,
Polven korkeus punaista?"
Aina Annikki sanovi,
Tinarinta riukuttavi:
„Tunnen mie soanki käynnin!
Kun ennen isoni läksi
Noihin suurihin sotihin,
Tasapäihin tappeloihin,
Sata miest' oli soutamassa,
Tuhat ilman istumassa,
Nenin jousia nenässä,
Terin miekat teljopuilla.
Sano jo toet totiset,
Valehettomat, vakaiset:
Kunne läksit, Väinämöinen,
Suorihit, suvantolainen?"
Silloin vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tule, tytti, purteheni,
Neitonen, venoseheni,
Niin sanon toet totiset,
Valehettomat, vakaiset!"
Annikki sanan sanovi,
Tinarinta riuvahutti:
„Tuuli sulle purtehesi,
Ahava venosehesi!
Käännän purtesi kumohon,
Alas keulan keikahutan,
Jos en saa tosia kuulla,
Kunne lähteä käkesit,

Kuulla tarkkoja tosia,
Valehia viimeisiä.“
Silloin vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Toki ma sanon toetki,
Jos vähän valehtelinki:
Läksin neittä kosjomahan,
Impeä anelemahan
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta,
Miehen syöjästä sijasta,
Urohon upottajasta.“
Annikki hyväniminen,
Yön tytti, hämärän neito,
Kun tunsi toet totiset,
Valehettomat, vakaiset,
Heitti hunnut huuhtomatta,
Vaattehet viruttamatta
Laajan laiturin laelle,
Päähän portahan punaisen.
Käsin vaali vaattehensa,
Kourin helmansa kokosi,
Siitä sai samoamahan,
Heti joutui juoksemahan;
Tulevi sepon kotihin,
Itse astuvi pajahan.
Tuo oli seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi rautaista rahia,
Hope'ista huolitteli,
Kyynärä kyventä päässä,
Syli syttä hartioilla.
Astui Annikki ovelle,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Veli, seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Taos mulle sukkulainen,
Tao sormukset soreat,
Kahet, kolmet korvakullat,
Viiet, kuuet vyöllisvitjat,
Niin sanon toet totiset,
Valehettomat, vakaiset!“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Kun sanot hyvät sanomat,
Taon sulle sukkulaisen,
Taon sormukset soreat,
Taon ristin rinnoillesi,
Päällispankasi parannan;
Sanonet pahat sanomat,
Rikki murran muinaisetki,
Tungen päältäsi tulehen,
Alle ahjoni ajelen.“
Annikki hyvänimikkö,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Muistat sa mokomin naia,
Jonka muinen kihlaelit,
Varoittelit vaimoksesi!
„Takoa yhä taputat,
Ajan kaiken kalkuttelet;
Kesän kengität hevoista,
Talven rautoja rakennat,
Yön kohennat korjiasi,
Päivän laait laitioita
Kulkeaksesi kosihin,
Päästäksesi Pohjolahan:
Jo nyt vievät viekkahammat,
Etevämmät ennättävät,
Ottavat sinun omasi,
Anastavat armahasi,
Vuosin kaksin katsomasi,
Kolmin vuosin kosjomasi.
Jo menevi Väinämöinen
Selässä meren sinisen

Kokan kultaisen kuvussa,
Melan vaskisen varassa
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan.“
Tunkihe sepolle tuska,
Rautiolle raskas tunti:
Kirposi pihet piosta,
Vasara käestä vaipui.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Annikki sisarueni!
Taon sulle sukkulaisen.
Taon sormukset soreat,
Kahet, kolmet korvaskullat,
Viiet, kuuet vyöllisvitjat:
Lämmitä kyly metinen,
Saustuta simainen sauna
Hienoisilla halkosilla,
Pienillä pirastehilla!
Laai pikkuisen poroa,
Lipeäistä liuvahuta,
Millä päätäni pesisin,
Varruttani valkoaisin
Sykysyisistä sysistä,
Taonnoista talvisista!“
Annikki hyvänimikkö
Lämmitti saloa saunan
Puilla tuulen taittamilla,
Ukon ilman iskemillä.
Kivet koskesta kokosi,
Saattoi löylyn lyötäviksi,
Ve’et lemmen lähtehestä,
Heraisesta hettehestä.
Taittoi vastan varvikosta,
Lempivastasen lehosta,
Hauteli metisen vastan
Metisen kiven nenässä.
Laati piimäistä poroa,
Ytelmäistä saipuata,
Saipuata säihkyväistä,
Säihkyväistä, suihkuvaista,
Sulhon pään pesettimeksi,
Vartalon valattimeksi.
Itse seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi neien tarpehia,
Päällispankoja paranti
Yhen kylyn joutuessa,
Yhen saunan saapuessa;
Ne työnti tytön kätehen.
Tyttö tuon sanoiksi virkki:
„Jo nyt saunan saustuttelin,
Lämmitin kylyn utuisen,
Hauoin vastat valmihiksi,
Lempivastat liehautin.
Kylve, veikko, kyllältäsi,
Vala vettä vallaltasi,
Pese pääsi pellaviksi,
Silmäsi lumisiruiksi!“
Siitä seppo Ilmarinen
Kävi itse kylpemähän
Sekä kylpi kylläksensä,
Valelihe valkeaksi;
Pesi silmät sirkeäksi,
Silmäkulmat kukkeaksi,
Kaulansa kananmuniksi,
Koko varren valkeaksi.
Tuli saunasta tupahan,
— Tuli tuntemattomana,
Kasvot vallan kaunihina,
Poskipäät punertavina.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Annikki sisarueni!
Tuo nyt paita palttinainen,
Kanna vaattehet vakaiset,

Millä vartta valmistelen
Sulhoseksi suoritessa!"
Annikki hyväniminen
Toip' on paian palttinaisen
Hipiälle hiettömälle,
Iholle alastomalle;
Siitä kaatiot kapoiset,
Nuo emosen ompelemat,
Sivuille syettömille,
Luien tuntumattomille.
Toi siitä sukat sulavat,
Emon impenä kutomat,
Säärille säsyttömille,
Luuttomille pohke'ille;
Siitä kengät kelvolliset,
Saksan saappahat parahat
Päälle sukkien sulien,
Emon neinnä neulomien.
Haki haljakan sinisen,
Alta maksankarvallisen,
Päälle paian palttinaisen,
Tuon on aivan aivinaisen;
Siihen sarkakauhtanaisen,
Veroin neljin vieritetyn,
Päälle haljakan sinisen,
Tuon on uuen uutukaisen;
Tuhatnyplän uuen turkin,
Saoin kaunoin kaunistetun,
Päälle sarkakauhtanaisen,
Tuon veralla vierittämän;
Vielä vyön on vyöhyställe,
Kultakirjan kussakkaisen,
Emon impenä kutoman,
Kassapäänä kaikuttaman;
Siitä kirjakintahaiset,
Kultasuiset sormikkahat,
Lapin lapsien latomat,
Kätösille kaunihille;
Siitä pystyisen kypärin
Kultaisille kutrisille,
Tuon isonsa ostamaisen,
Sulhaismiesnä suorittaman.
Siitä seppo Ilmarinen
Vaatettihe, valmistihe,
Pukihe, somistelihe.
Sanoi sitte orjallensa:
„Valjasta nyt viljo varsa
Kirjokorjasen etehen
Lähteäkseni ajohon,
Mennäkseni Pohjolahan!"
Orja tuon sanoiksi virkki:
„On meillä oroista kuusi,
Kauran syöpeä hepoa.
Minkä noista valjastaisin?"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Sie ota paras oronen:
Pistä varsa valjahisin,
Ruskea re'en etehen!
Pane kuusi kukkulaista,
Seitsemän siniotusta
Vempelille viekumahan,
Rahkehille raukumahan,
Jotta kaunot katsahtaisi,
Impyet ihasteleisi!
Kanna tuohon karhun talja
Päällä istuellakseni,
Tuopa toinen, turskan talja
Kirjokorjan katteheksi!"
Tuo orja alinomainen,
Rahan pantu palkkalainen
Pisti varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen.
Pani kuusi kukkulaista,
Seitsemän siniotusta

Vempelille viekumahan,
Rahkehille raukumahan.
Kantoi tuohon karhun taljan
Istuaksensa isännän,
Toip' on toisen, turskan taljan
Kirjokorjan katteheksi.
Itse seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Ukkoa rukoelevi,
Pauannetta palvoavi:
„Laske, Ukko, uutta lunta,
Visko hienoa vitiä,
Lunta korjan luikutella,
Vitiä re'en vilata!"
Laskip' Ukko uutta lunta,
Viskoi hienoista vitiä;
Se katti kanervan varret,
Peitti maalta marjan varret.
Siitä seppo Ilmarinen
Istuikse teräsrekehen;
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Lähe nyt, onni, ohjilleni,
Jumala, rekoseheni!
Onni ei taita ohjaksia,
Jumala ei riko rekeä."
Otti ohjakset kätehen,
Siiman toisehen sivalti,
Heitti siimalla hevoista,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Lähe nyt, laukki, laskemahan,
Liinaharja, liikkumahan!"
Ajavi hypittelevi
Meren hietaharjuloita,
Simasalmien sivutse,
Leppäharjun hartioitse.
Ajoi rannat raksutellen,
Rannan hiekat helskytellen:
Somer silmille sirisi,
Meri parskui parmahille.
Ajoi päivän, ajoi toisen,
Kohta kolmannen ajavi;
Jo päivänä kolmantena
Yllättävi Väinämöisen.
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Tehkämme sula sovinto,
Jos on kiistoin kihlonemme,
Kiistoin käynemme kosissa:
Ei neittä väellä vieä,
Vastoin mieltä miehelähän."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Teen minä sulan sovinnon:
Ei neittä väellä vieä,
Vastoin mieltä miehelähän.
Sille neiti antaminen,
Kelle mielensä tekevi,
Pitämättä pitkän kaihon,
Vihan viikon kantamatta."
Ajoivat e'elle siitä
Matkoansa kumpainenki:
Pursi juoksi, ranta roikki,
Oro juoksi, maa jämäsi.
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen.
Jopa haukkui hallikoira,
Linnan lukki luskutteli
Pimeässä Pohjolassa,
Sangassa Sariolassa;
Hiisti ensin hiljemmältä,
Harviammalta murahti
Perän lyöen pientarehen,
Hännän maahan torkutellen.

Sanoi Pohjolan isäntä:
„Käyös, tyttö, katsomahan,
Mitä haukkui hallikoira,
Luppakorva luikutteli!“
Tytti taiten vastaeli:
„En joua, isäni kulta:
Suur' on läävä läänittävä,
Karja suuri katsottava,
Paasi paksu jauhettava,
Jauhot hienot seulottavat;
Paasi paksu, jauhot hienot,
Jauhaja vähäväkinen.“
Hiljan haukkui linnan hiisi,
Harvoin harmio mureksi.
Sanoi Pohjolan isäntä:
„Käyös, akka, katsomahan,
Mitä haukkuvi halikka,
Linnan luppa luikuttavi!“
Akka tuon sanoiksi virkki:
„En joua, käkeäkänä:
Pere on suuri syötettävä,
Murkinainen suorittava,
Leipä paksu leivottava,
Taikina taputettava;
Leipä paksu, jauhot pienet,
Leipoja vähäväkinen.“
Sanoi Pohjolan isäntä:
„Ainap' on akoilla kiire,
Aina työtä tyttärillä,
— Pankollaki paistuessa,
Vuotehellaki venyissä.
Mene, poika, katsomahan!“
Poika tuon sanoiksi virkki:
„Min' en joua katsomahan:
Kirves on tylsä tahkottava,
Pölkky paksu leikattava,
Pino suuri pilkottava,
Halko hieno latjattava;
Pino suuri, halko hieno,
Pilkkoja vähäväkinen.“
Aina haukkui linnan hakki,
Linnan lukki luksutteli,
Peni julma juhmutteli,
Saaren vartio valitti
Perän peltohon sysäten,
Hännän kääten käppyrähän.
Sanoi Pohjolan isäntä:
„Ei halli valetta hauku,
Ikipuol' ei ilman virka,
Ei se honkihin horise.“
Kävi itse katsomahan.
Astuvi pihalta poikki
Pellolle perimäiselle,
Ta'immalle tanhualle.
Katsoi koiran suuta myöten,
Nenävartta valvatteli
Tuulikunnahan kukutse,
Leppäharjun hartioitse.
Jo näki toen totisen,
Mitä haukkui hallikoira,
Maan valio vaikutteli,
Villahäntä vieretteli:
Purjehti veno punainen
Selän puolen Lemmenlahta,
Kirjokorja kiitelevi
Maapuolen Simasaloa.
Itse Pohjolan isäntä
Pian pirttihin menevi,
Alle kattojen ajaikse;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo tulevi vierahia
Selällä meren sinisen:
Ajetahan kirjokorjin
Tuon puolen Simasaloa,

Lasketahan laivoin suurin
Tämän puolen Lemmenlahta.“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Mistä arpa saatanehe
Tulevista vierahista?
Oi on pieni piikaseni!
Pane pihlajat tulehen,
Puu valio valkeahan!
Kun on verta vuotanevi,
Niin silloin sota tulevi;
Kunp’ on vettä vuotanevi,
Aina rauhassa elämme.“
Pohjan piika pikkarainen,
Neiti nöyrä, käskyläinen,
Pisti pihlajat tulehen,
Puun valion valkeahan;
Eip’ on verta vuoakana,
Eip’ on verta eikä vettä:
Läksi mettä vuotamahan,
Simoa sirettämähän.
Virkkoi Suovakko sopesta,
Akka vanha vaipan alta:
„Puu kun mettä vuotanevi,
Simoa sirettänevi,
Niin mi saapi vierahia,
Se on suuri sulhaiskansa.“
Siitä Pohjolan emäntä,
Pohjan akka, Pohjan tyttö
Pian pistihe pihalle,
Kaapsahtihe kartanolle
Luoen silmänsä selälle,
Kääten päätä päivän alle.
Näki tuolta tuon tulevan,
Uuen purren purjehtivan,
Satalauan laiehtivan
Selän puolen Lemmenlahta;
Haaksi paistoi haljakalle,
Punaiselle pursipuoli;
Mies puhas perässä purren
Melan vaskisen varassa.
Näki juoksevan orosen,
Vierevän reki punaisen,
Kirjokorjan kiiättävän
Maapuolen Simasaloa,
Kuusin kultaisin käkösin
Vempelellä kukkumassa,
Seitsemin siniotuksin
Rahkehella laulamassa;
Mies rehevä reen perässä,
Uros selvä ohjaksissa.
Sanoi Pohjolan emäntä,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kummallenp’ on mielit mennä,
Kun tulevat tahtomahan
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi?
„Ken se haahella tulevi,
Laskevi veno punaisin
Selän puolen Lemmenlahta,
Se on vanha Väinämöinen:
Tuopi laivalla eloa,
Aluksella aartehia.
„Ken se korjalla ajavi,
Kirjavalla kiiättävi
Maapuolen Simasaloa,
Se on seppo Ilmarinen:
Tuopi tyhjeä valetta,
Korjan täyen luottehia.
„Kunpa tullahan tupahan,
Tuop’ on tuopilla simoa,
Kanna kaksikorvaisella;
Työnnä tuoppi sen kätehen,
Kellen on mieli mennäksesi!
Anna Väinölän ukolle,

Ku tuo haahella hyvyyttä,
Aluksella aartehia!“
Tuop' on kaunis Pohjan tyttö,
Tuo osasi noin sanoa:
„Oi on maammo, kantajani,
Oi emo, ylentäjäni!
En mene osan hyvyylle
Enkä miehen mielevyylle,
Menenp' on otsan hyvyylle,
Varren kaiken kauneuulle.
Eikä neittä ennenkänä
Ei ole myötynä eloihin;
Neiti on ilman antaminen
Ilmariselle sepolle,
Ku on sampuen takonut,
Kirjokannen kalkutellut.“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Ohoh lasta lampahutta!
Menet seppo Ilmarille,
Vaahtiotsalle varaksi,
Sepon hurstin huuhtojaksi,
Sepon pään pesettimeksi!“
Tyttö tuohon vastoavi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mene en Väinölän ukolle,
Ikivanhalle varaksi:
Vaiva vanhasta tulisi,
Ikävä iällisestä.“
Silloin vanha Väinämöinen
Oli eellä ennättäjä.
Ajoi purtensa punaisen,
Laski haahen haljakkaisen
Teloille teräksisille,
Vaskisille valkamoille;
Itse tungeikse tupahan,
Alle kattojen ajaikse.
Siinä lausui lattialta,
Oven suusta, alta orren,
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tuletko minulle, neiti,
Ikuiseksi ystäväksi,
Polviseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi?“
Tuopa kaunis Pohjan tytti
Itse ennätti sanoa:
„Joko sie venosen veistit,
Joko laait laivan suuren
Kehrävarteni muruista,
Kalpimeni kappaleista?“
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui ja pakisi:
„Jo laain hyvänki laivan,
Veistin aukaran venosen,
Jok' on tuulessa tukeva
Ja varava vastasäällä
Halki aaltojen ajella,
Selät vetten seurustella:
Kuplina kohotteleikse,
Lumpehina luikahaikse
Poikki Pohjolan vesien,
Lakkipäien lainehien.“
Tuopa kaunis Pohjan tytti
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En kiitä meristä miestä,
Aallonlaskija-urosta:
Tuuli vie merellä mielen,
Aivot särkevi ahava.
Enkä taia tullakana,
En tulla minä sinulle
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi,
Sun sijan levittäjäksi,
Päänalaisen laskijaksi.“

Yhdeksästoista runo.

Ilmarinen tulee Pohjolan tupaan, kysyy tytärtä ja määrätään vaarallisille ansiotöille; 1—32. — Pohjan neiden neuvolla saapi työt onnellisesti täytetyksi ja kyntää ensiksi käärmepellon, saapi toiseksensa Tuonen karhun ja Manalan suden, pyytää kolmanneksi hirveän suuren hauin Tuonelan joesta; 33—344. — Pohjolan emäntä lupaa ja kihlaa tyttärensä Ilmariselle; 345—498. — Väinämöinen palaa pahoilla mielin Pohjolasta ja kieltää kenenkään lähtemästä kilpakosijaksi toisen, nuorempansa kanssa; 499—518.

Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Itse tungeikse tupahan,
Kaivaikse katoksen alle.
Tuotihin simoa tuoppi,
Mettä kannu kannettihin
Seppo Ilmarin kätehen.
Seppo tuon sanoiksi virkki:
„En ennen sinä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Juone näitä juomisia,
Kuin ma saan nähä omani,
Onko valmis valvattini,
Valmis valvateltavani.“
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vaiv' on suuri valvatissa,
Vaiva valvateltavassa:
Jalk' on kesken kenkimistä,
Toinen vieläki kesempi.
Äsken on valmis valvattisi,
Oike'in otettavasi,
Kun sa kynnät kyisen pellon,
Käärmehisen käännättelet
Ilman auran astumatta,
Vaarnojen värisemättä.
Senpä Hiisi ennen kynti,
Lempo varsinki vakoili
Vaarnasilla vaskisilla,
Auralla tuliterällä;
Oma poikani poloinen
Heitti kesken kyntämättä.“
Silloin seppo Ilmarinen
Meni neitonsa tupahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Yön tyttö, hämärän neito!
Muistatko ajan mokoman,
Kun kuvasin uuen sammon,
Kirjokannen kalkuttelin?
Sie vannoit ikivalasi
Eessä julkisen Jumalan,
Alla kasvon kaikkivallan,
Tullaksesi toivottelit
Mulle, miehelle hyvälle,
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi:

Nyt ei äiti annakana,
Työnnä mulle tyttöänsä
Kyntämättä kyisen pellon,
Käärmehisen kääntämättä."
Antoi morsian apua,
Työnti neito neuvokkia:
„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Aura kultainen kuvoa,
Hope'inen huolittele!
Sillä kynnät kyisen pellon,
Käärmehisen käännättelet."
Tuop' on seppo Ilmarinen
Kullan ahjohon asetti,
Hopeansa lietsimehen,
Tuosta aurasen takovi.
Takoi rautaiset talukset,
Teräksiset säärystimet,
Ne on päällensä pukevi,
Säärillensä säätelevi;
Rautapaitahan paneikse,
Teräsvöihin vyöteleikse,
Otti rautarukkasensa,
Nouti kintahat kiviset.
Sai siitä tulisen ruunan,
Valjasti hyvän hevosen,
Läksi pellon kynnäntähän,
Vainion vakoantahan.
Näki päitä pyöriviä,
Raivoja ratisevia.
Sanovi sanalla tuolla:
„Hoi mato, Jumalan luoma!
Kuka nosti nokkoasi,
Kenpä käski ja kehoitti
Päätä pystössä piteä,
Kaulan vartta kankeata?
Pois nyt tieltä poikellaite,
Tungeite kulohon, kurja,
Alas kursohon kuoite,
Heilauta heinikkohon!
Josp' on tuolta pääsi nostat,
Ukko pääsi särkenevi
Nuolilla teräsnenillä,
Rakehilla rautaisilla."
Siitä kynti kyisen pellon,
Vakoeli maan matoisen.
Nosti kyitä kynnökselle,
Käärmehiä käännökselle.
Sanoi tuolta tultuansa:
„Jo nyt kynnin kyisen pellon,
Vakoelin maan matoisen,
Käärmehisen käännättelin.
Joko tyttö työnnetähän,
Annetahan ainoiseni?"
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Äsken neiti annetahan,
Tyttö täältä työnnetähän,
Kun sa tuonet Tuonen karhun,
Suistanet suen Manalan
Tuolta Tuonelan salosta,
Manalan majan periltä;
Sata on saanut suistamahan,
Tullut ei yhtänä takaisin."
Siitä seppo Ilmarinen
Meni neitonsa tupahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Työ minulle määrättihin:
Suistoa suet Manalan,
Tuonen karhut tuoakseni

78—90. Käärmeenpoistanto-sanat.

Tuolta Tuonelan salosta,
Manalan majan periltä.“
Antoi morsian apua,
Työnti neito neuvokkia:
„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Teräksestä tehkös suitset,
Päitset rauasta rakenna
Yhellä vesikivellä,
Kolmen kosken kuohumilla!
Niillä tuonet Tuonen karhut,
Suistanet suet Manalan.“
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Teräksestä suitti suitset,
Päitset rauasta rakenti
Yhellä vesikivellä,
Kolmen kosken kuohumilla.
Kävi siitä suistamahan;
Itse noin sanoiksi virkki:
„Ututyttö Terhenetär!
Seulo seulalla utua,
Terhenistä tepsuttele
Viljan vierimäsijoille,
Jottei kuule kulkevaksi
Eik' on eestäni pakene!“
Sai sutosen suitsi-suuhun,
Karhun rautakahlehesen
Tuolta Tuonen kankahalta,
Sinisen salon sisästä.
Sanoi tuolta tultuansa:
„Anna, akka, tyttäresi!
Jo olen tuonut Tuonen karhun,
Suistanut suen Manalan.“
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Äsken alli annetahan,
Sinisotka suoritahan,
Kun saat suuren suomuhauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Tuolta Tuonelan joesta,
Manalan alantehesta
Ilman nuotan nostamatta,
Käsiverkon kääntämättä.
Sata on saanut pyytämähän,
Tullut ei yhtänä takaisin.“
Jopa tuskiksi tulevi,
Läylemmäksi lankeavi.
Meni neitonsa tupahan,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Työ minulle määrättihin
Aina entistä parempi:
Saa'a suuri suomuhauki,
Liikkuva kala lihava,
Tuonen mustasta joesta,
Manalan ikipurosta
Verkotoinna, nuotatoinna,
Ilman muutta pyy'yksettä.“
Antoi morsian apua,
Työnti neito neuvokkia:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Ellös olko milläskänä!
Taop' on tulinen kokko,
Vaakalintu valke'inen!
Sillä saanet suuren hauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Tuonen mustasta joesta,
Manalan alantehesta.“
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takovi kokon tulisen,
Vaakalinnun valke'isen;
Kourat rauasta kuvasi,
Teräksestä temmottimet,

Siiviksi venehen vieret.
Itse siiville yleni,
Selkähän sijoittelihe,
Kokon kynkkäluun nenille.
Siitä neuvoi kokkoansa,
Vaakalintua varoitti:
„Kokkoseni, lintuseni!
Menes, lennä, kunne käsken:
Tuonen mustalle joelle,
Manalan alantehelle!
Iske suuri suomuhauki,
Liikkuva kala lihava!“
Tuo kokko, komea lintu,
Lenteä lekuttelevi;
Lenti hauin pyyäntähän,
Hirmuhampahan hakuhun
Tuonne Tuonelan joelle,
Manalan alantehelle.
Yksi siipi vettä viisti,
Toinen taivasta tapasi,
Kourat merta kuopaeli,
Nokka luotoja lotaisi.
Siitä seppo Ilmarinen
Lähtevi haroamahan
Tuota Tuonelan jokea,
Kokko luona vahtimahan.
Vetehinen veestä nousi,
Koppoi kiinni Ilmarisen.
Kokko niskahan kohahti,
Vetehisen päätä väänti,
Polki päätä pohjemmaksi,
Kohti mustia mutia.
Jo tulevi Tuonen hauki,
Ve'en koira vengottavi.
Ei ole hauki pienen pieni
Eikä hauki suuren suuri:
Kieli kahta kirvesvartta,
Hampahat haravan varren,
Kita kolmen kosken verta,
Selkä seitsemän venehen.
Tahtoi seppoa tavata.
Syöä seppo Ilmarisen.
Tuli kokko kouotellen,
Isketellen ilman lintu.
Eik' ole kokko pienen pieni
Eikä aivan suuren suuri:
Suu sen on satoa syltä,
Kita kuusi koskellista,
Kieli kuutta keihäsvartta,
Kynnet viittä viikatetta.
Keksi suuren suomuhauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Iskevi kaloa tuota,
Vasten suomuja sukaisi.
Silloin suuri suomuhauki,
Liikkuja kala lihava,
Painavi kokon kynimen
Alle selvien vesien.
Niin kokko kohotteleikse,
Ilmahan ylenteleikse:
Nosti mustia muria
Päälle selvien vesien.
Liiteleikse, laateleikse;
Toki toisesti kokevi.
Yhen iski kynsiänsä
Hauin hirmun hartioihin,
Ve'en koiran koukkuluihin;
Toisen iski kynsiänsä
Vuorehen teräksisehen,
Rautaisehen kalliohon.
Kilpestyi kivestä kynsi,
Kalpistihe kalliosta:
Jo hauki sukeltelihe,
Ve'en venkale vetihe

Kynsistä kokon kynimen,
Vaakalinnun varpahista,
— Jälet kynnen kylkiluilla,
Halennehet hartioilla.
Siitä kokko rautakoura
Kivastihe vielä kerran;
Siivet välkkyi valkeana,
Silmät selvänä tulena:
Saip' on hauin kynsihinsä,
Ve'en koiran kourihinsa.
Nosti suuren suomuhauin,
Ve'en venkalan veälti
Alta aaltojen syvien
Päälle selvien vesien.
Niinp' on kokko rautakoura
Kerrallansa kolmannella
Toki saapi Tuonen hauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Tuosta Tuonelan joesta,
Manalan alantehesta:
Ei vesi ve'elle tullut
Hauin suuren suomuloista,
Ilma ei ilmalle hajaisnut
Kokon suuren höyhenistä.
Siitä kokko rautakoura
Kantoi suuren suomuhauin
Oksalle omenatammen,
Päähän lakkapään petäjän.
Siinä maisteli makua,
Viilti halki hauin vatsan,
Riipoeli rintapäätä,
Pään on varsin poikki pahkoi.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Oi sinua, kurja kokko!
Mikä lienet lintujasi,
Ku ollet otuksiasi,
Kun nyt maistelit makua,
Viillit halki hauin vatsan,
Kanssa riivoit rintapäätä,
Pään on varsin poikki pahkoit!“
Tuop' on kokko rautakoura
Siitä syäntyi lentämähän.
Ylös ilmahan kohosi
Pitkän pilven rannan päälle:
Pilvet liikkui, taivot naukui,
Ilman kannet kallistihe,
Katkesi Ukolta kaari,
Kuulta sarviset sakarat.
Siitä seppo Ilmarinen
Itse kantoi pään kaloa
Anopille antehiksi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuoss' onpi ikuinen tuoli
Hyvän Pohjolan tupahan.“
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Jo nyt kynnin kyiset pellot,
Vakoelin maat matoiset,
Suistelin suet Manalan,
Tuonen karhut kahlestutin;
Sain on suuren suomuhauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Tuosta Tuonelan joesta,
Manalan alantehesta.
Joko nyt neiti annetahan,
Tyttö täältä työnnetähän?“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Pahoinpa sinäki laait,
Kun sa päätä poikki pahkoit,
Laskit halki hauin vatsan,
Vielä riivoit rintapäätä,
Kanssa maistelit makua.“
Silloin seppo Ilmarinen

Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei saalis viatta saa'a
Paikoilta paremmiltana,
Saati Tuonelan joesta,
Manalan alantehesta.
Joko on valmis valvattini,
Valmis valvateltavani?“
Sanoi Pohjolan emäntä,
Itse lausui ja nimesi:
„Jo on valmis valvattisi,
Valmis valvateltavasi!
Annettava on alliseni,
Sorsaseni suorittava
Ilmariselle sepolle
Ikuiseksi istujaksi,
Polviseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi.“
Olipa lapsi lattialla.
Lauloi lapsi lattialta:
„Jo tuli tuville näille
Liika lintu linnahamme.
Lenti kokko koillisesta,
Halki taivahan havukka;
Siipi iski ilman äärtä,
Toinen lainetta lakaisi,
Pursto merta pyyhätteli,
Päähyt taivoa tapasi.
Katseleikse, käänteleikse,
Liiteleikse, laateleikse;
Liiti miesten linnan päälle,
Nokalla kolistelevi;
Miesten linna rautakatto:
Ei siihen sisälle pääsnyt.
„Katseleikse, käänteleikse,
Liiteleikse, laateleikse.
Liiti naisten linnan päälle,
Nokalla kolistelevi;
Naisten linna vaskikatto:
Ei siihen sisälle pääsnyt.
„Katseleikse, käänteleikse,
Liiteleikse, laateleikse.
Liiti neitten linnan päälle,
Nokalla kolistelevi;
Neitten linna liinakatto:
Jo siihen sisälle pääsi!
„Liiti linnan patsahalle,
Siitä laskihe laelle;
Liikahutti linnan lauan,
Istui linnan ikkunalle,
Seinälle selinäsulka,
Satasulka salvoimelle.
„Katselevi kassapäitä,
Tukkapäitä tunnusteli,
Neitiparvesta parasta,
Kassapäistä kaunihinta,
Hele'intä helmipäistä,
Kukkapäistä kuuluisinta.
„Siitä kokko kouraisevi,
Havulintu haivertavi:
Iski parvesta parahan,
Sorsajoukosta somimman,
Hele'immän, hempe'immän,
Verevimmän, valke'imman.
Senpä iski ilman lintu,
Kynsi pitkä piirrällytti,
Ku oli pysty pään piolta
Sekä varrelta valittu,
Sulkasiltahan sulavin,
Hienukaisin höyheniltä.“
Siitä Pohjolan emäntä

357—498. Kädenisku-virsi.

Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mistä tiesit, teltamoinen,
Kuulit, kultainen omena,
Tämän neien kasvavaksi,
Tukan liina liikkuvaksi?
Huohtiko hopeat neien,
Neien kullat sinne kuului,
Sinne paistoi meiän päivät,
Meiän kuuhuet kumotti?“
Lausui lapsi lattialta,
Vasta kasvava karehti:
„Siitä tiesi teltamoinen,
Onnen myyrä tien osasi
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunihisen kartanohon:
Hyvä oli isosta huuto
Laivan suuren laskennalta,
Emosta sitäi parempi
Leivän paksun paistannalta,
Vehnäleivän leivonnalta,
Vierahan ravitsennalta.
„Siitä tiesi teltamoinen,
Äkkioutoinen älysi
Neien nuoren nousneheksi,
Impyen ylenneheksi:
Kun kävi pihatse kerran,
Astui aittojen alatse
Varsin aamulla varahin,
Aivan aika-huomenessa,
Noki nousi nuoraisesti,
Savu paksusti pakeni
Neien kuulusta ko'ista,
Kasvavaisen kartanosta;
Neiti oli itse jauhamassa,
Kivenpuussa kiikkumassa:
Kivenpuu käkenä kukkui,
Laklana kiven lapatta,
Kiven siili sirkkusena,
Kivi helmenä heläsi.
„Kävi siitä toisen kerran,
Astui pellon pientaretse:
Neiti oli mataramaalla,
Keikkui keltakankahilla,
Paineli punapatoja,
Keitti keltakattiloita.
„Kävi kerran kolmannenki
Neien akkunan alatse,
Kuuli neitosen kutovan,
Pirta käessä piukkoavan:
Sukkulainen suikahteli
Kuin kärppä kiven kolossa,
Pirkaeli pirran pii'it
Kuin on tikka puun kylessä,
Käärilauta käännähteli
Kuin orava oksapuussa.“
Siitä Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kutti, kutti, neitoseni!
Enkö jo sanonut aina:
Elä kuusissa kukahu,
Elä laula laksoloissa,
Näytä kaulan kaarevuutta,
Käsivarren valkeutta,
Ripeyttä rinnan nuoren,
Muun on muo'on muhkeutta!
„Kaiken syystä syyättelin,
Keikutin tämän kesosen,
Jop' on kerkeän keväimen,
Jopa toisen toukoaian:
Laatiomme piilopirtti,
Pienet piiloikkunaiset,
Neien kangasta kutoa,
Neljin niisin niukutella,
Ettei kuule Suomen sulhot,

Suomen sulhot, maan kosijat!"
Lausui lapsi lattialta,
Kaksiviikkoinen kajahui:
„Helppo on hepo salata,
Sorajouhi suojaella,
Paha on neitonen salata,
Hivus pitkä piilotella.
Laatisit kivisen linnan
Keskelle meren seläistä
Siellä piikoja pi'ellä,
Kanojasi kasvatella,
Eip' on piile piiat siellä,
Eipä impyet ylene,
Ettei pääse suuret sulhot,
Suuret sulhot, maan kosijat,
Miehet pystyisin kypärin,
Heposet teräskape'in."
Itse vanha Väinämöinen
Alla päin, pahoilla mielin
Kotihinsa kulkiessa
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua, mies kuluista,
Kun en tuota tuntenunna,
Naia nuorella iällä,
Etsiä elon ajalla!
Kaikkiansa se katuvi,
Joka nuorta naimistansa,
Lasna lapsen saamistansa,
Pienenä perehtimistä."
Siinä kielti Väinämöinen,
Epäsi suvantolainen
Vanhan nuorta noutamasta,
Kaunista käkeämästä;
Kielti uimasta uhalla,
Veikan vettä soutamasta,
Kilvoin neittä kosjomasta
Toisen, nuoremman keralla.

Kahdeskymmenes runo.

Pohjolassa teurastetaan hirveän iso härkä häiksi; 1—118. — Pannaan olutta ja valmistetaan ruokia; 119—516. — Laitetaan sananviejät väkeä häihin kutsumaan; Lemminkäinen yksin jätetään kutsumatta; 517—614.

Mitä nyt laulamme lajia,
Kuta virttä vieretämme?
Tuota laulamme lajia,
Tuota virttä vieretämme:
Noita Pohjolan pitoja,
Jumalisten juominkia.
Viikon häitä hankittihin,
Valmistettihin varoja
Noilla Pohjolan tuvilla,
Sariolan salvoksilla.

Mitä tuohon tuotettihin
Ja kuta veätettihin,
Pohjan pitkihin pitoihin,
Suuren joukon juominkihin
Rahvahan ravitsemiksi,
Joukon suuren syöttämiksi?
Kasvoi härkä Karjalassa,
Sonni Suomessa lihosi;
Ei ollut suuri eikä pieni,
Olihan oikea vasikka!
Hämehessä häntä häilyi,
Pää keikkui Kemijoella;
Sata syltä sarvet pitkät,
Puoltatoista turpa paksu.
Viikon kärppä kääntelihe
Yhen kytkyen sijalla;
Päivän lenti pääskyläinen
Härän sarvien väliä,
Hätäisesti päähän pääsi
Keskenä levähtämättä.
Kuun juoksi kesäorava
Häpähältä hännän päähän
Eikä päähän päästytkänä,
Ensi kuussa ennättänyt.
Sepä vallatoin vasikka,
Sonni suuri suomalainen,
Karjalasta kaimattihin
Pohjan pellon pientarelle.
Sata miestä sarviloista,
Tuhat turvasta piteli
Härkeä taluttaessa,
Pohjolahan tuotaessa.
Härkä käyä källeröitti
Sariolan salmen suussa,
Syöpi heinät hettehestä,
— Selkä pilviä siveli.
Eikä ollut iskijätä,
Maan kamalan kaatajata
Pohjan poikien lu'ussa,
Koko suuressa su'ussa,
Nuorisossa nousevassa
Eikä varsin vanhastossa.
Tulipa ukko ulkomainen,
Virokannas karjalainen.
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Malta, malta, härkä parka,
Kun tulen kurikan kanssa,
Kamahutan kangellani
Sun, katala, kallohosi:
Tok' et toisena kesänä
Kovin käännä kärseäsi,
Tölläytä turpoasi
Tämän pellon pientarella,
Sariolan salmen suussa!"
Läksi ukko iskemähän,
Virokannas koskemahan,
Palvoinen pitelemähän.
Härkä päätä häiläytti,
Mustat silmänsä mulisti:
Ukko kuusehen kavahti,
Virokannas vitsikkohon,
Palvoinen pajun sekahan!
Etsittihin iskijätä,
Sonnin suuren sortajata
Kaunihista Karjalasta,
Suomen suurilta tiloilta,
Vienosta Venäjän maasta,
Ruotsin maasta rohkeasta,
Lapin laajoilta periltä,
Turjan maasta mahtavasta;
Etsittihin Tuonelasta,
Manalasta, maanki alta.
Etsittihin, eipä löytty,
Haettihin, ei havaittu.

Etsittihin iskijätä,
Katsottihin kaatajata
Selvältä meren selältä,
Lake'ilta lainehilta.
Mies musta merestä nousi,
Uros umpilainehista,
Aivan selvältä selältä,
Ulapalta aukealta.
Ei tuo ollut suurimpia
Eikä aivan pienimpiä:
Alle maljan maata mahtui,
Alle seulan seisomahan.
Se oli ukko rautakoura,
Rauankarva katsannolta;
Päässä paatinen kypärä,
Jaloissa kiviset kengät,
Veitsi kultainen käessä,
Varsi vasken-kirjavainen.
Saip' on siitä iskijänsä,
Tapasipa tappajansa,
Suomen sonni sortajansa,
Maan kamala kaatajansa.
Heti kun näki eränsä,
Ruhtoi niskahan rutosti:
Sorti sonnin polvillensa,
Kylen maahan kyykähytti.
Saiko paljo saalihiksi?
Saanut ei paljo saalihiksi:
Sata saavia lihoa,
Sata syltä makkarata,
Verta seitsemän venettä,
Kuuta kuusi tynnyriä
Noihin Pohjolan pitoihin,
Sariolan syöminkihin.
Tupa oli tehty Pohjolassa,
Tupa laitto, pirtti suuri,
Sivulta yheksän syltä,
Päästä seitsentä leveä.
Kukko kun laessa lauloi,
Ei sen ääni maahan kuulu;
Penin haukunta perässä
Ei kuulu ovehen asti.
Tuop' on Pohjolan emäntä
Liikkui sillan liitoksella,
Laahoi keskilattialla.
Arvelee, ajattelevi:
„Mistäpä olutta saamme,
Taarit taiten laittelemme
Näille häille hankkimille,
Pioille pi'ettäville?
En tieä tekoa taarin
Enkä syntyä olosen."
Olipa ukko uunin päällä.
Lausui ukko uunin päältä:
„Ohrasta oluen synty,
Humalasta julkijuoman,
Vaikk' ei tuo ve'että synny
Eikä tuimatta tuletta.
„Humala, Remusen poika,
Piennä maahan pistettihin,
Kyynä maahan kynnettihin,
Viholaisna viskottihin
Vierehen Kalevan kaivon,
Osmon pellon penkerehen.
Siitä nousi nuori taimi,
Yleni vihanta virpi;
Nousi puuhun pienoisehen,
Kohen latvoa kohosi.
„Onnen ukko ohran kylvi
Osmon uuen pellon päähän.

139—424. Oluen virsi.

Ohra kasvoi kaunihisti,
Yleni ylen hyvästi
Osmon uuen pellon päässä,
Kaskessa pojan Kalevan.
„Oli aikoa vähäisen,
Jo huuhui humala puusta,
Ohra lausui pellon päästä,
Vesi kaivosta Kalevan:
'Milloin yhtehen yhymme,
Konsa toinen toisihimme?
Yksin on elo ikävä,
Kahen, kolmen kaunoisampi.'
„Osmotar, oluen seppä,
Kapo, kaljojen tekijä,
Otti ohrasen jyviä,
Kuusi ohrasen jyveä,
Seitsemän humalan päätä,
Vettä kauhoa kaheksan;
Niin pani pa'an tulelle,
Laittoi keiton kiehumahan.
Keitti ohraista olutta
Kerkeän kesäisen päivän
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen,
Puisen uuen uurtehesen,
Korvon koivuisen sisähän.
„Sai oluen panneheksi,
Ei saanut hapanneheksi.
Arvelee, ajattelevi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
'Mitä tuohon tuotanehe
Ja kuta katsottanehe
Oluelle happaimeksi,
Kaljalle kohottimeksi?'
„Kalevatar, kaunis neiti,
Se on sormilta sorea,
Aina liukas liikunnolta,
Aina kengältä kepeä,
Liikkui sillan liitoksella,
Keikkui keskilattialla
Yhtä, toista toimitellen
Kahen kattilan kesellä.
Näki puikon lattialla:
Poimi puikon lattialta.
„Katselevi, kääntelevi:
'Mitä tuostaki tulisi
Kavon kaunihin käsissä,
Hyvän immen hyppysissä,
Jos kannan Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin?'
„Kantoipa Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
Kapo kaksin kämmeninsä,
Hykerti käsin molemmin
Molempihin reisihinsä:
Syntyi valkea orava.
„Noin se neuvoi poikoansa,
Oravaistansa opasti:
'Oravainen, kummun kulta,
Kummun kukka, maan ihana!
Juokse tuonne, kunne käsken,
Kunne käsken ja kehoitan:
Mieluisahan Metsolahan,
Tarkkahan Tapiolahan!
Nouse puuhun pienoisehen,
Taiten tarhalatvaisehen,
Jottei kokko kouraiseisi
Eikä iskis' ilman lintu!
Tuo'os kuusesta käpyjä,
Petäjästä helpehiä,
Ne kanna Kavon kätehen,
Oluehen Osmottaren!'
„Osasi orava juosta,
Pöyhtöhäntä pyörähellä,

Pian juosta matkan pitkän,
Välehen välit samota,
Salon poikki, toisen pitkin,
Kolmannen vähän vitahan
Mieluisahan Metsolahan,
Tarkkahan Tapiolahan.
„Näki kolme korpikuusta,
Neljä pienoista petäätä;
Nousi kuusehen norolla,
Petäjähän kankahalla.
Eikä kokko kouraisnunna,
Iskenynnä ilman lintu.
„Katkoi kuusesta käpyjä,
Petäjästä päitä lehvän.
Kävyt kätki kynsihinsä,
Kääräisi käpälihinsä;
Ne kantoi Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
„Kapo pisti kaljahansa,
Osmotar oluehensa:
Eip' ota olut hapata,
Juoma nuori noustaksensa.
„Osmotar, oluen seppä,
Kapo, kaljojen tekijä,
Ainakin ajattelevi:
'Mitä tuohon tuotanehe
Oluelle happaimeksi,
Kaljalle kohottimeksi?'
„Kalevatar, kaunis neiti,
Se on sormilta sorea,
Aina liukas liikunnolta,
Aina kengältä kepeä,
Liikkui sillan liitoksella,
Keikkui keskilattialla
Yhtä, toista toimitellen
Kahen kattilan kesellä.
Näki lastun lattialla:
Poimi lastun lattialta.
„Katselevi, kääntelevi:
'Mitä tuostaki tulisi
Kavon kaunihin käsissä,
Hyvän immen hyppysissä,
Jos kannan Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin?'
„Kantoipa Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
Kapo kaksin kämmeninsä,
Hykerti käsin molemmin
Molempihin reisihinsä:
Syntyi näätä kultarinta.
„Niin se neuvoi nääteänsä,
Orpolastansa opasti:
'Näätäseni, lintuseni,
Rahankarva kaunoiseni!
Mene tuonne, kunne käsken,
Kunne käsken ja kehoitan:
Kontion kivikololle,
Metsän karhun kartanolle,
Jossa karhut tappelevat,
Kontiot kovin elävät!
Kourin hiivoa kokoa,
Käsin vaahtea valuta,
Se kanna Kavon kätehen,
Tuo olallen Osmottaren!'
„Jopa taisi näätä juosta,
Rinta kulta riehätellä.
Pian juoksi matkan pitkän,
Välehen välit samosi,
Joen poikki, toisen pitkin,
Kolmannen vähän vitahan
Kontion kivikololle,
Karhun louhikammiolle.
Siellä karhut tappelevat,
Kontiot kovin elävät

Rautaisella kalliolla,
Vuorella teräksisellä.
„Valui vaahti karhun suusta,
Hiiva hirveän kiasta:
Käsin vaahtea valutti,
Kourin hiivoa kokosi;
Sen kantoi Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
„Osmotar oluehensa,
Kapo kaatoi kaljahansa:
Ei ota olut hapata,
Mehu miesten puurakoia.
„Osmotar, oluen seppä,
Kapo, kaljojen tekijä,
Ainakin ajattelevi:
'Mitä tuohon tuotanehe
Oluelle happaimeksi,
Kaljalle kohottimeksi?'
„Kalevatar, kaunis neiti,
Tyttö sormilta sorea,
Aina liukas liikunnolta,
Aina kengältä kepeä,
Liikkui sillan liitoksella,
Keikkui keskilattialla
Yhtä, toista toimitellen
Kahen kattilan välillä.
Näki maassa palkoheinän:
Poimi maasta palkoheinän.
„Katselevi, kääntelevi:
'Mitä tuostaki tulisi
Kavon kaunihin käsissä,
Hyvän immen hyppysissä,
Jos kannan Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin?'
„Kantoipa Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
Kapo kaksin kämmeninsä,
Hykerti käsin molemmin
Molempihin reisihinsä:
Mehiläinen siitä syntyi.
„Niin se neuvoi lintuansa,
Mehiläistänsä opasti:
'Mehiläinen, lintu liukas,
Nurmen kukkien kuningas!
Lennä tuonne, kunne käsken,
Kunne käsken ja kehoitan:
Saarelle selälliselle,
Luo'olle merelliselle!
Siell' on neiti nukkununna,
Vyö vaski valahtanunna,
Sivulla simainen heinä,
Mesiheinä helmassansa.
Tuo simoa siivessäsi,
Kanna mettä kaavussasi
Heleästä heinän päästä,
Kukan kultaisen kuvusta;
Se kanna Kavon kätehen,
Tuo olallen Osmottaren!'
„Mehiläinen, lintu liukas,
Jopa lenti jotta joutui.
Pian lenti matkan pitkän,
Välehen välit lyhenti,
Meren poikki, toisen pitkin,
Kolmannen vähän vitahan
Saarehen selällisehen,
Luotohon merellisehen.
Näki neien nukkunehen,
Tinarinnan riutunehen
Nurmelle nimettömälle,
Mesipellon pientarelle,

345—380. Mehiläisen sanat.

Kupehella kultaheinä,
Vyöllänsä hopeaheinä.
„Kasti siipensä simahan,
Sulkansa mesi sulahan
Helevässä heinän päässä,
Kukan kultaisen nenässä;
Sen kantoi Kavon kätehen,
Hyvän immen hyppysihin.
„Osmotar oluehensa,
Kapo pisti kaljahansa:
Siit' otti olut hapata,
Siitä nousi nuori juoma
Puisen uuen uurtehessa,
Korvon koivuisen sisässä;
Kuohui korvien tasalle,
Ärjyi päällen äyrähien,
Tahtoi maahan tyyräellä,
Lattialle lasketella.
„Oli aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen.
Joutui juomahan urohot,
Lemminkäinen liiatenki:
Juopui Ahti, juopui Kauko,
Juopui veitikkä verevä
Oluelta Osmottaren,
Kaljalta Kalevattaren.
„Osmotar, oluen seppä,
Kapo, kaljojen tekijä,
Hän tuossa sanoiksi virkki:
'Voi, poloinen, päiviäni,
Kun panin pahan oluen,
Tavattoman taarin laitoin:
Ulos korvosta kohosi,
Lattialle lainehtivi!'
„Punalintu puusta lauloi,
Rastas räystähän rajalta:
'Ei ole pahaoloinen,
On juoma hyväoloinen,
Tynnyrihin tyhjettävä,
Kellarihin käytettävä
Tynnyrissä tammisessa,
Vaskivannetten sisässä.'
„Se oli oluen synty,
Kalevaisten kaljan alku;
Siitä sai hyvän nimensä,
Siitä kuulun kunniansa,
Kun oli hyväoloinen,
Hyvä juoma hurskahille:
Pani naiset naurusuulle,
Miehet mielelle hyvälle,
Hurskahat iloitsemahan,
Hullut huppeloitsemahan."
Siitä Pohjolan emäntä,
Kun kuuli oluen synnyn,
Koki vettä suuren korvon,
Uuen puisen puolellensa,
Siihen ohria oloksi
Ja paljo humalan päitä.
Alkoi keitteä olutta,
Väkivettä väännätellä
Uuen puisen uurtehessa,
Korvon koivuisen sisässä.
Kuut kiviä kuumettihin,
Kesät vettä keitettihin,
Salot puita poltettihin,
Kaivot vettä kannettihin:
Jo salot saristui puista,
Veet väheni lähtehistä
Olosia pantaessa,
Kaljoja kyhättäessä
Pohjan pitkiksi pioiksi,
Hyvän joukon juomingiksi.
Savu saarella palavi,
Tuli niemen tutkaimella.

Nousipa savu sakea,
Auer ilmahan ajoihe
Tuimilta tulisijoilta,
Varavilta valke'ilta:
Täytti puolen Pohjan maata,
Kaiken Karjalan sokisti.
Kansa kaikki katsahtavi,
Katsahtavi, kaivahtavi:
„Mistäpä savunen saapi,
Auer ilmahan ajaikse?
Pienikö soan savuksi,
Suuri paimosen paloksi.“
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Aivan aamulla varahin
Läksi vettä lähteheltä;
Näkevi savun sakean
Pohjaisilla maailmoilla.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Nuo onpi soan savuja,
Varsin vainovalke'ita!“
Itse Ahti Saarelainen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Katseleikse, käänteleikse.
Arvelee, ajattelevi:
„Josp' on kaalan katsomahan,
Likeltä tähystämähän,
Mistä tuo savunen saapi,
Auer ilman täyttelevi,
Oisiko soan savuja,
Noita vainovalke'ita.“
Kaaloi Kauko katsomahan
Savun syntymäsijoa:
Ei ollut soan tulia
Eikä vainovalke'ita;
Olipa oluttulia,
Kaljankeitto-valke'ita
Sariolan salmen suulla,
Niemen kaiskun kainalossa.
Siinä Kauko katselevi . . .
Silmä karsas Kaukon päässä,
Silmä karsas, toinen kiero,
Suu vähiten väärällänsä.
Virkki viimein katsellessa,
Poikki salmesta sanovi:
„Oi armas anoppiseni,
Pohjan ehtoisa emäntä!
Laitapa oluet oivat,
Keitä kaljat kelvolliset
Juotavaksi joukon suuren,
Lemminkäisen liiatenki
Noissa häissänsä omissa
Kera nuoren tyttäresi!“
Sai olonen valmihiksi,
Mehu miesten juotavaksi.
Pantihin olut punainen,
Kalja kaunis käytettihin
Maan alle makoamahan
Kivisessä kellarissa,
Tammisessa tynnyrissä,
Tapin vaskisen takana.
Siitä Pohjolan emäntä
Laittoi keitot kiehumahan,
Kattilat kamuamahan,
Riehtilät remuamahan.
Leipoi siitä leivät suuret,
Suuret talkkunat taputti
Hyvän rahvahan varaksi,
Joukon suuren syötäviksi
Pohjan pitkissä pioissa,
Sariolan juomingissa.
Saipa leivät leivotuksi,
Talkkunat taputetuksi.
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen:

Olut tykki tynnyrissä,
Kalja keikkui kellarissa:
„Kun nyt juojani tulisi,
Lakkijani laittauisi,
Kunnollinen kukkujani,
Laaullinen laulajani!“
Etsittihin laulajata,
Laaullista laulajata,
Kunnollista kukkujata,
Kaunista karehtijata:
Lohi on tuotu laulajaksi,
Hauki kunnon kukkujaksi.
Ei lohessa laulajata,
Hauissa karehtijata:
Lohen on leuat longallahan,
Hauin hampahat hajalla.
Etsittihin laulajata,
Laaullista laulajata,
Kunnollista kukkujata,
Kaunista karehtijata:
Lapsi on tuotu laulajaksi,
Poika kunnon kukkujaksi.
Ei lapsessa laulajata,
Kuolasuussa kukkujata:
Lapsen kiel' on kimmeltynnä,
Kielen kanta kammeltunna.
Uhkasi olut punainen,
Noitueli nuori juoma
Nassakassa tammisessa,
Tapin vaskisen takana:
„Kun et laita laulajata,
Laaullista laulajata,
Kunnollista kukkujata,
Kaunista karehtijata,
Potkin poikki vanteheni,
Ulos pohjani porotan!“
Silloin Pohjolan emäntä
Pani kutsut kulkemahan,
Airuhut vaeltamahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh piika pikkarainen,
Orjani alinomainen!
Kutsu rahvasta kokohon,
Miesten joukko juominkihin!
Kutsu kurjat, kutsu köyhät,
Sokeatki, vaivaisetki,
Rammatki, rekirujotki!
Sokeat venehin soua,
Rammat ratsahin ajele,
Rujot re'in remmätellös!
„Kutsu kaikki Pohjan kansa
Ja kaikki Kalevan kansa,
Kutsu vanha Väinämöinen
Lailliseksi laulajaksi!
Elä kutsu Kaukomieltä,
Tuota Ahti Saarelaista!“
Tuop' on piika pikkarainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Miks' en kutsu Kaukomieltä,
Yhtä Ahti Saarelaista?“
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan vastaten sanovi:
„Siks' et kutsu Kaukomieltä,
Tuota lieto Lemminkäistä,
Kun on kaikitse toraisa,
Aivan tarkka tappelija;
Tehnyt on häissäki häpeät,
Pitoloissa pillat suuret,
Nauranut pyhäiset piiat
Pyhäisissä vaattehissa.“
Tuop' on piika pikkarainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mistä tieän Kaukomielen,
Jotta heitän kutsumatta?

En tunne Ahin kotia,
Kaukomielen kartanoa.“
Sanoi Pohjolan emäntä,
Itse lausui ja nimesi:
„Hyvin tunnet Kaukomielen,
Tuon on Ahti Saarelaisen:
Ahti saarella asuvi,
Veitikkä vesien luona,
Laajimman lahen sivulla,
Kaukoniemen kainalossa.“
Tuop' on piika pikkarainen,
Raataja rahan-alainen,
Kantoi kutsut kuusialle,
Keruhut kaheksialle.
Kutsui kaiken Pohjan kansan
Ja kaiken Kalevan kansan,
Nuotki hoikat huonemiehet,
Kaitakauhtanat kasakat.
Yks' on aino Ahti poika,
— Senp' on heitti kutsumatta.

Yhdeskolmatta runo.

Sulho ja sulhaiskansa vastaanotetaan Pohjolassa; 1—226. — Vieraat syötetään ja juotetaan yltäkylläisesti; 227—252. — Väinämöinen laulaa ja kiittelee talonväkeä; 253—438.

Tuop' on Pohjolan emäntä,
Sariolan vaimo vanha,
Oli ulkona olija,
Askareillansa asuja.
Kuului suolta ruoskan roiske,
Rannalta re'en ratina.
Loi silmänsä luotehelle,
Käänti päätä päivän alle,
Arvelee, ajattelevi:
„Mi tämä väki väjyvi
Minun, raukan, rannoilleni?
Suurtako sotaväkeä?“
Kaaloi tuota katsomahan,
Likeltä tähyämähän:
Ei ollut sotaväkeä;
Oli suuri sulhaiskansa,
Vävy keskellä väkeä,
Hyvän rahvahan raossa.
Itse Pohjolan emäntä,
Sariolan vaimo vanha,
Kun tunsi vävyn tulevan,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Luulin tuulen tuulevaksi,
Pinon pystyn viereväksi,
Meren rannan roikkivaksi,
Someren karehtivaksi.
Kaaloin tuota katsomahan,
Likeltä tähyämähän;

10—252. Vävyntulo-virsi.

Eipä tuuli tuullutkana,
Pino pysty vierrytkänä,
Meren ranta rauennunna,
Someret karehtinunna:
Vävyni väki tulevi,
Saoin kaksin käänteleikse!
„Mistä mä vävyni tunnen,
Vävyni väen seasta?
Tuttu on vävy väestä,
Tuttu tuomi muista puista,
Tammi virpivarpasista,
Kuuhut taivahan tähistä.
„Vävy on mustalla orolla,
Niinkuin syövällä suella,
Kantavalla kaarnehella,
Lentävällä lievehellä;
Kuusi kultasirkkulaista
Vempelellä kukkumassa,
Seitsemän siniotusta
Rahkehella laulamassa.“
Kuuluvi kumu kujasta,
Aisan kalke kaivotieltä;
Jo vävy pihalle saapi,
Vävyn kansa kartanolle.
Vävy on keskellä väkeä,
Hyvän rahvahan raossa,
Ei ole varsin eellimäisnä
Eikä aivan jälkimäisnä.
„Pois, pojat, ulos, urohot,
Pihalle, pitimmät miehet,
Rinnuksia riistamahan,
Rahkehia raastamahan,
Aisoja alentamahan,
Tuomahan vävy tupahan!“
Juoksevi vävyn oronen,
Kirjokorja kiiättävi
Pitkin appelan pihoa.
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Oi sie orja, palkkalainen,
Kylän kaunoinen kasakka!
Ottaos vävyn oronen,
Lasketellos laukkiotsa
Vaskisista valjahista,
Tinaisista rinnuksista,
Rahaisista rahkehista,
Vesaisista vempelistä!
Viekösi vävyn oronen,
Talutellos taitavasti
Sulkkuisista suitsiloista,
Päitsistä hopeapäistä
Piehtaroille pehme'ille,
Tasaiselle tanterelle,
Vienolle vitilumelle,
Maalle maionkarvaiselle!
„Juottaos vävyni varsa
Lähisestä lähtehestä,
Joka seisovi sulana,
Heraisena herhettävi
Alla kullan kuusen juuren,
Alla pensivän petäjän!
„Apata vävyni varsa
Koropasta kultaisesta,
Vaskisesta vakkasesta
Pestyin ohrin, lestyin leivin,
Keitetyin kesäisin vehnin,
Survotuin suvirukihin!
„Vie siitä vävyn oronen
Soimelle sopimmaiselle,
Ylimäiselle sijalle,
Ta'impahan tanhuahan!
Sito'os vävyn oronen
Kultaisista koltsasista
Rautaisehen renkaisehen,
Patvisehen patsaisehen!

Pankosi vävyn orolle
Kappa kauroja etehen,
Toinen heinän helpehiä,
Kolmas ruumenen muruja!
„Sukios vävyn oronen
Mursunluisella sualla,
Jottei karva katkeaisi,
Sorajouhi sorkahtaisi!
Kattaos vävyn oronen
Loimella hope'isella,
Kuomikolla kultaisella,
Vanumalla vaskisella!
„Kylän poiat, kyyhkyläiset!
Viekätte vävy tupahan,
Hivuksin hatuttomana,
Käen kintahattomana!
„Vuotas katselen vävyä,
Jos sopii vävy tupahan
Ilman uksen ottamatta,
Pihtipuolen purkamatta,
Kamanan korottamatta,
Kynnyksen alentamatta,
Soppiseinän sortamatta,
Multahirren muuttamatta!
„Ei mahu vävy tupahan,
Hyvä lahja laipiohon
Ilman uksen ottamatta,
Pihtipuolen purkamatta,
Kamanan korottamatta,
Kynnyksen alentamatta,
Soppiseinän sortamatta,
Multahirren muuttamatta:
Vävy on päätänsä pitempi,
Korvallista korkeampi.
„Kamanat kohottukohot
Lakin päästä laskematta,
Kynnykset alentukohot
Kengän kannan koskematta,
Pihtipuolet välttyköhöt,
Ovet ilman auetkohot
Tullessa vävyn tupahan,
Astuessa aimo miehen!
„Kiitos kaunoisen Jumalan,
Jo saapi vävy sisähän!
Vuotas katsahan tupoa,
Silmeän tuvan sisähän,
Onko täällä pöyät pesty,
Lavitsat vesin valeltu,
Siivottu sileät sillat,
Lautalattiat la'aistu!
„Katselen tätä tupoa
— Enkä tuota tunnekana,
Mistä puist' on pirtti tehty,
Mistä suoja tänne saatu,
Kusta seinät seisotettu
Sekä lattiat laottu.
„Sivuseinä on siilin luista,
Periseinä peuran luista,
Oviseinä osman luista,
Kamana karitsan luista.
„Orret on omenapuista,
Patsas puista patviloista,
Luaslauat lumpehista,
Laki lahnan suomuksista.
„Rahi on rauasta rakettu,
Lautsat Saksan laahkoloista,
Pöytä kullan kirjoiteltu,
Silta silkillä silattu.
„Uuni vaskesta valettu,
Pankko paasista hyvistä,
Kiukoa meren kivistä,
Karsina Kalevan puista."
Sulho tungeikse tupahan,
Alle kattojen ajaikse.

Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Terve tänneki, Jumala,
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen!“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Terve, terve tultuasi
Tänne pienehen tupahan,
Matalaisehen majahan,
Honkaisehen huonehesen,
Petäjäisehen pesähän!
„Ohoh orjapiikaseni,
Kylän pantu palkkalainen!
Tuopa tulta tuohen päässä,
Temmo tervaksen nenässä
Katsellakseni vävyä,
Nähäkseni sulhon silmät,
Sinisetkö vai punaiset
Vaiko vaatevalkeuiset!“
Orjapiika pikkarainen,
Kylän pantu palkkalainen,
Toip' on tulta tuohosessa,
Tempoi tulta tervaksessa.
„Tuli on tuohinen rämäkkä,
Savu musta tervaksinen,
Vävyn silmät saastuttaisi,
Mustuttais' ihanan muo'on:
Tuopa tulta tuohuksella,
Vahasella valkeaista!“
Orjapiika pikkarainen,
Kylän pantu palkkalainen,
Toip' on tulta tuohuksella,
Vahasella valkeaista.
Valkea savu vahainen,
Tuli kirkas tuohuksinen,
Valotti vävyltä silmät,
Kirkasti vävyltä kasvot.
„Jo näen vävyni silmät:
Ei siniset, ei punaiset
Eikä vaatevalkeuiset;
Meren on vaahen valkeuiset,
Meren ruo'on ruskeuiset,
Meren kaislan kauneuiset.
„Kylän poiat, kyyhkyläiset!
Viekätte tätä vävyä
Isoimmille istuimille,
Ylimäisille sijoille,
Selin seineä sinistä,
Pä'in pöyteä punaista,
Kohin kutsuvierahia,
Rinnoin rahvahan remua!“
Siitä Pohjolan emäntä
Syötti, juotti vierahia,
Syötti suin sulassa voissa,
Kourin kuorekokkaroissa
Noita kutsuvierahia,
Vävyänsä liiatenki.
Olipa lohta luotasilla,
Sivulla sianlihoa,
Kupit kukkuraisillansa,
Va'it varpelaitehilla
Syöä kutsuvierahien
Ja vävysen liiatenki.
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Oi sie piika pikkarainen!
Tuop' on tuopilla olutta,
Kanna kaksikorvaisella
Noille kutsuvierahille,
Vävylleni liiatenki!“
Tuop' on piika pikkarainen,
Raataja rahan-alainen,
Antoi tuopin totta tehä,
Viisivantehen vikoa,
Huuhtoa humalan parrat,
Vaahen parrat valkoella

Noilta kutsuvierahilta
Ja vävyltä liiatenki.
Mitä nyt olut osasi,
Virkki viisivantehinen,
Kun oli luona laulajansa,
Kunnollinen kukkujansa?
Olipa vanha Väinämöinen,
Virren ponsi polvu'inen,
Laaullisna laulajana,
Parahana taitajana.
Ensin ottavi olutta,
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Olukkainen, juomukkainen!
Elä miestä jouten juota!
Laita miehet laulamahan,
Kultasuut on kukkumahan!
Isännät imehtelevät,
Emännät ajattelevat:
Joko on laulut lauennehet,
Ilokielet kirvonnehet,
Vai panin pahan oluen,
Juoksuttelin juoman kehnon,
Kun ei laula laulajamme,
Hyreksi hyvät runomme,
Kuku kultavierahamme,
Iloitse ilokäkemme?
„Kukas tässä kukkunevi,
Kenpä kielin laulanevi
Näissä Pohjolan pioissa,
Sariolan juomingissa?
Eipä tässä lautsat laula,
Kun ei lautsan istujaiset,
Lattiat ei lausahtele,
Kun ei lattian kävijät;
Eikä ikkunat iloitse,
Kun ei ikkunan isännät,
Eikä pöykä pöyän ääret,
Kun ei pöyän äärelliset,
Ei ne reppänät remuile,
Kun ei reppänän alaiset."
Oli lapsi lattialla,
Maitoparta pankon päässä.
Lausui lapsi lattialta,
Poika pankolta pakisi:
„En ole iso iältä,
Vahva varren kasvannolta,
Vaan kuitenki kaikitenki,
Jos ei muut lihavat laula,
Miehet paksummat pajaha,
Verevämmät vierettele,
Niin mä laulan, laiha poika,
Poika kuiva, kuikuttelen;
Laulan laihoilta lihoilta,
Kupehilta kuuttomilta
Tämän iltamme iloksi,
Päivän kuulun kunniaksi."
Olipa ukko uunin päällä.
Tuopa tuon sanoiksi virkki:
„Ei ole lasten laululoista,
Kurjien kujerteloista:
Valehia lasten laulut,
Tyhjiä tytärten virret!
Anna virsi viisahalle,
Laulu lautsan istujalle!"
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Onko tässä nuorisossa,
Koko suuressa su'ussa,
Ken panisi käen kätehen,
Ha'an toisehen hakahan
Ja saisi sanelemahan,
Laikahtaisi laulamahan
Päivän päätyvän iloksi,
Illan kuulun kunniaksi?"

Sanoi ukko uunin päältä:
„Ei ole tässä ennen kuultu,
Ei ole kuultu eikä nähty
Sinä ilmoisna ikänä
Parempata laulajata,
Tarkempata taitajata,
Kuin mitä minä kujerrin,
Lauleskelin lapsempana,
Laulelin lahen vesillä,
Kajahtelin kankahilla,
Kukkuelin kuusikoilla,
Sanelin salometsillä.

„Ääni oli suuri ja sorea,
Säveleni sangen kaunis:
Se silloin jokena juoksi,
Vesivirtana vilisi,
Kulki kuin lyly lumella,
Purjelaiva lainehilla.
Vaan en nyt sanoa saata,
Tuot' en tarkoin tunnekana,
Mikä sorti suuren äänen,
Äänen armahan alenti:
Ei se nyt jokena juokse,
Lainehina lailattele,
On kuin karhi kannostossa,
Hangella havupetäjä,
Reki rannan hiekkasilla,
Vene kuivilla kivillä."

Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kun ei toista tullekana
Kerallani laulamahan,
Yksin lähtenen runoille,
Laikahtanen laulamahan:
Kun olen luotu laulajaksi,
Sattunut sanelijaksi,
En kysy kylästä tietä,
Päätä virren vierahalta."

Siitä vanha Väinämöinen,
Virren ponsi polvu'inen,
Istuihen ilon teolle,
Laulutyölle työntelihe,
Ilovirret vieressänsä,
Saatavillansa sanaset.

Lauloi vanha Väinämöinen,
Sekä lauloi jotta taitoi:
Ei sanat sanoihin puutu,
Virret veisaten vähene;
Ennen kalliot kiviä,
Umpilammit lumpehia.

Siinä lauloi Väinämöinen,
Pitkin iltoa iloitsi.
Naiset kaikki naurusuulla,
Miehet mielellä hyvällä
Kuuntelivat, kummeksivat
Väinämöisen väännätystä,
Kun oli kumma kuulijanki,
Ime ilmankin olijan.

Sanoi vanha Väinämöinen,
Virkki virtensä lopulla:
„Mitäpä minusta onpi
Laulajaksi, taitajaksi!
En minä mitänä saata,
En kuhunkana kykene.
Oisi Luoja laulamassa,
Suin sulin sanelemassa!
Luoja laulun lauleleisi,
Lauleleisi, taiteleisi.

„Laulaisi meret mesiksi,
Meren hiekat hernehiksi,
Meren mullat maltahiksi,
Suoloiksi meren someret,
Lehot laajat leipämaiksi,
Ahovieret vehnämaiksi.

Mäet mämmikakkaroiksi,
Kalliot kananmuniksi.
„Lauleleisi, taiteleisi,
Saneleisi, saatteleisi,
Laulaisi tähän talohon
Läävät täysi lähtemiä,
Kujat täysi kukkapäitä,
Ahot maion antajia,
Sata sarven kantajata,
Tuhat tuojoa utaren.
„Lauleleisi, taiteleisi,
Saneleisi, saatteleisi
Isännille ilvesturkit,
Emännille verkaviitat,
Tyttärille ummiskengät,
Pojille punaiset paiat.
„Annap' ainaki, Jumala,
Toisteki, totinen Luoja,
Näin näissä elettäväksi,
Toiste toimieltavaksi
Näissä Pohjolan pioissa,
Sariolan juomingissa,
Oloset jokena juosta,
Me'et virtana vilata
Näissä Pohjolan tuvissa,
Sariolan salvoksissa,
Jotta päivin lauleltaisi,
Illoin tehtäisi iloa
Iällä tämän isännän,
Elinajalla emännän!
„Pankohon Jumala palkan,
Luoja koston kostakohon
Isännälle pöyän päähän,
Emännällen aittahansa,
Pojillen apajaveelle,
Kangaspuihin tyttärille,
Jottei konsana katuisi,
Vuonna toisna voikahtaisi
Näitä pitkiä pitoja,
Suuren joukon juominkia!"

Kahdeskolmatta runo.

Morsianta valmistetaan lähtemään ja muistutetaan niin entisistä, kuin tulevista päivistänsä; 1—124. — Morsian tulee huolelle; 125—184. — Morsianta itketetään; 185—382. — Morsian itkee; 383—448. — Morsianta lohdutellaan; 449—522.

Kun oli kyllin häitä juotu,
Pi'etty pitoja noita,
Häitä Pohjolan tuvilla,
Pitoja Pimentolassa,
Sanoi Pohjolan emäntä
Ilmariselle, vävylle:

„Mit' istut, isosukuinen,
Maan valio, valvattelet?
Istutko ison hyvyyttä
Vai emonko armautta
Vaiko pirtin valkeutta,
Naimakansan kauneutta?
„Et istu ison hyvyyttä,
Et emosen armautta
Etkä pirtin puhtautta,
Naimakansan kauneutta:
Istut impesi hyvyyttä,
Neien nuoren armautta,
Valvattisi valkeutta,
Kassapääsi kauneutta.
„Sulho, viljon veljyeni!
Vuotit viikon, vuota vielä!
Ei ole valmis valvattisi,
Suorinut ikisopusi:
Puol' on päätä palmikolla,
Puoli palmikoitsematta.
„Sulho, viljon veljyeni!
Vuotit viikon, vuota vielä!
Ei ole valmis valvattisi,
Suorinut ikisopusi:
Yks' on hiema hiemoitettu,
Toinen hiemoiteltavana.
„Sulho, viljon veljyeni!
Viikon vuotit, vuota vielä!
Ei ole valmis valvattisi,
Suorinut ikisopusi:
Vast' on jalka kengitetty,
Toinen kengiteltävänä.
„Sulho, viljon veljyeni!
Viikon vuotit, vuota vielä!
Ei ole valmis valvattisi,
Suorinut ikisopusi:
Käsi on toinen kinnastettu,
Toinen kinnasteltavana.
„Sulho, viljon veljyeni!
Viikon vuotit, et väsynyt:
Valmis on nyt valvattisi,
Suoriunut sorsasesi.
„Mene jo myöten, myöty neiti,
Kanssa, kaupattu kananen!
Jo nyt on liittosi likellä,
Kovin läsnä lähtöaika,
Kun on viejä vieressäsi,
Ottajaisesi ovilla:
Oro suitsia purevi,
Reki neittä vuottelevi.
„Oltua rakas rahoihin,
Käpäs kättä antamahan,
Kiivas kihlan ottelohon,
Sormuksen sovittelohon,
Ole nyt rakas rekehen,
Kiivas kirjokorjasehen,
Käpäs käymähän kylähän
Sekä sievä lähtemähän!
„Etpä äijän, nuori neiti,
Kahen puolesi katsellut,
Yli pääsi ymmärrellyt,
Jos te'it ka'utun kaupan,
Iän kaiken itkemisen,
Vuoet voikerrehtamisen,
Kun läksit isosi koista,
Siirryit syntymäsijoilta,
Luota ehtoisen emosi,
Kantajasi kartanoilta.
„Mi oli sinun eleä
Näillä taattosi tiloilla!

7—124. Morsiamenanto-virsi.

Kasvoit kukkana kujilla,
Ahomailla mansikkana.
Nousit voille vuotehelta,
Maioille makoamasta,
Venymästä vehnäsille,
Pettäjäisille pehusta.
Kun et voinut voita syöä,
Silpaisit sianlihoa.
„Ei ollut huolta ollenkana,
Ajatusta aioinkana:
Annoit huolla honkasien,
Ajatella aiaksien,
Surra suolla suopetäjän,
Kangaskoivun kankahalla.
Itse liehuit lehtyisenä,
Perhosena pyörähtelit,
Marjana emosi mailla,
Vaapukkana vainiolla.
„Lähet nyt talosta tästä,
Menet toisehen talohon,
Toisehen emon alahan,
Perehesen vierahasen.
Toisin siellä, toisin täällä,
Toisin toisessa talossa!
Toisin siellä torvet soivat,
Toisin ukset ulvaisevat,
Toisin vierevät veräjät,
Sanovat saranarauat.
„Et osaa ovissa käyä,
Veräjissä vieretellä
Talon tyttären tavalla;
Et tunne puhua tulta
Etkä liettä lämmitteä
Talon miehen mieltä myöten.
„Niinkö luulit, neito nuori,
Niinkö tiesit jotta luulit,
Luulit yöksi lähteväsi,
Päivällä paloavasi?
Etpä yöksi lähtenynnä,
Etkä yöksi, et kaheksi:
Jopa jou'uit viikommaksi,
Kuuksi päiväksi katosit,
Iäksi ison majoilta,
Elinajaksi emosi.
Askelt' on piha pitempi,
Kynnys hirttä korkeampi
Sinun toiste tullessasi,
Kerran kertaellessasi."
Neito parka huokaeli,
Huokaeli, henkäeli;
Suru syämelle panihe,
Vesi silmille vetihe.
Itse tuon sanoiksi saatti:
„Noinpa tiesin, noinpa luulin,
Noinpa arvelin ikäni,
Sanoin kaiken kasvinaian:
Et sä, neiti, neiti olle
Oman vanhemman varassa,
Oman taaton tanterilla,
Vanhan maammosi majoilla.
Äskenpä olisit neiti
Miehelähän mennessäsi,
Kun oisi jalka kynnyksellä,
Toinen korjassa kosijan:
Oisit päätäsi pitempi,
Korvallista korkeampi.
„Tuota toivoin tuon ikäni,
Katsoin kaiken kasvinaian
— Vuotin kuin hyveä vuotta,
Katsoin kuin kesän tuloa.
Jo nyt on toivoni toeksi,
Lähtöni lähemmä saanut;
Jop' on jalka kynnyksellä,
Toinen korjassa kosijan.

Enkä tuota tunnekana.
Mikä muutti multa mielen:
En lähe ilolla mielin
Enkä riemulla eriä
Tästä kullasta ko'ista,
Iän nuoren istumasta,
Näiltä kasvinkartanoilta,
Ison saamilta eloilta;
Lähen, hoikka, huolissani,
Ikävissäni eriän,
Kuin syksyisen yön sylihin,
Kevä'isen kierän päälle,
Jälen jäällä tuntumatta,
Jalan iskun iljangolla.
„Miten lieki mieli muien,
Mieli muien morsianten?
Tok' ei muut muretta tunne,
Kanna kaihoista syäntä,
Kuin kannan minä katala,
Kannan mustoa muretta,
Syäntä syen näköistä,
Huolta hiilenkarvallista.
„Niin on mieli miekkoisien,
Autuaallisten ajatus,
Kuin keväinen päivännousu,
Kevätaamun aurinkoinen.
Mitenpä minunki mieli,
Minun synkeä sisuni?
On kuin laaka lammin ranta,
Kuin pimeä pilven ranta,
Kuin syksyinen yö pimeä,
Talvinen on päivä musta;
Viel' on mustempi sitäki,
Synkeämpi syksy-yötä."
Olipa akka, askarvaimo,
Talon ainoinen asuja.
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Kutti, kutti, neiti nuori!
Etkö muista, kuin sanelin,
Sanelin saoinki kerroin:
Elä sulho'on ihastu,
Elä sulhon suumalohon,
Luota silmänluontehesen,
Katso jalkoihin jaloihin!
Sulovasti suun pitävi,
Silmät luopi luopuisasti,
Vaikka lempo leukaluissa,
Surma suussansa asuisi.
„Noinpa aina neittä neuvoin,
Orpanaistani opastin:
Kun tulevi suuret sulhot,
Suuret sulhot, maan kosijat,
Sinä vastahan sanele
Ja puhele puoleltasi,
Sanele sanalla tuolla,
Lausu tuolla lausehella:
'Ei minusta ollekana,
Ollekana, lienekänä
Miniäksi vietävätä,
Orjaksi otettavata.
Ei neiti minun näköinen
Osaa orjana eleä,
Muista ei mukihin mennä,
Olla aina alla kynsin.
Toinen kun sanan sanoisi,
Minä kaksi vastoaisin;
Kun tulisi tukkahani,
Hairahtaisi hapsihini,
Tukastani tuivertaisin,
Hapsistani haivertaisin.'

188—382. Itketysvirsi.

„Et sinä sitä totellut,
Et kuullut minun sanoa.
Käeten kävit tulehen,
Tieten tervan keittehesen;
Riensihit revon rekehen,
Läksit karhun kantasille,
Revon reessänsä veteä,
Karhun kauas kannatella,
Ikiorjaksi isännän,
Aikaorjaksi anopin.
„Läksit kouluhun kotoa,
Piinahan ison pihoilta.
Kova on koulu käyäksesi,
Piina pitkä ollaksesi:
Siell' on ohjat ostettuna,
Varustettu vankirauat,
Ei ketänä muuta vasten,
Vasten on vaivaista sinua.
„Kohta saat kokea, koito,
Kokea, kovaosainen,
Apen luista leukaluuta,
Anopin kivistä kieltä,
Ky'yn kylmiä sanoja,
Naon niskan-nakkeloita.
„Kuules, neiti, kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen!
Olit kukkana kotona,
Ilona ison pihoilla:
Iso kutsui kuutamaksi,
Emo päivänpaisteheksi,
Veikkosi vesivaloksi,
Siskosi siniveraksi.
Menet toisehen talohon,
Vierahan emän alahan:
Ei vieras emosen verta,
Vaimo toinen tuojan verta!
Harvoin vieras siivoin sinkui,
Harvoin oike'in opetti:
Appi haukkuvi havuiksi,
Anoppisi ahkioksi,
Kyty kynnysportahiksi,
Nato naisien pahoiksi.
„Äsken sie hyvä olisit,
Äsken kerta kelpoaisit:
Utuna ulos menisit,
Savuna pihalle saisit,
Lehtisenä lenteleisit,
Kipunoina kiiättäisit.
„Et ole lintu lentäjäksi
Etkä lehti liehujaksi,
Et kipuna kiitäjäksi,
Savu saajaksi pihalle.
„Voi neiti, sisarueni!
Jo nyt vaihoit, minkä vaihoit!
Vaihoit armahan isosi
Appehen ani paha'an,
Vaihoit ehtoisen emosi
Anoppihin ankarahan!
Vaihoit viljon veljyesi
Kyyttäniskahan kytyhyn,
Vaihoit siskosi siveän
Naljasilmähän natohon!
Vaihoit liinavuotehesi
Nokisihin nuotioihin,
Vaihoit valkeat vetesi
Likaisihin lietehisin,
Vaihoit hiekkarantasesi
Mustihin muraperihin!
Vaihoit armahat ahosi
Kanervikkokankahisin,
Vaihoit marjaiset mäkesi
Kaskikantoihin kovihin!
„Niinkö luulit, neito nuori,
Niinkö, kasvava kananen:

Huolet loppui, työt väheni
Tämän illan istumilla,
Maata sinne vietäväsi,
Unille otettavasi?
„Eip' on maata vieäkänä,
Unille otetakana:
Vasta valvoa pitävi,
Vasta huolta hoivatahan,
Ajatusta annetahan,
Pannahan pahoa mieltä.
„Kunis huiskit hunnutoinna,
Sinis huiskit huoletoinna;
Kunis liikuit liinatoinna,
Liikuit liioitta suruitta.
Äsken huntu huolta tuopi,
Palttina pahoa mieltä,
Liina liikoja suruja,
Pellava perättömiä.
„Mikäs neitosen kotona!
Niin neito ison kotona,
Kuin kuningas linnassansa,
Yhtä miekkoa vajoa.
Toisin tuon miniä raukan!
Niin miniä miehelässä,
Kuin vanki Venäehellä,
Yhtä vahtia vajoa.
„Teki työtä työn ajalla,
Väänti hartian väellä,
Hipiä hi'en väessä,
Otsa vaahen valkeassa.
Kun tulevi toinen aika,
Niin tulehen tuomitahan,
Ajetahan ahjoksehen,
Sen kätehen käsketähän.
„Piteä hänen pitäisi,
Piteä, piloisen piian,
Lohen mieli, kiiskin kieli,
Lammin ahvenen ajatus,
Suu sären, salakan vatsa,
Meriteiren tieto saa'a.
„Eipä tieä yksikänä,
Ymmärrä yheksänkänä
Emon tuomista tytöistä,
Vanhempansa vaalimista,
Mistä syöjä syntynevi,
Kaluaja kasvanevi,
Lihan syöjä, luun purija,
Tukan tuulelle jakaja,
Hapsien hajottelija,
Ahavalle anneksija.
„Itke, itke, neiti nuori!
Kun itket, hyvinkin itke!
Itke kourin kyynelesi,
Kahmaloin haluvetesi,
Pisaret ison pihoille,
Lammit taaton lattioille,
Itke tulville tupanen,
Siltalauat lainehille!
Kun et itke itkettäissä,
Itket toiste tullessasi,
Kun tulet ison kotihin,
Kun löyät isosi vanhan
Saunahan savuttunehen
Kuiva vasta kainalossa.
„Itke, itke, neiti nuori!
Kun itket, hyvinkin itke!
Kun et itke itkettäissä,
Itket toiste tullessasi,
Kun tulet emon kotihin,
Kun löyät emosi vanhan
Läävähän läkähtynehen,
Kuollehen kupo sylihin.
„Itke, itke, neiti nuori!
Kun itket, hyvinkin itke!

Kun et itke itkettäissä,
Itket toiste tullessasi,
Kun tulet tähän kotihin,
Löyät veikkosi verevän
Kujahan kukistunehen,
Kartanolle kaatunehen.
„Itke, itke, neiti nuori!
Kun itket, hyvinkin itke!
Kun et itke itkettäissä,
Itket toiste tullessasi,
Kun tulet tähän talohon,
Löyät siskosi siveän
Sotkutielle sortunehen
Vanha karttu kainalossa.“
Neito parka huokaeli,
Huokaeli, henkäeli.
Itse loihen itkemähän,
Vierähti vetistämähän.
Itki kourin kyyneleitä,
Kahmaloin haluvesiä
Ison pestyille pihoille,
Lammit taaton lattialle.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Hoi sisaret, sirkkuseni,
Entiset ikätoverit,
Kaikki kasvinkumppalini!
Kuulkottenpa, kuin sanelen!
En nyt tuota tunnekana,
Mikä lienehe minulle
Iskennä tämän ikävän,
Tämän huolen hoivannunna,
Tämän kaihon kantanunna,
Murehen mukaellunna.
„Toisin tiesin, toisin luulin,
Toisin toivotin ikäni:
Käkesin käkenä käyä,
Kukahella kukkuroilla
Näille päivin päästyäni,
Näille tuumin tultuani.
Enpä nyt käkenä käyne,
Kukahelle kukkuroilla:
Olen kuin alli aallokossa,
Tavi laajalla lahella
Uiessa vilua vettä,
Vettä jäistä järkyttäissä.
„Voi isoni, voi emoni,
Voi on valtavanhempani!
Minnekä minua loitte,
Kunne kannoitte katalan
Nämät itkut itkemähän,
Nämät kaihot kantamahan,
Nämät huolet huolimahan
Ja surut sureksimahan?
„Mahoit ennen, maammo rukka,
Mahoit, kaunis kantajani,
Armas maion-antajani,
Ihana imettäjäni,
Kapaloia kantosia,
Pestä pieniä kiviä,
Kuin pesit tätä tytärtä,
Kapalojit kaunoistasi
Näille suurille suruille,
Ape'ille miel'aloille!
„Moni muualla sanovi,
Usea ajattelevi:
Ei ole huolta hurnakolla,
Ajatusta aioinkana.
Elkätte, hyvät imeiset,
Elkätte sitä sanoko!
Enemp' on minulla huolta,
Kuin on koskessa kiviä,
Pajuja pahalla maalla,

Kanervia kankahalla.
Hepo ei jaksaisi veteä,
Rautakisko kingotella
Ilman luokin lekkumatta,
Vempelen värisemättä
Noita, hoikan, huoliani,
Mustia mure'itani."
Lauloi lapsi lattialta,
Kasvavainen karsinasta:
„Mitä neien itkemistä,
Suuresti sureksimista!
Anna huolia hevosen,
Murehtia mustan ruunan,
Rautasuisen surkutella,
Suuripäisen päivitellä!
Hevosell' on pää parempi,
Pää parempi, luu lujempi,
Kaulan kaari kantavampi.
Koko ruumis runsahampi.
„Ei ole itettäviä,
Suuresti surettavia.
Ei sinua suolle vieä,
Ojavarrellen oteta:
Vievät viljamättähältä,
Vievät vielä viljemmälle;
Ottavat oluttuvilta,
Ottavat oluemmille.
„Kun katsot kupehellesi,
Oikealle puolellesi,
Onpa sulho suojassasi,
Mies verevä vieressäsi!
Hyvä mies, hyvä hevonen,
Talon kanta kaikenlainen;
Pyyhyet pyräjämässä,
Vempelellä vieremässä,
Rastahat iloitsemassa,
Rahkehilla laulamassa;
Kuusi kullaista käkeä
Länkilöillä lekkumassa.
Seitsemän siniotusta
Reen kokalla kukkumassa.
„Ellös olko milläkänä,
Emon tuoma, tuollakana!
Et panna pahenemahan,
Pannahan paranemahan,
Miehen kyntäjän kylelle,
Vakoajan vaipan alle,
Leivän saajan leuan alle,
Kalan saajan kainalohon,
Hirven hiihtäjän hikehen,
Karhun saajan saunasehen.
„Miehen sait mitä jaloim-
Urohia uhke'imman: [man,
Ei sen jouset jouten olle,
Viinet vaarnoilla venyne;
Koirat ei ne koissa maanne,
Pennut pehkuilla levänne.
„Kolmasti tänä keväinä
Aivan aika-huomenessa
Nousi nuotiotulelta,
Havasi havusijalta;
Kolmasti tänä keväinä
Kaste on silmille karisnut,
Havut päänsä harjaellut,
Varvat vartalon sukinut.
„Mies on joukon jou'uttaja,
Uros karjan kasvattaja.
Onpa tällä sulhollamme
Korvet koivin kulkevia,
Särkät säärin juoksevia,

451—522. Mielenhyvitys-virsi.

Noropohjan noutavia:
Sata on sarven kantajata,
Tuhat tuojoa utaren;
Aumoja joka aholla,
Purnuja joka purolla,
Lepikköiset leipämaina,
Ojavieret ohramaina,
Karivieret kauramaina,
Vesivieret vehnämaina,
Kaikki rauniot rahoina,
Kivet pienet penninkinä.“

Kolmaskolmatta runo.

Morsianta opastetaan ja neuvotaan, kuinka hänen tulee miehelässä elellä; 1—478. — Vanha kulkuakka kertoo elämänvaiheensa tyttönä, miehelässä ja miehelästä erottuansa; 479—850.

Nyt on neiti neuvominen,
Morsian opastaminen.
Kenpä neien neuvojaksi,
Impyen opastajaksi?
Osmotar, oleva vaimo,
Kalevatar, kaunis impi,
Hänpä neittä neuvomahan,
Orpoa opastamahan,
Miten olla mielevänä,
Kuten kuuluna asua,
Mielevänä miehelässä,
Kuuluna anoppelassa.
Saneli sanoilla noilla,
Lausui noilla lausehilla:
„Morsian, sisarueni,
Kapulehti, lempyeni!
Kuules, kuin minä sanelen,
Kielin toisin kertoelen!
„Lähet jo, kukka, kulkema-
Mansikka, matelemahan, [han,
Verannukka, vieremähän,
Sametti, samoamahan
Tästä kuulusta ko'ista,
Kaunihista kartanosta;
Tulet toisehen talohon,
Perehesen vierahasen.
Toisin toisessa talossa,
Muiten muissa vierahissa:
Ajatellen astuminen,
Tuumitellen toimiminen;
Ei kuin taaton tanterella,
Oman maammon manterella,
Laksoloissa laulaminen,
Kujilla kukahtaminen.
„Kun lähet talosta tästä,
Muista kaikki muut kalusi,

15—478. Opastusvirsi.

Ne kolme kotihin heitä:
Päivän-päälliset unoset,
Emon armahat sanaset,
Joka kirnun pettäjäiset!
„Kaikki muista muuttelosi
— Unikonttisi unoha
Kotoisille tyttärille,
Kotiuunin korvaselle!
Laulut heitä lautsan päähän,
Ilovirret ikkunoille,
Tyttöys tyvelle vastan,
Huimuus hurstin hulpiloille,
Pankolle pahat tapasi,
Laiskuutesi lattialle!
Tahikka kaasolle taritse,
Työnnä kaason kainalohon,
Kaason vieä vitsikkohon,
Kantoa kanervikkohon!
„Tapa on uusi ottaminen,
Entinen unohtaminen:
Taattoarmo heittäminen,
Appiarmo ottaminen,
Alemma kumartaminen,
Hyvä lause lahjominen.
„Tapa on uusi ottaminen,
Entinen unohtaminen:
Maammoarmo heittäminen,
Anopp'armo ottaminen,
Alemma kumartaminen,
Hyvä lause lahjominen.
„Tapa on uusi ottaminen,
Entinen unohtaminen:
Veliarmo heittäminen,
Kytyarmo ottaminen,
Alemma kumartaminen,
Hyvä lause lahjominen.
„Tapa on uusi ottaminen,
Entinen unohtaminen:
Sisararmo heittäminen,
Natoarmo ottaminen,
Alemma kumartaminen,
Hyvä lause lahjominen.
„Ellöspä sinä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Tavatoin talohon menkö,
Miehuetoin miehelähän!
Tapoja talo kysyvi,
Tapoja talo hyväki,
Mies on mieltä koittelevi,
Mies mieltä ani paraski;
Äsken tarkka tarvitahan,
Jos talo epätapainen,
Ja vakainen vaaitahan,
Jos on mies epäpätöinen.
„Jos ukko susi supussa,
Akka karhu karsinassa,
Kyty kyinä kynnyksellä,
Nato nauloina pihalla,
Sama on arvo antaminen:
Alemma kumartaminen,
Kuin ennen emosi luona,
Oman taattosi tuvilla
Taattoa kumartaminen,
Maammoasi arvominen.
„Piteä sinun pitävi
Pää tarkka, tanea mieli,
Aina ankara ajatus,
Ymmärrys yhentasainen,
Iltasella silmät virkut
Valkeata vaalimahan,
Aamusella korvat tarkat
Kukon ääntä kuulemahan.
Konsa kukko kerran lauloi,
Viel' ei toista virkkanunna,

Silloin nuorten nousuaika,
Vanhojen lepu'uaika.
„Kun ei kukko laulakana,
Ei äännä isännän lintu,
Piä kuuta kukkonasi,
Otavaista oppinasi!
Käyös ulkona use'in,
Käyös kuuta katsomassa,
Otavaista oppimassa,
Tähtiä tähyämässä!
„Konsa oike'in otava,
Sarvet suorahan suvehen,
Pursto perin pohjasehen.
Silloin aikasi sinulla
Nousta luota nuoren sulhon,
Saa'a viereltä verevän,
Saa'a tulta tuhkasista,
Valkeata vakkasesta,
Tuli puikkohon puhua
Lienosti levittämättä.
„Kun ei tulta tuhkasissa,
Valkeata vakkasessa,
Kutkuttele kullaltasi,
Katkuttele kaunoltasi:
'Anna tulta, armaiseni,
Valkeata, marjaseni!'
„Saat sa piitä pikkaraisen,
Tauloa taki vähäisen:
Iske tuli tuikahuta,
Päre pihtihin viritä,
Lähe läävä läänimähän,
Raavahat ravitsemahan!
Ammovi anopin lehmä,
Hirnuvi apen hevonen,
Ky'yn lehmä kytkäisevi,
Naukuvi naon vasikka
Heinän hienon heittäjäistä,
Apilan ojentajaista.
„Käy kujaset kuurullasi,
Läävät länkämöisilläsi,
Syötä lehmät leyhkeästi,
Lammaskarja lauhkeasti!
Olet lehmille ojenna,
Juomat vaivaisten vasoille,
Varsoille valitut korret,
Karitsoille hienot heinät!
Eläkä sioille singu,
Elä potki porsahia:
Kanna kaukalo sioille,
Purtilonsa porsahille!
„Elä läävässä lepeä,
Lamo lammaskarsinassa!
Kun olet läävän lääninynnä,
Katsonunna karjan kaiken,
Jo jou'u takaisin tuolta,
Tule tuiskuna tupahan!
Siell' on lapsi itkemässä,
Pieni peitetten sisässä,
Eikä lausu lapsi rukka,
Saata kieletöin sanoa,
Onko vilu taikka nälkä
Tahi muu tapahtumainen,
Ennenkuin tulevi tuttu,
Kuulevi emonsa äänen.
„Vaan tupahan tullessasi
Tule neljänä tupahan:
Vesikappanen käessä,
Lehtiluuta kainalossa,
Tulitikku hampahissa
— Itse ollet neljäntenä.
„Ala sillat siivoella,
Lautalattiat la'aista:
Visko vettä lattialle,
Elä visko lapsen päälle!

Nähnet lapsen lattialla,
Jos kohta kälynki lapsi:
Nosta lapsi lautsaselle,
Pese silmät, pää silitä,
Anna leipeä kätehen,
Vuole voita leivän päälle!
Kun ei leipeä talossa,
Anna lastunen kätehen!
„Kun saat pöytien pesohon
Viikon päästä viimeistäki,
Pese pöyät, laiat muista,
Jalkoja elä unoha!
Lautsaset vesin valele,
Seinät siivin siivoele,
Lautsat kaikki laitoinensa,
Seinät pitkin juomuinensa!
„Mi on pöyällä pölyä,
Mi tomua ikkunoilla,
Nepä siivellä sipaise,
Vetäise vesitukolla,
Etteipä tomu tomaha,
Pöly kattohon pölähä!
„Karista katosta karstat,
Noet nuoho kiukahasta,
Piä patsas muistossasi
Eläkä orsia unoha,
Että tuntuisi tuvaksi,
Asunnoksi arvattaisi!
„Kuules, neiti, kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen!
Elä suihki sutsunatta
Eläkä räämi rätsinättä,
Elä liiku liinasetta,
Elä kengättä kehaja!
Tuosta sulho suuttuneisi,
Mies nuori nuristuneisi.
„Noita sie kovin varaja
Pihlajaisia pihalla!
Pyhät on pihlajat pihalla,
Pyhät oksat pihlajissa,
Pyhät lehvät oksasilla,
Marjaset sitäi pyhemmät,
Joilla neittä neuvotahan,
Orpoa opetetahan
Nuoren miehen mieltä myöten,
Sulhosen syäntä myöten.
„Piä herkät hiiren korvat,
Terävät jalat jäniksen!
Niska nuori notkuttele,
Kaula kaunis kaarruttele
Kuni kasvava kataja
Tahi tuore tuomen latva!
„Valvoa sinun pitävi,
Aina valvoa, varoa,
Ettet pyri pyllyllesi,
Pankon päähän pitkällesi
Etkä vaivu vaattehille,
Veteleite vuotehelle!
„Kyty kynnöltä tulevi,
Appi aitojen panolta,
Urohosi ulkotöiltä,
Kaunosi kasen ajolta:
Vieminen vesiropehut,
Käsipyyhe kantaminen,
Alaha kumartaminen.
Mielilause lausuminen.
„Anopp' aitasta tulevi
Jauhovakka kainalossa:
Juokse vastahan pihalle,
Alaha kumarteleite,
Pyyä vakka kainalosta
Tuo tupahan vieäksesi!
„Kun et arvata osanne,
Itsestäsi ymmärrellä,

Kulle työlle työntyminen,
Toimelle rupeaminen,
Niin taho akalta tietä:
'Oi armas anoppiseni!
Kuinka tässä työt tehä'än,
Askarehet arvatahan?'
„Akka varsin vastoavi,
Anoppi sanan sanovi:
'Noinpa tässä työt tehä'än,
Askarehet arvatahan:
Survotahan, jauhetahan,
Kivenpuussa kiikutahan,
Vielä vettä kannetahan,
Taikinat alustetahan,
Halot tuoahan tupahan
Pätsin lämmitä-panoksi;
Siitä leivät leivotahan,
Kakut paksut paistetahan,
Astiat virutetahan,
Hulikkaiset huuhotahan.'
„Kun kuulit akalta työsi,
Anopilta askarehet,
Ota kuivehet kiveltä,
Kiirehi kivitupahan!
Sitte sinne saatuasi,
Tultua kivitupahan
Elä kuku kulkullasi,
Kalju kaulavarrellasi:
Kukkuos kiven kamulla,
Lapattaisen laulamalla!
Eläkä ähkeä isosti,
Kivenpuussa puhkaele,
Ettei appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Ä'issäsi ähkeävän,
Syämissäsi sysivän!
„Seulo jauhot siepottele,
Kanna kannella tupahan!
Leivo leivät leppeästi,
Vastoa ani visusti,
Jottei paikoin jauhot jäisi,
Toisin selkeät seokset!
„Näet korvon kallellansa:
Ota korvonen olalle,
Vesikappa kainalohon,
Ala astua ve'elle;
Kanna korvo kaunihisti,
Kuleta korennon päässä!
Tule tuulena takaisin,
Astuos ahavan lailla,
Viikon veellä viipymättä,
Kaivolle katoamatta,
Ettei appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Kuvoasi katselevan,
Itseäs' ihastelevan,
Verevyyttäsi vetehen,
Kauneutta kaivosehen!
„Menet pitkälle pinolle,
Halkosien suollantahan:
Elä halkoa hyleksi,
Ota halko haapainenki!
Heitä halko hiljallensa,
Kovasti kolajamatta,
Taikka appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Vihoissasi viskelevän,
Kiukuissa kolistelevan.
„Kun sa astut aittasehen,
Lähet jauhon nouantahan,
Elä aittahan asetu,
Viivy viikon aittatiellä,
Taikka appi arvelevi,
Anoppi ajattelevi

Jauhoja jakelevasi,
Antavan kylän akoille.
„Lähet astian pesohon,
Hulikkojen huuhtelohon:
Pese kannut korvinensa,
Tuopit uurtehuisinensa!
Maljat huuho — muista laiat,
Lusikkaiset — muista varret!
„Lusikat piä lu'ussa,
Astiasi arvelussa,
Ettei koirat kollottele,
Kasit noita kannattele,
Linnut liioin liikuttele,
Lapset laittele levälle!
Kyll' on lapsia kylässä,
Paljo päitä pienoisia,
Jotka kannut kanteleisi,
Lusikat levitteleisi.
„Iltasaunan saapuessa
Veet vetele, vastat kanna,
Hauo vastat valmihiksi
Saunahan savuttomahan
Ilman viikon viipymättä,
Saunahan katoamatta,
Taikka appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Saunan lauoilla lamovan,
Penkin päässä piehtaroivan.
„Kun tulet tupahan tuolta,
Käske appi kylpemähän:
'Oi on armas appiseni!
Jo on sauna joutununna,
Veet ve'etty, vastat saatu,
Kaikki lautaset la'aistu;
Mene, kylve kyllältäsi,
Valeleite vallaltasi!
Itse lienen löylyn lyöjä,
Alla lautojen asunen.'
„Kun tulevi kehruuaika,
Kankahan ku'onta-aika,
Käy elä kynsiä kylästä,
Oppia ojan takoa,
Pointa toisesta talosta,
Pirran piitä vierahalta!
„Itse langat kehräele,
Omin hyppysin kutehet,
Langat laita lievempäiset,
Rihmat aina kierempäiset!
Keri kiinteä keränen,
Viipsinpuulle viskaele,
Suvakolle suorittele,
Kani siitä kangaspuille!
Iske pirta piukkeasti,
Nosta niiet notkeasti,
Ku'o sarkakauhtanaiset,
Hanki villaiset hamoset
Yhen villan kylkyestä,
Talvilampahan takuista,
Karvoista kevätkaritsan,
Kesäuuhen untuvista!
„Kuules siitä, kuin sanelen,
Vielä kerran kertoelen!
Keitä ohraiset oluet,
Makujuomat maltahiset
Yhen ohrasen jyvästä,
Puolen puun on poltakselta!
„Kun sa ohria imellät,
Ma'ustelet maltahia,
Elä koukulla kohenna,
Kärryksellä käännyttele:
Aina kourilla kohenna,
Kämmenillä käännyttele!
Käypä saunassa use'in,
Elä anna iun paheta,

Kissan istua ituja,
Kasin maata maltahia!
Eläkä sure susia,
Pelkeä metsän petoja
Saunahan samotessasi,
Kesken yötä käyessäsi!
„Kun konsa tulevi vieras,
Ellös vierasta vihatko!
Ainapa hyvä talonen
Piti vierahan varoja,
Liikoja lihamuruja,
Kaunihia kakkaroita.
„Käske vieras istumahan,
Lausuttele laaskavasti:
Syötä vierasta sanoilla,
Kunnes keitto kerkeävi!
„Taas kun lähtevi talosta,
Jäähyväiset jättelevi,
Ellös viekö vierastasi
Ulkopuolelle ovea:
Tuosta sulho suuttuneisi,
Kaunosi kamaltuneisi.
„Kun kerran halu tulevi
Käyä itsesi kylässä,
Kysytellen käy kylässä,
Lausutellen vierahissa!
Sitte siellä ollessasi
Piä taitavat tarinat;
Elä sie kotia moiti,
Alenna anoppiasi!
„Kysyvät kylän miniät
Tahi muut kyläiset naiset:
'Antoiko anoppi voita
Kuin ennen emo kotona?'
Ellös konsana sanoko:
'Ei anna anoppi voita.'
Sano aina annettavan,
Kapustalla kannettavan,
Jos kerran kesässä saanet,
Senki toisentalvellista!
„Kuules vielä, kuin sanelen,
Kerran toisen kertoelen!
Kun menet talosta tästä,
Tulet toisehen talohon,
Emoa elä unoha,
Masentele maammoasi!
Emopa sinun elätti,
Imetti ihanat rinnat
Ihanasta itsestänsä,
Valkeasta varrestansa;
Monet yöt unetta vietti,
Monet atriat unohti
Tuuitellessa sinua,
Vaaliessa pienoistansa.
„Ken emon unohtanevi,
Maammonsa masentanevi,
Elköhön Manalle menkö,
Hyvän tunnon Tuonelahan!
Manalassa on makso tuhma,
Kova kosto Tuonelassa
Emonsa unohtajalle,
Maammonsa masentajalle.
Tuonen tyttäret toruvat,
Manan neiet riitelevät:
'Kuinka sie emon unohit,
Oman maammosi masensit?
Emo on nähnyt suuren vaivan,
Kantaja kovan kokenut
Saunamaassa maatessansa,
Olkiloilla ollessansa,
Synnytellessä sinua,
Katalaista kantaessa.'"
Olipa akka lattialla,
Akka vanha, vaippa päällä,

Kylän kynnysten kävijä,
Mieron teien tietelijä.
Hänpä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja lateli:
„Kukko lauloi kullallensa,
Kanan lapsi kaunollensa,
Varis lauloi vaahtokuulla,
Kevätkuulla keikutteli.
Minun lauloa pitäisi,
Heiän olla laulamatta:
Heill' on kultansa kotona,
Aina luona armahansa;
Minä kullatoin, ko'itoin,
Ajan kaiken armahatoin.
„Kuules, sisko, kuin sanelen!
Kun menetki miehelähän,
Elä noua miehen mieltä,
Kuin minä poloinen nouin
Miehen mieltä, kiurun kieltä,
Suuren sulhoni syäntä!
„Olin kukka ollessani,
Kasvaessani kanerva,
Vesa nuori noustessani,
Ympynen yletessäni,
Mesimarja mainittaissa,
Kulta kuiskuteltaessa,
Tavi taattoni pihoilla,
Lakla maammon lattioilla,
Vesilintu veikon luona,
Sirkkunen sisaren luona.
Kävin kukkana kujilla,
Vaapukkana vainiolla,
Hersuin hiekkarantasilla,
Keikuin kukkakunnahilla;
Laulelin jokaisen lakson,
Joka kummun kukkuelin,
Lehot leikkiä pitelin,
Ahot ainoista iloa.
„Suu veti revon ritahan,
Kieli kärpän lautasehen,
Mieli neien miehelähän,
Tapa toisehen talohon.
Niinpä neiti luotunaki,
Tytär tuuiteltunaki
— Miniäksi miehelähän,
Orjaksi anoppelahan.
„Jou'uin, marja, muille maille,
Tuomi, toisille vesille,
Jou'uin, puola, purtavaksi,
Mansikka, manattavaksi.
Joka puu puri minua,
Joka leppä leikkaeli,
Joka koivu koiskaeli,
Joka haapa haukkaeli.
„Naitihin ma miehelähän,
Vietihin anoppelahan.
Sanottihin siell' olevan,
Neittä sinne naitaessa,
Kuusi kuusista tupoa,
Kaksin kerroin kammaria,
Ahovieret aittamaina,
Kujavieret kukkamaina,
Ojavieret ohramaina,
Kangasvieret kauramaina,
Purnut puitua eloa,
Toiset purnut puitavia,
Sata saatuja rahoja,
Sata toinen saatavia.
„Sainpa, tuhma, tulleheksi,
Kälkö, kättä lyöneheksi:

485—850. Miniän virsi.

Tupa oli kuuella tuella,
Seitsemällä seipähällä,
Ahot täynnä armotuutta,
Lehot täynnä lemmetyyttä,
Kujat, kurjan, huoliani,
Metsät mieliä pahoja,
Purnut puitua vihoa,
Toiset purnut puimatointa,
Sata saatuja sanoja,
Sata toinen saatavia.
„En mä tuostana totellut,
Ko'in kuuluna asua.
Tuolla toivoin kunniata,
Tuolla lempeä tavoitin,
Tulen tuomalla tupahan,
Pään päretten poimennalla
— Pieksin otsani ovehen,
Pääni pihtipuolisehen:
Oven suuss' on ouot silmät,
Kaihat silmät karsinassa,
Kierot keskilattialla,
Perässä perivihaiset;
Tuli suusta tuikahuvi,
Kekälehet kielen alta,
Ilkeän isännän suusta,
Alta kielen armottoman.
„En mä tuostana totellut,
Ko'in kuitenkin eleä,
Olla aina alla armon
Sekä nöyrä neuvottava;
Hyppäsin jänön jaloilla,
Kävin kärpän kämmenillä,
Panin turkan myöhän maata,
Nousin vaivaisen varahin.
Saanut en, kurja, kunniata,
Leino, lempeä tavannut,
Vaikka vuoret vierettäisin,
Kalliot kaha panisin.
„Suotta survoin suuret jauhot,
Kiusan karkeat karistin,
Syöä ankaran anopin,
Tulikulkun kuiskaella
Päässä pitkän pintapöyän
Kultalaiasta kupista.
Itse söin, miniä raukka,
Apoin jauhoja kiveltä,
Liesipankko pöytänäni,
Kapusta lusikkanani.
„Use'in minä utuinen
Miniänä miehelässä
Kannoin suolta sammalia,
Noita leivoin leiväkseni,
Vettä kaivosta kapalla,
Tuota ryypin ryypykseni.
Sini söin kaloja, kalki,
Sini, koito, kuorehia,
Kuni notkuin nuottapuilla,
Keikuin keskellä venettä;
En saanut sitä kaloa
Anoppini antamasta,
Joka päiväksi päteisi,
Kerraksensa kelpoaisi.
„Kesät kontuja keräsin,
Talvet väännin taikon vartta,
Niinkuin muinenki kasakka
Eli orja, palkkalainen.
Ainapa anoppelassa
Tuo minulle työnnettihin
Riihestä rive'in riusa,
Saunasta jyke'in loukku,
Rannalta rave'in karttu,
Suurin taikko tanhuasta.
Ei uskottu uupuvani,
Ei varattu vaipuvani,

Vaikka uupuivat urohot,
Vaipuivat hevosen varsat.
„Niin minä, piloinen piika,
Te'in työtä työn ajalla,
Väännin hartion väellä.
Annas tulla toisen aian:
Jo tulehen tuomittihin,
Sen kätehen käskettihin.
„Suotta soimat nostettihin,
Kiusan kielet kannettihin
Päälle mun hyvän tapani,
Päälle kuulun kunniani;
Sanat päälleni satoivat,
Puhe'et putoelivat
Kuin tuimat tulikipunat
Tahi rautaiset rakehet.
„En mä tuostana epäillyt,
Oisin eeskipäin elellyt
Akan ankaran apuna,
Tulikulkun kumppalina;
Vaan sepä paha panihe,
Sepä suurenti suruni,
Kun sulho sueksi muuttui,
Kauno karhuksi rupesi,
Kylin söi, selin makasi,
Selin työnsä toimitteli.
„Tuota itkin itsekseni,
Ajattelin aitassani.
Muistin muita päiviäni,
Entistä elantoani
Ison pitkillä pihoilla,
Emon kaunon kartanolla.
„Sain tuosta sanelemahan,
Itse virkin, vierettelin:
'Osasi minun emoni,
Osasi omenan saa'a,
Taisi taimen kasvatella,
Ei osannut istutella:
Istutti ihanan taimen
Ilke'ille istumille,
Pani paikoille pahoille,
Koivun juurille koville,
Iäksensä itkemähän,
Kuuksensa kujertamahan.
'Oisipa minussa ollut
Paikoille paremmillenki,
Pitemmillenki pihoille,
Laajemmille lattioille,
Paremmanki varren vasta,
Verevämmän miehen verta.
Puutuin tuohon pulluksehen,
Tartuin tuohon talluksehen:
Varikselt' on varren saanut,
Korpilta nenän kopannut,
Suunsa syövältä suelta,
Koko muo'on kontiolta.
'Oisinpa mokoman saanut
Mäellenki mentyäni:
Saanut tieltä tervaskannon,
Leppäpökkelön lehosta,
Pannut turvan turpehesta,
Parran naavoista pahoista,
Suun kivestä, pään savesta,
Silmät kuumista sysistä,
Koivun pahkat korviksensa,
Raian haarukan jaloiksi.'
„Senpä lauloin laitoissani,
Huokaelin huolissani.
Sattui kauno kuulemahan,
Seinuksella seisomahan!
Niin kun tuo tulevi tuolta,
Astui aitan portahalle,
Jo ma tuon tulosta tunsin,
Astunnasta arvaelin:

Tukka tuiski tuulettaki,
Hivus viskoi viimattaki;
Ikenet oli irvellänsä,
Silmät kiljan kaljallansa,
Väätty pihlaja piossa,
Käätty karttu kainalossa,
Jolla lyöä lykkeävi,
Kohti päätä kolkkoavi.
„Annas siitä illan tulla!
Kun meni makoamahan,
Otti vitsan vierehensä,
Nahkaruoskan naulaltansa,
Ei ketänä muuta vasten,
Vasten vaivaista minua.
„Meninpä minäki itse
Illalla makoamahan,
Sulhon vierehen venähyin;
Laski sulho vierehensä
— Antoi kyllin kyynäspäätä,
Viljalta vihaista kättä,
Paljo paksuja pajuja,
Mursunluista ruoskan vartta.
„Nousin kylmältä kyleltä,
Viluiselta vuotehelta.
Sulho suorihe jälestä,
Ulos uksesta uhitti!
Käsi käypi tukkahani,
Haparoivi hapsihini,
Tukat tuulelle jakeli,
Ahavalle anneksivi . . .
„Mikäs neuvoksi minulle,
Mikä neuvon antajaksi?
Teräksestä kengät teetin,
Paulat vaskesta panetin,
Joilla seisoin seinävieret,
Kuuntelin kujan perukset,
Kunnes viihtyisi vihainen,
Asettuisi ankarainen.
Eikä viihy viimeinkänä,
Ei asetu aioinkana!
„Vilu viimeinki tulevi
Vihattuna vierressäni,
Seinävieret seistessäni,
Ollessa oven takana.
Arvelin, ajattelime:
Ei minusta lienekänä
Viikoista vihanpitoa,
Kaukaista ylenkatsetta
Tässä lemmon leisiossa,
Pirujen pesäsijassa.
„Heitin hempeät tupaset,
Armahat asuinmajani,
Läksin, vieno, vieremähän.
Vierin soita, vierin maita,
Vierin ventoja vesiä;
Vierin veikon pellon päähän.
Siinä kukkui kuivat kuuset,
Lauloi lakkapäät petäjät,
Kaikki vaakkuivat varikset,
Harakat hakahtelivat:
'Ei täällä sinun kotisi
Eikä synnyntäsijasi!'
„En mä tuotana totellut,
Vierin veikkoni piha'an.
Jo mulle veräjät virkki,
Kaikki vainiot valitti:
'Mitäpä tulet kotihin,
Kuta, kurja, kuulemahan?
Jo ammoin isosi kuoli,
Kaatui kaunis kantajasi;
Veikko sull' on ventovieras,
Veikon nainen kuin venakko.'
„En mä tuotana totellut,
Menin mie toki tupahan.

Annoin kättä kääkäselle:
Kylmä kääkä kättä vasten.
„Tultua tupahan tuosta
Oven suuhun seisotaime.
Korea kotoinen nainen:
Ei tule likistämähän,
Käy ei kättä antamahan;
Korea minä itseki:
En mene likistämähän,
Käy en kättä antamahan.
Pistän kättä kiukahalle:
Kivet kylmät kiukahassa;
Käännän kättä hiilokselle:
Hiilet kylmät hiiloksessa.
„Veikko lautsalla lamovi,
Päässä pankon pöllöttävi,
Syli syttä hartioilla,
Vaaksa muulla vartalolla,
Kyynärä kyventä päässä,
Kortteli kovaa nokea.
„Kysyi veikko vierahalta,
Tutkaeli tullehelta:
'Mistä vieras veen takoa?'
Minä vainen vastaelin:
'Etkö tunne siskoasi,
Entistä emosi lasta?
Me yhen emosen lapset,
Yhen linnun liekuttamat,
Yhen hanhen hautelemat,
Yhen pyyn pesästä saamat!'
Tuosta veikko itkemähän,
Silmät vettä vieremähän . . .
„Virkkoi veikko naisellensa,
Kuiskaeli kullallensa:
'Hanki syöä siskolleni!'
Veikon nainen naljasilmä
Kantoi kaalia koasta,
Jost' oli rakki rasvan syönyt,
Koira suolan koitellunna,
Musti murkinan pitännä.
„Virkkoi veikko naisellensa,
Kuiskaeli kullallensa:
'Tuo olutta vierahalle!'
Veikon nainen naljasilmä
Toip' on vettä vierahalle,
Ei sitänä siivon vettä:
Sisaresten silmivettä,
Kälysten käenpesintä.
„Vierin jälle veikon luota,
Siirryin synnyntäsijalta.
Jou'uin, kurja, kulkemahan,
Sain, kurja, samoamahan,
Raukka, rannat kiertämähän,
Vaivainen, vaeltamahan
Aina ouoillen oville,
Veräjille vierahille,
Lapset raukan rannikolle,
Vaivaiset kylän varahan . . .
„Moni nyt minulla onpi,
Usea olettelevi
Virkkaja vihaisen äänen,
Äänen tuiman tuikuttaja;
Ei ole minulla monta
Sanan armon antajata,
Suin sulin puhelijata,
Kiukahalle käskijätä
Satehesta saatuani,
Kylmästä kyhättyäni
Hallassa hamehen helmat,
Turkin helmat tuppurissa.
„Enpä ennen nuorempana,
En mä uskonut olisi,

Jos oisi sata sanonut,
Tuhat kieltä kertaellut
Näille juonin joutuvani,
Näille päivin pääseväni,
Jotk' on päivät päälle pääsnyt,
Juonet joutunna kätehen."

Neljäskolmatta runo.

Sulhoa neuvotaan, kuinka hänen tulee morsianta oletella, ja kielletään pahasti pitelemästä; 1 – 264. — Vanha mieron ukko kertoo, mitenkä hän muinen sai naisensa mielistymään; 265—296. — Morsian muistelee vesi silmissä, että hänen nyt on armas syntymäkotinsa iäksi päiväksi jättäminen, ja tekee jäähyväisiä kaikille; 297—462. — Ilmarinen koppaa morsiamen rekeensä, lähtee matkaan ja tulee kolmannen päivän ehtoolla kotiinsa; 463—528.

Jo nyt on neiti neuvottuna,
Morsian opastettuna.
Vielä virkin veijolleni,
Sulholleni suin puhelen:
„Sulho, viljon veikkoseni,
Vielä veikkoa parempi,
Emon lasta armahampi,
Ison lasta lauhkeampi!
Kuulesta, ma kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen
Tästä liinalinnustasi,
Saamaisestasi kanasta!
„Kiitä, sulho, onneasi
Hyvän saaman saamastasi!
Kun kiität, hyvinki kiitä!
Hyvän sait, hyvän tapasit,
Hyvän Luojasi lupasi,
Hyvän antoi armollinen.
Lue kiitokset isolle,
Emoselle viel' enemmin,
Ku tuuti tytön mokoman,
Niin mokoman morsiamen!
„Puhas on neiti puolellasi,
Neiti kirkas kihloissasi,
Valkeainen vallassasi,
Soreainen suojassasi,
Tytär riski rinnallasi,
Vereväinen vieressäsi,
Tytär riski, riihenpuija,
Hempulainen heinänlyöjä,
Pulski poukkujen pesijä,
Varski vaatevalkaisija,

5—264. Sulhonvaroitus-virsi.

Kensti rihman kehreäjä,
Karski kankahan kutoja.
„Niin sen piukki pirran ääni,
Kuin käki mäellä kukkui;
Niin sen suihki sukkulainen,
Kuin on portimo pinossa;
Niin sen käämi käännähteli,
Kuin käpy oravan suussa.
Ei kylä sike'in maannut,
Linnakunta uinaellut
Neien pirran pirkeheltä,
Sukkulan surinehelta.
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Tao viikate terävä,
Vaali vartehen hyvähän,
Veistele veräjän suussa,
Kannon päässä kalkuttele!
Kun tulevi päiväpaiste,
Viepä neiti nurmen päälle:
Näet, kuin heinä herskähtävi,
Kova heinä korskahtavi,
Vihviläinen viuskahtavi,
Suolaheinä suiskahtavi,
Mätäs myötähän menevi,
Vesan kanta katkeavi.
„Kun tulevi toinen päivä,
Hanki suora sukkulainen,
Pirran-päällinen pätevä,
Käärinlauta laaullinen,
Vuoli suksekset soreat,
Hanki kaikki kangasneuvot!
Laita neiti kangaspuille,
Pirran-päällinen piohon:
Äsken pirta piukkoavi,
Kangaspuut kamahtelevi,
Kuuluvi kylähän kalske,
Pirran pirske loitommalle.
Akat tuosta arvelevat,
Kysyvät kyläiset naiset:
'Kuka kangasta kutovi?'
Sinun vastata sopivi:
'Oma kultani kutovi,
Herttaiseni helskyttävi.
Laskiko lapoja kangas,
Päästi pirta piitämiä?'
'Ei laske lapoja kangas,
Päästä ei pirta piitämiä:
On kuin Kuuttaren kutoma,
Päivättären kehreämä,
Otavattaren osaama,
Tähettären täyttelemä.'
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Kun nyt lähet kulkemahan,
Saat tästä ajelemahan
Kera nuoren neitosesi,
Kanssa kaunihin kanasi,
Ellös vainen varpuistasi,
Tätä liinalinnuistasi,
Ellös vieruhun ve'elkö,
Aian kolkkihin ajelko,
Kaa'atelko kannon päähän,
Kivilöihin kiskotelko!
Ei ennen ison ko'issa,
Emon kaunon kartanoilla
Neittä vieruihin ve'elty,
Aian kolkkihin ajeltu,
Kaa'ateltu kannon päähän,
Kivilöihin kiskoteltu.
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Ellös viekö neioistasi,
Kuletelko kullaistasi

Nurkkihin nuhajamahan,
Soppihin sohajamahan!
Ei neiti ison kotona,
Emon entisen tuvilla
Eip' on nurkissa nuhannut,
Ei sohannut soppiloissa:
Aina istui ikkunoissa,
Keikkui keskilattioilla,
Illat taattonsa ilona,
Aamut äitin armahana.
„Ellös vainen, sulho rukka,
Ellös sie tätä kanaista
Viekö vehkahuhmarelle,
Panko parkin survontahan,
Olkileivän leivontahan,
Petäjäisen pieksäntähän!
Ei neittä ison kotona,
Emon kaunon kartanossa
Viety vehkahuhmarelle,
Pantu parkin survontahan,
Olkileivän leivontahan,
Petäjäisen pieksäntähän.
„Vieös sä tätä kanoa,
Vieös viljamättähälle,
Ru'ispurnun purkajaksi,
Ohrapurnun ottajaksi,
Leivän paksun paistajaksi,
Oluen osoajaksi,
Vehnäleivän leipojaksi,
Taikinan taputtajaksi!
„Sulho, viljon veljyeni!
Ellös sie tätä kanoa,
Ellös meiän hanhoistamme
Ikävillä itketelkö!
Tulisiko tuhma tunti,
Saisi neiollen ikävä,
Pistä puuru puikkoloihin
Tahi valkko valjahisin,
Tuo neittä ison kotihin,
Emon tuttavan tuville!
„Ellös sie tätä kanaista,
Ellös liinalinnuistamme
Oletelko orjanasi,
Palkanpiikana pi'elkö,
Elä kiellä kellarista
Eläkä aitasta epeä!
Ei neittä ison kotona,
Emon kaunon kartanossa
Oleteltu orjan arvon,
Palkanpiikana pi'elty,
Ei kielletty kellarista
Eikä aitasta evätty:
Aina viilti vehnäsiä,
Katseli kananmunia
Maitotiinun tienohilla,
Olutpuolikon povella,
Aamut aittoja avellen,
Illat luhtia lukiten.
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Kun neittä hyvin pitelet,
Niin hyväksi tunnetahan:
Kun tulet apen kotihin,
Luoksi ainoan anopin,
Itseäsi syötetähän,
Syötetähän, juotetahan,
Hevosesi riisutahan,
Tallihin talutetahan,
Syötetähän, juotetahan,
Kauravakka kannetahan.
„Ellös vainen neioistamme,
Tätä liinalinnuistamme
Sanoko su'uttomaksi,
Laatiko lajittomaksi!

Onpa tällä neiollamme
Suku suuri, laji laaja:
Kappa ois kylveä papuja,
Jyvä kullenki tulisi,
Kappa panna pellavaista,
Kuitu kullenki tulisi.
„Ellös vainen, sulho rukka,
Neioista pahoin pi'elkö,
Opastelko orjan ruoskin,
Nahkaruoskin nau'utelko,
Vitsoin viisin vingutelko,
Vajan päässä vangutelko!
Eipä neittä ennenkänä,
Ei ennen ison kotona
Opasteltu orjan ruoskin,
Nahkaruoskin nau'uteltu,
Vitsoin viisin vinguteltu,
Vajan päässä vanguteltu.
„Seiso seinänä e'essä,
Pysy pihtipuolisena:
Elä anna anopin lyöä
Eläkä apen torua,
Elä vierahan vihata,
Talon toisen soimaella!
Pere käski pieksämähän,
Muu väki mukittamahan:
Ethän raahi raukaistasi
Etkä henno hertaistasi,
Vuosin kolmin kuultuasi,
Ainoisin aneltuasi!
„Neuvo, sulho, neitoasi,
Opeta omenoasi,
Neuvo neittä vuotehella,
Opeta oven takana,
Vuosikausi kummassaki,
Yksi vuosi suusanalla,
Toinen silmän iskennällä,
Kolmas on jalan polulla!
„Kun ei sitte siitä huoli
Eikä tuostana totelle,
Ota ruoko ruo'ostosta,
Karvakorte kankahalta!
Sillä neuvo neitoasi,
Neuvo neittä neljäs vuosi,
Korahuta korttehella,
Saran syrjällä syseä;
Viel' elä siimalla sivalla,
Neittä raipalla rapoa!
„Vaan jos sitte siit' ei huoli,
Viel' ei tuostana totelle,
Veä vitsa viiakosta,
Koivu korpinotkelmosta
— Tuopa turkin helman alla,
Talon toisen tietämättä —:
Sitä näytä neiollesi,
Hepäise, elä sivalla!
„Kun ei vielä siitä huoli,
Ota tuostana totella,
Neuvo neittä vitsasella,
Koivun oksalla opasta!
Neuvo nelisnurkkaisessa,
Sano sammalhuonehessa,
Elä nurmella nukita,
Pieksä pellon pientarella:
Kuuluisi kumu kylähän,
Tora toisehen talohon,
Naisen itku naapurihin,
Metsähän iso meteli.
„Aina hauo hartioita,
Pehmitä perälihoja,
Elä silmiä sivele
Eläkä korvia koseta:
Kuppi kulmalle tulisi,
Sinimarja silmän päälle.

Tuostapa kyty kysyisi,
Tuosta appi arveleisi,
Kylän kyntäjät näkisi,
Nauraisi kyläiset naiset:
'Onko tuo soassa ollut,
Talununna tappelossa,
Vai onko suen repimä,
Metsän karhun kaapaisema,
Vai susiko sulhasena,
Karhu kanssakumppalina?'"
Olipa ukko uunin päällä,
Mieronkierto kiukahalla.
Lausui ukko uunin päältä,
Mieronkierto kiukahalta:
„Ellös vainen, sulho rukka,
Nouatelko naisen mieltä,
Naisen mieltä, kiurun kieltä,
Kuin minä, poloinen poika!
Lihat ostin, leivät ostin,
Voit ostin, oluet ostin,
Kalat ostin kaikenlaiset,
Särpimet monensukuiset,
Oluet omilta mailta,
Vehnät mailta vierahilta.
„En sillä hyveä saanut
Enkä siistiä tavannut.
Nainen kun tuli tupahan,
Tuli kuin tukan repijä,
Muotoansa mullistellen,
Silmiänsä väännitellen;
Aina äyhki ähmissänsä,
Vihoissansa virkkaeli,
Kutsui kuppeloperäksi,
Haukkui halkohakkuriksi.
„Jopa muistin uuen mutkan,
Toki toisen tien osasin:
Kun kolotin koivun oksan,
Jo likisti linnuksensa;
Kun karsin katajan latvan,
Jo kumarsi kullaksensa;
Kun vielä panin pajuilla,
Jo kapusi kaulahani."
Neito parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse,
Itse itkulle hyräytyi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lässäp' on nyt muien lähtö,
Liki saanut muien liitto,
Minun lähtöni lähemmä,
Minun liittoni likemmä,
Vaikk' on läyli lähteäki,
Erota tukala tunti
Tästä kuulusta kylästä,
Kaunihista kartanosta,
Jossa kasvoin kaunihisti,
Ylenin ylen ehosti
Kaiken kasvantoikäni,
Lapsipuolen polveani.
„Enkä tuota ennen luullut
Enkä uskonut ikänä,
En mä luullut luopuvani,
Uskonut eroavani
Tämän linnan liepeheltä,
Tämän harjun hartiolta.
Jo nyt luulen, jotta luovun,
Jopa uskon ja eroan:
Ero- on tuopit tyhjettynä,
Ero- juotuna oluet,
Kohta korjat käännettynä
Päin ulos, perin tupahan,

301—462. Morsiamen lähtövirsi.

Lappe'in ison latohon,
Kalten karjahuonehesen.
„Millä nyt erotessani,
Lähtiessäni, katala,
Millä maksan maammon maion
Sekä taattoni hyvyyen,
Millä veikon armauen,
Mielisiivot siskoseni?
„Kiitän mä, iso, sinua
Entisistäni eloista,
Murkinoista muinaisista,
Parahimmista paloista.
„Kiitän mä, emo, sinua
Nuorna tuuiteltuasi,
Pienoisna pi'eltyäsi,
Rinnoin ruokkieltuasi.
„Vielä kiitän veikkoseni,
Veikkoseni, siskoseni,
Kostelen koko perehen,
Kaikki kasvinkumppalini,
Joien joukossa elelin,
Kasvoin kanssa kasvinaian.
„Ellös nyt, hyvä isoni,
Ellös, ehtoinen emoni,
Tahi muu sukuni suuri,
Heimokuntani heleä,
Tuosta huolelle ruvetko,
Saako suurelle surulle,
Jos menenki muille maille,
Kulkenen johonkuhunki!
Paistanevi Luojan päivä,
Kuu Luojan kumottanevi,
Tähet taivon välkkynevi,
Otavat ojentunevi
Ilmassa etempänäki,
Maailmassa muuallaki,
Ei yksin ison pihoilla,
Näillä kasvinkartanoilla.
„Lähen nyt tästä kuin lähenki,
Tästä kullasta ko'ista,
Ison saamasta salista,
Äitin kestikellarista.
Heitän suoni, heitän maani.
Heitän heinikkopihani,
Heitän valkeat veteni,
Heitän hiekkarantaseni
Kylpeä kylän akoille,
Pasikoia paimenille.
„Heitän suot sorehtijoille,
Maat heitän maleksijoille,
Lepiköt lepeäjille,
Kanervikot kaahlajille,
Aitavieret astujille,
Kujavarret kulkijoille,
Pihat pitkin juoksijoille,
Seinävieret seisojille,
Siltalauat siivojille,
Lattiat lakaisijoille.
Pellot heitän peuran juosta,
Salot ilveksen samota,
Ahot hanhien asua,
Lehot lintujen levätä.
„Lähen tästä kuin lähenki
Toisen lähtijän keralla
Sykysyisen yön sylihin,
Kevä'isen kierän päälle,
Jottei jälki jäällä tunnu,
Jalan isku iljangolla,
Hangella hamosen toimi,
Helman hiepsintä lumella.
„Sitte toiste tultuani,
Kotihini käytyäni
Eipä äiti ääntä kuulle,
Iso ei itkua tajunne,

Jos ma kulmilla kujerran,
Päälaella laulattelen:
Jo on nousnut nuori nurmi,
Kasvanut katajapehko
Iholle imettäjäni,
Kasvopäille kantajani.
„Minun toiste tullessani
Näille pitkille pihoille
Muut ei tuntene minua
Kuin ne kaksi kappaletta:
Alimainen aian vitsa,
Perimäinen pellon seiväs,
Nuo on piennä pistämäni,
Neitona vitsastamani.
„Emoni mahova lehmä,
Minun nuorna juottamani,
Vasikkana vaalimani,
Ammoa rikottelevi
Pitkillä piharikoilla,
Talvisilla tanterilla:
Tuo minua tuntenevi
Kotoiseksi tyttäreksi.
„Isoni ikioronen,
Minun piennä syöttämäni,
Neitona apattamani,
Hirnua rikottelevi
Pitkillä piharikoilla,
Talvisilla tanterilla:
Tuntenevi tuo minua
Kotoiseksi tyttäreksi.
„Veikkoni ikuinen koira,
Minun lasna syöttämäni,
Neitona opastamani,
Haukkua rikottelevi
Pitkillä piharikoilla,
Talvisilla tanterilla:
Tuo minua tuntenevi
Kotoiseksi tyttäreksi.
„Muut ne ei minua tunne
Kotihini tultuani,
Vaikk' on vanhat valkamani,
Entiset elosijani,
Sijoillansa siikasalmet,
Asemillansa apajat . . .
„Jää nyt, pirtti, terveheksi,
Pirtti lautakattoinesi!
Hyvä on toiste tullakseni,
Kaunis kaaputellakseni.
„Jää nyt, sintsi, terveheksi,
Sintsi lautasiltoinesi!
Hyvä on toiste tullakseni,
Kaunis kaaputellakseni.
„Jääpä, piha, terveheksi,
Piha pihlajaisinesi!
Hyvä on toiste tullakseni,
Kaunis kaaputellakseni.
„Jätän kaikki terveheksi:
Maat ja metsät marjoinensa,
Kujavieret kukkinensa,
Kankahat kanervinensa,
Järvet saoin saarinensa,
Syvät salmet siikoinensa,
Hyvät kummut kuusinensa,
Korpinotkot koivuinensa.“
Silloin seppo Ilmarinen
Koppoi neien korjahansa,
Iski virkkua vitsalla,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jää hyvästi, järven rannat,
Järven rannat, pellon penkat,
Kaikki mäntyset mäellä,
Puut pitkät petäjikössä,
Tuomikko tuvan takana,
Katajikko kaivotiellä,

Kaikki maassa marjan varret,
Marjan varret, heinän korret,
Pajupehkot, kuusen juuret,
Lepän lehvät, koivun kuoret!“
Siinä seppo Ilmarinen
Läksi Pohjolan pihoilta.
Jäivät lapset laulamahan;
Lapset lauloi jotta lausui:
„Lenti tänne musta lintu,
Läpi korven koikutteli,
Suostutteli meiltä sorsan,
Maanitteli meiltä marjan,
Otti tuo omenan meiltä,
Vietteli ve'en kalasen,
Petti pienillä rahoilla,
Hope'illa houkutteli.
Ken nyt vie ve'elle meitä,
Ken joelle juohattavi?
Saapi saavit seistäksensä,
Kolataksensa korennot,
Olla sillat siivomatta,
Lattiat lakaisematta,
Pinttyä pikarin laiat,
Tuopin korvat tummentua.“
Itse seppo Ilmarinen
Nuoren neitonsa keralla
Ajoa kahuttelevi
Noita Pohjan rannikoita,
Simasalmien sivutse,
Hietaharjun hartioitse.
Somer soitti, hiekka helkki,
Reki vieri, tie vilisi,
Rahe rautainen ramasi,
Jalas koivuinen kolasi,
Kapla patvinen pasasi,
Vemmel tuominen tutasi,
Vinkui vitsaiset saverkot,
Vapoi vaskirenkahaiset
Juostessa hyvän hevosen,
Hyvän laukin laukatessa.
Ajoi päivän, tuosta toisen,
Ajoi kohta kolmannenki,
Käsi ohjassa orosen,
Toinen neien kainalossa,
Jalka laialla rekosen,
Jalka toinen viltin alla.
Virkku juoksi, matka joutui,
Päivä vieri, tie lyheni.
Päivänäpä kolmantena
Aletessa aurinkoisen
Jo sepon koti näkyvi,
Tuvat Ilman tuulottavi.
Noki nousi nuoraisena,
Savu paksuna pakeni,
Tuprusi savu tuvasta,
Ylös pilvihin kohosi.

Viideskolmatta runo.

Sulho, morsian ja saattoväki vastaanotetaan Ilmarisen kodissa; 1—382. — Joukko syötetään ja juotetaan yltäkylläisesti; Väinämöinen laulaa ja kiittelee isäntää, emäntää, puhemiestä, kaasoa ja muuta hääkansaa; 383—672. — Kotimatkalla häistä palatessa särkyy Väinämöiseltä reki, jonka korjaa ja ajaa kotiinsa; 673—738.

Jopa viikon vuoteltihin,
Vuoteltihin, katseltihin
Neion nuotehet tulevan
Seppo Ilmarin kotihin:
Silmät vanhoilta valuvi
Ikkunoissa istuessa,
Polvet nuorilta nojuvi
Veräjillä vuottaessa,
Lasten jalkoja paleli
Seinuksilla seisoessa,
Kului kengät kesk'-iältä
Rantasilla raittaessa.
Niin huomenna muutamana,
Päivänä moniahana
Kumu kuuluvi salolta,
Reen kapina kankahalta.
Lokka, luopuisa emäntä,
Kalevatar, kaunis vaimo,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Se on poikani rekonen!
Jo tulevi Pohjolasta
Nuoren neitonsa keralla!
„Lähes nyt kohti näitä maita,
Kohin näitä kartanoita,
Ison saamille tuville,
Vanhemman varustamille!"
Se on seppo Ilmarinen
Jo kohta kotihin saapi,
Ison saamille pihoille,
Vanhemman varustamille.
Pyyhyet vihertelevät
Vesaisilla vempelillä,
Käkyet kukahtelevat
Korjan kirjavan kokalla,
Oravat samoelevat
Päällä aisan vaahterisen.
Lokka, luopuisa emäntä,
Kalevatar, vaimo kaunis,
Tuossa tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kylä vuotti uutta kuuta,
Nuoret päivän nousentoa,
Lapset maata mansikkaista,
Vesi tervaista venettä;
Mie en kuuta puolinkana,
Päiveä mokominkana:
Minä vuotin veijoani,
Veijoani, minjoani.

23—382. Sulhon paluu- ja morsiamen vastaanotto-virret.

Katsoin aamun, katsoin illan,
En tiennyt, mihin katosi,
Tokko pientä kasvatteli
Vaiko laihoa lihoitti,
Kun ei tullut kuitenkana,
Vaikka varsinki lupasi
Tulla jälen tuntuessa,
Saa'a jälen jäähtymättä.
„Aina katsoin aamusilla,
Päivät päässäni pitelin,
Kun ei vieri veijon saani,
Ei kolaja veijon korja
Näille pienille pihoille,
Kape'ille kartanoille.
Oisko olkinen oronen,
Reki kaksikaplahinen,
Senki saaniksi sanoisin,
Korjaksi korotteleisin,
Jos se veijoni vetäisi,
Toisi kaunoni kotihin.
„Niinpä toivoin tuon ikäni,
Katsoin kaiken päiväkauen;
Pääni katsoin kallellehen,
Sykeröni syrjällehen,
Silmät suorat suikulaksi:
Toivoin veijoni tulevan
Näille pienille pihoille,
Kape'ille kartanoille.
Jo tuo viimeinki tulevi,
Toki kerran kerkiävi,
Vierellä verevä muoto,
Punaposki puolellansa!
„Sulho, viljon veljyeni!
Lasketapa laukkiotsa,
Vietätä hyvä hevonen
Entisille heinillensä,
Taanoisille kauroillensa!
Laai meille terveyttä,
Laai meille, laai muille,
Laai kaikelle kylälle!
„Tehtyäsi tervehyiset
Sanele tarinojasi:
Matkasitko mainehitta,
Kävit tiesi tervehenä,
Kun läksit anopin luoksi,
Apen ainoan kotihin?
Saitko neien, voitit vallan,
Sorritko sotiveräjän,
Levititkö neien linnan,
Pirotitko pystyn seinän,
Astuitko anopin sillan,
Istuitko isännän lautsan?
„Jo tuon näen kyselemättä,
Arvoan anelematta:
Kävipä tiensä tervehenä,
Matkansa imantehena;
Toip' on hanhen, voitti vallan,
Sortipa sotiveräjän,
Langettipa lautalinnan,
Levitteli lehmusseinän
Käyessä anopin luona,
Apen ainoan ko'issa.
Onp' on sotka suojassansa,
Kana kainaloisessansa,
Puhas neiti puolellansa,
Valkeainen valloissansa.
„Kenpä toi tämän valehen,
Ken pani pahan sanoman,
Sulhon tyhjin tulleheksi,
Oron jouten juosneheksi?
Eipä sulho tyhjin tullut,
Ei oronen jouten juosnut:
On mitä oron veteä,
Liinaharjan liikutella!

Hiessäpä hyvä hevonen,
Vaahessa valittu varsa
Tuvun tänne tuotuansa,
Verevän ve'ettyänsä.
„Nouse nyt korjasta, korea,
Hyvä lahja, laitiosta!
Nouse ilman nostamatta,
Ylene ylentämättä,
Jos on nuori nostajasi,
Ylpeä ylentäjäsi!
„Korjasta kohottuasi,
Reen perästä päästyäsi
Astu tietä temminkäistä,
Maata maksankarvallista,
Sikojen silittämäistä,
Porsahien polkemaista,
Lampahan latsottamaista,
Hevon harjan hieromaista!
„Astu hanhen askelilla,
Taputa tavin jaloilla
Näitä pestyjä pihoja,
Tasaisia tanteria,
Apen saamia pihoja,
Anopin asettamia,
Veljen veistopenkeriä,
Sisaren siniketoja!
Pole jalka portahalle,
Siirrä sintsin siltaselle,
Astu sintsiä simaista;
Siitä siirräite sisähän,
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen!
„Jo täällä tämänki talven,
Jopa mennehen kesosen
Silta soitti sorsanluinen
Sillallista seisojaista,
Laki kultainen kumisi
Laen alla astujaista,
Ikkunat iloittelihe
Ikkunaisten istujaista.
„Jo täällä tämänki talven,
Jopa mennehen kesosen
Kääkäset käkertelihe
Sormuskättä sulkijaista,
Kynnykset kykertelihe
Hienohelman hempujaista,
Ovet aina aukieli
Ovellista aukojaista.
„Jo täällä tämänki talven,
Jopa mennehen kesosen
Perin pirtti pyörähteli
Pirtillistä pyyhkijäistä,
Sintsinen sijoittelihe
Sintsillistä siivojaista,
Vajaset vasertelihe
Vajallista vastakättä.
„Jo täällä tämänki talven,
Jopa mennehen kesosen
Piha piilten kääntelihe
Lastun pitkän poimijaista,
Aittaset alentelihe
Aitallista astujaista,
Orret notkui, parret painui
Nuoren vaimon vaattehia.
„Jo täällä tämänki talven,
Jopa mennehen kesosen
Kujaset kukertelihe
Kujallista kulkijaista,
Lääväset lähentelihe
Läävällistä läänijäistä,
Tanhuaiset taantelihe
Tanhuallista tavia.
„Jo täällä tämänki päivän,
Jopa päivän eilisenki

Aioin ammoi aikalehmä
Aamuvihkon antajaista,
Hevoisvarsa hirnakoitsi
Heinävihkon heittäjäistä,
Kaikerti kevätkaritsa
Palasen parantajaista.
„Jo täällä tämänki päivän,
Jopa päivän eilisenki
Vanhat istui ikkunoissa,
Lapset raittoi rantasilla,
Naiset seisoi seinuksilla,
Pojat porstuan ovilla
Nuoren vaimon varronnassa,
Morsiamen vuotannassa.
„Terve nyt, piha täysinesi,
Ulkoinen urohinesi,
Terve, vaja täysinesi,
Vaja vierahaisinesi,
Terve, sintsi täysinesi,
Tuohikatto kansoinesi,
Terve, pirtti täysinesi,
Satalauta lapsinesi,
Terve, kuu, terve, kuningas,
Terve, nuori nuoekansa!
Ei ole tässä ennen ollut,
Eipä ennen eikä eilen
Tämän joukon juoleutta,
Tämän kansan kauneutta.
„Sulho, viljon veljyeni!
Pura pois punaiset paikat,
Sivalluta silkkiverhot!
Näytä tuota näätäistäsi,
Viisin vuosin käytyäsi,
Kaheksin katseltuasi!
„Tokko toit, kenen käkesit?
Käkesit käkösen tuoa,
Maalta valkean valita,
Vesiltä verevän saa'a.
„Jo tuon näen kyselemättä,
Arvoan anelematta:
Toit käkösen tullessasi,
Sinisotkan suojassasi,
Vihannimman virven latvan
Vihannasta virviköstä,
Tuorehimman tuomen lehvän
Tuorehesta tuomikosta."
Olipa lapsi lattialla.
Lausui lapsi lattialta:
„Voi veikko, mitä vetelet!
Tervaskannon kauneutta,
Tervapuolikon pituutta,
Kerinkannan korkeutta!
„Kutti, kutti, sulho rukka!
Tuota toivotit ikäsi,
Sanoit saavasi sataisen
Tuovasi tuhannen neien.
Jo saitki hyvän sataisen:
— Tuon tuhannen tuppeloisen!
Sait kuin suolta suovariksen,
Aialta ajoharakan,
Pellolta pelotuslinnun,
Mustan linnun mullokselta!
„Mitä lie ikänsä tehnyt,
Kuta mennehen kesosen,
Kun ei kinnasta kutonut,
Saanut sukkoa su'unki?
Tyhjänä tuli tupahan,
Annitoinna appelahan:
Hiiret kopsassa kopasi,
Hörppäkorvat lippahassa!"
Lokka, luopuisa emäntä,
Kalevatar, vaimo kaunis,
Kuuli kummaisen tarinan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:

„Mitä lausuit, lapsi kurja,
Kuta, kunnotoin, latelit?
Muista kummat kuulukohon,
Häväistykset häälyköhön,
Eipä tästä neitosesta,
Ei tämän talon väestä!
„Jo sanoit pahan sanasen,
Sanan kehnon kertaelit
Suusta yötisen vasikan,
Päästä pennun päiväkunnan!
Hyvän on sulho neien saanut,
Tuonut maalta maan parahan:
On kuin puola puolikypsi,
Kuin on mansikka mäellä,
Tahi kuin käkönen puussa,
Pieni lintu pihlajassa,
Koivussa koreasulka,
Valorinta vaahteressa.
„Oisi ei saanut Saksastana,
Tavannut Viron takoa
Tämän neitosen soreutta,
Tämän allin armautta,
Tämän kasvon kauneutta,
Tämän muo'on muhkeutta,
Käsivarren valkeutta,
Kaulan hoikan kaarevuutta.
„Eikä neiti tyhjin tullut:
Oli turkit tuotavana,
Vaipat vasta saatavana
Ja verat ve'ettävänä.
„Paljo on tällä neitosella
Oman värttinän väkeä,
Oman kehrän kiertämätä,
Oman hyppisen hyveä,
Vaattehia valkehia,
Talvisotkun suorimia,
Kevätpäivän valkomia,
Kesäkuien kuivomia:
Hyvät hurstit huilahukset,
Päänalaiset pällähykset,
Sivallukset silkkihuivit,
Vilahukset villavaipat.
„Hyvä mutso, kaunis mutso,
Mutso valkeanverevä!
Hyvinpä ko'issa kuuluit,
Tyttönä ison ko'issa;
Hyvin kuulu kuun ikäsi
Miniänä miehelässä!
„Elä huolelle rupea,
Elä huoli huolehtia!
Ei sinua suolle viety,
Ojavarrelle otettu:
Viety on viljamättähältä,
Viety vielä viljemmälle,
Otettu oluttuvilta,
Oluemmille otettu.
„Hyvä neito, kaunis mutso!
Tuotapa kysyn sinulta:
Näitkö tänne tullessasi
Kekoja keräperiä,
Näsäpäitä närttehiä?
Ne kaikki tämän talosen,
Tämän sulhon kyntämiä,
Kyntämiä, kylvämiä.
„Neitokainen, nuorukainen!
Tuota nyt sanon sinulle:
Kun tunsit talohon tulla,
Niin tunne talossa olla!
Hyvä tääll' on mutson olla,
Kaunis kasvoa miniän,
Piossasi piimäpytty,
Voivatinen vallassasi.
„Hyvä täss' on neien olla,
Kaunis kasvoa kanasen.

Täss' on laajat saunan lauat
Ja leveät pirtin lautsat,
Isännät isosi verrat,
Emännät emosi verrat,
Pojat onpi veikon verrat,
Tyttäret sisaren verrat.
„Kun sinun himo tulevi,
Noita mielesi tekevi
Ison saamia kaloja,
Veljen pyitä pyytämiä,
Niin elä kysy ky'yltä
Eläkä ano apelta!
Kysy suorin sulholtasi,
Toimittele tuojaltasi!
Ei ole sitä metsässä
Jalan neljän juoksijata
Eikä ilman lintusia,
Kahen siiven siukovia,
Ei vielä ve'essäkänä
Kalaparvea parasta,
Kuta sinun ei saaja saane,
Saaja saane, tuoja tuone.
„Hyvä täss' on neien olla,
Kaunis kasvoa kanasen.
Ei ole kiirettä kivelle
Eikä huolta huhmarelle:
Vesi tässä vehnät jauhoi,
Koski kuohutti rukihit,
Aalto astiat pesevi,
Meren vaahti valkaisevi.
„Ohoh kullaista kyläistä,
Maan parasta paikaistani!
Nurmet alla, pellot päällä,
Keskellä kylä välillä;
Kylän alla armas ranta,
Rannassa rakas vetonen:
Se sopivi sorsan uia,
Vesilinnun vieretellä.“
Siitä joukko juotettihin,
Syötettihin, juotettihin
Liioilla lihamuruilla,
Kaunihilla kakkaroilla,
Olu'illa ohraisilla.
Viertehillä vehnäisillä.
Olipa kystä kyllin syöä,
Kyllin syöä, kyllin juoa
Punaisissa purtiloissa,
Kaunoisissa kaukaloissa:
Pirotella piirahia,
Murotella voimuruja,
Sirotella siikasia,
Lohkota lohikaloja
Veitsellä hope'isella,
Kuraksella kultaisella.
Olut juoksi ostamatoin,
Mesi markoin maksamatoin,
Oluoinen orren päästä,
Sima vaarnojen sisästä,
Olut huulten huuhtimeksi,
Mesi mielten kääntimeksi.
Kukapa tuossa kukkujaksi,
Lailliseksi laulajaksi?
Vaka vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Itse laululle rupesi,
Töille virtten työntelihe.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Veli kullat, veitoseni,
Suulliset sanalliseni,
Kielelliset kumppalini!
Kuulkottenpa, kuin sanelen!
Harvoin on hanhet suutasusten,
Sisarukset silmätysten,

Harvoin veikot vieretysten,
Emon lapset laiatusten
Näillä raukoilla rajoilla,
Poloisilla Pohjan mailla.
„Niin joko laululle lähemme,
Töille virtten työnteleimme?
Laulanta runoilla töitä,
Kukunta kevätkäellä,
Painanta sinettärillä,
Kuonta kankahattarilla.
„Laulavat Lapinki lapset,
Heinäkengät heittelevät
Hirven harvoilta lihoilta,
Peuran pienen pallehilta;
Niin miks' en minäki laula,
Miks' ei laula meiän lapset
Ruoalta rukihiselta,
Suulta suurukselliselta?
„Laulavat Lapinki lapset,
Heläjävät heinäkengät
Vesimaljan juotuansa,
Petäjäisen purtuansa;
Niin miks' en minäki laula,
Miks' ei laula meiän lapset
Juomilta jyvällisiltä,
Olu'ilta ohraisilta?
„Laulavat Lapinki lapset,
Heläjävät heinäkengät
Nokisilta nuotioilta,
Hiilisiltä hiertimiltä;
Niin miks' en minäki laula,
Miks' ei laula meiän lapset
Alta kuulun kurkihirren,
Alta kaunihin katoksen?
„Hyväpä täss' on miesten
Armas naistenki asua [olla,
Olutpuolikon povella,
Mesitiinun tienohilla,
Sivullamme siikasalmet,
Luonamme lohiapajat,
Joist' ei syöen syömät puutu,
Juoen juomiset vähene.
„Hyväpä täss' on miesten
Armas naistenki elellä. [olla,
Ei tässä surulla syöä,
Ei eletä huolen kanssa;
Tässä syöähän surutta,
Eletähän huoletoinna
Iällä tämän isännän,
Elinajalla emännän.
„Kumman tässä ensin kiitän,
Isännänkö vai emännän?
Ainap' entiset urohot
Ensin kiittivät isännän,
Ku on suolta suojan saanut,
Ko'in korvesta kokenut:
Tyvin tuonut tyyskät männyt,
Latvoin lansatut petäjät,
Pannut paikalle hyvälle,
Asettanut ankaralle
Suuriksi sukutuviksi,
Kaunihiksi kartanoiksi;
Salvannut salosta seinät,
Hirret hirmulta mäeltä,
Ruotehet rome'ikolta,
Malat marjakankahalta,
Tuohet tuomivaaran päältä,
Sammalet sulilta soilta.
„Tupa on tehty tesmällensä,
Suoja pantu paikallensa.
Sata oli miestä salvaimella,
Tuhat oli tuvan katolla

453—672. Kiitosvirsi.

Tehessä tätä tupoa,
Laaittaissa lattiata.
„Jopa vaan tämän isännän
Saaessa tätä tupoa
Mont' on tukka tuulta nähnyt,
Hivus säätä hirveätä.
Use'in hyvän isännän
Jäänyt on kinnasta kivelle,
Hattua havun selälle,
Suohon sukkoa vajonnut.
„Use'in hyvä isäntä
Aivan aika-huomenessa
Ennen muien nousematta,
Kyläkunnan kuulematta
Nousnut on nuotiotulelta,
Havannut havumajoilta,
Havu päänsä harjaellut,
Kaste pesnyt sirkut silmät.
„Siitäpä hyvä isäntä
Saapi tuttua tupahan,
Lautsantäyen laulajoita,
Ikkunat iloitsijoita,
Siltalauat lausujoita,
Karsinat karehtijoita,
Seinävieret seisojia,
Aitovieret astujia,
Pihat pitkin kulkijoita,
Maat ristin matelijoita.
„Isännän esinnä kiitin,
Siitä ehtoisen emännän
Ruokien rakentamasta,
Pitkän pöyän täyttämästä.
„Hänpä leipoi leivät paksut,
Suuret talkkunat taputti
Käpe'illä kämmenillä,
Kyperillä kymmenillä;
Nosti leivät leppeästi,
Syötti vierahat välehen
Liioilla sianlihoilla,
Kohokuori-kokkaroilla
— Terät vieri veitsistämme,
Päät putosi puukoistamme
Lohen päitä lohkoessa,
Hauin päitä halkoessa.
„Use'in hyvä emäntä,
Tuo tarkka taloinen vaimo,
Kuullut on kukotta nousta,
Kanan lapsetta karata
Näitä häitä hankittaissa,
Teoksia tehtäessä,
Hiivoja rakettaessa,
Olosia pantaessa.
„Hyvin on hyvä emäntä,
Tuo tarkka taloinen vaimo,
Osannut oluet panna,
Makujuoman juoksutella
Iuista imeltyneistä,
Make'ista maltahista,
Joit' ei puulla puuhaellut,
Korennolla koukkaellut,
Vaanpa kourilla kohenti,
Käsivarsin käännytteli
Saunassa savuttomassa,
La'aistuilla lautehilla.
„Eipä tuo hyvä emäntä,
Tuo tarkka taloinen vaimo,
Laske iskulle ituja,
Päästä maalle maltahia;
Käypi saunassa use'in
Syänyöllä yksinänsä,
Ei huoli susia surra,
Pelätä metsän petoja.
„Jopa nyt emännän kiitin;
Vuotas kiitän patvaskani!

Ken on pantu patvaskaksi,
Ken otettu oppahaksi?
Kylän paras patvaskana,
Kylän onni oppahana.
„Onpa meiän patvaskalla
Päällä haahen haljakkainen;
Se on kaita kainalosta,
Soma suolien kohasta.
„Onpa meiän patvaskalla,
Onpa kauhtana kapoinen:
Helmat hietoa vetävi,
Takapuolet tanteria.
„Vähän paitoa näkyvi,
Pikkaraisen pilkottavi:
On kuin Kuuttaren kutoma,
Tinarinnan riukuttama.
„Onpa meiän patvaskalla
Vyöllä ussakka utuinen,
Päivän tyttären kutoma,
Kirjokynnen kirjoittama
Ajalla tulettomalla,
Tulen tietämättömällä.
„Onpa meiän patvaskalla
Silkkiset sukat jalassa,
Silkkiset sukan sitehet,
Säteriset säärinauhat,
Jotk' on kullalla ku'ottu,
Hopealla huoliteltu.
„Onpa meiän patvaskalla
Saksan kengät kelvolliset,
Kuni joutsenet joella,
Vesiteiret vieremillä
Tahi hanhuet havulla,
Muuttolinnut murrikolla.
„Onpa meiän patvaskalla
Kutrit kullansuortuvaiset,
Parta kullanpalmikkoinen;
Päässä pystyinen kypäri,
Puhki pilvien puhuja,
Läpi metsän läikköttäjä,
Jot' ei saatane sataisin,
Tuotane tuhansin markoin.
„Jo nyt kiitin patvaskani;
Vuotas kiitän saajanaisen!
Mist' on saatu saajanainen,
Kust' otettu onnellinen?
„Tuolt' on saatu saajanainen,
Tuolt' otettu onnellinen
Takoa Tanikan linnan,
Uuen linnan ulkopuolta.
„Eipä vielä sieltäkänä,
Ei perän pereäkänä!
Tuolt' on saatu saajanainen,
Tuolt' otettu onnellinen
Vienan päälitä vesiltä,
Ulapoilta auke'ilta.
„Eipä vielä sieltäkänä,
Ei perän pereäkänä!
Kasvoi maalla mansimarja,
Punapuola kankahalla,
Pellolla heleä heinä,
Kukka kultainen aholla:
Siit' on saatu saajanainen,
Siit' otettu onnellinen.
„Saajanaisen suu somainen
Kuni Suomen sukkulainen;
Saajanaisen sirkut silmät
Kuni tähet taivahalla;
Saajanaisen kuulut kulmat
Kuni kuu meren-ylinen.
„Onpa meiän saajanaisen
Kaula kullankiehkuroissa,
Pää kullanvipalehissa,
Käet kullankäärilöissä,

Sormet kullansormuksissa,
Korvat kullanhelmilöissä,
Kulmat kullansolmuloissa,
Silmäripset simpsukoissa.
„Luulin kuun kumottavaksi,
Kun kumotti kultasolki;
Luulin päivän paistavaksi,
Kun sen paistoi paian kaulus;
Luulin laivan läikkyväksi,
Kun sen läikkyi lakki päässä.
„Jopa kiitin saajanaisen;
Annas katson kaiken kansan,
Onko kansa kaunihina,
Väki vanha vänkeänä
Sekä nuoriso somana,
Koko joukko juoleana!
„Jopa katsoin kaiken kansan,
Ehkä tiesin ennoltaki:
Eip' ole tässä ennen ollut
Eikä varsin vasta liene
Tämän joukon juoleutta,
Tämän kansan kauneutta,
Väen vanhan vänkeyttä,
Väen nuorison somuutta.
Kaikk' on kansa haljakassa
Kuni metsä huutehessa:
Alta on kuin aamurusko,
Päältä on kuin päivänkoite.
„Huokeat oli hopeat,
Löyhät kullat kutsuloilla,
Rahataskut tanterilla,
Rahakukkarot kujilla
Näillä kutsuvierahilla
Kutsuloille kunniaksi.“
Vaka vanha Väinämöinen,
Virren ponsi polvu'inen,
Siitä siirtihe rekehen,
Lähtevi kohin kotia;
Laulelevi virsissänsä,
Laulelevi, taitelevi.
Lauloi virren, lauloi toisen
— Virrelläpä kolmannella
Kilahti jalas kivehen,
Tarttui kapla kannon päähän:
Rikkoihe reki runolta,
Jalas taittui laulajalta,
Kapla poikki paukahutti,
Laiat irti loskahutti.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkkoi, noin nimesi:
„Onko tässä nuorisossa,
Kansassa kasuavassa,
Vaiko tässä vanhalassa,
Väessä vähenevässä,
Kenpä Tuonelle kävisi,
Lähtisi Manan majoille,
Toisi Tuonelta orasen,
Vääntiän Manan väeltä
Reki uusi laatiani,
Korjanen kohentoani?“
Sekä nuoremmat sanovi,
Jotta vanhat vastoavi:
„Ei ole tässä nuorisossa
Eikä varsin vanhastossa,
Koko suuressa su'ussa
Niin urosta urheata,
Jotta Tuonelle menisi,
Lähtisi Manan majoille,
Toisi Tuonelta orasen,
Vääntiän Manan majoilta
Reki uusi laatiasi,
Korjanen kohentoasi.“
Silloin vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,

Läksi toiste Tuonelahan,
Matkasi Manan majoille.
Toi orasen Tuonelasta,
Vääntiän Manan majoilta.
Siitä vanha Väinämöinen
Laulavi salon sinisen,
Salohon tasaisen tammen
Sekä pihlajan pätevän;
Ne kohenti korjaksensa,
Painalti jalaksiksensa,
Niistä katsoi kaplaksia
Sekä väänti vempeleitä:
Sai korjan kohennetuksi,
Re'en uuen laaituksi.
Pisti varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen,
Itse istuihe rekehen,
Laskettihe laitiohon.
Vitsattaki virkku juoksi,
Helmin lyömättä hevonen
Entisille appehille,
Taanoisille suuruksille;
Saattoi vanhan Väinämöisen,
Laulajan iän-ikuisen,
Oman uksen aukomille,
Oman kynnyksen etehen.

Kuudeskolmatta runo.

Lemminkäinen, pahoillaan siitä, kun oli häihin kutsumatta jätetty, päättää kuitenki lähteä Pohjolaan, huolimatta äitinsä kiellosta ja niistä monista surmista, jotka äiti sanoi häntä matkalla kohtaavan; 1—382. — Lähtee matkalle ja pääsee tiedoillansa onnellisesti läpi kaikista surmapaikoista; 383—776.

Ahti oli saarella asuva,
Kaukoniemen kainalossa.
Oli pellon kynnännässä,
Vainion vakoannassa.
Korvalta ylen korea,
Kovin tarkka kuulennalta.
Kuulevi jumun kylältä,
Järyn järvien takoa,
Jalan iskun iljeneltä,
Reen kapinan kankahalta.
Juohtui juoni mielehensä,
Tuuma aivohon osasi:
Häitä Pohjola pitävi,
Salajoukko juominkia!
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa;
Veret vierähti pahaksi
Poloisilta poskipäiltä.
Heti heitti kynnöksensä,
Vaon keskivainiolle;

Nousi maasta ratsahille,
Lähtevi kohin kotia
Luoksi armahan emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Sanoi tuonne saatuansa,
Toimitteli tultuansa:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Pane ruoka ruttoisesti
Syöä miehen nälkähisen,
Haukata halun-alaisen!
Lämmitä samassa sauna,
Pian pirtti riu'uttele,
Missä mies puhasteleikse,
Sueiksen urosten sulho!“
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Pani ruoan ruttoisesti
Syöä miehen nälkähisen,
Haukata halun-alaisen
Yhen kylyn joutuessa,
Yhen saunan saapuessa.
Siitä lieto Lemminkäinen
Otti ruokoa rutosti;
Meni saunahan samassa,
Kävi kylpyhuonehesen.
Siellä peiponen peseikse,
Pulmonen puhasteleikse,
Päänsä pellavaspioksi,
Kaulanvarren valkeaksi.
Tuli saunasta tupahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Astu aittahan mäelle,
Tuo sieltä somat sopani,
Kanna vaattehet vakaiset,
Jotka päälleni pukisin,
Varustaisin varrelleni!“
Emo ennätti kysyä,
Vaimo vanha tutkaella:
„Kunne lähet, poikueni?
Lähetkö ilveksen ajohon
Vaiko hirven hiihäntähän
Vai oravan ammuntahan?“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Oi emoni, kantajani!
Lähe en ilveksen ajohon
Enkä hirven hiihäntähän,
En oravan ammuntahan;
Lähen Pohjolan pitoihin,
Salajoukon juominkihin.
Tuo mulle somat sopani,
Vaka'iset vaatteheni,
Häissä häilyteltäväni,
Pioissa pi'eltäväni!“
Emo kielti poikoansa,
Nainen miestänsä epäsi;
Epäsi kavetta kaksi,
Kielti kolme luonnotarta
Lähtemästä Lemminkäistä
Hyvän Pohjolan pitoihin.
Noin sanoi emo pojalle,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Ellös menkö, poikueni,
Poikueni, Kaukueni,
Noihin Pohjolan pitoihin,
Suuren joukon juominkihin!
Ei sua kutsuttu sinne,
Ei tarkoin tahotakana.“
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kurjat kutsuen menevi,
Hyvä ilman hyppeleikse!
Tuoss' on kutsut kuun-ikuiset,
Airuhut alinomaiset

Miekassa tuliterässä,
Säilässä säkenevässä.“
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Yhä kielteä käkesi:
„Ellös vainen, poikueni,
Menkö Pohjolan pitoihin!
Monet on kummat matkallasi,
Isot tielläsi imehet,
Kolme surmoa kovinta,
Kolme miehen kuolemata.“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ain' on surmia akoilla,
Kaikin paikoin kuolemia;
Ei uros hätäile noita,
Ei varsin varannekana.
Vaan kuitenki kaikitenki
Sano korvin kuullakseni:
Mi on surma ensimäinen,
Ensimäinen, viimeinenki?“
Virkkoi äiti Lemminkäisen,
Vaimo vanha vastaeli:
„Sanon surmat syytä myöten
Enkä miehen mieltä myöten.
Sanon surman ensimäisen.
Se on surma ensi surma:
Menet matkoa vähäisen,
Pääset tietä päiväyksen:
Tulevi joki tulinen
Poikkipuolin vastahasi.
Joessa tulinen koski,
Koskessa tulinen luoto,
Luo'olla tulinen korko,
Korolla tulinen kokko:
Yöt se hammasta hiovi,
Päivät kynttä kitkuttavi
Tulijalle vierahalle,
Saavalle käkeävälle.“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Se on surma naisen surma,
Ei ole kuolema urohon.
Kyllä mä siihen keinon keksin,
Arvoan hyvän asian:
Laulan leppäisen hevosen,
Laulan leppäisen urohon
Sivutseni siirtymähän,
Eestäni vaeltamahan;
Itse sorsana sukellan,
Allina alenteleime
Kouritse kokon kynimen,
Vaakalinnun varpahitse.
Oi emoni, kantajani!
Sano surma keskimäinen!“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Se on surma toinen surma:
Menet matkoa vähäisen,
Toki toisen päiväyksen:
Tulevi tulinen kuoppa,
Se on poikkipuolin tietä,
Itähän iäti pitkä,
Luotehesen loppumatoin,
Täynnä kuumia kiviä,
Palavia paateroita.
Sinne on satoja saanut,
Tuhansia tukkueltu,
Sa'an miestä miekallista,
Tuhat rautaista oritta.“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ei ole siinä miehen surma
Eikä kuolema urohon. [tan,
Kyllä mä siihen mutkan muis-
Mutkan muistan, keinon keksin:

Laulan ma lumesta miehen,
Uron hangesta hotaisen,
Sen tungen tulen väkehen,
Vaivaelen valkeahan,
Kylpijäksi kuuman saunan
Vastan vaskisen keralla;
Itse siirräime sivutse,
Tungeime tulen lävitse,
Ettei partana palane,
Hivuskutri kurvettune.
Oi emoni, kantajani!
Sano surma jälkimäinen!“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Se on surma kolmas surma:
Menet vieläki vähäisen,
Pääset siitä päiväyksen,
Pohjolan veräjän suulle,
Ahtahimpahan alahan:
Susi päälle suimistaikse,
Karhu toisna kaimistaikse
Suulla Pohjolan veräjän,
Kape'immassa kujassa.
Syönyt on sa'auki miestä,
Tuhonnut tuhat urosta,
Niin miks' ei sinua söisi,
Tuhoaisi turvatointa?“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Uuhi uunna syötäköhön,
Rieskana revittäköhön,
Vaan ei mies pahempikana,
Uros untelompikana!
Minua on vyötty miehen vyöllä,
Pantu miehen palkimella,
Solmittu uron solilla,
Jotten vielä jouakana
Suuhun Untamon susien,
Kitahan kirokavetten.
„Muistan ma suelle mutkan,
Keksin keinon karhullenki:
Suet laulan suitsi-suuhun,
Karhut rautakahlehisin,
Tahi rutjon ruumeniksi,
Seulaisen sepalehiksi.
Sillä siitä selvitäime,
Pääsen matkani perille.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Et vielä perille pääsnyt!
Ne oli sinne mennessäsi
Matkalla isot imehet,
Kolme kummoa kovoa,
Kolme miehen kuolemata;
Viel' on sinne saatuasi
Paikalla pahimmat kummat.
Kulet tietä pikkaraisen,
Tulet Pohjolan pihalle:
Aita on rautainen rakettu,
Terästarha teeksennelty
Maasta asti taivosehen,
Taivosesta maahan asti,
Keihä'illä seivästetty,
Maan maoilla aiastettu,
Käärmehillä vitsastettu,
Sisiliskoilla si'elty;
Heitty hännät häilymähän,
Pääkurikat kuilumahan,
Pääkehät kähäjämähän,
Päät ulos, sisähän hännät.
„Maass' on toisia matoja,
Rata kyitä, käärmehiä
Ylös kielin kiehumassa,
Alas hännin häilymässä.
Yks' on muita kauheampi
Eessä portin poikkipuolin,

Pitelämpi pirtin hirttä,
Paksumpi kujapatsasta,
Ylös kielin kiehumassa,
Suin ylös suhahtamassa,
Ei ketänä muuta vasten,
Vasten vaivaista sinua."
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Seki on surma lapsen surma,
Ei ole kuolema urohon.
Tunnen ma tulen lumoa,
Valkeaisen vaivutella,
Ja tunnen maot manata,
Käärmehyiset käännytellä.
Äsken päänä eilisenä
Kynnin maata kyyn-alaista,
Käännin maata käärmehistä
Aivan paljahin kätösin.
Kyyt pitelin kynsissäni,
Käsissäni käärmehyiset;
Tapoin kyitä kymmenkunnan,
Sa'an mustia matoja:
Viel' on kynnet kyyn veressä,
Käet käärmehen talissa.
Sill' en taia tullakana,
Viel' en varsin jouakana
Maon suuren suupalaksi,
Käärmehen käsialaksi:
Itse konnat kouristelen,
Ilkeät iki puserran,
Kyyt on laulan laiemmalle,
Maot muutan tien mukahan,
Astun Pohjolan pihalta,
Tungeime tuvan sisähän."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ellös vainen, poikueni,
Menkö Pohjolan tupahan,
Sariolan salvoksihin!
Siell' on miehet miekka vyöllä,
Urohot sota-aseissa,
Humalassa hullut miehet,
Pahat paljo juotuansa.
Laulavat sinun poloisen
Miekkahan tuliterähän;
Jo on laulettu paremmat,
Jalommatki jaksettuna."
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Jo olen ennenkin elellyt
Noilla Pohjolan tuvilla.
Ei minua laula lappi
Eikä tunge turjalainen;
Itse laulan lappalaisen
Sekä tungen turjalaisen:
Laulan halki hartionsa,
Puhki leukansa puhelen,
Paian kauluksen kaheksi,
Rikki rintalastasensa."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ohoh poikani poloinen!
Vielä muistat muinaistasi,
Kerskut ennen käynnistäsi!
Jo olet ennenkin elellyt
Noilla Pohjolan tuvilla:
Uinut kaikki umpilammit,
Koirankieliset kokenut,
Käynyt koskia kolisten,
Myötävirtoja vilisten,
Tuonen kosket tunnustellut,
Mitannut Manalan virrat!
Siell' oisit tänäki päänä
Ilman äitittä pahatta.
„Muistapa, mitä sanelen!
Tulet Pohjolan tuville:

Mäki on täynnä seipähiä,
Piha täynnä pylvähiä,
Ne on täynnä miehen päitä;
Yks' on seiväs päätöin seiväs
— Senpä seipähän nenähän
Sinun pääsi leikatahan!"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Hurja noita huolinevi,
Epäkelpo keksinevi
Viittä, kuutta vainovuotta,
Seitsentä sotakeseä!
Ei noita uro totelle,
Vääjänne väheäkänä.
Tuo mulle sotisopani,
Vanhat vainovaatteheni!
Itse käyn isoni miekan,
Katson kalvan taattoseni;
Viikon on vilussa ollut,
Kauan kaihossa sijassa,
Itkenyt ikänsä siellä,
Kantajata kaipaellut."
Sai siitä sotisopansa,
Vanhat vainovaattehensa,
Isonsa ikuisen miekan,
Tuon taaton sotatoverin.
Senpä siltahan sysäsi,
Terin työnti lattiahan:
Miekkanen käessä kääntyi
Kuni tuore tuomen latva
Tahi kasvava kataja.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Tuskin on Pohjolan tuvissa,
Sariolan salvoksissa
Tämän miekan miettijäistä,
Tämän kalvan katsojaista."
Jousen seinältä sivalti,
Kaaren vahvan vaarnaselta.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Sen mä mieheksi sanoisin,
Urohoksi arveleisin,
Joka jouseni vetäisi,
Kiveräni kiinnittäisi
Noilla Pohjolan tuvilla,
Sariolan salvoksilla."
Siitä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Suorihe sotisopihin,
Puki vainovaattehisin.
Itse lausui orjallensa,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on osto-orjaseni,
Rahan saatu raatajani!
Jou'uta sotaoriini,
Valjastele vainovarsa
Lähteäkseni pitoihin,
Lemmon joukon juominkihin!"
Orja nöyrä, neuvottava,
Pian pistihe pihalle,
Työnti varsan valjahisin,
Puikkoihin tulipunaisen.
Sanoi tuolta tultuansa:
„Jo olen tehnyt tehtäväni,
Suorittanut tuon orosi,
Varsan viljon valjastanut."
Siitä lieto Lemminkäisen
Luku lähteä tulevi.
Käsi käski, toinen kielti,
Sormet suoniset pakotti.
Toki läksi, kuin käkesi,
Varsin läksi, ei varannut.
Emo neuvoi poikoansa,
Vanhin lastansa varoitti

Oven suusta, orren alta,
Kattilan katasijoilta:
„Poikueni, ainueni,
Lapseni, vakauteni!
Jos sa jou'ut juominkihin,
Tapahut mihin tahansa,
Juopa puoli tuoppiasi,
Keskimaihin maljasesi;
Anna toisen toinen puoli,
Pahemman pahempi puoli:
Mato maljassa venyvi,
Toukka tuopin pohjukassa.“
Vielä neuvoi poikoansa,
Varsin lastansa vakusti
Perimäisen pellon päästä,
Veräjältä viimeiseltä:
„Jos sa jou'ut juominkihin,
Tapahut mihin tahansa,
Istu puolella sijoa,
Astu puoliaskelella,
Anna toisen toinen puoli,
Pahemman pahempi puoli,
Niin sinusta mies tulevi,
Uros selvä selkiävi
Läpi käymähän keräjät,
Jutut julki polkemahan
Urohoisessa väessä,
Miehisessä joukkiossa.“
Siitä läksi Lemminkäinen
Istuen oron re'essä;
Iski virkkua vitsalla,
Heitti helmiruoskasella.
Läksi virkku vieremähän,
Hevonen helettämähän.
Ajoi aikoa vähäisen,
Hyvän hetken hetkutteli:
Näki tiellä teirikarjan.
Teiret lentohon lehahti,
Lintukarja kapsahutti
Eestä juoksevan hevosen.
Jäi hitusen höyheniä,
Tielle teiren sulkasia.
Ne kokosi Lemminkäinen,
Tapaeli taskuhunsa:
Ei tieä, mikä tulisi,
Tapahtuisi taipalella;
Kaikki on tarpehen talossa,
Hyväksi hätävarana.
Ajoi eellehen vähäisen,
Kulki tietä pikkuruisen;
Jo hepo hörösteleikse,
Luppakorva luonteleikse.
Se on lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Kuorustihe korjastansa,
Kaarastihe katsomahan:
Niin on, kuin sanoi emonsa,
Oma vanhempi vakasi!
Aivin on joki tulinen
Poikitse hevon e'essä.
Joess' on tulinen koski,
Koskessa tulinen luoto,
Luo'olla tulinen korko,
Korolla tulinen kokko:
Sillä kulkku tulta kuohui,
Suu valeli valkeata,
Höyhenet tulena tuiski,
Säkeninä säihkäeli.
Kaukon kaukoa näkevi,
Loitompata Lemminkäisen:
„Minnepä menevi Kauko,
Kunne läksit, Lemmin poika?“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:

„Läksin Pohjolan pitoihin,
Salajoukon juominkihin.
Välty syrjähän vähäisen,
Poikellaite tieltä poies,
Laske eelle matkamiestä,
Lemminkäistä liiatenki,
Sivutsesi siirtymähän,
Vieretse vaeltamahan!“
Kokko saatteli sanoa,
Tulikulkku kuiskahella:
„Lasken eelle matkamiehen,
Lemminkäisen liiatenki
— Suun kautta samoamahan,
Kautta kulkun kulkemahan:
Siitä sulle tie menevi
Mennä tuosta tuon hyväksi
Noihin pitkihin pitoihin,
Iän kaiken istumihin.“
Mitä huoli Lemminkäinen!
Ei tuossa kovin hätäillyt.
Tapasip' on taskuhunsa,
Löihe kukkaroisehensa,
Otti teiren sulkasia;
Hieroa hitustelevi
Kahen kämmenen välissä,
Sormen kymmenen sovussa:
Siitä syntyi teirikarja,
Koko parvi koppeloita.
Syöksi ne kokolle suuhun,
Antoi appajan kitahan,
Kulkkuhun kokon tulisen,
Ikenihin iskulinnun.
Sillä siitä selvittihe.
Pääsi päivän ensimäisen.
Iski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisellä.
Läks' oronen oikomahan,
Hepo helkehyttämähän.
Ajoi matkoa palasen,
Piirrätteli pikkuruisen;
Jo oronen ouostuvi,
Hevonen hörähtelevi.
Kohottihe korjastansa,
Kaahistihe katsomahan:
Niin on, kuin sanoi emonsa,
Oma vanhempi vakitti!
On eessä tulinen kuoppa,
Se on poikkipuolin tietä,
Itähän iäti pitkä,
Luotehesen loppumatoin,
Täynnä kuumoa kiveä,
Palavata paateroa.
Mitä huoli Lemminkäinen!
Ukkoa rukoelevi:
„Oi Ukko, ylijumala,
Tahi taatto taivahinen!
Nosta lonka luotehelta,
Toinen lännestä lähetä,
Kolmas istuta iästä,
Kohottele koillisesta,
Syrjin yhtehen syseä,
Lomatusten loukahuta!
Sa'a lunta sauvan varsi,
Kiehittele keihäsvarsi
Noille kuumille kiville,
Palaville paateroille!“
Tuo Ukko, ylijumala,
Taatto vanha taivahinen,
Nosti longan luotehelta,
Toisen lännestä lähetti,
Iätti iästä pilven,
Kohotteli koilta ilman,
Nepä yhtehen yhytti,
Lomakkohon loukahutti.

Satoi lunta sauvan varren,
Kiehitteli keihäsvarren
Noille kuumille kiville,
Palaville paateroille:
Tulipa luminen lampi,
Hyinen järvi muo'ostihe.
Siitä lieto Lemminkäinen
Lauloi tuohon jäisen sillan
Poikitse lumisen lammin,
Äyrähästä äyrähäsen.
Sillä sen rovin vaelti,
Pääsi toisen päiväyksen.
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä.
Sai virkku vilettämähän,
Hepo hötkelyttämähän.
Virkku juoksi virstan, toisen,
Maan paras palan pakeni;
Siitä seisahtui äkisti,
Ei pakene paikaltansa.
Itse lieto Lemminkäinen
Kavahtihe katsomahan:
On susi veräjän suulla,
Karhu vastassa kujalla,
Suulla Pohjolan veräjän,
Päässä pitkien kujien.
Silloin lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Tavoitteli taskuhunsa,
Kulki kukkaroisehensa;
Otti uuhen villasia,
Hieroa utustelevi
Kahen kämmenen kesessä,
Sormen kymmenen sovussa.
Puhui kerran kämmenelle:
Uuhet juoksuhun uhahti,
Koko lauma lampahia,
Karitsoita aika karja.
Suet sinne ryömäisihe,
Karhut kanssa kaimasihe.
Itse lieto Lemminkäinen
Ajoi eelle matkoansa.
Kulki tietä pikkaraisen,
Tuli Pohjolan pihalle.
Aita oli rautainen rakettu,
Teräksinen tarha tehty,
Sata syltä maaemähän,
Tuhat syltä taivosehen,
Keihä'illä seivästetty,
Maan maoilla aiastettu,
Käärmehillä kiinnitetty,
Sisiliskoilla si'elty;
Heitty hännät häilymähän,
Pääkurikat kuilumahan,
Päät vankat vapajamahan,
Päät ulos, sisähän hännät.
Se on lieto Lemminkäinen
Jo tuossa ajattelevi:
„Niin on, kuin sanoi emoni,
Kantajani kaikeroitti:
On tuossa mokoma aita
Pantu maasta taivosehen!
Alahatse kyy matavi,
Alemmaksi aita pantu,
Ylähätse lintu lenti,
Ylemmäksi aita pantu."
Tok' ei tuossa Lemminkäi-
Huolinut kovin hätäillä. [nen
Veti veitsen huotrastansa,
Tupestansa tuiman rauan,
Sillä aitoa sivalti,
Katkoi aiakset kaheksi;
Aian rautaisen avasi,
Käänti tarhan käärmehisen

Viieltä vitsasväliltä,
Seitsemältä seipähältä.
Itse eellehen ajavi
Portin Pohjolan etehen.
Käärme tiellä käänteleikse
Eessä portin poikkipuolin,
Pitelämpi pirtin hirttä,
Paksumpi patsasta portin.
Sata silmeä maolla,
Tuhat kieltä käärmehellä,
Silmät seulan suuruhiset,
Kielet pitkät keihovartta,
Hampahat haravan varren,
Selkä seitsemän venettä.
Siinä lieto Lemminkäinen
Ei tohi käsiksi käyä
Satasilmälle maolle,
Tuhatkieli-käärmehelle.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Mato musta, maanalainen,
Toukka Tuonen-karvallinen,
Kulkija kulon-alainen,
Lehen lemmon juurehinen,
Läpi mättähän menijä,
Puun juuren pujottelija!
Kuka sun kulosta nosti,
Heinän juuresta herätti
Maan päälle matelemahan,
Tielle teukkalehtamahan?
Kuka nosti nokkoasi,
Kuka käski, ken kehoitti
Päätä pystössä piteä,
Kaulan vartta kankeata?
Isosiko vai emosi
Vaiko vanhin veljiäsi
Vai nuorin sisariasi
Vaiko muu sukusi suuri?
„Sule nyt suusi, peitä pääsi,
Kätke kielesi käpeä,
Sykerräite sykkyrähän,
Käperräite käppyrähän,
Anna tietä, puolen tietä,
Sivu mennä matkamiehen!
Tahi siirry tieltä poies,
Kule, kurja, kursikkohon,
Kaaloa kanervikkohon,
Sala'aite sammalehen,
Veäite villakuontalona,
Haavan halkona kuleksi,
Tunge pääsi turpehesen,
Mätä mättähän sisähän
— Turpehessa sun tupasi,
Alla mättähän majasi —:
Jospa tuolta pääsi nostat,
Ukko pääsi särkenevi
Neuloilla teräsnenillä,
Rakehilla rautaisilla.“
Senpä lausui Lemminkäinen.
Ei sitä mato totellut;
Ain' yhä kähäelevi,
Ylös kielin kiehahtavi,
Suin ylös suhahtelevi
Pään varalle Lemminkäisen.
Siitä lieto Lemminkäinen
Muisti vanhoja sanoja,
Ennen eukon neuvomia,
Äitinsä opettamia.
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Virkki kaunis Kaukomieli:

633—670. Käärmeenasetus-sanat.

„Kun et tuostana totelle
Etkä vääjänne vähällä,
Vielä turvut tuskihisi,
Paisut pakkopäivihisi,
Halkeat, paha, kaheksi,
Konna, kolmeksi muruksi,
Kun ma etsinen emosi,
Haen valtavanhempasi.
Tieän, sykkä, synnyntäsi,
Maan kamala, kasvantasi:
Syöjätär sinun emosi,
Vetehinen vanhempasi.
„Sylki Syöjätär vesille,
Laski kuolan lainehille.
Tuota tuuli tuuitteli,
Ve'en henki heilutteli,
Tuuitteli vuotta kuusi,
Senki seitsemän keseä
Selvällä meren selällä,
Lapovilla lainehilla.
Vesi sen pitkäksi venytti,
Päivä paistoi pehmeäksi,
Ve'en tyrsky maalle työnti,
Aalto rannallen ajeli.
„Kulki kolme luonnotarta
Rannalla meren rapean,
Meren pauhun partahalla.
Ne tuon rannalla näkivät;
Sanoivat sanalla tuolla:
'Mipä tuostaki tulisi,
Kunpa Luoja hengen loisi,
Tuolle silmät siunoaisi?'
„Päätyi Luoja kuulemassa;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
'Pahasta paha tulisi,
Konna konnan oksennosta,
Jos ma tuolle hengen loisin,
Silmät päähän siunoaisin.'
„Saipa Hiisi kuulemahan,
Mies häjy tähyämähän.
Itse luojaksi rupesi;
Antoi Hiisi hengen tuolle
Konnan ilkeän kinalle,
Syöjättären-sylkemälle:
Siitä kääntyi käärmeheksi,
Muuttui mustaksi maoksi.
„Mist' on tuolle henki saatu?
Henki Hiien hiiloksesta.
Mist' on syyetty syäntä?
Syöjättäreltä syäntä.
Mist' on aivot ankeloisen?
Virran vankan vaaluvista.
Mistä tunto turmiolla?
Kuohusta tulisen kosken.
Mist' on pää pahalle pantu?
Pää pahan pavun jyvästä.
„Mist' on siihen silmät luotu?
Lemmon liinan siemenistä.
Mist' on korvat konnan päässä?
Lemmon koivun lehtosista.
Mist' on suuta suunnitettu?
Suu solesta Syöjättären.
Mist' on kieli kehnon suussa?
Keitolaisen keihä'ästä.
Mist' on hampahat häjyllä?
Okahista Tuonen ohran.
Mist' on ilkeän ikenet?
Ikenistä Kalman immen.
„Mist' on selkä seisotettu?
Hiien hiiliseipähästä.

695—758. Käärmeen synty.

Mistä häntä häälättynä?
Pahalaisen palmikosta.
Mistä suolet solmittuna?
Suolet surman vyöllisestä.
„Siin' oli sinun sukusi,
Siinä kuulu kunniasi!
„Mato musta, maanalainen,
Toukka Tuonen-karvallinen,
Maan karva, kanervan karva,
Kaiken ilmankaaren karva!
Lähe nyt tieltä matkamiehen,
Eestä kulkijan urohon!
Anna mennä matkamiehen,
Lemminkäisen leyhytellä
Noihin Pohjolan pitoihin,
Hyvän synnyn syöminkihin!“
Jo mato kuvattelihe,
Satasilmä siirtelihe,
Kääntelihe käärme paksu,
Muuttelihe tien mukahan;
Antoi mennä matkamiehen,
Lemminkäisen leyhytellä
Noihin Pohjolan pitoihin,
Salajoukon juominkihin.

Seitsemäskolmatta runo.

Lemminkäinen tulee Pohjolaan ja käytteleikse monella tavalla ylimielisesti; 1—204. — Pohjolan isäntä suuttuu, ja kun ei voita Lemminkäistä loihtutaidoissa, vaatii häntä miekkasille; 205—282. — Miekkasilla ollessa lyöpi Lemminkäinen Pohjolan isännältä pään poikki, jota kostaaksensa Pohjolan emäntä kerää sotaväkeä häntä vastaan; 283—420.

Jo nyt Kaukoni kuletin,
Saatoin Ahti Saarelaisen
Monen súrman súun óhitse,
Kalman kielen kantimetse
Noille Pohjolan pihoille,
Salakansan kartanoille.
Nyt onpi saneltavana,
Kielin kertoeltavana,
Miten lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli.
Tuli Pohjolan tupihin,
Sariolan salvoksihin,
Ilman kutsutta pitoihin,
Airuhitta juominkihin.
Tuop' on lieto Lemminkäinen,
Poika, veitikkä verevä,
Heti kun tuli tupahan,
Astui keskilattialle:
Silta liekkui lehmuksinen,
Tupa kuusinen kumahti.
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Itse virkki, noin nimesi:

„Terve tänne tultuani,
Terve tervehyttäjälle!
Kuules, Pohjolan isäntä!
Oisiko talossa tässä
Ohria orosen purra,
Olutta urohon juoa?“
Itse Pohjolan isäntä
Istui pitkän pöyän päässä.
Tuop' on tuolta vastoavi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ollevi talossa tässä
Tannerta orosen olla.
Eikä kielletä sinua,
Jos olet siivolla tuvassa,
Oven suussa seisomasta,
Oven suussa, orren alla,
Kahen kattilan välissä,
Kolmen koukun koskevilla.“
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti mustoa haventa,
Kattilaisen-karvallista.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lempo tänne lähteköhön
Oven suuhun seisomahan,
Nokianne nuohomahan,
Karstoja karistamahan!
Eip' ennen minun isoni
Eikä valtavanhempani
Seisonut sijalla sillä,
Oven suussa, orren alla.
Olipa sijoa silloin:
Tanhua orihin olla,
Tupa pesty miesten tulla,
Sopet luoa sormikasta,
Vaarnat miesten vanttuhia,
Seinät miekkoja laella.
Miksip' ei ole minulle
Kuin ennen minun isolle?“
Siitä siirtihen ylemmä,
Pyörähtihe pöyän päähän;
Istuihe rahin nenähän,
Petäjäisen penkin päähän:
Rahi vastahan rasahti,
Petäjäinen penkki notkui.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Enpäs liene lempivieras,
Kun ei tuotane olutta
Tulevalle vierahalle.“
Ilpotar, hyvä emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh poika Lemminkäisen!
Mi sinusta vierahasta!
Tulit pääni polkemahan,
Aivoni alentamahan!
Ohrina oluet meillä,
Makujuomat maltahina,
Leipomatta vehnäleivät,
Lihakeitot keittämättä.
Oisit yötä ennen tullut
Taikka päiveä jälestä.“
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jop' on täällä syömät syöty,
Häät juotu, piot pi'etty,
Oluet osin jaeltu,
Me'et miehin mittaeltu,
Kannut kannettu kokohon,
Tuopit roukkoihin rovittu!
„Oi sie Pohjolan emäntä,
Pimentolan pitkähammas!
Pi'it häät häjyn tavalla,
Kutsut koiran kunnialla.

Leipoelit leivät suuret,
Panit ohraiset oluet,
Laitoit kutsut kuusianne,
Anojat yheksiänne:
Kutsuit kurjat, kutsuit köyhät,
Kutsuit ruojat, kutsuit roistot,
Kaikki hoikat huonemiehet,
Kaitakauhtanat kasakat;
Muun on kutsuit kaiken kansan
— Minun heitit kutsumatta!
„Mintähen tämä minulle
Omistani ohristani?
Muut ne kantoi kauhasilla,
Muut ne tiiskinä tiputti,
Minä määrin mätkäelin,
Puolikkoisin putkaelin
Omiani ohriani,
Kylvämiäni jyviä.
„En nyt liene Lemminkäinen,
En vieras hyvän-niminen,
Kun ei tuotane olutta,
Pantane pata tulelle,
Keittoa pa'an sisähän,
Leiviskä sianlihoa,
Syöäkseni, juoakseni
Päähän matkan päästyäni."
Ilpotar, hyvä emäntä,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh piika pikkarainen,
Orjani alinomainen!
Pane keittoa patahan,
Tuo olutta vierahalle!"
Tyttö pieni, tyhjä lapsi,
Pahin astian pesijä,
Lusikkojen luutustaja,
Kapustojen kaapustaja,
Pani keittoa patahan:
Luut lihoista, päät kaloista,
Vanhat naatit naurihista,
Kuoret leivistä kovista.
Toi siitä olutta tuopin,
Kannun kaljoa pahinta
Juoa lieto Lemminkäisen,
Appoa halun-alaisen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tokko lie sinussa miestä,
Juojoa tämän oluen,
Tämän kannun kaatajata?"
Lemminkäinen, lieto poika,
Katsoi tuosta tuoppihinsa:
Toukka on tuopin pohjukassa,
Käärmehiä keskimailla;
Äärillä maot mateli,
Sisiliskot liuahteli.
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Kauahutti Kaukomieli:
„Tuopin tuojat Tuonelahan,
Kannun kantajat Manalle
Ennen kuun ylenemistä,
Tämän päivän päätymistä!"
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Oh sinä olut katala!
Jo nyt jou'uit joutavihin,
Jou'uit joutavan jälille!
Olut suuhun juotanehe,
Ruhkat maahan luotanehe
Sormella nimettömällä,
Vasemmalla peukalolla!"
Tapasip' on taskuhunsa,
Kulki kukkaroisehensa.
Otti ongen taskustansa,
Väkärauan väskystänsä,
Tuonp' on tunki tuoppihinsa,
Alkoi onkia olutta:

Maot puuttui onkehensa,
Väkähänsä kyyt vihaiset.
Sa'an nosti sammakoita,
Tuhat mustia matoja,
Loi ne maahan maan hyviksi,
Kaikki laski lattialle;
Veti veitsensä terävän,
Tuon on tuiman tuppirauan,
Sillä silpoi päät maoilta,
Katkoi kaulat käärmehiltä
— Joi oluen onneksensa,
Me'en mustan mieliksensä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En mä liene lempivieras,
Kun ei tuotane olutta,
Parempata juotavata
Varavammalla käellä,
Suuremmalla astialla,
Tahi ei oinasta isetä,
Suurta sonnia tapeta,
Härkeä tupahan tuoa,
Sorkkasäärtä huonehesen."
Itse Pohjolan isäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitä sie tulitki tänne,
Ken sinua koolle kutsui?"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Korea kutsuttu vieras,
Koreampi kutsumatoin.
Kuules, poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä!
Anna ostoa olutta,
Juomoa rahan-alaista!"
Tuopa Pohjolan isäntä
Tuosta suuttui ja syäntyi,
Kovin suuttui ja vihastui.
Lauloi lammin lattialle
Lemminkäisellen etehen.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuoss' on joki juoaksesi,
Lampi laikutellaksesi."
Mitä huoli Lemminkäinen!
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole vaimojen vasikka
Enkä härkä hännällinen
Juomahan jokivesiä,
Lampivettä lakkimahan."
Itse loihe loitsimahan,
Laikahtihe laulamahan.
Lauloi sonnin lattialle,
Härän suuren, kultasarven:
Sepä lammin laikkaeli,
Joi jokosen onneksensa.
Pohjolainen, pitkä poika,
Suen suustansa sukesi;
Senpä lauloi lattialle
Surmaksi lihavan sonnin.
Lemminkäinen, lieto poika,
Lauloi valkean jäniksen
Lattialle hyppimähän
Sen sutosen suun e'essä.
Pohjolainen, pitkä poika,
Lauloi koiran koukkuleuan
Tuon jäniksen tappamahan,
Kierosilmän kiskomahan.
Lemminkäinen, lieto poika,
Lauloi orrellen oravan,
Orsilla kapahumahan,
Koiran tuota haukkumahan.
Pohjolainen, pitkä poika,
Lauloi nää'än kultarinnan:
Näätä näppäsi oravan
Orren päässä istumasta.

Lemminkäinen, lieto poika,
Lauloi ruskean reposen:
Se söi nää'än kultarinnan,
Karvan kaunihin kaotti.
Pohjolainen, pitkä poika,
Kanan suustansa sukesi
Sillalla sipoamahan
Tuon reposen suun e'essä.
Lemminkäinen, lieto poika,
Haukan suustansa sukesi,
Kieleltä käpeäkynnen:
Sepä kiskalti kanasen.
Sanoi Pohjolan isäntä,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ei tässä piot paranne,
Kun ei vierahat vähenne;
Talo työlle, vieras tielle
Hyvistäki juomingista!
Lähe tästä, hiien heitto,
Luota kaiken ihmiskansan!
Kotihisi, konna, koita,
Paha, maahasi pakene!"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ei miestä manaten saa'a,
Ei miestä pahempatana
Sijaltansa siirtymähän,
Paikalta pakenemahan."
Silloin Pohjolan isäntä
Miekan seinältä sivalti,
Tempasi tuliteränsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie Ahti Saarelainen
Tahi kaunis Kaukomieli!
Mitelkämme miekkojamme,
Katselkamme kalpojamme,
Minunko parempi miekka
Vainko Ahti Saarelaisen!"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Mitä minun on miekastani,
Kun on luissa lohkiellut,
Pääkasuissa katkiellut!
Vaan kuitenki kaikitenki,
Kun ei nuo piot paranne,
Mitelkämme, katselkamme,
Kumman miekka mieluhumpi!
Eip' ennen minun isoni
Miekkamittoja varannut:
Pojastako polvi muuttui,
Lapsesta laji väheni!"
Otti miekan, riisui rauan,
Tempasi tuliteräisen
Huotrasta huveksisesta,
Vyöstä vennon-selkäisestä.
Mittelivät, katselivat
Noien miekkojen pituutta:
Olipa pikkuista pitempi
Miekka Pohjolan isännän,
Yhtä kynnen mustukaista,
Puolta sormuen niveltä.
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Sinunpa pitempi miekka:
Sinun eellä iskeminen."
Siitä Pohjolan isäntä
Sivalteli, sieppaeli,
Tavoitteli, ei tavannut,
Lemminkäistä päälakehen.
Kerran ortehen osasi,
Kamanahan kapsahutti:
Orsi poikki otskahutti,
Kamana kaheksi lenti.
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:

„Min teki pahoa orret,
Kamana tihua työtä,
Jotta orsia osoitat,
Kamanata kapsuttelet?
„Kuule, poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä!
Tukela tora tuvassa,
Seikat akkojen seassa:
Tuvan uuen turmelemme,
Lattiat verin panemme.
Käykämme ulos pihalle,
Ulos pellolle torahan,
Tanterelle tappelohon!
Pihalla veret paremmat,
Kaunihimmat kartanolla,
Luontevaisemmat lumella.“
Mentihin ulos pihalle.
Tavattihin lehmän talja,
Levitettihin pihalle
Senp' on päällä seistäksensä.
Sanoi Ahti Saarelainen:
„Kuulesta, sa Pohjan poika!
Sinunpa pitempi miekka,
Sinun kalpa kauheampi
— Ehkä tuon on tarvinnetki,
Ennenkuin ero tulevi
Tahi kaula katkeavi —:
Iske päältä, Pohjan poika!“
Iski päältä Pohjan poika.
Iski kerran, iski toisen,
Kohta kolmasti rapasi;
Eipä oike'in osoita,
Lipaise lihoakana,
Ota ei orvaskettuana.
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Annapas minäki koitan,
Jo se on vuoroni minunki!“
Tuopa Pohjolan isäntä
Ei tuosta totella ollut:
Yhä iski, ei epäillyt,
Tarkoitteli, ei tavannut.
Tulta tuiski tuima rauta,
Terä varsin valkeata
Käessä lieto Lemminkäisen;
Läksi loiste loitommaksi,
Vasten kauloa valahti
Tuon on pojan pohjolaisen.
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ohoh Pohjolan isäntä!
Niinp' on kaulasi, katalan,
Kuni koite ruskeana!“
Tuopa poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä,
Sinne siirti silmiänsä
Pä'in kauloa omoa.
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Siinä lyöä silpahutti,
Iski miestä miekallansa,
Kavahutti kalvallansa.
Löip' on kerran luimahutti:
Laski pään on päältä olka,
Kallon kaulalta sivalti;
Vei kuin naatin naurihista
Tahikka tähkän olesta,
Evän kaikesta kalasta.
Päähyt pyörähti pihalle,
Miehen kallo kartanolle,
Kuni nuolen noutaessa
Puusta koppelo putosi.
Sata oli seivästä mäellä,
Tuhat pystössä pihalla,
Saoin päitä seipähissä.
Yks' on seiväs ilman päättä:

Tuop' on lieto Lemminkäinen
Otti pään pojan pätöisen,
Kantoi kallon kartanolta
Senki seipähän nenähän.
Siitä Ahti Saarelainen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Tupahan palattuansa
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuo vettä, vihainen piika,
Käsiäni pestäkseni
Veristä pahan isännän,
Häjyn miehen hurmehista!“
Pohjan akka syännyksenti,
Syännyksenti, suutuksenti.
Lauloi miestä miekallista,
Asehellista urosta,
Sata miestä miekallista,
Tuhat kalvan kantajata
Pään varalle Lemminkäisen,
Kaukomielen kaulan päälle.
Jo aika tosin tulevi,
Päivä liitolle lipuvi,
Toki käypi tuskemmaksi,
Läylemmäksi lankeavi
Asuskella Ahti poian,
Lemminkäisen leyhytellä
Noissa Pohjolan pioissa,
Salajoukon juomingissa.

Kahdeksaskolmatta runo.

Lemminkäinen pakenee kiiruusti Pohjolasta, tulee kotiin ja tiedustelee äitiltänsä, kunne lähtisi piilemään Pohjolan väkeä, jonka sanoi pian koko joukolla tulevan sotaan häntä, yksinäistä miestä vastaan; 1—164. — Äiti nuhtelee häntä Pohjolaan lähtemästänsä, ehdottelee ensin yhtä ja toistaki vaarallista piilopaikkaa ja neuvoo viimein lähtemään monen meren takaiselle saarelle, jossa myös isä ennen suurina sotavuosina oli rauhassa elellyt; 165—294.

Jo nyt Ahti Saarelainen,
Itse lieto Lemminkäinen,
Pistäiksen on piilemähän,
Painaikse pakenemahan
Pimeästä Pohjolasta,
Sangasta Saran talosta.
Läksi tuiskuna tuvasta,
Savuna pihalle saapi
Pakohon pahoja töitä,
Pillojansa piilemähän.
Niin pihalle tultuansa
Katseleikse, käänteleikse,
Etsi entistä oritta.
Näe ei entistä oroa:

Näki paaen pellon päässä,
Pajupehkon pientarella.
Mikäs neuvoksi tulevi,
Mikä neuvon antajaksi,
Ettei pää pahoin menisi,
Tukka turhi'in tulisi,
Hivus hieno lankeaisi
Näillä Pohjolan pihoilla?
Jo kumu kylästä kuului,
Tomu toisista taloista,
Välkytys kylän väliltä,
Silmän isku ikkunoilta.
Tuossa lieto Lemminkäisen,
Tuon on Ahti Saarelaisen,
Täytyi toisiksi ruveta,
Piti muiksi muutellaita.
Kokkona ylös kohosi,
Tahtoi nousta taivahalle:
Päivä poltti poskipäitä,
Kuuhut kulmia valaisi.
Siinä lieto Lemminkäinen
Ukkoa rukoelevi:
„Oi Ukko, hyvä Jumala,
Mies on tarkka taivahinen,
Jymypilvien pitäjä,
Hattarojen hallitsija!
Laaipa utuinen ilma,
Luopa pilvi pikkarainen,
Jonka suojassa menisin,
Kotihini koitteleisin
Luoksi ehtoisen emoni,
Tykö valtavanhempani!“
Lenteä lekuttelevi,
Katsoi kerran jälkehensä:
Keksi harmoan havukan
— Sen silmät paloi tulena
Kuni pojan pohjolaisen,
Pohjan entisen isännän.
Sanoi harmoa havukka:
„Ohoh Ahti veikkoseni!
Muistatko muinaista sotoa,
Tasapäätä tappeloa?“
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Havukkani, lintuseni!
Käännäite kohin kotia!
Sano tuonne tultuasi
Pimeähän Pohjolahan:
'Kova on kokko kourin saa'a,
Kynälintu kynsin syöä.'“
Jo kohta kotihin joutui
Luoksi ehtoisen emonsa
Suulla surkeannäöllä,
Syämellä synkeällä.
Emo vastahan tulevi
Kulkiessansa kujoa,
Aitoviertä astuessa.
Ennätti emo kysyä:
„Poikueni, nuorempani,
Lapseni, vakavampani!
Mit' olet pahoilla mielin
Pohjolasta tullessasi?
Onko sarkoin vaarrettuna
Noissa Pohjolan pioissa?
Jos on sarkoin vaarrettuna,
Saat sinä paremman sarkan,
Taattosi soasta saaman,
Tavoittaman tappelosta.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi emoni, kantajani!
Ken mun sarkoin vaarteleisi!
Itse vaartaisin isännät,
Vaartaisin sata urosta,
Tuhat miestä tunnustaisin.“

Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Mit' olet pahoilla mielin?
Oletko voitettu orihin,
Herjattu hevosen varsoin?
Jos olet voitettu orihin,
Ostaos ori parempi
Ison saamilla eloilla,
Vanhemman varustamilla!“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi emoni, kantajani!
Ken mun herjaisi hevosin
Eli varsoin voitteleisi!
Itse herjaisin isännät,
Voittaisin oron ajajat,
Miehet vankat varsoinensa,
Urohot orihinensa.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Mit' olet pahoilla mielin,
Kuta synke'in syämin
Pohjolasta tultuasi?
Oletko naisin naurettuna
Eli piioin pilkattuna?
Jos olet naisin naurettuna
Eli piioin pilkattuna,
Toiset toiste pilkatahan,
Naiset vasta nauretahan.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi emoni, kantajani!
Ken mun naisin naurattaisi
Eli piioin pilkkoaisi!
Itse nauraisin isännät,
Kaikki piiat pilkkoaisin,
Nauraisin sataki naista,
Tuhat muuta morsianta.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Mi sinulla, poikueni?
On sulle satunen saanut
Pohjolassa käyessäsi,
Vainko liioin syötyäsi,
Syötyäsi, juotuasi
Olet öisillä sijoilla
Nähnyt outoja unia?“
Silloin lieto Lemminkäinen
Sai tuossa sanoneheksi:
„Akat noita arvelkohot
Öisiä unennäköjä!
Muistan yölliset uneni,
Sen paremmin päivälliset.
Oi emoni, vanha vaimo!
Sääli säkkihin evästä,
Pane jauhot palttinahan,
Suolat riepuhun sovita!
Pois tuli pojalle lähtö,
Matka maasta ottaminen,
Tästä kullasta ko'ista,
Kaunihista kartanosta:
Miehet miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä.“
Emo ennätti kysyä,
Vaivan nähnyt vaaitella:
„Miksi miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä?“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Siksi miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä:
Mun poloisen pään varalle,
Vasten kauloa katalan.
Tuli työ, tapahtui seikka
Noilla Pohjolan pihoilla:
Tapoin pojan pohjolaisen,
Itsen Pohjolan isännän.
Nousi Pohjola sotahan,
Takaturma tappelohon

Vasten vaivaista minua,
Yksinäisen ympärille."
Emo tuon sanoiksi virkki,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Jo sanoin minä sinulle,
Jo vainen varoittelinki,
Yhä kielteä käkesin
Lähtemästä Pohjolahan.
Mahoit olla oikeassa,
Eleä emon tuvilla,
Oman vanhemman varassa,
Kantajasi kartanossa,
Ei oisi sotoa saanut,
Tapahtunut tappeloa.
„Kunne nyt, poikani poloi-
Kunne, kannettu katala, [nen,
Lähet pillan piilentähän,
Työn pahan pakenentahan,
Ettei pää pahoin menisi,
Kaula kaunis katkeaisi,
Tukka turhi'in tulisi,
Hivus hieno lankeaisi?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En tieä sitä sijoa,
Kunne painuisin pakohon
Pillojani piilemähän.
Oi emoni, kantajani!
Kunne käsket piilemähän?"
Sanoi äiti Lemminkäisen,
Itse lausui, noin nimesi:
„En mä tieä, kunne käsken,
Kunne käsken ja kehoitan.
Menet männyksi mäelle,
Katajaksi kankahalle,
Tuho sielläki tulevi,
Kova onni kohtoavi:
Use'in mäkinen mänty
Pärepuiksi leikatahan,
Use'in kataja kangas
Seipähiksi karsitahan.
„Nouset koivuksi norolle
Tahikka lehtohon lepäksi,
Tuho sielläki tulisi,
Kova onni kohti saisi:
Use'in noroinen koivu
Pinopuiksi pilkotahan,
Use'in lepikkölehto
Hakatahan halmeheksi.
„Menet marjaksi mäelle,
Puolukaksi kankahalle,
Näille maille mansikoiksi,
Mustikoiksi muille maille,
Tuho sielläki tulisi,
Kova onni kohtoaisi:
Noppisivat nuoret neiet,
Tinarinnat riipisivät.
„Menet hauiksi merehen,
Siiaksi silajokehen,
Tuho sielläki tulisi,
Kova loppu loukahtaisi:
Mies nuori, noentolainen,
Veisi verkkonsa vesille,
Nuoret nuotalla vetäisi,
Vanhat saisi verkollansa.
„Menet metsähän sueksi,
Korpimaille kontioksi,
Tuho sielläki tulisi,
Kova onni kohtoaisi:
Mies nuori, noen näköinen,
Kärestäisi keihä'änsä
Surmataksensa sutoset,
Metsän karhut kaataksensa."
Silloin lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:

„Itse tieän ilke'immät,
Paikat arvoan pahimmat,
Kussa surma suin pitäisi,
Kova loppu loukahtaisi.
Oi emo, elättäjäni,
Maammo, maion-antajani!
Kunne käsket piilemähän,
Kunne käsket ja kehoitat?
Aivan on surma suun e'essä,
Paha päivä parran päällä,
Yksi päivä miehen päätä,
Tuskin täytehen sitänä."
Silloin äiti Lemminkäisen
Itse virkki, noin nimesi:
„Sanon ma hyvänki paikan,
Ani armahan nimitän,
Missä piillä pillomuksen,
Paeta pahan-alaisen:
Muistan maata pikkuruisen,
Tieän paikkoa palasen,
Syömätöintä, lyömätöintä,
Miekan miehen käymätöintä.
Sie vanno valat ikuiset,
Valehettomat, vakaiset,
Kuunna, kymmennä kesänä
Et sotia käyäksesi
Hopeankana halulla
Tahi kullan tarpehella!"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Vannon mie valat vakaiset,
En kesänä ensimäisnä,
Tok' en vielä toisnakana
Saa'a suurihin sotihin,
Noihin miekan melskehisin.
Viel' on haavat hartioissa,
Syvät reiät ryntähissä
Entisistäkin iloista,
Mennehistä melskehistä
Suurilla sotamä'illä,
Miesten tappotanterilla."
Silloin äiti Lemminkäisen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Otapa isosi pursi,
Lähe tuonne piilemähän
Ylitse meren yheksän,
Meri-puolen kymmenettä,
Saarehen selällisehen,
Luotohon merellisehen!
Siell' ennen isosi piili,
Sekä piili jotta säilyi
Suurina sotakesinä,
Vainovuosina kovina;
Hyvä oli siellä ollaksensa,
Armas aikaellaksensa.
Siellä piile vuosi, toinen,
Käy kotihin kolmannella
Tutuille ison tuville,
Vanhempasi valkamoille!"

Yhdeksäskolmatta runo.

Lemminkäinen lähtee meren poikki purjehtimaan ja tulee onnellisesti saarelle; 1—78. — Elelee saarella liika rohkeasti tyttärien ja muun naisväen kanssa, josta miehet suutuksissansa päättävät surmata hänen; 79—290. — Lemminkäinen lähtee kerkiämiseen pakoon ja jättää saaren, sekä impien että itsensä suureksi suruksi; 291—402. — Merellä särkee iso myrsky Lemminkäisen laivan, hän itse pääsee uimalla maalle, saa uuden veneen ja laskee sillä kotirannoille; 403—452. — Näkee entiset tupansa poltetuksi ja koko paikan autioksi, josta alkaa itkeä ja valitella, varsinki kun pelkää jo äitinsäki surmatuksi; 453—514. — Äiti kuitenkin elää ja asuu uudella paikalla korven sisässä, josta Lemminkäinen suureksi iloksensa löytää hänen; 515—546. — Äiti kertoo, miten Pohjolan väki oli tullut ja pannut tuvat tuhaksi; Lemminkäinen lupaa uudet, vielä paremmat tuvat tehdä, kuin myöski kostaa Pohjolan vaivoistansa, ja kertoo äitillensä hauskasta elämästänsä piiloaikana saarella; 547—602.

Lemminkäinen, lieto poika,
Itse kaunis Kaukomieli,
Saapi säkkihin evästä,
Kesävoita vakkahansa,
Vuoeksensa voita syöä,
Toiseksi sianlihoa.
Siitä läksi piilemähän,
Sekä läksi jotta joutui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo lähenki, jo pakenen
Koko kolmeksi kesäksi,
Viitiseksi vuotoseksi.
Heitän maat matojen syöä,
Lehot ilvesten levätä,
Pellot peuran piehtaroia,
Ahot hanhien asua.
„Hyvästi, hyvä emoni!
Kun tulevi Pohjan kansa,
Pimentolan pitkä joukko
Päätäni kyselemähän,
Sanopa samonneheksi,
Minun täältä menneheksi
Saman kasken kaattuani,
Joka jo on leikattuna!“
Vetäisi venon vesille,
Laski laivan lainehille
Teräksisiltä teloilta,
Vaskisilta valkamoilta.
Veti puuhun purjehia,
Vaattehia varpapuuhun;
Itse istuvi perähän,
Laaittihe laskemahan

Kokan koivuisen nojahan,
Melan vartevan varahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Puhu, tuuli, purjehesen,
Ahava, aja alusta!
Anna juosta puisen purren,
Mennä mäntyisen venehen
Saarelle sanattomalle,
Niemelle nimettömälle!“
Tuuli tuuitti venoista,
Meren tyrsky työnnytteli
Selviä selän vesiä,
Ulapoita auke'ita;
Tuuitteli kuuta kaksi,
Kuun on kohta kolmannenki.
Tuossa istui niemen neiet
Rannalla meren sinisen;
Katselevat, käänteleivät,
Silmät päin sinistä merta.
Kenpä vuotti veljeänsä,
Toivoi taattonsa tulevan;
Sepä vasta varsin vuotti,
Joka vuotti sulhoansa.
Kaukoa näkyvi Kauko,
Kaukon laiva loitompata:
On kuin pieni pilven lonka
Veen ja taivahan välillä.
Niemen neiet arvelevat,
Saaren impyet sanovat:
„Mipä tuo merellä outo,
Kupa kumma lainehilla?
Kun ollet omainen laiva,
Saaren pursi purjeniekka,
Niin kohin kotia käänny,
Vasten saaren valkamoita:
Saisimme sanomat kuulla,
Viestit mailta vierahilta,
Rauhassako rantakansat
Vainko vainossa elävät.“
Tuuli purjetta punovi,
Aalto laivoa ajeli.
Pian lieto Lemminkäinen
Luotti purren luotoselle,
Laski laivan saaren päähän,
Saaren niemyen nenähän.
Sanoi tuonne saatuansa,
Tutkaeli tultuansa:
„Onko saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Veteä venettä maalle,
Purtta kuivalle kumota?“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onpa saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Veteä venettä maalle,
Purtta kuivalle kumota:
Tääll' on valkamat varavat,
Rannat täynnänsä teloja,
Jos saisit saoin venehin,
Tulisit tuhansin pursin.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Veälti venehen maalle,
Purren puisille teloille.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Onko saarella tiloa,
Maata saaren manterella
Piillä miehen pienekkäisen,
Paeta vähäväkisen
Suurista sotajymyistä,
Terän miekan melskehistä?“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:

„Onpa saarella tiloa,
Maata saaren manterella
Piillä miehen pienekkäisen,
Paeta vähäväkisen:
Liiat meill' on linnat täällä,
Kalhot kartanot asua,
Jos saisi sa'an urosta,
Tulisi tuhannen miestä.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Sanan virkki, noin nimesi:
„Onko saarella tiloa,
Maata saaren manterella,
Pieni kolkka koivikkoa
Ja murunen muuta maata
Minun kaski kaatakseni,
Hyvä huuhta raatakseni?“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Ei ole saarella tiloa,
Maata saaren manterella
Yhtä selkäsi sijoa,
Maata karpion aloa
Sinun kaski kaataksesi,
Hyvä huuhta raataksesi:
Saaren maat saroin jaettu,
Pellot pirstoin mittaeltu,
Aholoista arpa lyöty,
Nurmista keräjät käyty.“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Kysyi kaunis Kaukomieli:
„Onko saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Minun laulut laulellani,
Pitkät virret vieretellä?
Sanat suussani sulavat,
Ikenilläni itävät.“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onpa saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Sinun laulut laulellasi,
Hyvät virret vieretellä,
Lehot leikki lyöäksesi,
Tanner tanhuellaksesi.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Jopa loihe laulamahan.
Lauloi pihlajat pihoille,
Tammet keskitanhu'ille,
Tammelle tasaiset oksat,
Joka oksallen omenan,
Omenalle kultapyörän,
Kultapyörälle käkösen:
Kun käki kukahtelevi,
Kulta suusta kuohahtavi,
Vaski leuoilta valuvi,
Hopea hohahtelevi
Kultaiselle kunnahalle,
Hope'iselle mäelle.
Vielä lauloi Lemminkäinen,
Vielä lauloi ja saneli,
Lauloi hiekat helmilöiksi,
Kivet kaikki kiiltäviksi,
Puut kaikki punertaviksi,
Kukat kullankarvaisiksi.
Siitä lauloi Lemminkäinen,
Lauloi kaivon kartanolle,
Kultakannen kaivon päälle,
Kultakapan kannen päälle,
Josta veikot vettä juovat,
Siskot silmiä pesevät.
Lauloi lammin tanterelle,
Lampihin siniset sorsat,
Kulmat kulta, pää hopea,
Kaikki varpahat vasesta.

Imehtivät immet saaren,
Niemen neiet kummeksivat
Lemminkäisen laulantoa,
Urohon osoantoa.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Laulaisin hyvänki virren,
Kaunihinki kaikuttaisin,
Kun oisin katoksen alla,
Päässä pitkän pintapöyän.
Kun ei täytyne tupoa,
Lainattane lattiata,
Jo puran sanat salolle,
Kaa'an virret viiakkohon.“
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet arvelevat:
„On meillä tupia tulla,
Kalhot kartanot asua,
Vieä virtesi vilusta,
Sanat saa'a ulkoisesta.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Heti tultua tupahan
Lauloi tuopit tuonnempata
Päähän pitkän pintapöyän,
Tuopit täytehen olutta,
Kannut kaunihit simoa,
Va'it varpelaitehille,
Kupit kukkurakuvulle:
Olipa olutta tuopit,
Mettä kannut kannettuna,
Voita pantuna varalle
Ja siihen sianlihoa
Syöä lieto Lemminkäisen,
Kaukomielen mielitellä.
Kovin on korea Kauko:
Eipä syömähän rupea
Veitsettä hopeapäättä,
Kuraksetta kultaisetta.
Sai veitsen hopeapäisen,
Lauloi kultaisen kuraksen;
Siitä syöpi kylliksensä,
Joi olutta onneksensa.
Siitä lieto Lemminkäinen
Käveli kyliä myöten
Saaren impien ilossa,
Kassapäien kauneussa.
Kunnepäin on päätä käänti,
Siinä suuta suihkatahan,
Kunne kättänsä ojenti,
Siinä kättä käpsätähän.
Kävi öillä öitsimässä,
Pime'illä pilkkoisilla.
Ei ollut sitä kyleä,
Kuss' ei kymmenen taloa,
Eik' ollut sitä taloa,
Kuss' ei kymmenen tytärtä,
Eikäpä sitä tytärtä,
Ei sitä emosen lasta,
Kunk' ei vierehen venynyt,
Käsivartta vaivutellut.
Tuhat tunsi morsianta,
Sa'an leskiä lepäsi.
Kaht' ei ollut kymmenessä,
Kolmea koko sa'assa
Piikoa pitämätöintä,
Leskeä lepäämätöintä.
Niinpä lieto Lemminkäinen
Eleä nutustelevi
Koko kolmisen keseä
Saaren suurissa kylissä;
Ihastutti saaren immet,
Kaikki lesketki lepytti.
Jäi yksi lepyttämättä,
Yksi vanha impi rukka,

Se on päässä pitkän niemen,
Kymmenennessä kylässä.
Jo oli matka mielessänsä
Lähteä omille maille.
Tuli vanha impi rukka,
Itse noin sanoiksi virkki:
„Kauko rukka, miesi kaunis!
Kun et muistane minua,
Annan täältä mennessäsi
Juosta purtesi kivehen.“
Ei kuullut kukotta nousta,
Kanan lapsetta karata
Senki impyen ilohon,
Naisen raukan naurantahan.
Niin päivänä muutamana,
Iltana moniahana
Laati liiton noustaksensa
Ennen kuuta, kukkoaki.
Nousi ennen liittoansa,
Ennen ehtoaikoansa.
Läksi kohta kulkemahan,
Kylitse vaeltamahan
Senki impyen ilohon,
Naisen raukan naurantahan.
Yöllä yksin käyessänsä,
Kulkiessansa kylitse
Tuonne niemen pitkän päähän,
Kymmenentehen kylähän,
Ei nähnyt sitä taloa,
Kuss' ei kolmea kotoa,
Ei nähnyt sitä kotoa,
Kuss' ei kolmea urosta,
Ei nähnyt sitä urosta,
Ku ei miekkoa hionut,
Tapparata tahkaellut
Pään varalle Lemminkäisen.
Silloin lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi, päivyinen päivä nousi,
Armas aurinko kohosi
Mun, pojan poloisen, päälle,
Päälle kaulani katalan!
Lempoko yhen urohon
Sovissansa suojelevi,
Vaipoissansa varjelevi,
Kaavuissansa kaitselevi
Päälle saaessa satojen,
Tuhansien tunkiessa!“
Jäi neiet syliämättä,
Sylityt haloamatta.
Jo vieri veneteloille
Luoksi purtensa poloinen:
Purs' on poltettu poroksi,
Kypeniksi kyyetelty!
Jo tunsi tuhon tulevan,
Hätäpäivän päälle saavan.
Alkoi veisteä venettä,
Uutta purtta puuhaella.
Puita puuttui purren seppä,
Lautoja venon tekijä.
Saapi puuta pikkuruisen,
Lautoa ani vähäisen:
Viisi värttinän murua,
Kuusi tainnan taittumoa.
Siitä veistävi venosen,
Uuen purren puuhoavi.
Teki tieolla venettä,
Tietoisilla tehtahilla;
Iski kerran: läksi laita,
Iski toisen: syntyi toinen,
Iski kerran kolmannenki:
Siitä sai koko venonen.
Jo työnti venon vesille,
Laski laivan lainehille.

Sanan virkki, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Kupliksi, veno, vesille,
Lumpehiksi lainehille!
Kokko, kolme sulkoasi,
Kokko, kolme, kaarne, kaksi
Varaksi vähän venehen,
Pahan purren parraspuuksi!“
Astaiksen aluksehensa,
Vierähti venon perähän,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin,
Kun ei saanut öitä olla
Eikä päiviä elellä
Saaren impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Pois tuli pojalle lähtö,
Matkansa majoilta näiltä,
Näistä impien iloista,
Kaunokaisten karkeloista.
Vaan toki lähettyäni,
Minun täältä mentyäni
Eipä impyet iloinne,
Kassapäät ei kalketelle
Näillä tuhmilla tuvilla,
Kataloilla kartanoilla.“
Jopa itki saaren immet,
Niemen neiet vaikeroitsi:
„Mitä läksit, Lemminkäinen,
Urkenit, urosten sulho?
Läksitkö piikojen pyhyyttä
Vainko vaimojen vähyyttä?“
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Lähe en piikojen pyhyyttä
Enkä vaimojen vähyyttä:
Saisin jos sataki naista,
Tuhat piikoa pi'ellä.
Sitä läksin, Lemminkäinen,
Urkenin, urosten sulho,
Kun tuli kova ikävä,
Ikävä omia maita,
Oman maani mansikoita,
Oman vaaran vaapukoita,
Oman niemen neitosia,
Oman kartanon kanoja.“
Siitä lieto Lemminkäinen
Laski laivansa ulomma.
Tuli tuuli, tuon puhalti,
Tuli aalto, tuon ajeli
Selälle meren sinisen,
Ulapalle aukealle.
Jäivät raukat rannikolle,
Vienoiset vesikivelle,
Saaren immet itkemähän,
Kultaiset kujertamahan.
Sini itki saaren immet,
Niemen neiet voikerrehti,
Kuni purjepuu näkyvi,
Rautahankki haimentavi.
Ei he itke purjepuuta,
Rautahankkia haloa:
Itki purjepuun alaista,
Hankkinuoran haltijata.
Itse itki Lemminkäinen,
Sini itki ja sureksi,
Kuni saaren maat näkyvi,
Saaren harjut haimentavi.
Ei hän itke saaren maita,
Saaren harjuja haloa:
Itki saaren impy'itä,
Noita harjun hanhosia.

Siitä lieto Lemminkäinen
Laskevi sinistä merta.
Laski päivän, laski toisen.
Päivälläpä kolmannella
Nousi tuuli tuulemahan,
Ilman ranta riehkumahan,
Suuri tuuli luotehinen,
Kova tuuli koillistuuli:
Otti laian, otti toisen,
Vikelti koko venehen.
Siitä lieto Lemminkäinen
Kääntihe käsin vetehen,
Läksi sormin soutamahan,
Jaloilla meloamahan.
Uituansa yön ja päivän,
Melke'in melattuansa
Näki pilven pikkuruisen,
Pilven longan luotehessa.
Sepä maaksi muuttelihe,
Niemeksi panettelihe.
Nousi niemelle talohon.
Löyti emännän leipomassa,
Tyttäret taputtamassa:
„Oi on ehtoinen emäntä!
Kunpa nälkäni näkisit,
Asiani arvoaisit,
Juosten aittahan menisit,
Tuiskuna oluttupahan;
Toisit tuoppisen olutta,
Sirusen sianlihoa,
Sen panisit paistumahan,
Vuolaisisit voita päälle
Syöä miehen uupunehen,
Juoa uinehen urohon.
Jo olen uinut yöt ja päivät
Meren aavan aaltoloita,
Joka tuuli turvanani,
Meren aallot armonani."
Tuopa ehtoinen emäntä
Meni aittahan mäelle,
Vuoli voita aittasesta,
Sirusen sianlihoa;
Sen panevi paistumahan
Syöä miehen nälkähisen,
Tuopi tuopilla olutta
Juoa uinehen urohon.
Antoi siitä uuen purren,
Varsin valmihin venehen,
Mennä miehen muille maille,
Kulkea kotiperille.
Siitä lieto Lemminkäinen,
Päästyä kotiperille,
Tunsi maat on, tunsi rannat,
Sekä saaret jotta salmet,
Tunsi vanhat valkamansa,
Entiset elosijansa;
Mäet tunsi mäntyinensä,
Kummut kaikki kuusinensa
— Ei tunne tuvan aloa,
Seinän seisontasijoa:
Jo tuossa tuvan sijalla
Nuori tuomikko tohisi,
Männikkö tupamäellä,
Katajikko kaivotiellä!
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Tuoss' on lehto, jossa liikuin,
Kivet tuossa, joilla kiikuin,
Tuossa nurmet nukkeroimat,
Pientarehet piehtaroimat.
Mikä vei tutut tupani,
Kuka kaunihit katokset?
Tupa on poltettu poroksi,
Tuuli tuhkat korjannunna!"

Loihe siitä itkemähän;
Itki päivän, itki toisen.
Ei hän itkenyt tupoa
Eikä aittoa halannut:
Itki tuttua tuvassa,
Aitallista armastansa.
Linnun lentävän näkevi,
Kokkolinnun liitelevän.
Sai tuolta kyselemähän:
„Oi sie kokko, lintuseni!
Etkö saattaisi sanoa,
Miss' on entinen emoni,
Missä kaunis kantajani,
Ihana imettäjäni?“
Ei kokko mitänä muista
Eikä tunne tuhma lintu:
Kokko tiesi kuolleheksi
Ja kaarne kaonneheksi,
Miekalla menetetyksi,
Tapetuksi tapparalla.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ohoh kaunis kantajani,
Ihana imettäjäni!
Jo olet kuollut, kantajani,
Mennyt, ehtoinen emoni,
Liha mullaksi lahonnut,
Kuuset päälle kasvanehet,
Katajaiset kantapäihin,
Pajut sormien nenähän!
„Kostohon minäki koito,
Kostoksi, kovaosainen,
Mittaelin miekkoani,
Kannoin kaunista asetta
Noilla Pohjolan pihoilla,
Pimentolan pientarilla
— Surmaksi oman sukuni,
Kateheksi kantajani!“
Katseleikse, käänteleikse:
Näki jälkeä hitusen,
Ruohossa rutistunutta,
Kanervassa katkennutta.
Läksi tietä tietämähän,
Ojelvoista oppimahan.
Tiehyt metsähän vetävi,
Ojelvoinen ottelevi.
Vieri siitä virstan, toisen,
Pakeni palasen maata
Salon synkimmän sisähän,
Korven kolkan kainalohon.
Näkevi salaisen saunan,
Piilopirtin pikkaraisen
Kahen kallion lomassa,
Kolmen kuusen kulman alla
— Siellä ehtoisen emonsa,
Tuon on valtavanhempansa.
Siinä lieto Lemminkäinen
Ihastui ikihyväksi.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ohoh äiti armahani,
Oi emo, elättäjäni!
Viel' olet, emo, elossa,
Vanhempani, valvehella,
Kun jo luulin kuolleheksi,
Kaiketi kaonneheksi,
Miekalla menetetyksi.
Keihä'ällä keksityksi!
Itkin pois ihanat silmät,
Kasvon kaunihin kaotin.“
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Viel' olen toki elossa,
Vaikkapa piti paeta,
Pistäitäni piilosalle

Tänne synkkähän salohon,
Korven kolkan kainalohon.
Suori Pohjola sotoa,
Takajoukko tappeloa
Vasten vaivaista sinua
Ja kohti kovaosaista:
Poltti huonehet poroksi,
Kaikki kaatoi kartanomme."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi emoni, kantajani!
Ellös olko milläkänä,
Milläkänä, tuollakana!
Tuvat uuet tehtänehe,
Paremmat osattanehe,
Pohjola so'ittanehe,
Lemmon kansa kaattanehe."
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Viikon viivyit, poikueni,
Kauan, Kaukoni, elelit
Noilla mailla vierahilla,
Aina ouoilla ovilla,
Niemellä nimettömällä,
Saarella sanattomalla."
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Hyvä oli siellä ollakseni,
Lempi liehaellakseni.
Puut siellä punalle paistoi,
Puut punalle, maat sinelle,
Hopealle hongan oksat,
Kullalle kukat kanervan.
Siell' oli mäet simaiset,
Kalliot kananmunaiset;
Mettä vuoti kuivat kuuset,
Maitoa mahot petäjät,
Aian nurkat voita lypsi,
Seipähät valoi olutta.
„Hyvä oli siellä ollakseni,
Armas aikaellakseni.
Siitä oli paha elämä,
Siitä outo ollakseni:
Pelkäsivät piikojansa,
Luulivat lutuksiansa,
Noita kehnon kellukoita.
Paholaisen pallukoita
Pahasti pitelevàni,
Ylimäärin öitsiväni.
Minä piilin piikasia,
Varoin vaimon tyttäriä,
Kuin susi sikoja piili,
Havukat kylän kanoja."

Kolmaskymmenes runo.

Lemminkäinen lähtee entisen sotatoverinsa Tieran kanssa Pohjolaa vastaan sotimaan; 1—122. — Pohjolan emäntä laittaa kovan pakkasen vastaan, joka jäätää heidän laivansa mereen ja olisi vähällä kylmänyt itse laivan urootkin, ellei Lemminkäinen olisi saanut häntä tehokkailla luvuilla ja manauksilla luopumaan; 123—316. — Lemminkäinen toverinensa astuu jäätä myöten rannalle, kiertää kauan surkeassa tilassa korpia, kunnes viimein pääsee kotitiloillensa; 317—500.

Ahti poika, aino poika,
Lieto poika Lemminkäinen
Aamulla ani varahin,
Aivan aika-huomenessa
Astuihen alusmajoille,
Läksi laivavalkamoille.
Siinä itki puinen pursi,
Hanka rauta haikeroitsi:
„Mi minusta laatimasta,
Kurjasta kuvoamasta!
Ei Ahti sotia soua
Kuunna, kymmennä kesänä
Hopeankana halulla,
Kullankana tarpehella.“
Se on lieto Lemminkäinen
Iski purtta vanttuhulla,
Kirjasuulla kintahalla.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Elä huoli, hongan pinta,
Varpelaitainen, valita!
Vielä saat sotia käyä,
Tappeloita tallustella:
Lienet täynnä soutajia
Päivän huomenen perästä.“
Astuvi emonsa luoksi,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Et nyt itkene, emoni,
Valittane, vanhempani,
Jos menen johonkuhunki,
Suorime sotatiloille.
Juohtui juoni mieleheni,
Tuuma aivohon osasi
Kaatakseni Pohjan kansa,
Kostoakseni katalat.“
Emo estellä käkesi,
Varoitteli vaimo vanha:
„Ellös menkö, poikaseni,
Noihin Pohjolan sotihin!
Siellä surmasi tulevi,
Kuolemasi kohtoavi.“
Mitä huoli Lemminkäinen!
Toki mietti mennäksensä,
Lähteäksensä lupasi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mistä saisin miehen toisen,
Sekä miehen jotta miekan
Ahille soan avuksi,
Liioin voivalle lisäksi?

„Onpa Tiera tieossani,
Kuura kuulemaisissani!
Siitä saanen miehen toisen,
Sekä miehen jotta miekan
Ahille soan avuksi,
Liioin voivalle lisäksi.“
Kulkevi kylitse tuonne,
Teitse Tieran kartanohon.
Sanoi sinne saatuansa,
Toimitteli tultuansa:
„Tieraseni, tiettyiseni,
Armaiseni, ainoiseni!
Tokko muistat muinaistamme,
Entistä elämätämme,
Kun ennen kahen kävimme
Suurilla sotatiloilla?
Ei ollut sitä kyleä,
Kuss' ei kymmenen taloa;
Ei ollut sitä taloa,
Kuss' ei kymmenen urosta;
Ei ollut sitä urosta
Eikä miestä melkeätä,
Kuta emme kaatanehet
Ja kahen kapistanehet.“
Iso päätyi ikkunassa
Keihäsvartta vuolemassa,
Emo aitan kynnyksellä
Kirnua kolistamassa,
Veljekset veräjän suussa
Laitioita laatimassa,
Sisarekset sillan päässä
Vaippoja vanuttamassa.
Virkkoi iso ikkunasta,
Emo aitan kynnykseltä,
Veljekset veräjän suusta,
Sisarekset sillan päästä:
„Ei Tiera sotahan joua,
Tieran tuura tappelohon!
Tiera on tehnyt kuulun kaupan,
Ikikaupan iskenynnä:
Vast' on nainut naisen nuoren,
Ottanut oman emännän;
Viel' on nännit näppimättä,
Rinnat riuahuttamatta.“
Tiera päätyi kiukahalla,
Kuura uunin korvasella:
Jalan kenki kiukahalla,
Toisen pankon partahalla,
Veräjällä vyöteleikse,
Ulkona kävysteleikse.
Tempoi Tiera keihä'änsä;
Ei ole keiho suuren suuri
Eikä keiho pienen pieni,
Keiho keskikertahinen:
Heponen sulalla seisoi,
Varsa vaapui lappealla,
Susi ulvoi suoverolla,
Karhu karjui naulan tiessä.
Sylkytteli keihoansa,
Sylkytteli, nyrskytteli:
Sylen syöksi keihäsvartta
Peltohon saviperähän,
Nurmehen nukattomahan,
Maahan mättähättömähän.
Työnti Tiera keihä'änsä
Ahin keihojen keselle,
Sekä läksi jotta joutui
Ahille soan avuksi.
Siitä Ahti Saarelainen
Lykkäsi venon vesille
Kuni kyyn kulon-alaisen
Eli käärmehen elävän.
Läksi luoen luotehesen
Tuolle Pohjolan merelle.

Silloin Pohjolan emäntä
Pakkasen pahan lähetti
Tuolle Pohjolan merelle,
Ulapalle aukealle.
Itse tuon sanoiksi virkki,
Sekä käski jotta lausui:
„Pakko poika pienokainen,
Oma kaunis kasvattini!
Lähe tuonne, kunne käsken,
Kunne käsken ja kehoitan!
Kylmä veitikän venonen,
Pursi lieto Lemminkäisen
Selvälle meren selälle,
Ulapalle aukealle!
Kylmä itseki isäntä,
Jää'ä veitikkä vesille,
Jottei pääse päivinänsä,
Selviä sinä ikänä,
Kun en pääsne päästämähän,
Kerinne kehittämähän!"
Pakkanen pahansukuinen
Ja poika pahantapainen
Läksi merta kylmämähän,
Aaltoja asettamahan.
Jopa tuonne mennessänsä,
Maata matkaellessansa
Puut puri lehettömäksi,
Heinät helpehettömäksi.
Sitte sinne saatuansa
Meren Pohjan partahalle,
Äärettömän äyrähälle,
Heti yönä ensimäisnä
Lahet kylmi, lammit kylmi,
Meren rannat rapsutteli;
Viel' ei merta kylmänynnä,
Aaltoja asettanunna.
Pieni on peiponen selällä,
Västäräkki lainehilla:
Senki on kynnet kylmämättä,
Pää pieni palelematta.
Äsken tuosta toisna yönä
Jopa suureksi sukeutui,
Heittihe hävyttömäksi,
Kovin kasvoi kauheaksi.
Kylmi silloin täyen kylmän,
Väki pakkasen paleli:
Kylmi jäätä kyynäsvarren,
Satoi lunta sauvan varren,
Kylmi veitikän venehen,
Ahin laivan lainehille.
Aikoi kylmeä Ahinki,
Jääteä jalon urohon;
Jopa kynsiä kyseli,
Anoi alta varpahia.
Siitä suuttui Lemminkäinen,
Siitä suuttui ja pahastui;
Tunki Pakkasen tulehen,
Työnti rautarauniohon.
Käsin Pakkasen piteli,
Kovan ilman kouristeli.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Pakkanen, Puhurin poika,
Talven poika hyyelmöinen!
Elä kylmä kynsiäni,
Vaai varpahuisiani
Eläkä koske korviani,
Elä päätäni palele!
„Kyll' on sulla kylmämistä,
Paljoki palelemista

143—316. Pakkasen luku.

Ilman ihmisen ihotta,
Emon tuoman ruumihitta:
Kylmä soita, kylmä maita,
Kylmä kylmiä kiviä,
Palele vesipajuja,
Pane haavan pahkuroita,
Koivun kuoria kolota,
Närehiä näykkäele,
Elä ihmisen ihoa,
Karvoja kavon tekemän!
„Kun et tuosta kyllin saane,
Kylmä muita kummempia!
Kylmä kuumia kiviä,
Palavoita paateroita,
Rautaisia kallioita,
Vuoria teräksisiä,
Vuoksen koskea kovoa,
Imatrata ilkeätä,
Kurimuksen kulkun suuta,
Kinahmia kauheata!
„Joko nyt sanon sukusi,
Kuuluttelen kunniasi?
Tieänpä sinun sukusi,
Tieän kaiken kasvantasi:
Pakkanen pajuilla syntyi,
Kova ilma koivikolla
Pohjolan koan perässä,
Pimentolan pirtin päässä
Ikiturmasta isosta,
Emosta epattomasta.
„Kukas Pakkasen imetti,
Kovan ilman kostutteli,
Kun oli maammo maiotoinna,
Emonen utaretoinna?
„Kyyhyt Pakkasen imetti,
Kyy imetti, käärme syötti
Nännillä nenättömillä,
Utarella uuttomalla;
Pohjaistuuli tuuitteli,
Vilu ilma viihytteli
Pahoilla pajupuroilla,
Here'illä hettehillä.
„Sai poika pahantapainen,
Tuli turmion-alainen.
Ei ollut nimeä vielä
Pojalla epäpäöllä.
Pantihin nimi pahalle:
Pantihinpa Pakkaseksi.
„Siitä aioilla ajeli,
Risukoissa ripsutteli;
Kesät heilui hettehissä,
Suurimmilla suon selillä;
Talvet mäiski männiköissä,
Pelmusi petäjiköissä,
Kolkkaeli koivikoissa,
Lepiköissä leyhkäeli.
Kylmi puita ja pehuja,
Tasoitteli tanteria,
Puri puut lehettömäksi,
Kanervat kukittomaksi,
Pilvat hongista piristi,
Laski lastut mäntylöistä.
„Joko nyt suureksi sukesit,
Ylenit ylen ehoksi,
Aioit kylmeä minua,
Kohotella korviani,
Alta jalkoja anella,
Päältä kynsiä kysellä?
„Etp' on kylmäne minua,
Et pahoin palellekana!
Tulen tungen sukkahani,
Kekälehet kenkähäni,
Hienot hiilet helmoihini,
Panun alle paulojeni,

Pakkasen palelematta,
Kovan ilman koskematta.
„Tuonne ma sinun manoan
Pohjan pitkähän perähän.
Sitte sinne tultuasi,
Kotihisi käytyäsi
Kylmä kattilat tulelle,
Hiilet uunin lietoselle,
Käet naisen taikinahan,
Poika neitosen povehen,
Utarihin uuhen maito,
Vatsahan hevosen varsa!
„Et sinä sitä totelle,
Niin tuonne sinun manoan
Hiien hiilien sekahan,
Lemmon liesikiukahille.
Siellä tungeite tulehen,
Asetu alasimelle
Sepän panna paljallansa,
Vasaralla valkkaella,
Panna paljalla lujasti,
Vasaralla vaikeasti!
„Et totelle tuotakana,
Vääjänne väheäkänä,
Vielä muistan muunkin paikan,
Arvoan yhen aluen:
Vien suusi suven sijahan,
Kielesi kesän kotihin,
Jost' et pääse päivinäsi,
Selviä sinä ikänä,
Kun en tulle päästämähän
Ja käyne kerittämähän.“
Pakkanen, Puhurin poika,
Jo tunsi tuhon tulevan;
Alkoi armoa anella.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tehkämme sula sovinto
Toinen ei toistansa viata
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!
„Jos mun kuulet kylmäväksi,
Toiste tuhmin liikkuvaksi,
Niin tunge tulisijahan,
Vaivuttele valkeahan,
Sepän hiilien sekahan,
Alle ahjon Ilmarisen!
Tahi vie suvehen suuni,
Kieleni kesän kotihin,
Etten pääse päivinäni,
Selviä sinä ikänä!“
Siitä lieto Lemminkäinen
Jätti laivan jäätehesen,
Sotapurren puutoksehen,
Itse eellehen menevi.
Tiera tuossa toisna miesnä
Väänti veitikän jälessä.
Tallasi tasaista jäätä,
Sileätä siuotteli.
Astui päivän, tuosta toisen;
Päivänäpä kolmantena
Jo näkyvi Nälkäniemi,
Kylä kurja kuumottavi.
Astui alle niemen linnan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko linnassa lihoa
Ja kalaista kartanossa
Urohille uupuneille,
Miehille väsynehille?“
Ollut ei linnassa lihoa,
Ei kalaista kartanossa.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Tuli, polta tuhma linna,
Vesi vieköhön mokoman!“

Itse eistyvi etemmä,
Ylös korpehen kohosi
Matkoille majattomille,
Teille tietämättömille.
Siitä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Keritsi kiveltä villat,
Katkoi karvat kalliolta,
Suoritteli sukkasiksi,
Kiirehteli kintahiksi
Vilun suurihin sijoihin,
Pakkasen palelemihin.
Läksi tietä tietämähän,
Ojelvoista oppimahan:
Tiehyt metsähän vetävi,
Ojelvoinen ottelevi.
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ohoh Tiera veikkoseni!
Jo nyt jou'uimme johonki,
Kuuksi päiväksi kululle,
Ilman rannallen iäksi!“
Tiera tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kostohonpa, koito raukat,
Kostohon, kovaosaiset,
Saimme suurehen sotahan
Pimeähän Pohjolahan
— Oman hengen heitteheksi,
Itsemme ikimenoksi
Näillä paikoilla pahoilla,
Teillä tietämättömillä.
„Emme tuota tunnekana,
Emme tunne, emme tieä,
Mikä tie vetävi meiät,
Kuka juoni juohattavi
Kuolemahan korven päähän,
Kaatumahan kankahalle,
Korppien kotisijoille,
Variksien vainioille.
„Siinä korpit siirtelevät,
Linnut liiat kantelevat:
Saavat lintuset lihoa,
Varikset varia verta,
Korpit noukan kostuketta
Meiän, raukan, raaoistamme;
Luumme luovat rauniolle,
Kantavat kivikarille.
„Ei tieä emo poloinen
Eikä kantaja katala,
Missä liikkuvi lihansa,
Vierevi oma verensä,
Onko suuressa soassa,
Tasapäässä tappelossa,
Vaiko suurella selällä,
Lakehilla lainehilla,
Vai käypi käpymäkeä,
Vaelsi varvikkosaloa.
„Ei emo mitänä tieä
Poloisesta poiastansa:
Emo tiesi kuolleheksi,
Kantaja kaonneheksi.
Noinpa itkevi emoni,
Valittavi vanhempani:
'Tuoll' on poikani, poloisen,
Tuolla, vaivaisen, varani
Tuonen toukojen panossa,
Kalman maien karhinnassa.
Saapi nyt minun pojalta,
Minun, laiton, lapseltani,
Saapi jouset jouten olla,
Jalot kaaret kuivaella,
Lintuset hyvin lihota,
Pyyt lehossa pyrhistellä,

Kontiot kovin elellä,
Peurat pellon piehtaroia.'"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Niin on, niin, emo poloinen,
Niinpä, kantaja katala!
Kasvatit kanoja parven,
Koko joukon joutsenia:
Tuli tuuli, niin hajotti,
Tuli lempo, niin levitti,
Yhet sinne, toiset tänne,
Jonnekunne kolmannetki.
„Kyllä muistan muinaisenki,
Arvoan ajan paremman,
Kun kulimme kukkasina,
Marjoina omilla mailla:
Moni katsoi muotohomme,
Vartehemme valkotteli.
Ei kuin nyt tätä nykyä,
Tällä iuhalla iällä:
Yks' on tuuli tuttujamme,
Päivä ennen nähtyjämme;
Senki pilvet peittelevät,
Satehet salaelevat.
„Vaan en huoli huolimahan,
Suuresti sureksimahan,
Jos immet hyvin eläisi,
Kassapäiset kalkettaisi,
Naiset kaikki naurusuulla,
Mesimielin morsiamet,
Ikävissä itkemättä,
Huolihin häviämättä.
„Viel' ei meitä noiat noiu,
Noiat noiu, näe näkijät
Näille teille kuolevaksi,
Matkoille masenevaksi,
Nuorena nukahtavaksi,
Verevänä viereväksi.
„Minkä noiat noitunevat,
Kunka nähnevät näkijät,
Kotihinsa koitukohon,
Majahansa maatukohon!
Noitukohot itsiänsä,
Laulakohot lapsiansa,
Sukuansa surmatkohot,
Heimoansa herjatkohot!
„Ei ennen minun isoni
Eikä valtavanhempani
Nouatellut noian mieltä,
Lahjoitellut lappalaista.
Noin sanoi minun isoni.
Noin sanon minä itseki:
Varjele, vakainen Luoja,
Kaitse, kaunoinen Jumala,
Auta armokourallasi,
Väkevällä vallallasi
Miesten mielijuohtehista,
Akkojen ajatuksista,
Pakinoista partasuien,
Pakinoist' on parratointen!
Ole ainaisna apuna,
Vakaisena vartijana,
Ettei poika pois tulisi,
Emon tuoma erkaneisi
Luojan luomalta la'ulta,
Jumalan sukeamalta!"
Siitä lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Laati huolista hevoset,
Murehista mustat ruunat,
Päitset päivistä pahoista,
Satulat salavihoista.

447—480. Varaussanat.

Hyppäsi hyvän selälle,
Hyvän laukin lautasille;
Ajoa ramuttelevi
Tieran tuttavan keralla.
Ajoi rannat raskutellen,
Hiekkarannat herskytellen
Luoksi ehtoisen emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Siihen Kaukoni kaotan
Virrestäni viikommaksi,
Tieran tielle toimittelen
Kotihinsa kulkemahan.
Itse virren vierähytän,
Panen toiselle tolalle.

Yhdesneljättä runo.

Untamo nostaa sodan veljeänsä Kalervoa vastaan, kaataa Kalervon joukkoinensa, ettei jää kuin yksi raskas vaimonpuoli koko suvusta jälille; vaimon viepi kanssansa, ja sille syntyy Untamolassa poika, Kullervo; 1—82. — Kullervo jo kätkyessä miettii kostoa Untamolle, ja Untamo kokee monella tavalla surmata häntä: ei saa henkeä pois; 83—202. — Suuremmaksi kasvettuansa turmelee Kullervo kaikki työnsä, ja Untamo tuskissansa myöpi hänen Ilmariselle orjaksi; 203—374.

Kasvatti emo kanoja,
Suuren joukon joutsenia.
Kanat aialle asetti,
Joutsenet joelle saattoi.
Tuli kokko, niin kohotti,
Tuli haukka, niin hajotti,
Siipilintu, niin sirotti:
Yhen kantoi Karjalahan,
Toisen vei Venäjän maalle,
Kolmannen kotihin heitti.
Minkä vei Venäehelle,
Siitä kasvoi kaupanmiesi;
Minkä kantoi Karjalahan,
Siitä se Kalervo kasvoi;
Kunkapa kotihin heitti,
Se sikesi Untamoinen
Ison päiviksi pahoiksi,
Emon mielimurtehiksi.
Untamoinen verkot laski
Kalervon kalavetehen;
Kalervoinen verkot katsoi,
Kalat konttihin kokosi.
Untamo, utala miesi,
Sepä suuttui ja vihastui.
Teki soan sormistansa,
Kämmenpäistänsä keräjät,
Toran nosti totkusilta,
Artin ahvenmaimasilta.

Torelivat, tappelivat,
Eikä voita toinen toista:
Minkä toistansa tokaisi,
Sen sai itse vastahansa.
Jopa tuosta toisen kerran,
Kahen, kolmen päivän päästä
Kalervoinen kauran kylvi
Untamon tuvan ta'aksi.
Untamolan uljas uuhi
Söi Kalervon kaurakylvön.
Kalervoisen kärtsä koira
Repi uuhen Untamolta.
Untamo uhittelevi
Kalervolle veljellensä,
Surmata su'un Kalervon,
Lyöä suuret, lyöä pienet,
Koko kansan kolhaella,
Tuvat polttoa poroksi.
Laittoi miehet miekka vyölle,
Urohot ase kätehen,
Pojat pienet piikki vyölle,
Kaunot kassara olalle;
Läksi suurehen sotahan
Vasten veljeä omoa.
Kalervoisen kaunis minjä
Istui ikkunan lähellä.
Katsoi ulos ikkunasta,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko tuo savu sakea
Vai onpi pimeä pilvi
Noien peltojen perillä,
Kujan uuen ulkopäässä?"
Ei ollut ume umakka
Eikäpä savu sakea:
Ne oli Untamon urohot,
Tulla suorivat sotahan.
Tuli Untamon urohot,
Saivat miehet miekka vyöllä.
Kaatoivat Kalervon joukon,
Su'un suuren surmasivat,
Talon polttivat poroksi,
Tasoittivat tantereksi.
Jäi yksi Kalervon impi
Kera vatsan vaivaloisen.
Senpä Untamon urohot
Veivät kanssansa kotihin
Pirtin pienen pyyhkijäksi,
Lattian lakaisijaksi.
Oli aikoa vähäisen;
Syntyi pieni poikalapsi
Emollen osattomalle.
Miksi tuo nimitetähän?
Emo kutsui Kullervoksi,
Untamo sotijaloksi.
Pantihinpa poika pieni,
Orpolapsi laitettihin
Tuutuhun tutajamahan,
Kätkyehen liekkumahan.
Liekkui lapsi kätkyessä,
Lapsi liekkui, tukka löyhki.
Liekkui päivän, liekkui toisen;
Jopa kohta kolmantena,
Kun tuo poika potkaisihe,
Potkaisihe, ponnistihe,
Katkaisi kapalovyönsä,
Pääsi päälle peittehensä,
Särki liekun lehmuksisen.
Kaikki riepunsa revitti.
Nähtihin hyvä tulevan,
Keksittihin kelpoavan.
Untamola vuottelevi
Tätä tästä kasvavaksi,
Mieltyväksi, miestyväksi,
Oike'in urostuvaksi,

Saavaksi sataisen orjan,
Tuhantisen turpuvaksi.
Kasvoi kuuta kaksi, kolme.
Jopa kuuna kolmantena
Poika polven korkeuisna
Alkoi itse arvaella:
„Kunpa saisin suuremmaksi,
Vahvistuisin varreltani,
Kostaisin isoni kohlut,
Maksaisin emoni mahlat!“
Saipa kuulla Untamoinen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tästä saa sukuni surma,
Tästä kasvavi Kalervo!“
Urohot ajattelevat,
Akat kaikki arvelevat,
Minne poika pantanehe,
Kunne surma saatanehe.
Pannahanpa puolikkohon,
Työnnetähän tynnyrihin;
Siitä vieähän vetehen,
Lasketahan lainehesen.
Käyähänpä katsomahan
Kahen, kolmen yön perästä,
Joko on hukkunut vetehen,
Kuollut poika puolikkohon.
Ei ole hukkunut vetehen,
Kuollut poika puolikkohon!
Poika oli pääsnyt puolikosta
— Istui aaltojen selässä
Vapa vaskinen käessä,
Siima silkkinen perässä;
Onkivi meren kaloja,
Merivettä mittoavi:
Melke'in meressä vettä;
Kun on kaksi kauhallista;
Oisko oike'in mitata,
Osa kolmatta tulisi.
Untamo ajattelevi:
„Mihin poika pantanehe,
Kunne tuo tuhottanehe,
Kusta surma saatanehe?“
Käski orjansa kerätä
Koivuja, kovia puita,
Honkia satahavuja,
Tiettäviä tervaksia
Yhen poian polttimeksi,
Kullervon kaottimeksi.
Koottihin, keräeltihin
Koivuja, kovia puita,
Honkia satahavuja,
Tiettäviä tervaksia,
Tuohia tuhat rekeä,
Sata syltä saarnipuita.
Tuli puihin tuiskattihin,
Roviohon roiskattihin,
Siihen poika paiskattihin
Keskelle tulen palavan.
Paloi päivän, tuosta toisen,
Paloi päivän kolmannenki.
Käytihin katsastamahan:
Poik' oli porossa polvin,
Kypenissä kyynäsvarsin,
Hiilikoukkunen käessä,
Millä tulta kiihottavi,
Hiiliä kokoelevi;
Katomatta karvankana,
Kutrisen kähertymättä!
Untamo ä'itteleikse:
„Mihin poika pantanehe,
Kunne tuo tuhottanehe.
Surma tuolle saatanehe?“
Poika puuhun hirtetähän,
Tammehen ripustetahan.

Kului yötä kaksi, kolme,
Saman verran päiviäki.
Untamo ajattelevi:
„Aik' on käyä katsomahan,
Joko Kullervo katosi,
Kuoli poika hirsipuuhun.“
Laittoi orjan katsomahan.
Orja toi sanan takaisin:
„Ei ole Kullervo kaonnut,
Kuollut poika hirsipuuhun!
Poika puuta kirjoittavi
Pieni piikkonen käessä.
Koko puu kuvia täynnä,
Täynnä tammi kirjoitusta:
Siinä miehet, siinä miekat,
Siinä keihä'ät sivulla.“
Mitäs autti Untamoisen
Tuon pojan katalan kanssa!
Kuinka surmat suoritteli,
Kuinka kuolemat sukesi,
Poika ei puutu surman suuhun
Eikä kuole kuitenkana.
Piti viimeinki väsyä
Suorimasta surmiansa,
Kasvatella Kullervoinen,
Orja poikana omana.
Sanoi Untamo sanansa,
Itse virkki, noin nimesi:
„Kun elänet kaunihisti,
Aina siivolla asunet,
Saat olla talossa tässä,
Orjan töitä toimitella.
Palkka pannahan jälestä,
Ansiosta arvatahan:
Vyöhyt vyöllesi korea
Tahi korvalle kolahus.“
Kun oli Kullervo kohonnut,
Saanut vartta vaaksan verran,
Tuopa työlle työnnetähän,
Raaolle rakennetahan.
Lapsen pienen katsontahan,
Sormi pienen souantahan:
„Katso lasta kaunihisti,
Syötä lasta, syö itseki!
Rievut virrassa viruta,
Pese pienet vaattehuiset!“
Katsoi lasta päivän, kaksi:
Käen katkoi, silmän kaivoi.
Siitä kohta kolmannella
Lapsen tauilla tapatti,
Rievut viskoi virran vieä,
Kätkyen tulella poltti.
Untamo ajattelevi:
„Ei tämä tähän sopiva
Lapsen pienen katsontahan,
Sormi pienen souantahan!
En tieä, kuhun panisin,
Kulle työlle työnteleisin.
Panenko kasken kaa'antahan?“
Pani kasken kaa'antahan.
Kullervo, Kalervon poika,
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Äsken lienen mies minäki,
Kun saan kirvehen kätehen,
Paljo katsoa parempi,
Entistäni armahampi:
Lienen mies viien veroinen,
Uros kuuen-kummallinen.“
Meni seppolan pajahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on seppo veikkoseni!
Taos mulle tapparainen!
Tao kirves miestä myöten,
Rauta raatajan mukahan!

Lähen kasken kaa'antahan,
Solkikoivun sorrantahan."
Seppä tarpehen takovi,
Kirvehen kerittelevi.
Saip' on kirves miestä myöten,
Rauta raatajan mukahan.
Kullervo, Kalervon poika,
Hioi siitä kirvehensä;
Päivän kirvestä hiovi,
Illan vartta valmistavi.
Suorihe kasken ajohon
Korkealle korpimaalle,
Parahasen parsikkohon,
Hirveähän hirsikköhön.
Iski puuta kirvehellä,
Tempasi tasaterällä:
Kerralla hyvätki hirret,
Pahat puolella menevi.
Vihoin kaatoi viisi puuta,
Kaiketi kaheksan puuta.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Lempo tuota raatakohon!
Hiisi hirret kaatakohon!"
Kavahutti kannon päähän,
Niin huhuta heiahutti,
Vihellytti, viuahutti.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sini kaski kaatukahan,
Koivu solki sortukahan,
Kuni ääni kuulunevi,
Kuni vierrevi vihellys!
„Elköhön vesa venykö,
Elköhön koretko korsi
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Kaskessa Kalervon poian,
Otoksessa oivan miehen!
„Ottaisiko maa orahan,
Nousisiko nuori laiho,
Sekä korsi korteuisi,
Jotta varsi varteuisi,
Elköhön tereä tehkö,
Varsi päätä valmistako!"
Untamoinen, mies utala,
Kävi tuota katsomahan
Kaskea Kalervon poian,
Ajamoa uuen orjan:
Ei kaski kaselle tunnu,
Ajamaksi nuoren miehen.
Untamo ajattelevi:
„Ei tämä tähän sopiva!
Hyvän hirsikön pilasi,
Kaatoi parsikon parahan!
En tieä, kuhun panisin,
Kulle työlle työnteleisin.
Panenko aitojen panohon?"
Pani aitojen panohon.
Kullervo, Kalervon poika,
Jopa aitoa panevi.
Kohastansa kokkahongat
Aiaksiksi asettelevi,
Kokonansa korpikuuset
Seipähiksi pistelevi;
Veti vitsakset lujahan
Pisimmistä pihlajista;
Pani aian umpinaisen,
Veräjättömän kyhäsi.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ku ei lintuna kohonne,
Kahen siiven siuotelle,
Elköhön ylitse pääskö
Aiasta Kalervon poian!"

Untamo osaelevi
Tulla tuota katsomahan
Aitoa Kalervon poian,
Sotaorjan sortamoa.
Näki aian aukottoman,
Raottoman, reiättömän,
Jok' oli pantu maaemästä,
Ylös pilvihin osattu.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei tämä tähän sopiva!
Pani aian aukottoman,
Veräjättömän kyhäsi,
Tuon on nosti taivosehen,
Ylös pilvihin kohotti:
En tuosta ylitse pääse
Enkä reiästä sisälle!
En tieä, mihin panisin,
Kulle työlle työnteleisin.
Panenko puimahan rukihit?“
Pani puimahan rukihit.
Kullervo, Kalervon poika,
Jo oli puimassa rukihit:
Pui rukihit ruumeniksi,
Olet kaunaksi kaotti.
Tulipa isäntä tuohon,
Kävi itse katsomahan
Puintoa Kalervon poian,
Kullervoisen kolkintoa:
Rukihit on ruumenina,
Olet kaunoina kahisi!
Untamo ä'itteleikse:
„Ei ole tästä raatajasta!
Kulle työlle työntänenki,
Työnsä tuhmin turmelevi.
Joko vien Venäehelle
Tahi kaupin Karjalahan
Ilmariselle sepolle,
Sepon paljan painajaksi?“
Möi siitä Kalervon poian,
Pani kaupan Karjalahan
Ilmariselle sepolle,
Takojalle taitavalle.
Minpä seppo tuosta antoi?
Äijän seppo tuosta antoi:
Kaksi kattilarania,
Kolme koukun puoliskoa,
Viisi viikatekulua,
Kuusi kuokan kuolioa
Miehestä mitättömästä,
Orjasta epäpäöstä.

Kahdesneljättä runo.

Ilmarisen emäntä panee Kullervon paimeneen ja leipoo ilkoisillansa kiven hänelle eväskakkuun; 1—32. — Emäntä laskee karjan tavallisten karjan ja otson lukujen lukemisella laitumelle; 33—548.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön poika,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto kaunokainen,
Jo kohta sepon ko'issa
Kysyi työtä iltasella
Isännältä iltaseksi,
Emännältä aamuseksi:
„Työt tässä nimettäköhön,
Nimi työlle pantakohon,
Kulle työlle työntyminen,
Raaolle rakentuminen!“
Seppo Ilmarin emäntä,
Tuopa tuossa arvelevi,
Kulle työlle uusi orja,
Raaolle rahan-alainen.
Pani orjan paimeneksi,
Karjan suuren kaitsijaksi.
Tuopa ilkoinen emäntä,
Sepän akka irvihammas,
Leipoi leivän paimenelle,
Kakun paksun paistelevi:
Kauran alle, vehnän päälle,
Keskelle kiven kutovi.
Kakun voiti voiheralla,
Kuoren rasvalla rakenti,
Pani orjalle osaksi,
Palaseksi paimenelle.
Itse orjoa opasti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ellös tätä ennen syökö
Karjan mentyä metsälle!“
Siitä Ilmarin emäntä
Laittoi karjan laitumelle.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Lasken lehmäni leholle,
Maion antajat aholle,
Hatasarvet haavikolle,
Kourusarvet koivikolle;
Työnnän kuuta ottamahan,
Talia tavottamahan
Ahomailta auke'ilta,
Leve'iltä lehtomailta,
Korke'ilta koivikoilta,
Mataloilta haavikoilta,
Kultaisilta kuusikoilta,
Hope'isilta saloilta.
„Katso, kaunoinen Jumala,
Varjele, vakainen Luoja,
Varjele vahingon tieltä,
Kaitse kaikista pahoista,

37–542. Karjan luku.

Ettei tuskihin tulisi,
Häpe'ihin hämmentyisi!
„Kuin katsoit katollisessa,
Alla varjon vartioitsit,
Niin katso katottomassa,
Vaali vartijattomassa,
Jotta karja kaunistuisi,
Eistyisi emännän vilja
Hyvänsuovan mieltä myöten,
Pahansuovan paitsi mieltä!
„Kun lie kurjat paimeneni,
Ylen kainut karjapiiat,
Paju pannos paimeneksi,
Leppä lehmän katsojaksi,
Pihlaja pitelijäksi,
Tuomi tuojaksi kotihin
Emännäisen etsimättä,
Muun väen murehtimatta!
„Kun ei paju paimentane,
Pihlaja hyvin pi'elle,
Leppä ei lehmiä ajane,
Tuomi ei kotihin tuone,
Niin pane parempiasi,
Työnnä luonnon tyttäriä
Minun viljan viitsijäksi,
Katsojaksi karjan kaiken!
Paljo on piikoja sinulla,
Saoin käskyn kuulijoita.
Eläjiä ilman alla,
Luonnottaria hyviä.
„Suvetar, valio vaimo,
Etelätär, luonnon eukko,
Hongatar, hyvä emäntä,
Katajatar, kaunis neiti,
Pihlajatar, piika pieni,
Tuometar, tytär Tapion,
Mielikki, metsän miniä,
Tellervo, Tapion neiti!
Katso'ote karjoani,
Viitsiöte viljoani
Kesä kaikki kaunihisti,
Lehen aika leppeästi,
Lehen puussa liehuessa,
Ruohon maassa roikatessa!
„Suvetar, valio vaimo,
Etelätär, luonnon eukko!
Heitä hienot helmuksesi,
Esiliinasi levitä
Karjalleni katteheksi,
Pienilleni peitteheksi,
Vihoin tuulen tuulematta,
Vihoin saamatta satehen!
„Kaitse karjani pahoista,
Varjele vahingon teiltä,
Noista soista soiluvista,
Lähtehistä läilyvistä,
Heiluvista hettehistä,
Pyöre'istä pyötiköistä,
Ettei tuskihin tulisi,
Häpe'ihin hämmentyisi,
Sorkka suohon sorkahtaisi,
Hettehesen herkähtäisi
Ylitse Jumalan tunnin,
Päitse aivon autuahan!
„Tuo'os torvi tuonnempata,
Tuolta taivahan navalta,
Mesitorvi taivosesta,
Simatorvi maaemästä!
Puhu tuohon torvehesi,
Kumahuta kuuluhusi:
Puhu kummut kukkahaksi,
Kangasvieret kaunihiksi,
Ahovieret armahaksi,
Lehtovieret leppeäksi,

Suovieret sulaksi meeksi,
Hetevieret vierteheksi!
„Siitä syötä karjoani,
Raavahiani ravitse,
Syöttele metisin syömin,
Juottele metisin juomin!
Syötä kullaista kuloa,
Hope'ista heinän päätä
Heraisista hettehistä,
Läikkyvistä lähtehistä,
Koskilta kohisevilta,
Jokiloilta juoksevilta,
Kultaisilta kunnahilta,
Hope'isilta ahoilta!
„Kaivo kultainen kuvoa
Kahen puolen karjan maata,
Josta karja vettä joisi,
Simoa siretteleisi
Utarihin uhkuvihin,
Nisihin pakottavihin:
Saisi suonet soutamahan,
Maitojoet juoksemahan,
Maitopurot purkemahan,
Maitokosket kuohumahan,
Puhumahan maitoputket,
Maitohormit huokumahan,
Joka aika antamahan,
Joka vuoro vuotamahan
Ylitse vihanki suovan,
Pahansuovan sormiloitse,
Maion saamatta manalle,
Katehesen karjanannin!
„Paljo on niitä ja pahoja,
Kut maion manalle vievät,
Katehesen karjanannin,
Lehmän tuoman toisialle;
Vähä on niitä ja hyviä,
Kut maion manalta saavat,
Piimänsä kylän piolta,
Tuorehensa toisialta.
„Ei ennen minun emoni
Kysynyt kylästä mieltä,
Tointa toisesta talosta;
Sai se maitonsa manalta,
Piimänsä pitelijältä,
Tuorehensa toisialta.
Antoi tulla tuonnempata,
Ehtiä etempätäki:
Tulla maion Tuonelasta,
Manalasta, maankin alta,
Tulla yöllä yksinänsä,
Pimeällä piilokkali,
Kuulematta kunnottoman,
Kelvottoman keksimättä,
Vihansuovan sortamatta,
Katehen kaehtimatta.
„Noin sanoi minun emoni,
Noin sanon minä itseki:
Minne viipyi lehmän vilja,
Kunne maitoni katosi?
Onko viety vierahalle,
Kytketty kylän pihoille,
Mieron porttojen povehen,
Katehien kainalohon,
Vai on puihin puuttununna,
Metsihin menehtynynnä,
Levennynnä lehtomaille,
Kaonnunna kankahille?
„Ei maito manalle joua,
Lehmän vilja vierahalle,

141—228. Maitosanat.

Mieron porttojen povehen,
Katehien kainalohon
Eikä puihin puuttumahan,
Metsihin menehtymähän,
Lehtoihin levenemähän,
Kaatumahan kankahalle.
Maito koissa tarvitahan,
Ajan kaiken kaivatahan:
Koissa vuottavi emäntä
Katajainen rainta käessä.
„Suvetar, valio vaimo,
Etelätär, luonnon eukko!
Käy nyt, syötä Syötikkini
Sekä juota Juotikkini,
Herustele Hermikkiä,
Tuorustele Tuorikkia,
Anna maito Mairikille,
Omenalle uuet piimät
Hele'istä heinänpäistä,
Kaunihista kastikoista,
Mairehista maaemistä,
Metisistä mättähistä,
Nurmelta mesinukalta,
Maalta marjanvartiselta,
Kanervan-kukattarilta,
Heinän-helpehettäriltä,
Pilven piimätyttäriltä,
Taivahan-navattarilta,
Tuoa maitoiset maruet,
Aina uhkuvat utaret
Lypseä lyhyen vaimon,
Pienen piian piukutella!
„Nouse, neitonen, norosta,
Hienohelma, hettehestä,
Neiti lämmin, lähtehestä,
Puhasmuotoinen, muasta!
Ota vettä lähtehestä,
Jolla kastat karjoani,
Jotta karja kaunistuisi,
Eistyisi emännän vilja
Ennen käymistä emännän,
Katsomista karjapiian,
Emännän epäpätöisen,
Ylen kainun karjapiian.
„Mielikki, metsän emäntä,
Lavekämmen karjan eukko!
Työnnä pisin piikojasi,
Paras palkkalaisiasi,
Viitsimähän viljoani,
Katsomahan karjoani
Tänä suurena suvena,
Luojan lämminnä kesänä,
Jumalan suaitsemana,
Antamana armollisen!
„Tellervo, Tapion neiti,
Metsän tyttö tylleröinen,
Utupaita, hienohelma,
Hivus keltainen, korea,
Jok' olet karjan kaitselija,
Viitsijä emännän viljan
Mieluisassa Metsolassa,
Tarkassa Tapiolassa!
Kaitse karja kaunihisti,
Viitsi vilja virkeästi!
„Kaitse kaunoisin kätösin,
Somin sormin suorittele,
Su'i ilveksen iholle,
Kampua kalan evälle,
Karvalle meren kapehen,
Metsän uuhen untuvalle!
Illan tullen, yön pimeten,
Hämärien hämmetessä
Saata karjani kotihin,
Etehen hyvän emännän,

Hete heiluva selällä,
Maitolampi lautasilla!
„Päivän mennessä majoille,
Iltalinnun laulellessa
Itse virki viljalleni,
Sano sarvijuonelleni:
'Kotihinne, kourusarvet,
Maion antajat, majalle!
Koissa on hyvä ollaksenne,
Maa imara maataksenne;
Korpi on kolkko käyäksenne,
Ranta raikutellaksenne.
Kotihinne tullaksenne
Vaimot valkean tekevät
Nurmelle mesinukalle,
Maalle marjanvartiselle.'
„Nyyrikki, Tapion poika,
Siniviitta viian poika!
Tyvin pistä pitkät kuuset,
Latvoin lakkapäät petäjät
Sillaksi likasijoille,
Paikaksi pahoille maille,
Suosulihin, maasulihin,
Lätäkköihin läilyvihin!
Anna käyä käyräsarven,
Haarasorkan sorkutella,
Joutua joka savulle
Viatoinna, vilpitöinnä,
Ilman suohon sortumatta,
Likahan litistymättä!
„Kun ei karja tuosta huoli,
Yöksi ei kulkene kotihin,
Pihlajatar, piika pieni,
Katajatar, kaunis neiti,
Leikkoa lehosta koivu,
Ota vitsa viiakosta,
Käyös piiska pihlajainen,
Katajainen karjanruoska
Takoa Tapion linnan,
Tuolta puolen Tuomivaaran!
Aja karja kartanolle,
Saunan lämmitä-panolle,
Kotihin kotoinen karja,
Metsän karja Metsolahan!
„Otsonen, metsän omena,
Mesikämmen käyretyinen!
Tehkämme sulat sovinnot,
Rajarauhat rapsakamme
Iäksemme, ilmaksemme,
Polveksemme, päiviksemme,
Ettet sorra sorkkasäärtä,
Kaa'a maion kantajata
Tänä suurena suvena,
Luojan lämminnä kesänä!
„Kun sa kuulet kellon äänen
Tahi torven toitotoksen,
Lyöte maata mättähälle,
Nurmelle nukahtamahan,
Tunge korvasi kulohon,
Paina pääsi mättähäsen!
Tahi korpehen kokeos,
Saaos sammalhuonehesen,
Mene toisille mä'ille,
Muille kummuille kuvahu,
Jottei kuulu karjan kello
Eikä paimenen pakina!
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!

273—314. Karjan kotiinsaatanto-sanat.
315—542. Otsonvaroitus-sanat.

En sua kiellä kiertämästä
Enkä käymästä epeä;
Kiellän kielen koskemasta,
Suun ruman rupeamasta,
Hampahin hajottamasta,
Kämmenin käpyämästä.
„Käyös kaarten karjamaita,
Piilten piimäkankahia,
Kierten kellojen remua,
Ääntä paimenen paeten!
Konsa on karja kankahalla,
Sinä suolle soiverraite;
Kun karja solahti suolle,
Silloin korpehen kokeos!
Karjan käyessä mäkeä
Astu sie mäen alatse;
Karjan käyessä alatse
Mene sie mäkeä myöten!
Astuessansa aholla
Sinä viere viiakkoa;
Viiakkoa vierressänsä
Sinä astuos ahoa!
Kule kullaisna käkenä,
Hope'isna kyyhkyläisnä,
Siirry siikana sivutse,
Veteleite veen kalana,
Viere villakuontalona,
Kule pellavaskupona,
Kätke kynnet karvoihisi,
Hampahat ikenihisi,
Jottei karja kammastuisi,
Pieni vilja pillastuisi!
„Anna rauha raavahille,
Sorkkasäärille sovinto.
Käyä karjan kaunihisti,
Soreasti sorkutella
Poikki soista, poikki maista,
Halki korven kankahista,
Ettet koske konsakana,
Rupea rumanakana!
„Muista muinainen valasi
Tuolla Tuonelan joella,
Kynsikoskella kovalla,
Luojan polvien e'essä!
Lupa sulle annettihin
Kolme kertoa kesässä
Käyä kellon kuuluvilla,
Tiukujen tirinämailla,
Vaan eipä sitä suattu
Eikä annettu lupoa
Ruveta rumille töille,
Häpeähän hämmentyä.
„Jos sulle viha tulisi,
Hampahat halutteleisi,
Visko viitahan vihasi,
Honkihin pahat halusi!
Hakkoa lahoa puuta,
Kaa'a koivunpökkelöitä.
Vääntele vesihakoja,
Määhki marjamättähiä!
„Kun tulevi ruoan tarvis,
Syöä mielesi tekevi,
Syö'ös sieniä metsästä,
Murra muurahaiskekoja,
Juuria punaisen putken,
Metsolan mesipaloja
Ilman ruokaruohoittani,
Minun henkiheinittäni!
„Metsolan metinen amme
Hapata hihittelevi
Kultaisella kunnahalla,
Hope'isella mäellä:
Siin' on syöä syölähänki,
Juoa miehen juolahanki,

Eikä syöen syömät puutu,
Juoen juomiset vähene.
„Niin teemme ikisovinnot,
Ikirauhat ratkoamme
Eleäksemme ehosti,
Kesän kaiken kaunihisti:
Maat on meillä yhtehiset,
Evähät erinomaiset.
„Vaan jos tahtonet tapella,
Eleä soan tavalla,
Tapelkamme talvikauet,
Lumiajat luskailkamme!
Suven tullen, suon sulaen,
Lätäkköjen lämmitessä
Ellös tänne tulkokana
Karjan kullan kuuluville!
„Josp' on tullet näille maille,
Sattunet saloille näille,
Täällä aina ammutahan.
Kun ei ampujat kotona,
On meillä osaavat vaimot,
Emännät alinomaiset,
Jotka tiesi turmelevi,
Matkasi pahoin panevi,
Ettet koske konsakana,
Rupea rumanakana
Ylitse tahon Jumalan,
Päitse auvon autuahan.
„Oi Ukko, ylijumala!
Kun kuulet toen tulevan,
Muuta muiksi lehmäseni,
Kamahuta karjaseni,
Kiviksi minun omani,
Kantoloiksi kaunoiseni,
Kumman maata kulkiessa,
Vantturan vaeltaessa!
„Kun ma otsona olisin,
Mesikämmennä kävisin,
En mä noissa noin asuisi
Aina akkojen jaloissa.
Onpa maata muuallaki,
Tarhoa taempanaki
Juosta miehen joutilahan,
Virattoman viiletellä,
Käyä halki kämmenpääsi,
Poikki pohkealihasi,
Sinisen salon sisässä,
Korven kuulun kainalossa.
„Käpy- on kangas käyäksesi,
Hiekka helkytelläksesi,
Tie on tehty mennäksesi,
Meren ranta juostaksesi
Pohjan pitkähän perähän,
Lapin maahan laakeahan.
Siell' on onni ollaksesi,
Armas aikaellaksesi,
Käyä kengättä kesällä,
Sykysyllä syylingittä
Suurimmilla suon selillä,
Leve'illä liettehillä.
„Kun et tuonne mennekänä
Etkä oike'in osanne,
Ota juoni juostaksesi,
Polku poimetellaksesi
Tuonne Tuonelan salolle
Tahi Kalman kankahalle!
Siell' on suohut sorkutella,
Kanervikko kaalaella,
Siellä Kirjos, siellä Karjos,
Siellä muita mullukoita
Rautaisissa rahkehissa,
Kymmenissä kytky'issä.
Siellä laihatki lihovat,
Lihaviksi luutki saavat.

„Lepy, lehto, kostu, korpi,
Lempeä, salo sininen!
Anna rauha raavahille,
Sorkkasäärille sovinto
Tänä suurena suvena,
Herran hellennä kesänä!
„Kuippana, metsän kuningas,
Metsän hippa halliparta!
Korjaele koiriasi,
Raivaele rakkiasi!
Pistä sieni sieramehen,
Toisehen omenamarja,
Jottei henki haisahtele,
Tuuhahtele karjan tuuhku!
Silmät silkillä sitele,
Korvat kääri käärehellä,
Jottei kuule kulkevia,
Ei näe käveleviä!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Ei vielä kovin varone,
Kiellä poies poikoasi,
Epeä äpärettäsi!
Saattele saloilta näiltä,
Näiltä rannoilta rapoa,
Kape'ilta karjan mailta,
Leve'iltä liepehiltä!
Kätke koirasi kolohon,
Rakkisi rapoa kiinni
Kultaisihin kytky'ihin,
Hihnoihin hope'isihin,
Jottei pilloa pitäisi,
Häpehiä hämmentäisi!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Ei vielä sitä varone,
Ukko, kultainen kuningas,
Hope'inen hallitsija,
Kuule kultaiset sanani,
Armahaiset lauseheni!
Paina panta pihlajainen
Ympäri nenän nykerän!
Kun ei pihlaja pitäne,
Niin sä vaskesta valata;
Jos ei vaski vahva liene,
Panta rautainen rakenna!
Vaan jos rauan ratkaisnehe,
Vielä mennehe vioille,
Syökse kultainen korento
Leukaluusta leukaluuhun,
Päät on päättele lujasti,
Kotkoa kovasti kiinni,
Ettei liiku liiat leuat,
Harvat hampahat hajoa,
Kun ei rauoin ratkottane,
Teräksillä temmottane,
Veitsillä veristettäne,
Kirvehellä kiskottane!"
Siitä Ilmarin emäntä,
Tuo takojan tarkka vaimo,
Lehmät läävästä lähetti,
Laski karjan laitumelle,
Pani paimenen perähän,
Orjan lehmien ajohon.

Kolmasneljättä runo.

Kullervo paimenessa ollen ottaa iltapuolella leivän laukustansa, alkaa leikata ja turmelee veitsensä pahanpäiväiseksi, joka käypi häntä sen kovemmin sydämelle, kun veitsi oli ainoa hänen suvultansa jäänyt muistokalu; 1—98. — Miettii kostoa emännälle, ajaa karjan suohon, kokoaa lauman susia ja karhuja, jotka illalla ajaa kotiin; 99—184. — Emäntä lypsylle mennessä joutuu petojen revittäväksi ja surmattavaksi; 185—296.

Kullervo, Kalervon poika,
Otti konttihin evästä,
Ajoi lehmät suota myöten,
Itse kangasta kapusi.
Sanan virkki vierressänsä,
Kertoeli käyessänsä:
„Voi minä poloinen poika,
Voi poika polon-alainen!
Jo minä johonki jou'uin,
Jou'uin joutavan jälille,
Härän hännän paimeneksi,
Vasikkojen vaalijaksi,
Joka suon on sotkijaksi,
Maan pahan matelijaksi!“
Istui maahan mättähälle,
Päätyi päivän rintehesen.
Siinä virkki virsissänsä,
Lauluissansa noin lateli:
„Paistapa, Jumalan päivä,
Herran kehrä, hellittele
Sepon karjan kaitsijalle,
Poloiselle paimenelle,
Elä Ilmarin tuville,
Emännällen ensinkänä!
Emäntä hyvin elävi,
Vehnäsiä viiltelevi,
Piirosia pistelevi,
Voita päälle vuolaisevi.
Paimen parka kuivan leivän,
Kuivan kuoren kurskuttavi,
Kauraisen kavertelevi,
Lemettisen leikkoavi,
Olkisen ojentelevi,
Petäjäisen peiputtavi,
Veen lipillä luikkoavi
Märän mättähän nenästä.
„Mene, päivä, viere, vehnä,
Alene, Jumalan aika!
Kule, päivä, kuusikolle,
Viere, vehnä, vitsikölle,
Karkoa katajikolle,
Lennä leppien tasalle!
Päästä paimenta kotihin
Voivatia vuolemahan,
Rieskoa repäisemähän,
Kakkaroita kaivamahan!“
Silloin Ilmarin emäntä.
Paimenen pajattaessa,

Kullervoisen kukkuessa,
Jo oli vuollut voivatinsa,
Itse rieskansa reväisnyt,
Kakkaransa kaivaellut;
Keittänyt vetisen vellin,
Kylmän kaalin Kullervolle,
Jost' oli rakki rasvan syönyt,
Musti murkinan pitänyt,
Merkki syönyt mielin määrin,
Halli haukannut halunsa.
Lintunen lehosta lauloi,
Pieni lintu pensahasta:
„Jo oisi aika orjan syöä,
Isottoman illastella."
Kullervo, Kalervon poika,
Katsoi pitkän päivän päälle.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo nyt on aika atrioia,
Aika ruoalle ruveta,
Evähiä etsiskellä."
Ajoi lehmänsä levolle,
Karjan maata kankahalle;
Itse istui mättähälle,
Vihannalle turpehelle.
Laski laukkunsa selästä,
Otti leivän laukustansa,
Katselevi, kääntelevi.
Tuosta tuon sanoiksi virkki:
„Moni on kakku päältä kaunis,
Kuorelta kovin sileä,
Vaan on silkkoa sisässä,
Akanoita alla kuoren."
Veti veitsensä tupesta
Leivän leikkaellaksensa:
Veitsi vierähti kivehen,
Kasahutti kalliohon;
Terä vieri veitsosesta,
Katkesi kuraksuesta.
Kullervo, Kalervon poika,
Katselevi veitsyttänsä,
Itse päätyi itkemähän.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Yks' oli veitsi veikkoutta,
Yksi rauta rakkautta,
Isän saamoa eloa,
Vanhemman varustamata;
Senki katkaisin kivehen,
Karahutin kalliohon,
Leipähän pahan emännän,
Pahan vaimon paistamahan!
„Millä nyt maksan naisen naurun,
Naisen naurun, piian pilkan,
Akan ilkeän evähät,
Pahan porton paistannaiset?"
Varis vaakkui varvikosta,
Varis vaakkui, korppi koikkui:
„Oi on kurja kullansolki,
Ainoa Kalervon poika!
Mit' olet mielellä pahalla,
Syämellä synkeällä?
Ota vitsa viiakosta,
Koivu korven notkelmosta,
Aja suolle sontareiet,
Lehmät liejuhun levitä
Puolen suurille susille,
Toisen korven kontioille!
„Kaikoa suet kokohon,
Karhut kaikki katrahasen!
Suet pistä Pienikiksi,
Karhut Kyytäksi kyhäise,
Aja karjana kotihin,
Kirjavana kartanolle!
Sillä maksat naisen naurun.

Pahan vaimon parjaukset.“
Kullervo, Kalervon poika,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Malta, malta, hiien huora!
Jos itken isoni veistä,
Vielä itkenet itseki,
Itket lypsylehmiäsi.“
Otti vitsan viiakosta,
Katajaisen karjanruoskan;
Sorti suohon lehmäkarjan,
Härät murtohon murenti
Puoliksi susien syöä,
Puolen korven kontioille.
Suet lausui lehmäsiksi,
Karhut karjaksi rakenti,
Minkä pisti Pienikiksi,
Kunka Kyytäksi kyhäisi.
Lonkui päivä lounahasen,
Kiertyi keski-illoillensa,
Kulki kuusikon tasalle,
Lenti lehmäslypsykselle.
Tuo pahainen paimen raiska
Kullervo, Kalervon poika,
Ajoi kontiot kotihin,
Susikarjan kartanolle.
Vielä neuvoi karhujansa,
Susillensa suin puheli:
„Repäise emännän reisi,
Pure puoli pohkeata,
Kun tulevi katsomahan,
Lyykistäikse lypsämähän!“
Teki luikun lehmän luista,
Härän sarvesta helinän,
Torven Tuomikin jalasta,
Pillin Kirjon kinterestä.
Lujahutti luikullansa,
Toitahutti torvellansa
Kolmasti kotimäellä,
Kuuesti kujosten suussa.
Tuop' on Ilmarin emäntä,
Sepon akka, selvä nainen,
Viikon maiotta viruvi,
Kesävoitta kellettävi.
Kuuli suolta soittamisen,
Kajahuksen kankahalta.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ole kiitetty, Jumala!
Torvi soipi, karja saapi!
Mist' on orja sarven saanut,
Torven raataja tavannut,
Kun tuo soitellen tulevi,
Toitatellen torvettavi,
Puhki korvani puhuvi,
Läpi pääni läylentävi?“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Suolt' on orja sarven saanut,
Tuonut torven liettehestä.
Jo nyt on karjasi kujalla,
Lehmät lääväpellon päässä;
Saaospa savun panohon,
Käyös lehmät lypsämähän!“
Sepä Ilmarin emäntä
Käski muorin lypsämähän:
„Käypä, muori, lypsämähän,
Raavahat rakentamahan!
Enpä itse ennättäisi
Taikinan alustehelta.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ainapa hyvät emännät,
Taitavat taloiset vaimot
Itse ennen lehmät lypsi,

Itse raavahat rakenti."
Siitä Ilmarin emäntä
Sai itse savupanolle,
Tuosta lypsylle tulevi.
Katsoi kerran karjoansa,
Silmäeli siivatoita;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Karja on kaunihin näköinen,
Siivatat sileäkarvat,
Kaikki ilveksen iholla,
Metsän uuhen untuvalla,
Tuntuvilla tummelilla,
Nännillä näpähyvillä."
Lyhmistihe lypsämähän,
Heittihe heruttamahan.
Veti kerran, tuosta toisen,
Kohta kolmatta yritti:
Susi päälle suimastaikse,
Karhu päälle kuopaiseikse.
Susi suun revittelevi,
Karhu kiskoi kinttusuonet,
Puri puolen pohkeata,
Katkoi kannan sääriluusta.
Kullervo, Kalervon poika,
Sillä kosti piian pilkan,
Piian pilkan, naisen naurun,
Pahan vaimon palkan maksoi.
Ilmarin iso emäntä
Itse loihe itkemähän,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Pahoin teit sä, paimo parka!
Ajoit kontiot kotihin,
Suet suurille pihoille!"
Kullervo, Kalervon poika,
Tuopa tuohon vastaeli:
„Pahoin tein mä, paimen parka,
Et hyvin, emäntä parka!
Leivoit sie kivisen leivän,
Kakun paistoit kallioisen:
Ve'in veitseni kivehen,
Karahutin kalliohon
— Ainoan isoni veitsen,
Sukukuntani kuraksen!"
Sanoi Ilmarin emäntä:
„Oi sie paimo, armas paimo!
Myöstytäpä miettehesi,
Perin lausu lausehesi,
Päästä suen suutehista.
Karhun kynnestä kavista!
Mie sun paioilla parannan,
Kaatioilla kaunistelen,
Syötän voilla, vehnäsillä,
Juotan rieskamaitosilla;
Vuoen syötän raatamatta,
Toisen työlle työntämättä.
„Kun et jou'u päästämähän,
Käy pian kerittämähän,
Kohta kaaun kuolijaksi,
Muutun mullan muotoiseksi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun on kuollet, kuolkosipa,
Kaotkosi, kun kaonnet!
Sija on maassa mennehillä,
Kalmassa kaonnehilla,
Maata mahtavaisimmanki,
Leve'immänki levätä."
Sanoi Ilmarin emäntä:
„Oi Ukko, ylijumala!
Jou'uttele jousi suuri,
Katso kaaresi parahin,
Pane vaskinen vasama
Tuon tulisen jousen päälle!
Työnnytä tulinen nuoli,

Ammu vaskinen vasama,
Ammu kautta kainaloien,
Halki hartiolihojen:
Kaa'a tuo Kalervon poika,
Ammu kurja kuolijaksi
Nuolella teräsnenällä,
Vasamalla vaskisella!"
Kullervo, Kalervon poika,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi Ukko, ylijumala!
Elä sie minua ammu!
Ammu Ilmarin emäntä,
Kaota katala nainen
Siirtymättänsä sijalta,
Kulkematta kunnekana!"
Siitä Ilmarin emäntä,
Tuo tarkan takojan nainen,
Vieri kohta kuolijaksi,
Kaatui kattilanoeksi
Oman pirttinsä pihalle,
Kape'ille kartanoille.
Se oli meno nuoren naisen,
Kanssa kaunihin emännän,
Jot' oli viikon valvateltu,
Vuosin kuusin kuulusteltu
Ilmarin iki-iloksi,
Sepon kuulun kunniaksi.

Neljäsneljättä runo.

Kullervo pötkii pakoon Ilmarisesta, kävelee surullisena korvessa ja saapi viidan eukolta tietää, isän, äitin, veljen ja sisaren hänellä vielä elossa olevan; 1—128. — Löytää heidät viidan eukon neuvokkia myöten Lapin rajalta; 129—188. — Äiti kertoo, mitenkä oli luullut Kullervon jo aikaa kadonneeksi, ja myös, kuinka vanhempi tyttärensä oli marjatiella hävinnyt; 189—246.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto kaunokainen,
Itse läksi astumahan
Luota seppo Ilmarisen,
Ennenkuin isäntä saisi
Naisen kuolon korvihinsa,
Painuisi pahoille mielin,
Tapahtuisi tappelohon.
Läksi soitellen seposta,
Ilon lyöen Ilman mailta,
Kullervoiten kankahalla,
Patakoitellen palolla:
Suo sorahti, maa järähti,
Kangas vastahan kajahti

Kullervoisen soitantoa,
Ilkeän ilonpitoa.
Kuului se sepon pajahan.
Seppo seisottui pajassa,
Sai kujalle kuulemahan,
Kartanolle katsomahan,
Mikä soitanta salolla,
Kullervointa kankahalla.
Jo näki toet totiset,
Valehettomat, vakaiset:
Näki naisen nukkunehen,
Kaunoisensa kaatunehen,
Kaatunehen kartanolle,
Kellistynehen keolle.
Siihen seppo seisottihe
Syämellä synkeällä.
Puuttui yöksi itkemähän,
Viikoksi vetistämähän.
Mieli ei tervoa parempi,
Syän ei syttä valkeampi.
Itse Kullervo käveli,
Astui eelle jonnekunne,
Päivän korpia kovia,
Hiien hirsikankahia.
Illan tullen, yön pimeten
Päätyi maahan mättähälle.
Siinä istuvi isotoin,
Armotoin ajattelevi:
„Mikä lie minunki luonut,
Kuka kurjaisen kuvannut
Kuuksi päiväksi kululle,
Iäkseni ilman alle?
„Kotihinsa muut menevät,
Majoillensa matkoavat:
Mull' on korvessa kotini,
Kankahalla kartanoni,
Tuulessa tulisijani,
Satehessa saunan löyly.
„Ellöspä, hyvä Jumala,
Elkösi sinä ikänä
Luoko lasta luonnotointa
Eikä aivan armotointa,
Isotointa alle ilman,
Emotointa ensinkänä,
Niinkuin loit minun, Jumala,
Minun kurjaisen kuvasit,
Loit kuin lokkien sekahan,
Karille meren kajavan!
Päivä pääskyille tulevi,
Varpusille valkenevi,
Ilo ilman lintusille;
Ei minulle milloinkana,
Tule ei päivä polvenansa,
Ei ilo sinä ikänä!
„En tieä tekijätäni
Enkä tunne tuojoani.
Liekö telkkä tielle tehnyt,
Sorsa suolle suorittanut,
Tavi rannalle takonut,
Koskelo kiven kolohon?
„Piennä jäin minä isosta,
Matalana maammostani.
Iso kuoli, äiti kuoli,
Kuoli muu sukuni suuri;
Jätti mulle jäiset kengät,
Sukat uhkuiset unohti;
Jätti jäisille jälille,
Pyöriville portahille,
Joka suohon sortumahan,
Likahan litistymähän . . .
„Vaan en nyt iällä tällä,
En mä vielä jouakana
Soille sotkuportahiksi,
Silloiksi likasijoille.

Enkä sinnes suohon sorru,
Kunnes kannan kahta kättä,
Viittä sormea viritän,
Kynttä kymmentä ylennän.“
Jopa juohtui mielehensä,
Puuttui aivohon ajatus
Käyä Untamon kylähän,
Kostoa isonsa kohlut,
Ison kohlut, maammon mahlat,
Itsensä pahoin-piännät.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vuota, vuota, Untamoinen,
Maltapa, sukuni surma!
Kun tulen minä sotahan,
Tokko saan tuvat tuhaksi,
Kartanot kekälehiksi?“
Tuli akka vastahansa,
Siniviitta viian eukko.
Hänpä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kunne läksit, Kullervoinen,
Kaaloat, Kalervon poika?“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Juohtui mielehen minulle,
Puuttui aivohon ajatus
Mennä tuonne toisialle,
Käyä Untamon kylähän,
Kostoa sukuni surma,
Ison kohlut, maammon mahlat,
Polttoa tuvat tuhaksi,
Kypeniksi kyyetellä.“
Akka tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ei ole surmattu sukusi,
Viel' ei kaatunut Kalervo.
On sulla iso elossa,
Maammo mailla tervehenä.“
„Oi on armas akkaseni!
Sano, armas akkaseni:
Missäpä minun isoni,
Kussa kaunis kantajani?“
„Tuollapa sinun isosi,
Tuolla kaunis kantajasi
Lapin laajalla rajalla,
Kalalammin laitehella.“
„Oi on armas akkaseni!
Sano, armas akkaseni:
Mitenkä mä sinne pääsnen,
Kuten kulkea osannen?“
„Hyvä on sinne päästäksesi,
Ouonkin osataksesi,
Korven kolkka käyäksesi,
Joen ranta juostaksesi.
Astut päivän, tuosta toisen,
Astut kohta kolmannenki,
Kulet kohti luotehesen.
Vaara vastahan tulevi:
Sie astu alatse vaaran,
Käy vaaran vasenta puolta!
Tuostapa joki tulevi
Oikealle puolellesi:
Käy sitä joen sivua
Kolmen kosken kuohumitse!
Tulet niemen tutkaimehen,
Pääyt päähän pitkän kaiskun;
Tupa on niemen tutkaimessa,
Kalasauna kaiskun päässä:
Siinäpä iso elävi,
Siinä kaunis kantajasi,
Siinäpä sisaresiki,
Kaksi kaunista tytärtä.“
Kullervo, Kalervon poika,
Läksi tuosta astumahan.

Astui päivän, tuosta toisen,
Astui kohta kolmannenki,
Kulki kohti luotehesen.
Tuli vaara vastahansa:
Hän astui alaisin puolin,
Vaaran lievettä vasenta.
Joutuvi joelle tuosta:
Astuvi joen sivua,
Jokivarrutta vasenta.
Kulki kolmen kosken kautta,
Tuli niemen tutkaimehen,
Päätyi päähän pitkän niemen:
Tupa oli niemen tutkaimessa,
Kalasauna kaiskun päässä.

Meni hän tupahan tuosta
— Eipä tunneta tuvassa:
„Mistä vieras veen takoa,
Kusta kulkijain kotoisin?“

„Etkö tunne poikoasi,
Tunne et lastasi omoa,
Jonka Untamon urohot
Veivät kanssansa kotihin
Ison vaaksan varrellisna,
Emon värttinän pituisna?“

Emo ennätti sanoa,
Vaimo vanha lausuella:
„Ohoh poikani poloinen,
Ohoh kurja kullansolki!
Ettäpäs elävin silmin
Näitä maita matkaelet,
Kun jo itkin kuolleheksi,
Jo kauan kaonneheksi!

„Kaks' oli poikoa minulla,
Kaksi kaunista tytärtä.
Niist' oli osattomalta
Kaksi vanhinta kaonnut:
Poika suurehen sotahan,
Tyttö tietämättömihin.
Poikani tuli takaisin,
Eipä tyttö tullekana.“

Kullervo, Kalervon poika,
Itse ennätti kysyä:
„Kunne tyttösi katosi,
Minne sai sisarueni?“

Emo tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tuonne tyttöni katosi,
Tuonne sai sisaruesi:
Läksi marjahan metsälle,
Alle vaaran vaapukkahan;
Sinnepä kana katosi,
Lintu kuoli liian surman,
Surmahan sanattomahan,
Nimen tietämättömähän.

„Kenen tyttöä ikävä?
Kenen muun, kun ei emonsa!
Emon etso eellimäisnä,
Emon etso, emon kaiho.
Läksinpä, emo poloinen,
Etsimähän tyttöäni;
Juoksin korvet kontiona,
Salot saukkona samosin.
Etsin päivän, tuosta toisen,
Etsin kohta kolmannenki.
Päivän kolmannen perästä,
Viikon päästä viimeistäki
Nousin suurelle mäelle,
Korkealle kukkulalle.
Huusin tuosta tyttöäni,
Kaonnutta kaihoelin:
'Missä olet, tyttöseni?
Tule jo, tyttöni, kotihin!'

„Noinpa huusin tyttöäni,
Kaonnutta kaipaelin.

Vaarat vastahan saneli,
Kankahat kajahtelivat:
'Elä huua tyttöäsi,
Elä huua, hoilaele!
Ei se saa sinä ikänä,
Ei paloa polvenansa
Emon entisen tiloille,
Taaton vanhan valkamoille.'“

Viidesneljättä runo.

Kullervo kokee vanhempainsa luona töitä toimitella, mutta kun hänestä ei ollut niihin apua, panee isä hänen veronvienti-matkaan; 1—68. — Verot vietyänsä tapaa paluumatkalla tuntemattoman, marjatieltä eksyneen sisarensa, jonka houkuttelee ja viettelee; 69—188. — Jälestä päin ilmi saatua, keitä olivat, juoksee sisar jokeen; Kullervo kiirehtii kotiin, kertoo kauhean sisarensaturmelus-tapauksen äitille ja arvelee sitte itseki tehdä lopun päivistänsä; 189—344. — Äiti kieltää hänen surmaamasta itseänsä ja kehoittaa jossakussa piilossa mielenlevottomuuttansa viihdyttämään; samassa läikähtää Kullervon päähän ennen kaikkea muuta käydä Untamo kostamassa; 345—372.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Sai tuosta elelemähän
Alla varjon vanhempien;
Ei saanut älyämähän,
Miehen mieltä ottamahan,
Kun oli kaltoin kasvateltu,
Tuhmin lasna tuuiteltu
Luona kalton kasvattajan,
Tuon on tuhman tuuittajan.
Poika työlle työnteleikse,
Raaolle rakenteleikse.
Kaalasi kalastamahan,
Nuotan suuren souantahan.
Itse tuossa noin sanovi,
Airo käessä arvelevi:
„Veänkö väen mukahan,
Souan tarmoni takoa
Vai veän asun mukahan,
Souan tarpehen takoa?“
Perimies perältä lausui,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jos veät väen mukahan,
Souat tarmosi takoa,
Et vetäne purtta poikki
Etkä hankoja hajalle.“
Kullervo, Kalervon poika,
Veälti väen mukahan,

Souti tarmonsa takoa:
Souti poikki puiset hangat,
Katajaiset kaaret katkoi,
Venon haapaisen hajotti.
  Sai Kalervo katsomahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei sinusta soutajaksi!
Souit poikki puiset hangat,
Katajaiset kaaret katkoit,
Koko haapion hajotit!
Mene nuotan tarvontahan!
Lienet tarpoja parempi."
  Kullervo, Kalervon poika,
Meni nuotan tarvontahan.
Itse tuossa tarpoimelta
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tarvonko olan takoa,
Panen miehuuen nojassa
Vai panen asun mukahan,
Tarvon tarpehen takoa?"
  Vetäjä sanansa virkki:
„Mi on siitä tarpojasta,
Ku ei tarvo olan takoa,
Pane miehuuen nojassa!"
  Kullervo, Kalervon poika,
Tarpaisi olan takoa,
Pani miehuuen nojassa:
Ve'en velliksi seotti,
Tarpoi nuotan tappuroiksi,
Kalat liivaksi litsotti.
  Sai Kalervo katsomahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei sinusta tarpojaksi!
Tarvoit nuotan tappuroiksi,
Ruumeniksi pullot rouhit,
Selykset paloin paloitit!
Lähe viemähän vetoja,
Maarahoja maksamahan!
Lienet matkassa parempi,
Taipalella taitavampi."
  Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto kaunokainen,
Läksi viemähän vetoja,
Maajyviä maksamahan.
  Vietyä vetoperänsä,
Maajyväset maksettua
Rekehensä reutoaikse,
Kohennaikse korjahansa.
Alkoi kulkea kotihin,
Matkata omille maille.
  Ajoa järyttelevi,
Matkoansa mittelevi
Noilla Väinön kankahilla,
Ammoin raatuilla ahoilla.
  Neiti vastahan tulevi,
Hivus kulta hiihtelevi
Noilla Väinön kankahilla,
Ammoin raatuilla ahoilla.
  Kullervo, Kalervon poika,
Jo tuossa piättelevi;
Alkoi neittä haastatella,
Haastatella, houkutella:
„Nouse, neito, korjahani,
Taaksi maata taljoilleni!"
  Neiti suksilta sanovi,
Hiihtimiltä hiioavi:
„Surma sulle korjahasi,
Tauti taaksi taljoillesi!"
  Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Iski virkkua vitsalla,
Helähytti helmivyöllä.

Virkku juoksi, matka joutui,
Tie vieri, reki rasasi.
Ajoa järyttelevi,
Matkoansa mittelevi
Selvällä meren selällä,
Ulapalla aukealla.
Neiti vastahan tulevi,
Kautokenkä kaaloavi
Selvällä meren selällä,
Ulapalla aukealla.
Kullervo, Kalervon poika,
Hevoista piättelevi,
Suutansa sovittelevi,
Sanojansa säätelevi:
„Tule korjahan, korea,
Maan valio, matkoihini!“
Neiti vastahan sanovi,
Kautokenkä kalkuttavi:
„Tuoni sulle korjahasi,
Manalainen matkoihisi!“
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Iski virkkua vitsalla,
Helähytti helmivyöllä.
Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni.
Ajavi karettelevi,
Matkoansa mittelevi
Noilla Pohjan kankahilla,
Lapin laajoilla rajoilla.
Neiti vastahan tulevi,
Tinarinta riioavi
Noilla Pohjan kankahilla,
Lapin laajoilla rajoilla.
Kullervo, Kalervon poika,
Hevoistansa hillitsevi,
Suutansa sovittelevi,
Sanojansa säätelevi:
„Käy, neito, rekoseheni,
Armas, alle vilttieni,
Syömähän omeniani,
Puremahan päähkeniä!“
Neiti vastahan sanovi,
Tinarinta riuskuttavi:
„Sylen, kehno, kelkkahasi,
Retkale, rekosehesi!
Vilu on olla viltin alla,
Kolkko korjassa eleä.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Koppoi neion korjahansa,
Reualti rekosehensa,
Asetteli taljoillensa,
Alle viltin vieretteli.
Neiti tuossa noin sanovi,
Tinarinta riitelevi:
„Päästä pois minua tästä,
Laske lasta vallallensa
Kunnotointa kuulemasta,
Pahalaista palvomasta,
Tahi potkin pohjan puhki,
Levittelen liistehesi,
Korjasi pilastehiksi,
Rämäksi re'en retukan!“
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Aukaisi rahaisen arkun,
Kimahutti kirjakannen;
Näytteli hope'itansa,
Verkaliuskoja levitti,
Kultasuita sukkasia,
Vöitänsä hopeapäitä.
Verat veivät neien mielen,
Raha muutti morsiamen,

Hopea hukuttelevi,
Kulta kuihauttelevi.
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi.
Tuossa neittä mairotteli,
Kuihutteli, kutkutteli,
Käsi orosen ohjaksissa,
Toinen neitosen nisoissa.
Siinä neitosen kisasi,
Tinarinnan riu'utteli
Alla vaipan vaskikirjan,
Päällä taljan taplikkaisen.
Jo antoi Jumala aamun,
Toi Jumala toisen päivän.
Niin neiti sanoiksi virkki,
Kysytteli, lausutteli:
„Mist' olet sinä sukuisin,
Kusta, rohkea, rotuisin?
Lienet suurtaki sukua,
Isoa isän aloa."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole sukua suurta,
Enkä suurta enkä pientä,
Olen kerran keskimäistä:
Kalervon katala poika,
Tuhma poika tuiretuinen,
Lapsi kehjo keiretyinen.
Vaan sano oma sukusi,
Oma rohkea rotusi,
Jos olet sukua suurta,
Isoa isän aloa!"
Neiti varsin vastoavi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole sukua suurta,
Enkä suurta enkä pientä,
Olen kerran keskimäistä:
Kalervon katala tyttö,
Tyhjä tyttö tuiretuinen,
Lapsi kehjo keiretyinen.
„Ennen lasna ollessani
Emon ehtoisen eloilla
Läksin marjahan metsälle,
Alle vaaran vaapukkahan.
Poimin maalta mansikoita,
Alta vaaran vaapukoita;
Poimin päivän, yön lepäsin.
Poimin päivän, poimin toisen;
Päivälläpä kolmannella
En tiennyt kotihin tietä:
Tiehyt metsähän veteli,
Ura saatteli salolle.
„Siinä istuin jotta itkin.
Itkin päivän jotta toisen;
Päivänäpä kolmantena
Nousin suurelle mäelle,
Korkealle kukkulalle.
Tuossa huusin, hoilaelin.
Salot vastahan saneli,
Kankahat kajahtelivat:
'Elä huua, hullu tyttö,
Elä, mieletöin, melua!
Ei se kuulu kumminkana,
Ei kuulu kotihin huuto.'
„Päivän päästä kolmen, nel- [jän,
Viien, kuuen viimeistäki
Kohennihin kuolemahan,
Heitihin katoamahan.
Enkä kuollut kuitenkana,
En mä kalkinen kaonnut!
„Oisin kuollut, kurja raukka,
Oisin katkennut, katala,
Äsken tuosta toisna vuonna,
Kohta kolmanna kesänä

Oisin heinänä helynnyt,
Kukoistellut kukkapäänä,
Maassa marjana hyvänä,
Punaisena puolukkana,
Nämät kummat kuulematta,
Haikeat havaitsematta.“
Sai toki sanoneheksi,
Kerran kertoelleheksi:
Heti repsahti re'estä,
Siitä juoksihe jokehen,
Kosken kuohu'un kovahan,
Palavahan pyörtehesen.
Siihen surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli;
Löyti turvan Tuonelassa,
Armon aaltojen seassa.
Kullervo, Kalervon poika,
Pyyhältihe korjastansa,
Alkoi itkeä isosti,
Valitella vaikeasti:
„Voi, poloinen, päiviäni,
Voipa, kurja, kummiani,
Kun pi'in sisarueni,
Turmelin emoni tuoman!
Voi isoni, voi emoni,
Voi on valtavanhempani!
Minnekä minua loitte,
Kunne kannoitte katalan?
Parempi olisin ollut
Syntymättä, kasvamatta,
Ilmahan sikeämättä,
Maalle tälle täytymättä.
Eikä surma suorin tehnyt,
Tauti oike'in osannut,
Kun ei tappanut minua,
Kaottanut kaksiöisnä.“
Veitsin länkensä levitti,
Rauoin rahnoi rahkehensa,
Hyppäsi hyvän selälle,
Hyvän laukin lautasille.
Ajavi palasen maata,
Pikkaraisen piirrältävi,
Päätyvi ison pihoille,
Oman taaton tanterelle.
Emo päätyvi pihalle:
„Oi emoni, kantajani!
Kun oisit, emo kuluni,
Synnyteltäissä minua
Pannut saunahan savua,
Lyönyt saunan salpa päälle,
Tukahuttanut savuhun,
Kaottanut kaksiöisnä,
Vienyt hurstilla vetehen,
Upotellut uutimella,
Luonut tuutusen tulehen,
Liekun lietehen sysännyt!
„Oisiko kylä kysynyt:
'Missä tuutunen tuvasta,
Mitä sauna salpa päällä?'
Sinä oisit vastannunna:
'Tuutusen tulessa poltin,
Liekun liesivalkeassa.
Saunassa te'in ituja,
Ma'ustelin maltahia.'“
Emo ennätti kysyä,
Vanhempansa tutkaella:
„Mi sinulla, poikaseni,
Mikä kumma kuulumassa?
On kuin Tuonelta tulisit,
Manalalta matkoaisit!“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo nyt on kummat kuulununna,

Turmiot tapahtununna,
Kun pi'in oman sisaren,
Turmelin emoni tuoman!
„Tulin viennästä vetojen,
Maarahojen maksannasta.
Päätyi neito vastahani;
Mie tuota kisauttelin:
Se oli sisarueni,
Se oman emoni lapsi!
„Se jo surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli
Kosken kuohu'un kovahan,
Palavahan pyörtehesen.
Itse en nyt tieäkänä,
Arvoa, älyäkänä,
Kunne surmani sukean,
Kunne, kurja, kuoletaime:
Suuhun ulvovan sutosen,
Karhun kiljuvan kitahan
Vainko vatsahan valahan,
Meren hauin hampahisin?"
Emo tuon sanoiksi virkki:
„Ellös menkö, poikaseni,
Suuhun ulvovan sutosen,
Karhun kiljuvan kitahan
Eläkä vatsahan valahan,
Hauin hirmun hampahisin!
Onpa suurta Suomen nientä,
Sankoa Savon rajoa
Piillä miehen pillojansa,
Hävetä pahoja töitä,
Piillä vuotta viisi, kuusi,
Ynnähän yheksän vuotta,
Kunnes aika armon tuopi,
Vuoet huolen huojentavi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä lähe piilemähän,
En, paha, pakenemahan!
Lähen Surman suun esille,
Kalman kartanon oville,
Suurille sotasijoille,
Miesten tappotanterille:
Viel' on Unto oikeana,
Mies katala kaatamatta,
Kostamatta taaton kohlut,
Maammon mahlat maksamatta,
Muistamatta muutki vaivat,
Itseni hyvin-piännät."

Kuudesneljättä runo.

Kullervo valmisteleikse sotaan ja jättelee hyvästi kotolaisiansa, joista ei muut kuin äiti yksinänsä sanoneet huolivansa hänestä, kunne lähtisi, kuolisiko, jäisikö henkiin; 1—154. — Tulee Untamolaan, kaataa kaikki maahan ja pistää tuvat palamaan; 155—250. — Palaa kotiin, löytää talon autiona eikä muuta elävätä koko paikalla kuin vanhan mustan koiran, jonka kanssa lähtee itsellensä syödä metsästä ampumaan; 251—296. — Joutuu metsämatkallansa sille paikalle, kussa oli sisarensa houkutellut, ja lopettaa tuntonsa vaivoissa miekalla päivänsä; 297—360.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Siitä suorikse sotahan,
Vainotielle valmistaikse.
Hioi hetken miekkoansa,
Toisen keihoa teroitti.
Emo tuon sanoiksi virkki:
„Ellös, poikani poloinen,
Saako suurehen sotahan,
Menkö miekan melskehesen!
Ken suotta sotahan saapi,
Tahallansa tappelohon,
Se soassa surmatahan,
Tapetahan tappelossa,
Miekkoihin menetetähän,
Kalpoihinsa kaaetahan.
„Lähet vuohella sotahan,
Kaurihilla tappelohon.
Pian vuohi voitetahan,
Kauris kaatahan likahan:
Tulet koiralla kotihin,
Sammakolla saat piha'an.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En mä silloin suohon sorru
Enkä kaau kankahalle,
Korppien kotisijoille,
Variksien vainiolle,
Kun sorrun sotatiloille,
Vaivun vainotanterille.
Somap' on sotahan kuolla,
Kaunis miekan kalskehesen!
Sorea sotainen tauti:
Äkin poika pois tulevi,
Potematta pois menevi,
Laihtumatta lankeavi.“
Tuon emo sanoiksi virkki:
„Kun sinä sotahan kuolet,
Mitä jääpi taatollesi
Vanhan päivänsä varaksi?“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuolkohon kujarikoille,
Kaatukohon kartanolle!“

„Mitä jääpi maammollesi
Vanhan päivänsä varaksi?“
„Kuolkohon kupo sylihin,
Läävähän läkähtyköhön!“
„Mitä jääpi veikollesi
Päivän vastaisen varaksi?“
„Metsähän menettyköhön,
Vainiolle vaipukohon!“
„Mitä jääpi siskollesi
Päivän vastaisen varaksi?“
„Kaivotielle kaatukohon,
Sotkutielle sortukohon!“
Kullervo, Kalervon poika,
Kohta lähtevi ko'ista.
Sanovi sanan isolle:
„Hyvästi, hyvä isoni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?“
Tuon isä sanoiksi virkki:
„En minä sinua itke,
Jospa kuulen kuolleheksi:
Poika toinen tehtänehe,
Poika paljoa parempi,
Äijeä älykkähämpi.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.
Saan minä mokoman taaton:
Suun savesta, pään kivestä,
Silmät suolta karpaloista,
Parran kuivista kuloista,
Jalat raian haarukasta,
Muun lihan lahosta puusta.“
Virkkoi siitä veikollensa:
„Jää hyvästi, veikkoseni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?“
Veikko tuon sanoiksi virkki:
„En itke minä sinua,
Josko kuulen kuolleheksi:
Veli toinen saatanehe,
Veli paljoa parempi,
Kahta mointa kaunihimpi.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.
Saan minä mokoman veljen:
Pään kivestä, suun savesta,
Silmät suolta karpaloista,
Hiukset kuivista kuloista,
Jalat raian haarukasta,
Muun lihan lahosta puusta.“
Sanoi siitä siskollensa:
„Hyvästi, sisarueni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?“
Noin sisar sanoiksi virkki:
„En itke minä sinua,
Josko kuulen kuolleheksi:
Veli toinen saatanehe,
Veli paljoa parempi,
Äijeä älykkähämpi.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.

Saan minä mokoman siskon:
Pään kivestä, suun savesta,
Silmät suolta karpaloista,
Hiukset kuivista kuloista,
Korvat lammin lumpehista,
Varren vaahteren vesasta.“
Sanoi siitä äitillensä:
„Äitiseni, armaiseni,
Minun kaunis kantajani,
Kultainen kulettajani!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?“
Tuon emo sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Et älyä äitin mieltä,
Arvoa emon syäntä.
Itkenpä minä sinua,
Kun sun kuulen kuolleheksi,
Väestä vähenneheksi,
Sortuneheksi su'usta:
Itken tulville tupamme,
Siltalauat lainehille,
Kujat kaikki kuurullani,
Läävät länkämöisilläni;
Lumet itken iljeniksi,
Iljenet suliksi maiksi,
Sulat maat vihottaviksi,
Vihottavat viereviksi.
„Mit' en itkeä ilenne,
Kut' en voine voivotella,
Itkeä inehmisissä,
Itken saunassa saloa,
Yliset kulasvesille,
Saunan lauat lainehille.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Läksi soitellen sotahan,
Iloitellen tappelohon.
Soitti suolla, soitti maalla,
Kajahutti kankahalla,
Rojahutti ruohokossa,
Kulahutteli kulossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Jo iso kotona kuoli,
Vaipui valtavanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!“
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa!
On meillä kotona ruuna,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan katettakahan!“
Soitti suolla mennessänsä,
Patakoitteli palolla.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Jo veli kotona kuoli,
Vaipui lapsi vanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!“
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa!
On siellä ori kotona,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan katettakahan!“
Soitti suolla käyessänsä,
Kullervoitsi kuusikossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:

„Jo sisar kotona kuoli,
Vaipui lapsi vanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!“
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa!
On meillä kotona tamma,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan katettakahan!“
Kulaten kulossa astui,
Heläellen heinikossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Kuoli ehtoinen emosi,
Kaatui maire maammuesi.
Käypäs tuota katsomahan,
Miten miero hautoavi!“
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minä poloinen poika,
Kun kuoli emo minulta,
Uupui uutimen tekijä,
Vaipui vaipan kirjoittaja,
Pitkän piustan kehreäjä,
Väkivärttinän vetäjä;
Enk' ollut luona luopuessa,
Läsnä hengen lähtiessä!
Lie kuollut kovin viluhun
Vainko leivän puuttehesen?
„Kuollut koissa pestäköhön
Saksan saipuavesillä,
Silkkihin si'eltäköhön,
Palttinoihin pantakohon!
Siitä maahan vietäköhön,
Kalmahan katettakohon,
Itkuvirsin vietäköhön,
Laulaen lasettakohon!
En vielä kotihin joua:
Viel' on Unto kostamatta,
Mies katala kaatamatta,
Ilkeä hävittämättä.“
Meni soitellen sotahan,
Ilon lyöen Untolahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi Ukko, ylijumala!
Jos nyt mulle miekan saisit
Sekä kalvan kaunihimman,
Joka joukolle pitäisi,
Saattaisi satalu'ulle!“
Saip' on miekan mielehisen,
Kalvan kaikkien parahan,
Jolla kaatoi kaiken kansan,
Joukon Untamon hävitti.
Tuvat poltteli poroksi,
Kypeniksi kyyetteli:
Kivet jätti kiukahista,
Pitkän pihlajan pihoista.
Kullervo, Kalervon poika,
Jo tuosta kotihin kääntyi
Ison entisen tuville,
Vanhempansa vainioille:
Tupa on tyhjä tultuansa,
Autio avattuansa;
Ei tulla likistämähän,
Käyä kättä antamahan.
Antoi kättä hiilokselle:
Hiilet kylmät hiiloksessa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole emo elossa.
Pisti kättä kiukahalle:
Kivet kylmät kiukahassa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole iso elossa.

Loi on silmät sillan päälle:
Silta kaikki siivomatta.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole sisar elossa.
Vieri valkamavesille:
Ei venettä valkamassa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole veli elossa.
Loihe siitä itkemähän;
Itki päivän, itki toisen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi on ehtoinen emoni!
Mitäs mulle tänne heitit
Eläessä tällä maalla?
„Et kuule, emo, minua,
Jos ma silmillä siherrän
Eli kulmilla kujerran,
Päälaella lausuelen!“
Emo hauasta havasi,
Alta mullan muistuttavi:
„Jäihän multa Musti koira
Käyäksesi metsämaille.
Ota koirasi keralle,
Mene tuonne metsämaille,
Ylös korpehen kohoa
Metsän tyttöjen tyköhön,
Sinipiikojen pihalle,
Havulinnan liepehille,
Evähiä etsimähän,
Antia anelemahan!“
Kullervo, Kalervon poika,
Otti koiransa keralle,
Läksi tietä telkkimähän,
Korpehen kohoamahan.
Kävi matkoa vähäisen,
Astui tietä pikkaraisen;
Tuli tuolle saarekselle,
Tuolle paikalle tapahtui,
Kuss' oli piian pillannunna,
Turmellut emonsa tuoman.
Siin' itki ihana nurmi,
Aho armahin valitti,
Nuoret heinät hellitteli,
Kuikutti kukat kanervan
Tuota piian pillamusta,
Emon tuoman turmelusta:
Eikä nousnut nuori heinä,
Kasvanut kanervan kukka,
Ylennyt sijalla sillä,
Tuolla paikalla pahalla,
Kuss' oli piian pillannunna,
Emon tuoman turmellunna.
Kullervo, Kalervon poika,
Tempasi terävän miekan;
Katselevi, kääntelevi,
Kyselevi, tietelevi.
Kysyi mieltä miekaltansa,
Tokko tuon tekisi mieli
Syöä syyllistä lihoa,
Viallista verta juoa.
Miekka mietti miehen mielen,
Arvasi uron pakinan.
Vastasi sanalla tuolla:
„Miks' en söisi mielelläni,
Söisi syyllistä lihoa,
Viallista verta joisi?
Syön lihoa syyttömänki,
Juon verta viattomanki.“
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Pään on peltohon sysäsi,
Perän painoi kankahasen,
Kären käänti rintahansa,
Itse iskihe kärelle.

Siihen surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli.
Se oli surma nuoren miehen.
Kuolo Kullervo urohon,
Loppu ainakin urosta,
Kuolema kovaosaista.
Silloin vanha Väinämöinen,
Kunpa kuuli kuolleheksi,
Kullervon kaonneheksi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Elkötte, etinen kansa,
Lasta kaltoin kasvatelko
Luona tuhman tuuittajan,
Vierahan väsyttelijän!
Lapsi kaltoin kasvattama,
Poika tuhmin tuuittama
Ei tule älyämähän,
Miehen mieltä ottamahan,
Vaikka vanhaksi eläisi,
Varreltansa vahvistuisi.“

Seitsemäsneljättä runo.

Ilmarinen itkee kauan kuollutta naistansa, takoo sitte kullasta ja hopeasta itsellensä uuden naisen, jonka suurella työllä ja vaivalla saapi henkeä vailla valmiiksi; 1—162. — Lepää yön kultaisen morsiamensa vieressä ja tuntee aamulla havattuansa sen kylen kovin kylmäksi, jolla oli maannut kuvaa vasten; 163—196. — Hylkää kultaisen morsiamensa Väinämöiselle, joka ei kuitenkaan huoli siitä, vaan käskee Ilmarisen sen muiksi tarpeiksi takomaan, tai semmoisena, kuin oli, muille maille viemään kullan haluajille kosijoille; 197—250.

Se on seppo Ilmarinen
Naista itki illat kaiket,
Yöt itki unettomana,
Päivät einehettömänä;
Aamut aikaisin valitti,
Huomeniset huokaeli,
Kun oli kuollut nuori nainen,
Kaunis kalmahan katettu.
Eipä kääntynyt käessä
Vaskinen vasaran varsi,
Kuulunut pajasta kalke
Yhen kuuhuen kululla.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En tieä, poloinen poika.
Miten olla, kuin eleä.
Istun yön eli makoan,
Äijä on yötä, tunti tuhma,
Vaivoja, matala mahti.
„Ikävät on iltaseni,
Apeat on aamuseni,

Äsken yöllä äitelämpi,
Havatessa haikeampi.
Ei ole iltoja ikävä,
Ei apea aamujani,
Mure muita aikojani:
Ihanaistani ikävä,
Apeainen armastani,
Mure mustakulmaistani.
„Jo vainen iällä tällä
Use'in minun utuisen
Keskiöisissä unissa
Koura tyhjeä kokevi,
Käsi vaalivi valetta
Kupehelta kummaltaki."
Seppo naisetta elävi,
Puolisotta vanhenevi.
Itki kuuta kaksi, kolme.
Niinpä kuulla neljännellä
Poimi kultia mereltä,
Hope'ita lainehilta;
Keräsi kekosen puita,
Kolmekymmentä rekoista;
Puunsa poltti hiililöiksi,
Hiilet ahjohon ajeli.
Otti noita kultiansa,
Valitsi hope'itansa
Sykysyisen uuhen verran,
Verran talvisen jäniksen.
Työnti kullat kuumentohon,
Ajoi ahjohon hopeat,
Pani orjat lietsomahan,
Palkkalaiset painamahan.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Palkkalaiset painatteli
Kintahattomin kätösin,
Hatuttoman hartioisen.
Itse seppo Ilmarinen
Ahjoa kohentelevi,
Pyyti kullaista kuvaista,
Hope'ista morsianta.
Ei orjat hyvästi lietso
Eikä paina palkkalaiset.
Se on seppo Ilmarinen
Itse löihe lietsomahan.
Lietsahutti kerran, kaksi,
Niin kerralla kolmannella
Katsoi ahjonsa alusta,
Lietsehensä liepehiä,
Mitä ahjosta ajaikse,
Tungeikse tulisijasta.
Uuhi ahjosta ajaikse,
Lähetäikse lietsehestä,
Karva kulta, toinen vaski,
Kolmas on hopeakarva.
Muut tuota ihastelevi,
Ei ihastu Ilmarinen.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Se susi sinuista toivoi!
Toivon kullaista sopua,
Hope'ista puolisoa."
Siitä seppo Ilmarinen
Uuhen työntävi tulehen.
Liitti kultia lisäksi,
Hope'ita täytteheksi,
Pani orjat lietsomahan,
Palkkalaiset painamahan.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Palkkalaiset painatteli
Kintahattomin kätösin,
Hatuttoman hartioisen.
Itse seppo Ilmarinen
Ahjoa kohentelevi,
Pyyti kullaista kuvoa,
Hope'ista morsianta.

Ei orjat hyvästi lietso
Eikä paina palkkalaiset.
Se on seppo Ilmarinen
Itse loihe lietsomahan.
Lietsahutti kerran, kaksi,
Niin kerralla kolmannella
Katsoi ahjonsa alusta,
Lietsehensä liepehiä,
Mitä ahjosta ajaikse,
Lähetäikse lietsehestä.
Varsa ahjosta ajaikse,
Lähetäikse lietsehestä,
Harja kulta, pää hopea,
Kaikki vaskesta kaviot.
Muut tuota hyvin ihastui,
Ei ihastu Ilmarinen.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Se susi sinuista toivoi!
Toivon kullaista sopua,
Hope'ista puolisoa."
Siitä seppo Ilmarinen
Varsan työntävi tulehen.
Liitti kultia lisäksi,
Hope'ita täytteheksi,
Pani orjat lietsomahan,
Palkkalaiset painamahan.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Palkkalaiset painatteli
Kintahattomin kätösin,
Hatuttoman hartioisen.
Itse seppo Ilmarinen
Ahjoa kohentelevi,
Pyyti kullaista kuvoa,
Hope'ista morsianta.
Ei orjat hyvästi lietso
Eikä paina palkkalaiset.
Se on seppo Ilmarinen
Itse loihe lietsomahan.
Lietsahutti kerran, kaksi,
Niin kerralla kolmannella
Katsoi ahjonsa alusta,
Lietsehensä liepehiä.
Mitä ahjosta ajaikse,
Lähetäikse lietsehestä.
Neiti ahjosta ajaikse,
Kultaletti lietsehestä,
Pää hopea, kassa kulta,
Varsi kaikki kaunokainen.
Muut tuota pahoin pelästyi,
Ei pelästy Ilmarinen.
Siitä seppo Ilmarinen
Takoi kullaista kuvoa,
Takoi yön levähtämättä,
Päivän pouahuttamatta.
Jalat laati neitoselle,
Jalat laati, käet kuvasi:
Eipä jalka nousekana,
Käänny käet syleilemähän.
Takoi korvat neiollensa:
Eipä korvat kuulekana.
Niin sovitti suun sorean,
Suun sorean, sirkut silmät:
Saanut ei sanoa suuhun
Eikä silmähän suloa.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Oisi tuo sorea neito,
Kun oisi sanallisena,
Mielellisnä, kielellisnä."
Saattoi siitä neitosensa
Utuisehen uutimehen,
Pehme'ille pääaloille,
Sulkkuisille vuotehille.
Siitä seppo Ilmarinen
Lämmitti kylyn utuisen,

Laati saunan saipuaisen;
Vastat varpaiset varusti,
Vettä kolme korvollista,
Jolla peiponen peseikse,
Pulmunen puhasteleikse
Noista kullan kuonasista.
Kylpi seppo kyllitellen,
Valelihe vallotellen.
Neien vierehen venähti
Utuisehen uutimehen,
Teltahan teräksisehen,
Rankisehen rautaisehen.
Siinä seppo Ilmarinen
Heti yönä ensimäisnä
Kyllä peitettä kysyvi,
Vaippoja varustelevi,
Kahet, kolmet karhuntaljat,
Viiet, kuuet villavaipat,
Maata kera puolisonsa,
Tuon on kultaisen kuvansa.
Se oli kylki kyllä lämmin,
Ku oli vasten vaippojansa;
Ku oli nuorta neittä vasten,
Vasten kullaista kuvoa,
Se oli kylki kylmimässä,
Oli hyyksi hyytymässä,
Meren jääksi jäätymässä,
Kiveksi kovoamassa.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ei tämä hyvä minulle!
Vienen neien Väinölähän
Väinämöiselle varaksi,
Polviseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi."
Viepi neien Väinölähän.
Sitte sinne tultuansa
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie vanha Väinämöinen!
Tuossa on sinulle tyttö.
Neiti kaunis katsannolta,
Eik' ole suuri suun piolta,
Kovin leuoilta leveä."
Vaka vanha Väinämöinen
Katsahti kuvoa tuota,
Luopi silmät kullan päälle.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Miksi toit minulle tuota,
Tuota kullan kummitusta?"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Miksi muuksi kuin hyväksi!
Polviseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Oi on seppo veikkoseni!
Tunge neitosi tulehen,
Tao kaikiksi kaluiksi,
Tahi vie Venäehelle,
Saata Saksahan kuvasi
Rikkahien riian naia,
Suurien soan kosia!
Ei sovi minun su'ulle,
Ei minullen itselleni
Naista kullaista kosia,
Hope'ista huolitella."
Siitä kielti Väinämöinen,
Epäsi suvannon sulho,
Kielti kansan kasvavaisen,
Epäsi yleneväisen
Kullalle kumartamasta,
Hopealle horjumasta.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Elkätte, pojat poloiset,
Vasta kasvavat urohot,

Ollette elonkeraiset
Elikkä elottomatki,
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Naista kullaista kosiko,
Hope'ista huolitelko!
Kylmän kulta kuumottavi,
Vilun huohtavi hopea."

Kahdeksasneljättä runo.

Ilmarinen lähtee Pohjolaan entisen naisensa nuorempaa sisarta kosimaan, saapi siellä pahoja herjasanoja vastaukseksi, suuttuu siitä, ryöstää tyttären ja lähtee kotiin päin; 1—124. — Matkallaki herjaa neiti Ilmarista ja pahoittaa hänen mielensä siksi, että Ilmarinen viimein sydämyksissään laulaa hänen lokiksi; 125—286. — Tulee siitä kotiin ja kertoo Väinämöiselle Pohjolan huolettomasta elämästä sammon varassa kuin myöski, miten kosimatkansa oli käynyt; 287—328.

Tuop' on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Heitti kultaisen kuvansa,
Hope'isen neitosensa.
Pisti varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen,
Itse istuvi rekehen,
Kohennaikse korjahansa.
Lähteäksensä lupasi
Sekä mietti mennäksensä
Pyytämähän Pohjolasta
Toista Pohjolan tytärtä.
Sai päivän ajaneheksi,
Tuosta toisen vierneheksi;
Päivälläpä kolmannella
Tuli Pohjolan pihalle.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Itse päätyvi pihalle.
Sai tuossa sanelemahan,
Kääntihe kyselemähän
Oman lapsensa oloa,
Asuntoa armahansa
Miniänä miehelässä,
Naisena anoppelassa.
Se on seppo Ilmarinen
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ellös nyt, anoppiseni,
Ellös sie kyselkö tuota,
Elämiä tyttäresi,
Asuntoa armahasi!
Jo sen on surma suin pi'ellyt,
Kova loppu loukahtanut.

Maassa on jo marjaseni,
Kankahassa kaunoiseni,
Mustakulmani kulossa,
Hopeani heinikossa.
Läksin toista tyttöäsi,
Nuorempata neitoasi.
Annapa, anoppiseni,
Työnnä toinen tyttäresi
Naisen entisen eloille,
Sijalle sisaruensa!"

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Pahoin tein minä poloinen,
Pahoinpa, polon-alainen,
Kun ma lapseni lupasin,
Työnsin sulle toisenkana
Nuorena nukahtamahan,
Verevänä vieremähän:
Annoin kuin sutosen suuhun,
Karhun kiljuvan kitahan.

„En nyt toista annakana,
En mä työnnä tyttöäni
Nokiesi nuohojaksi,
Karstojesi kaapijaksi.
Ennen työnnän tyttäreni,
Laitan lapseni vakavan
Koskehen kohisevahan,
Palavahan pyörtehesen,
Manalan matikan suuhun,
Tuonen hauin hampahisin."

Siitä seppo Ilmarinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa,
Käänti päätä käiväräistä.
Itse tunkihe tupahan,
Alle kattojen ajoihe.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tulepa minulle, tyttö,
Sijalle sisaruesi,
Naisen entisen eloille
Mesileivän leipojaksi,
Oluen osoajaksi!"

Lauloi lapsi lattialta,
Sekä lauloi jotta lausui:
„Pois on, liika, linnastamme,
Mies outo, ovilta näiltä!
Tukon linnoa tuhosit,
Palan linnoa pahensit
Kerran ennen käytyäsi,
Ovillen osattuasi.

„Neitonen, sinä sisari!
Elä sulho'on ihastu,
Elä sulhon suun pitohon
Eläkä jalkoihin jaloihin!
Sulholl' on suen ikenet,
Revon koukut kormanossa,
Karhun kynnet kainalossa,
Veren juojan veitsi vyöllä,
Jolla päätä piirtelevi,
Selkeä sirettelevi."

Neiti itse noin saneli
Ilmariselle sepolle:
„En lähe minä sinulle
Enkä huoli huitukoille!
Tapoit naisen ennen naiun,
Surmasit sisarueni:
Vielä tappaisit minunki,
Surmoaisit itseniki.
Onpa tässä neitosessa
Paremmanki miehen verta,
Kaunihimman varren kauppa,
Koreamman korjan täysi,
Paikoille paremmillenki,
Isommille istuimille,

Ei sepon sysisijoille,
Miehen tuhmaisen tulille."
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Saautti tytön samassa,
Käärälti käpälihinsä,
Läksi tuiskuna tuvasta,
Riepsahti rekensä luoksi;
Työnnälti tytön rekehen,
Koksahutti korjahansa.
Läksi kohta kulkemahan,
Valmistui vaeltamahan,
Käsi ohjassa orosen,
Toinen neien nännisillä.
Neiti itki ja urisi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sain nyt suolle karpalohon,
Vehkahan vesiperille;
Tuonne ma kana katoan,
Kuolen, lintu, liian surman!
„Kuule, seppo Ilmarinen!
Kun et laskene minua,
Potkin korjasi paloiksi,
Sären reen repalehiksi,
Potkin poikki polvillani,
Sären säärivarsillani."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Sentähen sepon rekosen
Laiat rautahan rakettu,
Jotta potkia pitävi,
Hyvän immen heiskaroia."
Neitonen kujertelevi,
Vyö vaski valittelevi,
Sormiansa murtelevi,
Katkovi kätösiänsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et laskene minua,
Laulaime meren kalaksi,
Syvän aallon siikaseksi."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Etpä sinä sinne pääse:
Minä haukina jälessä."
Neitonen kujertelevi,
Vyö vaski valittelevi,
Sormiansa murtelevi,
Katkovi kätösiänsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et laskene minua,
Metsähän menetteleime,
Kärpäksi kiven kolohon."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Etpä sinä sinne pääse:
Minä saukkona jälessä."
Neitonen kujertelevi,
Vyö vaski valittelevi,
Sormiansa murtelevi,
Katkovi kätösiänsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et laskene minua,
Kiuruna kiverteleime
Taaksi pilven piilemähän."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Etpä sinä sinne pääse:
Minä kokkona jälessä."
Kulki matkoa palasen,
Ajoi tietä pikkuruisen.
Jo hepo höryeleikse,
Luppakorva luonteleikse.

Neiti päätänsä kohotti,
Näki jälkiä lumessa.
Kysytteli, lausutteli:
„Mi on tästä poikki juosnut?“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Jänö on juosnut siitä poikki.“
Neiti parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua, kurja raukka!
Parempi minun olisi,
Parempi oletteleisi
Jänön juoksevan jälillä,
Koukkupolven polkemilla,
Kuin tämän kosijan reessä,
Viirunaaman viltin alla.
Jänön on karvat kaunihimmat,
Jänön suumalo somempi.“
Se on seppo Ilmarinen
Puri huulta, väänti päätä;
Ajoa kahattelevi.
Ajoi matkoa palasen:
Taas hepo höryeleikse,
Luppakorva luonteleikse.
Neiti päätänsä kohotti,
Näki jälkiä lumessa.
Kysytteli, lausutteli:
„Mi on tästä poikki juosnut?“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Repo on juosnut siitä poikki.“
Neiti parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua, kurja raukka!
Parempi minun olisi,
Parempi oletteleisi
Revon reyhkävän re'essä,
Aina käyvän ahkiossa,
Kuin tämän kosijan reessä,
Viirunaaman viltin alla.
Revon on karvat kaunihimmat,
Revon suumalo somempi.“
Se on seppo Ilmarinen
Puri huulta, väänti päätä;
Ajoa kahattelevi.
Ajoi matkoa palasen:
Taas hepo höryeleikse,
Luppakorva luonteleikse.
Neiti päätänsä kohotti,
Näki jälkiä lumessa.
Kysytteli, lausutteli:
„Mi on tästä poikki juosnut?“
Sanoi seppo Ilmarinen: [ki.“
„Hukka on juosnut siitä poik-
Neiti parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua, kurja raukka!
Parempi minun olisi,
Parempi oletteleisi
Hukan hurskavan jälillä,
Alakärsän askelilla,
Kuin tämän kosijan reessä,
Viirunaaman viltin alla.
Hukan on karva kaunihimpi,
Hukan suumalo somempi.“
Se on seppo Ilmarinen
Puri huulta, väänti päätä.
Ajoa kahattelevi
Yöksi uutehen kylähän.
Matkalta väsynehenä
Seppo nukkuvi sike'in
— Toinen naista naurattavi
Mieheltä unekkahalta.

Siitä seppo Ilmarinen
Aamulla havattuansa
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Sanoi seppo Ilmarinen,
Itse mietti, noin nimesi:
„Joko luome laulamahan,
Laulan moisen morsiamen
Metsähän metsän omaksi
Vai vetehen veen omaksi?
„En laula metsän omaksi:
Metsä kaikki kaihostuisi;
Enkäpä ve'en omaksi:
Vieroaisi veen kalaset.
Ennen kaa'an kalvallani,
Menettelen miekallani."
Miekka mietti miehen kielen,
Arvasi uron pakinan.
Sanan virkkoi. noin nimesi:
„Ei liene minua luotu
Naisia menettämähän,
Kataloita kaatamahan."
Se on seppo Ilmarinen
Jopa loihe laulamahan,
Syäntyi sanelemahan.
Lauloi naisensa lokiksi
Luo'olle lokottamahan,
Veen karille kaikkumahan,
Nenät nienten niukumahan,
Vastatuulet vaapumahan.
Siitä seppo Ilmarinen
Rekehensä reutoaikse.
Ajoa kahattelevi
Alla päin, pahoilla mielin;
Matkasi omille maille,
Tuli maille tuttaville.
Vaka vanha Väinämöinen
Tiellä vastahan tulevi.
Sai tuosta sanelemahan:
„Veli, seppo Ilmarinen!
Mit' olet pahoilla mielin,
Kahta kallella kypärin
Pohjolasta tullessasi?
Miten Pohjola elävi?"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Mi on Pohjolan eleä!
Siell' on sampo jauhamassa,
Kirjokansi kallumassa:
Päivän jauhoi syötäviä,
Päivän toisen myötäviä,
Kolmannen kotipitoja.
„Jotta sanon kuin sanonki,
Vielä kerran kertaelen:
Mi on Pohjolan eleä,
Kun on sampo Pohjolassa!
Siin' on kyntö, siinä kylvö,
Siinä kasvo kaikenlainen,
Siinäpä ikuinen onni."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Veli, seppo Ilmarinen!
Minne heitit naisen nuoren,
Kunne kuulun morsiamen,
Kun sa tyhjänä tuletki,
Aina naisetta ajelet?"
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lauloin ma mokoman naisen
Meren luo'olle lokiksi.
Nyt se lokkina lojuvi,
Kajavana kaakahtavi,
Kiljuvi vesikivillä,
Kariloilla kaljahuvi."

Yhdeksäsneljättä runo.

Väinämöinen kehoittaa Ilmarista lähtemään kanssansa sampoa Pohjolasta saamaan, johon tuumaan Ilmarinen suostuu, ja uroot lähtevät veneellä matkaan; 1—330. — Lemminkäinen äkkää heidät matkalla, ja kuultuansa, kunne kulkivat, tarjoutuu kolmanneksi mieheksi; hän otetaan mielellänsä kolmanneksi; 331—426.

Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Lähtekämme Pohjolahan
Hyvän sammon saa'antahan,
Kirjokannen katsantahan!"
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei ole sampo saatavana,
Kirjokansi tuotavana
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta!
Siell' on sampo saatettuna,
Kirjokansi kannettuna
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän
Yheksän lukon ta'aksi;
Siihen juuret juurruteltu
Yheksän sylen syvähän,
Yksi juuri maaemähän,
Toinen vesiviertehesen,
Kolmas on kotimäkehen."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Veli seppo, veikkoseni!
Lähtekämme Pohjolahan
Tuon on sammon saa'antahan!
Laatikamme laiva suuri,
Johon sampo saatetahan,
Kirjokansi kannetahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä,
Yheksän lukon takoa!"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Vakavampi maisin matka.
Lempo menköhön merelle,
Surma suurelle selälle!
Siellä tuuli turjuttaisi,
Siellä viskaisi vihuri,
Saisi sormet soutimeksi,
Kämmenet käsimeloiksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Vakavampi maisin matka,
Vakavampi, vaikeampi,
Vielä muuten mutkaisempi.
Lysti on venon vesillä,
Purren juosta jolkutella,
Ve'et väljät välkytellä,
Selät selvät seurustella:
Tuuli purtta tuuittavi,
Aalto laivoa ajavi,
Länsituuli läikyttävi,
Etelä e'elle viepi.

Vaan kuitenki kaikitenki,
Kun et mieline merisin,
Niin on maisin matkatkamme,
Rantaisin ratustelkamme!
„Tao nyt mulle uusi miekka,
Tee miekka tuliteräinen,
Jolla hurttia hutelen,
Pohjan kansan kaikottelen
Saaessa otolle sammon
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan!“
Tuo on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Tunki rautoja tulehen,
Teräksiä hiiloksehen,
Kultia koko piosen,
Hope'ita kourallisen.
Laittoi orjat lietsomahan,
Palkkalaiset painamahan.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Hyvin painoi palkkalaiset:
Rauta vellinä venyvi,
Teräs taipui tahtahana,
Hopea vetenä välkkyi,
Kulta läikkyi lainehena.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Katsoi alle ahjoksensa,
Lietsimensä liepehelle:
Näki miekan syntyväksi,
Pää kullan kuvauvaksi.
Otti ainehet tulesta,
Tempasi hyvät takehet
Ahjosta alasimelle,
Vasarille, valkkamille.
Takoi miekan mieltä myöten,
Kalvan kaikkien parahan,
Jonka kullalla kuvasi,
Hopealla huolitteli.
Vaka vanha Väinämöinen
Tuli tuota katsomahan.
Sai miekan tuliteräisen
Kätehensä oikeahan.
Katselevi, kääntelevi;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko miekka miestä myöten,
Kalpa kantajan mukahan?“
Olipa miekka miestä myöten,
Kalpa kantajan mukahan,
Jonka kuu kärestä paistoi,
Päivä paistoi lappeasta,
Tähet västistä välötti,
Hevonen terällä hirnui,
Kasi naukui naulan päässä,
Penu putkessa puhusi.
Sylkytteli miekkoansa
Vuoren rautaisen raossa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo minä terällä tällä
Vaikka vuoret poikki löisin,
Kalliot kaha jakaisin!“
Itse seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Milläpä minä poloinen,
Millä, tuima, turveleime,
Hyöteleime, vyöteleime
Maan varalle, veen varalle?
Joko luustoihin lueime,
Rautapaitoihin paneime,
Teräsvöihin telkitäime?
Mies on luustossa lujempi,
Rautapaiassa parempi,
Teräsvyössä tenhoisampi.“

Lähteä luku tulevi,
Liitto käyä kerkiävi.
Yks' on vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen
Läksivät hevon hakuhun,
Kulohârjan kuuntelohon,
Suvikunnan suitset vyöllä,
Varsan valjahat olalla.
Kahen etsivät hevoista,
Päätä puitse katselevat,
Tarkasti tähystelevät
Ympäri salon sinisen:
Löytivät hevon lehosta,
Kuloharjan kuusikosta.
Vaka vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen
Painoi päähän kullan päitset,
Suvikunnan suitset suuhun.
Ajoa ratustelevat
Kahen miehen rantamaata:
Kuului rannalta kujerrus,
Valitanta valkamalta.
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Siell' on impi itkemässä,
Kana kaikerrehtamassa!
Joko käymme katsomahan,
Likeltä tähystämähän?“
Itse astuvi likemmä,
Meni luota katsomahan.
Eipä impi itkekänä
Eikä kaikerra kananen:
Oli pursi itkemässä,
Venonen valittamassa.
Virkki vanha Väinämöinen
Luoksi purren päästyänsä:
„Mitä itket, puinen pursi,
Vene hankava, valitat?
Itketkö sä puisuuttasi,
Hankavuuttasi haveksit?“
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Vesille venosen mieli
Tervaisiltaki teloilta,
Mieli neien miehelähän
Korkeastaki ko'ista.
Sitä itken, pursi raukka,
Vene vaivainen, valitan:
Itken viejäistä vesille,
Laskijaista lainehille.
„Sanottihin tehtäessä,
Laulettihin laitettaissa
Saatavan sotivenettä,
Vainopurtta puuhattavan,
Tuovan täyteni eloa,
Alustani aartehia:
Ei ole sotahan saatu,
Eloteillen ensinkänä!
„Muut purret, pahatki purret,
Ne aina sotia käyvät,
Tappeloita tallustavat;
Kolme kertoa kesässä
Tuovat täytensä rahoja,
Alustansa aartehia.
Minä, veistämä venonen,
Satalauta laaittama,
Tässä lahon lastuillani,
Venyn veistännäisilläni.
Pahimmatki maan matoset
Alla kaarien asuvat,
Linnut ilman ilke'immät
Pesän pielessä pitävät,
Kaikki korven konnikatki
Kokillani koksentavat.

Oisi kahta kaunihimpi,
Kahta, kolmea parempi
Olla mäntynä mäellä,
Petäjänä kankahalla,
Oksilla oravan juosta,
Penun alla pyörähellä."
Vaka vanha Väinämöinen
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Elä itke, puinen pursi,
Vene hankava, havise!
Kohta saat sotia käyä,
Tappeloita tallustella.
„Lienet pursi Luojan luoma,
Luojan luoma, tuojan tuoma,
Syrjin syökseite vetehen,
Laioin aalloillen ajaite
Ilman kouran koskematta,
Käen päälle käyttämättä,
Olkapään ojentamatta,
Käsivarren vaalimatta!"
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Eipä muu sukuni suuri
Eikä veljeni, venoset,
Lähe työnnyttä vesille,
Laskematta lainehille,
Kun ei kourin koskettane,
Käsivarsin käännettäne."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jos ma sun vesille työnnän,
Joko juokset soutamatta,
Airoilla avittamatta,
Huoparilla huopimatta,
Puhumatta purjehesen?"
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Eipä muu sukuni suuri
Eikä toinen joukkioni
Juokse sormin soutamatta,
Airoilla avittamatta,
Huoparilla huopimatta,
Puhumatta purjehesen."
Vaka vanha Väinämöinen
Tuosta tuon sanoiksi virkki:
„Joko juokset soutamalla,
Airoilla avittamalla,
Huoparilla huopimalla,
Puhumalla purjehesen?"
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Jo vainen sukuni muuki,
Kaikki veljeni, venoset,
Juoksi sormin soutamalla,
Airoilla avittamalla,
Huoparilla huopimalla,
Puhumalla purjehesen."
Siitä vanha Väinämöinen
Heitti hiekalle hevosen,
Painoi puuhun marhaminnan,
Ohjat oksalle ojenti,
Lykkäsi venon vesille,
Lauloi purren lainehille.
Kysytteli puista purtta,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie kaareva venonen,
Pursi puinen, hankaniekka!
Ootko kaunis kannannalta,
Kuin oot kaunis katsonnalta?"
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Oonpa kaunis kannannalta
Sekä pohjalta sijava:
Soutoa sa'an urohon,
Ilman istua tuhannen."

Siitä vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi.
Lauloi ensin laitapuolen
Sukapäitä sulhosia,
Sukapäitä, piipioja,
Saapasjalkoja jaloja.
Lauloi toisen laitapuolen
Tinapäitä tyttäriä,
Tinapäitä, vaskivöitä,
Kultasormia somia.
Lauloi vielä Väinämöinen
Teljot täytehen väkeä,
Ne on vanhoa väkeä,
Iän kaiken istunutta,
Kuss' oli vähän sijoa
Nuorukaisilta esinnä.
Itse istuvi perähän,
Kokan koivuisen kuvulle,
Lasketteli laivoansa.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Juokse, pursi, puittomia,
Vene, väljiä vesiä!
Kule kuplina merellä,
Lumpehina lainehilla!“
Pani sulhot soutamahan,
Neiet ilman istumahan.
Sulhot souti, airot notkui:
Eipä matka eistykänä.
Pani neiet soutamahan,
Sulhot ilman istumahan.
Neiet souti, sormet notkui:
Eipä matka eistykänä.
Muutti vanhat soutamahan,
Nuoret päältä katsomahan.
Vanhat souti, päät vapisi:
Eipä vielä matka eisty.
Siitä seppo Ilmarinen
Itse istui soutamahan:
Jopa juoksi puinen pursi,
Pursi juoksi, matka joutui.
Loitos kuului airon loiske,
Kauas hankojen hamina.
Soutavi sorehtelevi:
Teljot rytkyi, laiat notkui,
Airot piukki pihlajaiset,
Airon pyörät pyinä vinkui,
Terät teirinä kukerti,
Nenä joikui joutsenena,
Perä kaarskui kaarnehena,
Hangat hanhina havisi.
Itse vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi
Perässä punaisen purren,
Melan vartevan varassa.
Niemi matkalla näkyvi,
Kylä kurja kuumottavi.
Ahti niemellä asuvi,
Kauko niemen kainalossa.
Kalatuutta Kauko itki,
Leivätyyttä Lemminkäinen.
Ahti aitan pieneyttä,
Veitikkä osan vähyyttä.
Veisti laitoja venehen,
Uuen purren pohjapuuta
Päässä pitkän nälkäniemen,
Paltalla kylän katalan.
Se oli korvalta korea,
Silmältä sitäi parempi.
Loi silmänsä luotehelle,
Käänti päätä päivän alle:
Kaaren kaukoa näkevi,
Pilven longan loitompata.
Eipä kaari ollutkana
Eikä pieni pilven lonka:

Oli pursi kulkemassa,
Venonen vaeltamassa
Selvällä meren selällä,
Ulapalla aukealla;
Mies puhas perässä purren,
Mies sorea soutimilla.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En mä tunne tuota purtta,
Keksi kelvoista venettä;
Souten Suomesta tulevi,
Airon iske'in iästä,
Melan luoen luotehesen.“
Jo huhuta huikahutti,
Mäjellytti, mäikähytti,
Huuti mies nenästä niemen,
Verevä vesien poikki:
„Kenen on veno vesillä,
Kenen laiva lainehilla?“
Miehet purresta puhuvat
Sekä vaimot vastoavat:
„Mi olet mies metsän asuja,
Uros korven kolkuttaja,
Kun et tunne tuota purtta,
Keksi Väinölän venettä,
Et tunne peräurosta
Etkä miestä airollista?“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Jo tunnen peränpitäjän
Ja älyän airollisen:
Vaka vanha Väinämöinen
Itse on perän piossa,
Ilmarinen airollisna.
Minnekä menette, miehet,
Kunne läksitte, urohot?“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Kohti pohjaista kulemme,
Kohti kuohuja kovia,
Lakkipäitä lainehia:
Sampoa tapoamahan,
Kirjokantta katsomahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Ohoh vanha Väinämöinen!
Otapa minua, miestä,
Urohoksi kolmanneksi,
Kun saat sammon nostantahan,
Kirjokannen kannantahan!
Vielä mieki miesnä maksan,
Jos saisi tapella tarve:
Annan käskyn kämmenille,
Olkapäilleni opaston.“
Vaka vanha Väinämöinen
Otti miehen matkoihinsa,
Veitikän venosehensa.
Se on lieto Lemminkäinen
Jo tulla tuhuttelevi,
Käyä luikerrehtelevi.
Tuopi laian tullessansa
Venehesen Väinämöisen.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Oisi puuta purressani,
Laitoa venehessäni,
Parahiksi painoaki.
Miksi laitat laitoasi,
Puuta purtehen liseät?“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Ei vara venettä kaa'a,
Tuki suovoa tuhoa.
Use'in merellä Pohjan
Tuuli laitoa kysyvi,
Vastatuuli varppehia.“
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Sentähen sotavenosen

Rinta rautahan rakettu
Ja tehty teräsnenähän,
Jottei tuulen tuiki vieä
Eikä viskoa vihurin.“

Neljäskymmenes runo.

Sampomatkalaiset tulevat koskelle, ja kosken alla tarttuu vene ison hauin selälle; 1—94. Hauki tapetaan, pääpuoli saadaan veneesen, keitetään ja murkinoidaan; 95—204. — Väinämöinen tekee hauin leukaluusta kanteleen, jota moniki yrittää, ei yksikään osaa soittaa; 205—342.

Vaka vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi
Tuon on pitkän niemen päästä,
Kylän kurjan kuuluvilta.
Laski laulellen vesiä,
Ilon lyöen lainehia.
Neiet niemien nenissä
Katselevat, kuuntelevat:
„Mi lienee ilo merellä,
Mikä laulu lainehilla,
Ilo ennistä parempi,
Laulu muita laatuisampi?“
Laski vanha Väinämöinen,
Laski päivän maavesiä,
Päivän toisen suovesiä,
Kolmannen kosen vesiä.
Siinä lieto Lemminkäinen
Muisti muutaman sanansa
Korvalla tulisen kosken,
Pyhän virran pyörtehessä.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Heitä, koski, kuohuminen,
Vesi vankka, vellominen!
Kosken tyttö, kuohuneiti!
Istuite kihokivelle,
Kihopaaelle paneite!
Sylin aaltoja aseta,
Käsin kääri käppyröitä,
Kourin kuohuja kohenna,
Jottei riusko rinnoillemme
Eikä päällemme päräjä!
„Akka aaltojen-alainen,
Vaimo kuohun-korvallinen!
Nouse kourin kuohun päälle,
Yskin aallollen ylene
Kuohuja kokoamahan,
Vaahtipäitä vaalimahan,
Jottei syytöintä syseä,
Viatointa vierettele!
„Kivet keskellä jokea,
Paaet kuohun kukkuralla

23—82. Kosken sanat.

Otsansa alentakohon,
Päälakensa painakohon
Matkalta punaisen purren,
Tieltä tervaisen venehen!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Kivi-Kimmo, Kammon poika,
Väännä reikä vääntimellä,
Puhkaise purasimella
Keskelle kosen kiveä,
Pahan paaen palleahan,
Juosta purren puuttumatta,
Venehen vikaumatta!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Veen isäntä, vuon alio,
Kivet saata sammaliksi,
Hauin vuoluksi venonen
Kuohuja kulettaessa,
Mäkipäitä mentäessä!
„Neiti kosken-korvallinen,
Impi virran-vierellinen!
Kehreäs utuinen lanka
Utuisesta kuontalosta!
Veä lankasi ve'elle,
Sinerväsi lainehelle,
Jota pitkin purren juosta,
Tervarinnan teuotella,
Mennä miehen melkeänki,
Äkkiouonkin osata!
„Melatar on, mielivaimo!
Ota mieluisa melasi,
Jollapa piät pereä,
Noitivirrat viilettelet
Katehen koan e'etse,
Noian ikkunan alatse!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Ukko, taivahan jumala,
Piä miekalla pereä,
Tuijota tupettomalla,
Jotta juosta puisen purren,
Mennä mäntyisen venehen!"
Itse vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi.
Laski louhien lomitse
Noita kuohuja kovia;
Eikä puutu puinen pursi,
Vene tietäjän takellu.
Äsken tuonne tultuansa
Noille väljille vesille
Puuttui pursi juoksemasta,
Venonen pakenemasta.
Pursi puuttuvi lujahan,
Vene vieremättömäksi.
Se on seppo Ilmarinen,
Toinen lieto Lemminkäinen
Pistivät melan merehen,
Lastun kuusen lainehesen;
Päästeä nytystelevät
Tuota purtta puutoksesta:
Ei ota venonen juosta
Eikä pääse puinen pursi.
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie lieto Lemmin poika!
Kallistaite katsomahan,
Miss' on pursi puuttumassa,
Venonen takistumassa
Näillä väljillä vesillä,
Vienolla alantehella,
Kivelläkö vai haolla
Vaiko muulla vastuksella!"
Se on lieto Lemminkäinen
Pyörähtihe katsomahan.
Katsovi venosen alle,
Sanan virkkoi, noin nimesi:

„Ei ole veno kivellä,
Ei kivellä, ei haolla:
Vene on hauin hartioilla,
Ve'en koiran konkkaluilla!"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jotaki joessa onpi,
Hakojaki, haukiaki.
Kun lie hauin hartioilla,
Ve'en koiran konkkaluilla,
Veä miekalla vetehen,
Katkaise kala kaheksi!"
Se on lieto Lemminkäinen,
Poika, veitikkä verevä,
Miekan vyöltänsä vetävi,
Luunpurijan puoleltansa.
Veti miekalla meryttä,
Alta laian laskettavi:
Itse vierähti vetehen,
Kourin aaltohon kohahti.
Siitä seppo Ilmarinen
Tårttui tukkahan urosta,
Nostalti merestä miehen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kaikki on mieheksi kyhätty,
Pantu parran kantajaksi,
Lisäksi satalu'ulle,
Tuhannelle täytteheksi!"
Miekan vyöltänsä vetävi,
Tupestansa tuiman rauan,
Jolla kalhaisi kaloa,
Alta laian läimähytti:
Miekka murskaksi mureni,
Eipä hauki tiennytkänä.
Vaka vanha Väinämöinen
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Ei ole teissä puolta miestä,
Ei urosta kolmannesta!
Kun konsa tulevi tarve,
Miehen mieltä vaaitahan,
Silloin mieli melkeässä,
Kaikki toimi toisialla."
Itse miekkansa veälti,
Tempasi terävän rauan.
Työnti miekkansa merehen,
Alle laian langetteli
Kalahauin hartioihin,
Ve'en koiran konkkaluihin.
Miekka luottihe lujahan,
Kitasihin kiinnittihe.
Siitä vanha Väinämöinen
Nostalti kaloa tuota,
Veti haukia ve'estä:
Hauki katkesi kaheksi;
Pursto pohjahan putosi,
Pää kavahti karpahasen.
Jo otti venonen juosta,
Pääsi pursi puutoksesta.
Vaka vanha Väinämöinen
Luotti purren luotoselle,
Ravahutti rantasehen.
Katselevi, kääntelevi
Tuota hauin pääpaloa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken on vanhin sulholoista,
Sepä hauki halkomahan,
Kala viploin viiltämähän,
Pää paloiksi pahkomahan!"
Miehet purresta puhuvat,
Vaimot lausui laitasilta:
„Saajanpa käet sulimmat,
Sormet pyytäjän pyhimmät."
Vaka vanha Väinämöinen
Veti veitsen huotrastansa,

Kyleltänsä kylmän ranan,
Jolla hauin halkaisevi,
Pahkovi kalan paloiksi.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken on nuorin neitosista,
Sepä hauki keittämähän
Murkinaisiksi muruiksi,
Kalaisiksi lounahiksi!“
Kävi neiet keittämähän
— Kävi kilvan kymmenenki.
Siitä hauki keitetähän.
Murkinoiahan muruina.
Jäipä luita luotoselle,
Kalanluita kalliolle.
Vaka vanha Väinämöinen
Noita tuossa katselevi,
Katselevi, kääntelevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mikä tuostaki tulisi,
Noista hauin hampahista,
Leveästä leukaluusta,
Jos oisi sepon pajassa,
Luona taitavan takojan,
Miehen mahtavan käsissä?“
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ei tule tyhjästä mitänä,
Kalan ruotasta kalua,
Ei seponkana pajassa,
Luona taitavan takojan,
Miehen mahtavan käsissä.“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Näistäpä toki tulisi
Kalanluinen kanteloinen,
Kun oisi osoajata,
Soiton luisen laatijata.“
Kun ei toista tullutkana,
Ei ollut osoajata,
Soiton luisen laatijata,
Vaka vanha Väinämöinen
Itse loihe laatijaksi,
Tekijäksi teentelihe.
Laati soiton hauinluisen,
Suoritti ilon ikuisen.
Kust' on koppa kanteletta?
Hauin suuren leukaluusta.
Kust' on naulat kanteletta?
Ne on hauin hampahista.
Kusta kielet kanteletta?
Hivuksista Hiien ruunan.
Jo oli soitto suorittuna,
Valmihina kanteloinen,
Soitto suuri hauinluinen.
Kantelo kalaneväinen.
Tuli tuohon nuoret miehet,
Tuli nainehet urohot,
Tuli pojat puol'-ikäiset
Sekä pienet piikalapset,
Tytöt nuoret, vaimot vanhat,
Naiset keskikertaisetki,
Kanteletta katsomahan,
Soittoa tähyämähän.
Vaka vanha Väinämöinen
Käski nuoren, käski vanhan,
Käski keskikertaisenki
Soittamahan sormillansa
Tuota ruotaista romua,
Kalanluista kanteletta.
Soitti nuoret, soitti vanhat,
Soitti keskikertaisetki.
Nuoret soitti, sormet notkui,
Vanhat väänti, pää vapisi:
Ei ilo ilolle nousnut,
Soitto soitolle ylennyt.

Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi te pojat puol'älyiset,
Teki tyttäret typerät
Sekä muu katala kansa!
Ei ole teissä soittajata,
Oike'in osoajata!
Tuokatte minulle soitto,
Kantakatte kanteloinen
Kahen polven pystyn päähän,
Kynnen kymmenen nenähän!"

Siitä lieto Lemminkäinen
Saip' on kantelon käsille,
Ilon itsensä likemmä,
Soiton alle sormiensa.
Soittoa sovittelevi,
Kanteletta kääntelevi:
Eipä soitto soitakana,
Ei ilo iloakana.

Sanoi vanha Väinämöinen:
„Ei ole tässä nuorisossa,
Kansassa kasuavassa
Eikä vanhassa väessä
Tuon on soiton soittajaista,
Tuon ilon iloajaista.
Joko Pohjola paremmin
Saisi soiton soittamahan,
Tuon ilon iloamahan,
Jospa laitan Pohjolahan?"

Laittoi soiton Pohjolahan,
Saatatti Sariolahan.
Soitti pojat Pohjolassa,
Soitti pojat jotta piiat,
Soitti miehet naisekkahat
Sekä naiset miehekkähät.
Itsekin emäntä soitti,
Tuota käänti, tuota väänti,
Tuota sormin suoritteli,
Kynsin kymmenin piteli.

Soitti pojat Pohjolassa,
Soitti kansa kaikenlainen.
Ei ilo ilolle tunnu
Eikä soitto soitannalle:
Kielet kierohon kävivät,
Jouhet parkuivat pahasti,
Ääni kaikkui karkeasti,
Soitto julmasti sorisi.

Sokea sopessa nukkui,
Ukko vanha uunin päällä.
Ukko uunilta havannut,
Kiukahalta kirsahtanut
Urahti unisijalta,
Nurahutti nurkastansa:
„Heretkätte, heittäkätte,
Luokatte, lopettakatte!
Puhki korvani puhuvi,
Läpi pääni läylentävi,
Kaikki käypi karvoilleni,
Viepi viikoksi uneni!

„Jos ei soitto Suomen kansan
Vasta vaikuta ilolle
Eli uuvuta unehen,
Maku'usen maanittele,
Niin vetehen visko'otte,
Aaltoihin upottaotte,
Tahi viekötte takaisin,
Soitto tuonne saattaotte
Miehen tehnehen käsille,
Sormille sovittelijan!"

Soitto kielin kerkiävi,
Kantelo sanoin kajahui:
„En vielä vetehen joua,
Alle aaltojen asetu!
Ennen soitan soittajalla,
Vangun vaivan nähnehellä."

Jopa vietihin visusti,
Kannettihin kaunihisti
Miehen laatijan kätehen,
Pyytänehen polvuksille.

Yhdesviidettä runo.

Väinämöinen soittaa kanteletta, ja kaikki elävät, yksin haltijatkin ilmassa, maalla ja meressä, rientävät ja kokoutuvat soittoa kuulemaan: 1—168. — Jokaisen sydän tuli soitosta niin liikutetuksi, että vedet puhkesivat silmiin; itsensä Väinämöisenki silmistä tippuivat suuret pisarat, putosivat maahan ja vierivät veteen, jossa muuttuivat soreiksi sinervöiksi helmiksi; 169—266.

Vaka vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Sormiansa suorittavi,
Peukaloitansa pesevi.
Istuiksen ilokivelle,
Laulupaaelle paneikse
Hope'iselle mäelle,
Kultaiselle kunnahalle.
Otti soiton sormillensa,
Käänti käyrän polvillensa,
Kantelen kätensä alle.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tulkohonpa kuulemahan,
Ku ei liene ennen kuullut
Iloa ikirunojen,
Kajahusta kanteloisen!“
Siitä vanha Väinämöinen
Alkoi soittoa somasti
Hauinruotaista romua,
Kalanluista kanteletta.
Sormet nousi notkeasti.
Peukalo ylös keveni.
Jo kävi ilo ilolle,
Riemu riemulle remahti,
Tuntui soitto soitannalle,
Laulu laululle tehosi.
Helähteli hauin hammas,
Kalan pursto purkaeli,
Ulvosi upehen jouhet,
Jouhet ratsun raikkahuivat.
Soitti vanha Väinämöinen.
Ei ollut sitä metsässä
Jalan neljän juoksevata,
Koivin koikkelehtavata,
Ku ei tullut kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Oravat ojentelihe
Lehväseltä lehväselle;
Tuohon kärpät kääntelihe,
Aioillen asettelihe.

Hirvet hyppi kankahilla,
Ilvekset piti iloa.
Heräsi susiki suolta,
Nousi karhu kankahalta
Petäjäisestä pesästä,
Kutiskosta kuusisesta.
Susi juoksi suuret matkat,
Karhu kankahat samosi;
Viimein aiallen asettui,
Veräjälle vieretäikse:
Aita kaatui kalliolle,
Veräjä aholle vieri.
Siitä kuusehen kuvahti,
Petäjähän pyörähytti
Soitantoa kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Tapiolan tarkka ukko,
Itse Metsolan isäntä,
Ja kaikki Tapion kansa,
Sekä piiat jotta poiat,
Kulki vuoren kukkulalle
Soittoa tajuamahan.
Itseki metsän emäntä,
Tapiolan tarkka vaimo,
Sinisukkahan siroikse,
Punapaulahan paneikse;
Loihe koivun konkelolle,
Lepän lengolle levahti
Kanteloista kuulemahan,
Soittoa tajuamahan.
Mi oli ilman lintujaki,
Kahen siiven sirkovia,
Ne tulivat tuiskutellen,
Kiiätellen kiirehtivät
Kunnioa kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Kokko kun kotona kuuli
Sen sorean Suomen soiton,
Heitti pentunsa pesähän;
Itse loihe lentämähän
Soittohon sulan urohon,
Väinämöisen vääntelöhön.
Korkealta kokko lenti,
Halki pilvien havukka,
Allit aalloilta syviltä,
Joutsenet sulilta soilta.
Pieniäki peiposia,
Lintuja livertäviä,
Sirkkuja satalukuisin,
Leivoja liki tuhatta
Ilmassa ihastelivat,
Hartioilla haastelivat,
Tehessä isän iloa,
Soitellessa Väinämöisen.
Itse ilman luonnottaret,
Ilman impyet ihanat,
Iloa imehtelivät,
Kanteloista kuuntelivat;
Mikä ilman vempelellä,
Taivon kaarella kajotti,
Mikä pienen pilven päällä,
Rusoreunalla rehotti.
Tuo Kuutar, korea impi,
Neiti Päivätär pätevä
Pitelivät pirtojansa,
Niisiänsä nostelivat,
Kultakangasta kutoivat,
Hope'ista helskyttivät
Äärellä punaisen pilven,
Pitkän kaaren kannikalla.
Kunpa saivat kuullaksensa
Tuon sorean soiton äänen,
Jo pääsi piosta pirta,
Suistui sukkula käestä,

Katkesihe kultarihmat,
Helkähti hopeaniiet.
Ei sitä oloista ollut,
Ei ollut ve'essäkänä
Evän kuuen kulkevata,
Kalaparvea parasta,
Ku ei tullut kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Uipi hauit hangotellen,
Ve'en koirat vengotellen,
Lohet luo'oilta samosi,
Siikaset syväntehiltä.
Säret pienet, ahvenetki,
Mujehetki, muut kalatki
Rinnoin ruokohon ajaikse,
Rantahan rakenteleikse
Virttä Väinön kuulemahan,
Soittoa tajuamahan.
Ahto, aaltojen kuningas,
Ve'en ukko ruohoparta,
Ve'en kalvolle veäikse,
Luikahaikse lumpehelle;
Siinä kuunteli iloa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En ole mointa ennen kuullut
Sinä ilmoisna ikänä,
Soitantoa Väinämöisen,
Iloa ikirunojan!“
Sisarekset sotkottaret,
Rannan ruokoiset kälykset,
Hiipoivat hivuksiansa,
Hapsiansa harjasivat
Harjalla hopeapäällä,
Sukimella kultaisella.
Saivat kuulla äänen ouon,
Tuon on soitannan sorean:
Sulkahti suka vetehen,
Haihtui harja lainehesen.
Jäi hivukset hiipomatta,
Tukat kesken suorimatta.
Itseki ve'en emäntä,
Ve'en eukko ruokorinta,
Jopa nousevi merestä
Ja lapaikse lainehesta;
Ruokorintahan rivahti,
Väännäikse vesikarille
Tuota ääntä kuulemahan,
Soitantoa Väinämöisen,
Kun oli ääni kummanlainen,
Soitanto ylen sorea.
Se siihen sike'in nukkui,
Vaipui maata vatsallehen
Kirjavan kiven selälle,
Paaen paksun pallealle.
Siinä vanha Väinämöinen
Soitti päivän, soitti toisen.
Ei ollut sitä urosta
Eikä miestä urheata,
Ollut ei miestä eikä naista
Eikä kassan kantajata,
Kellen ei itkuksi käynyt,
Kenen syäntä ei sulannut.
Itki nuoret, itki vanhat,
Itki miehet naimattomat,
Itki nainehet urohot,
Itki pojat puol'-ikäiset,
Sekä pojat jotta neiet,
Jotta pienet piikasetki,
Kun oli ääni kummanlainen,
Ukon soitanto suloinen.
Itsensäki Väinämöisen
Kyynel vieri kyykähteli.
Tippui tilkat silmistänsä,
Vierivät vesipisarat,

Karkeammat karpaloita,
Herkeämmät hernehiä,
Pyöreämmät pyyn munia,
Päreämmät päitä pääskyn.
Ve'et vieri silmästänsä,
Toiset toisesta noruvi.
Putosivat poskipäille,
Kaunihille kasvoillensa,
Kaunihilta kasvoiltansa
Leve'ille leuoillensa,
Leve'iltä leuoiltansa
Rehe'ille rinnoillensa,
Rehe'iltä rinnoiltansa
Päteville polvillensa,
Päteviltä polviltansa
Jalkapöyille jaloille,
Jalkapöyiltä jaloilta
Maahan alle jalkojensa
Läpi viien villavaipan,
Kautta kuuen kultavyönsä,
Seitsemän sinihamosen,
Sarkakauhtanan kaheksan.
Vierivät vesipisarat
Luota vanhan Väinämöisen
Rannalle meren sinisen,
Rannalta meren sinisen
Alle selvien vesien,
Päälle mustien murien.
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Onko tässä nuorisossa,
Nuorisossa kaunoisessa,
Tässä suuressa su'ussa,
Isossa isän alassa
Kyyneleni poimijata
Alta selvien vesien?“
Nuoret tuossa noin sanovi
Sekä vanhat vastoavi:
„Ei ole tässä nuorisossa,
Nuorisossa kaunoisessa,
Tässä suuressa su'ussa,
Isossa isän alassa
Kyynelesi poimijata
Alta selvien vesien.“
Sanoi vanha Väinämöinen.
Itse virkki, noin nimesi:
„Kenpä toisi kyyneleni,
Poimisi vesipisarat
Alta selvien vesien,
Saisi multa sulkaturkin.“
Tuli korppi koikotellen.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Käyös, korppi, kyyneleni
Alta selvien vesien!
Annan sulle sulkaturkin.“
Eipä korppi saanutkana.
Kuuli tuon sininen sotka.
Niin tuli sininen sotka.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Use'in, sininen sotka,
Suullasi sukelteleihet,
Ve'essä vilotteleihet:
Käypä, poimi kyyneleni
Alta selvien vesien!
Saat sinä parahan palkan:
Annan sulle sulkaturkin.“
Kävi sotka poimimahan
Väinämöisen kyyneleitä
Alta selvien vesien,
Päältä mustien murien.
Poimi kyynelet merestä,
Kantoi Väinölle kätehen:
Jo oli muiksi muuttunehet,
Kasvanehet kaunoisiksi,

Helmiksi heristynehet,
Simpsukoiksi siintynehet,
Kuningasten kunnioiksi,
Valtojen iki-iloiksi.

Kahdesviidettä runo.

Uroot tulevat Pohjolaan, ja Väinämöinen sanoo heidän sammon jaolle tulleen; jos hyvällä eivät saisi puolta, veisivät kaiken väkisellä; 1—58. — Pohjolan emäntä ei mieli hyvällä eikä väkisellä antaa, ja kokoaa Pohjolan väen vastusta tekemään; 59—64. — Väinämöinen ottaa kanteleen, alkaa soittaa ja nukuttaa soitollansa koko Pohjolan väen; käypi sitten toveriensa kanssa sampoa katsomaan; saavat sen kivimäestä ulos ja vievät veneesensä; 65—164. — Lähtevät sampo veneessä Pohjolasta ja kulkevat onnellisesti kotiin päin; 165—308. — Kolmantena päivänä havaa Pohjolan emäntä unesta ja, nähtyänsä sammon viedyksi, laittaa sakean sumun, ison tuulen ja muita vastuksia pidättämään sammon viejiä, kunnes ennättäisi jälkeen; myrskyssä häviää Väinämöiseltä uusi kanteleensa mereen; 309—562.

Vaka vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen,
Kolmas lieto Lemmin poika,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Läksi selvälle merelle,
Lake'ille lainehille
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan,
Miehen syöjähän sijahan,
Urohon upottajahan.
Kenpä tuossa soutajaksi?
Yks' on seppo Ilmarinen:
Sepä tuossa soutajaksi
Airoillen ylimäisille;
Toinen lieto Lemminkäinen
Airoillen alimaisille.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse istuihe perähän.
Laskea karehtelevi;
Laski halki lainehien,
Noien kuohujen kovien,
Lakkipäien lainehien
Vasten Pohjan valkamoita,
Ennen tiettyjä teloja.
Jopa tuonne tultuansa,
Matkan päähän päästyänsä
Vetivät venosen maalle,
Tempasivat tervarinnan

Teloille teräksisille,
Valkamoille vaskisille.
Tulivat tuville tuosta,
Pian pistihe sisälle.
Kysyi Pohjolan emäntä,
Tutkaeli tullehilta:
„Mipä miehillä sanoma,
Urohilla uusi tieto?“
Vaka vanha Väinämöinen,
Tuopa tuohon vastoavi:
„Sammosta sanomat miesten,
Kirjokannesta urosten:
Saimme sampuen jaolle,
Kirjokannen katselulle.“
Itse Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei pyyssä kahen jakoa,
Oravassa miehen kolmen.
Hyvä on sampuen hyrätä,
Kirjokannen kahnatella
Pohjolan kivimäessä,
Vaaran vaskisen sisässä.
Hyvä olla itseniki
Sammon suuren haltijana.“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et antane osoa,
Tuota sammon toista puolta,
Niin on kaiken kantanemme,
Vienemme venehesemme.“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuo tuosta pahoin pahastui.
Kutsui Pohjolan kokohon,
Nuoret miehet miekkoinensa,
Urohot asehinensa
Pään varalle Väinämöisen.
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi kanteloisehensa,
Itse istui soittamahan,
Alkoi soittoa somasti.
Tuota kaikki kuulemahan,
Iloa imehtimähän,
Miehet mielellä hyvällä,
Naiset suulla nauravalla,
Urohot vesissä silmin,
Pojat maassa polvillansa.
Väkeä väsyttelevi,
Rahvahaista raukaisevi:
Kaikki nukkui kuuntelijat
Sekä vaipui katselijat;
Nukkui nuoret, nukkui vanhat
Väinämöisen soitantohon.
Siitä viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Tapasi on taskuhunsa,
Kulki kukkaroisehensa.
Ottavi uniset neulat,
Voiteli unella silmät,
Ripset ristihin panevi,
Painoi luomet lukkosehen
Väeltä väsyneheltä,
Urohilta uinuvilta:
Pani pitkähän unehen,
Viikommaksi nukkumahan
Koko Pohjolan perehen
Ja kaiken kyläisen kansan.
Meni sammon saa'antahan,
Kirjokannen katsontahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä,
Yheksän lukon takoa,
Takasalvan kymmenennen.
Tuossa vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi

Vaaran vaskisen ovilla,
Kivilinnan liepehillä:
Jopa liikkui linnan portit,
Järkkyi rautaiset saranat.
Itse seppo Ilmarinen,
Tuopa tuossa toisna miesnä.
Voilla voiti lukkoloita,
Saranoita rasvasilla,
Jottei ukset ulvahuisi
Eikä naukuisi saranat.
Lukot sormin luksutteli,
Salvat kuokalla kohotti:
Jo lukot lusuna vieri,
Ovet vahvat aukieli.
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Ylimäinen ystäväni!
Mene sampo ottamahan,
Kirjokansi kiskomahan!“
Tuopa lieto Lemminkäinen
Tahi kaunis Kaukomieli,
Kyllä kärkäs käskemättä,
Kehumattaki kepeä,
Meni sammon saa'antahan,
Kirjokannen kiskontahan.
Sanoi tuonne mennessänsä,
Kerskaeli käyessänsä:
„Mi lienee minussa miestä,
Urosta Ukon pojassa,
Senpä sampo siirtyköhön,
Kirjokansi kääntyköhön
Jalan oikean avulla,
Takakannan koskemalla!“
Siirrytteli Lemminkäinen,
Siirrytteli, käännytteli,
Sylin sampoa syleili,
Polvin maassa puuhaeli:
Eipä sampo liikukana,
Kirjokansi kallukana;
Sen oli juuret juurruteltu
Yheksän sylen syvähän.
Hyvä on härkä Pohjolassa,
Jok' on vahva vartalolta,
Ylen sitkeä sivulta,
Suonilta kovin sorea;
Sen on syltä sarvet pitkät,
Puolentoista turpa paksu.
Otti härän heinikosta,
Auran pellon pientarelta;
Sillä kynti sammon juuret,
Kirjokannen kiinnittimet:
Saipa sampo liikkumahan,
Kirjokansi kallumahan.
Siitä vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen,
Kolmas lieto Lemminkäinen
Saattelivat sammon suuren
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä.
Veivät sen venosehensa,
Latjasivat laivahansa.
Saivat sammon purtehensa,
Kirjokannen kaarillensa;
Työntivät venon vesille,
Satalauan lainehille.
Tyrskähti veno vetehen,
Läksi laioin lainehesen.
Kysyi seppo Ilmarinen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Minne sampo saatetahan,
Kunnepa kuletetahan
Näiltä paikoilta pahoilta,
Poloisesta Pohjolasta?“

Vaka vanha Väinämöinen
Itse virkki, noin nimesi:
„Tuonne sampo saatetahan,
Kirjokansi kaimatahan
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen,
Siellä onnen ollaksensa,
Ainian asuaksensa.
On siellä vähän sijoa,
Toki paikkoa palanen,
Syömätöintä, lyömätöintä,
Miekan miehen käymätöintä.“
Siitä vanha Väinämöinen
Läksi poies Pohjolasta,
Läksi mielellä hyvällä,
Iloten omille maille.
Itse tuossa noin saneli:
„Käänny, pursi, Pohjolasta,
Käännäite kohen kotia,
Perin maille vierahille!
„Tuuittele, tuuli, purtta,
Soutele, vesi, venettä,
Anna airoillen apua,
Huoparille huoitusta
Noilla väljillä vesillä,
Ulapoilla auke'illa!
„Oisiko airot pikkaraiset,
Soutajat vähäväkiset,
Pienoiset peränpitäjät,
Lapset laivan hallitsijat,
Anna, Ahto, airojasi,
Venettäsi, veen isäntä,
Airot uuet ja paremmat,
Mela toinen ja lujempi,
Itse airoillen asetu,
Sovitaite soutamahan!
Anna juosta puisen purren,
Rautahangan hakkaella
Halki kuohujen kovien,
Lakkipäien lainehien!“
Siitä vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi.
Itse seppo Ilmarinen,
Toinen lieto Lemminkäinen,
Nepä tuossa soutelevat,
Soutelevat, joutelevat
Selviä selän vesiä,
Lake'ita lainehia.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Olipa ennen aikoinani,
Oli vettä soutajalla
Sekä virttä laulajalla.
Vaan ei nyt, nykyisin aioin
Tuota kuulla kulloinkana
Venehessä vierentätä,
Lainehilla laulantata.“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei vesillä vieremistä,
Lainehilla laulamista!
Laulu laiskana pitävi,
Virret sou'un viivyttävi.
Päivä kultainen kuluisi,
Yöhyt kesken yllättäisi
Näillä väljillä vesillä,
Lake'illa lainehilla.“
Se on lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Aika kuitenki kuluvi,
Päivä kaunis karkelevi,

197—216. Soutajan sanat.

Yö tulla tuhuttelevi,
Hämärä häkyttelevi,
Jos et laula polvenasi,
Hyrehi sinä ikänä.“
Laski vanha Väinämöinen
Selkeä meren sinisen,
Laski päivän, laski toisen.
Päivänäpä kolmantena
Tuo on lieto Lemminkäinen
Kerran toisen kertaeli:
„Miks' et laula, Väinämöinen,
Hyrehi, hyväntöläinen,
Hyvän sammon saatuasi,
Tien oikein osattuasi?“
Vaka vanha Väinämöinen,
Hänpä varman vastoavi:
„Varahainen laulannaksi,
Aikainen ilonpioksi.
Äsken laulanta sopisi,
Ilon teentä kelpoaisi,
Kun omat ovet näkyisi,
Omat ukset ulvahtaisi.“
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oisinko itse perässä,
Lauleleisin voiessani,
Kukkuisin kyetessäni;
Ehk' ei toiste voiakana,
Ei kyllin kyetäkänä.
Kun et lauloa luvanne,
Itse laululle rupean.“
Siinä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Suutansa sovittelevi,
Säveltänsä säätelevi.
Sai itse hyräilemähän,
Loihe, kurja, kukkumahan
Äreällä äänellänsä,
Käreällä kulkullansa.
Lauloi lieto Lemminkäinen,
Karjahteli Kaukomieli;
Suu liikkui, järisi parta,
Leukapielet lonkaeli.
Laulu kuului loitommalle,
Vierähys vesien poikki,
Kuului kuutehen kylähän,
Seitsemän selän ylitse.
Kurki istui kannon päässä,
Märän mättähän nenässä,
Sormiluitansa lukevi,
Jalkojansa nostelevi.
Sepä säikähti kovasti
Lemminkäisen laulantata.
Päästi kurki kumman kul-
Säikähti pahan sävelen; [kun,
Heti loihe lentämähän,
Lenti poikki Pohjolahan.
Sitte tuonne tultuansa,
Pohjan suolle saatuansa
Vielä parkaisi pahasti,
Äkeästi ärjähteli:
Sillä Pohjolan herätti,
Pahan vallan valveutti.
Nousi Pohjolan emäntä
Unen pitkän maattuansa.
Kävi karjakartanohon,
Juoksi riistariihen luoksi;
Katselevi karjoansa,
Elojansa arvelevi:
Ei ollut karjoa kaonnut,
Riistettynä riistojansa.
Jo kävi kivimäelle,
Vaaran vaskisen ovelle.
Sanoi tuonne tultuansa:
„Voi, poloinen, päiviäni!

Jop' on täällä vieras käynyt,
Kaikki lukot lonkaellut,
Liikutellut linnan portit,
Särkenyt saranarauat!
Oisko täältä sampo saatu,
Otettu omin lupinsa?“
Jo oli sieltä sampo saatu,
Anastettu kirjokansi
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä,
Yheksän lukon takoa,
Takasalvan kymmenennen.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuo tuosta pahoin pahastui,
Katsoi valtansa vajuvan,
Alenevan arvionsa.
Uutarta rukoelevi:
„Ututyttö, terhenneiti!
Seulo seulalla utua,
Terhenistä tepsuttele,
Laske talma taivahalta,
Auer ilmasta alenna
Selvälle meren selälle,
Ulapalle aukealle,
Jottei päästä Väinämöisen,
Osata uvantolaisen!
„Kun ei tuosta kyllin tulle,
Iku-Turso, Äijön poika,
Nosta päätäsi merestä,
Lakkoasi lainehesta!
Kaataos Kalevan miehet,
Upota uvantolaiset,
Hävitä häjyt urohot
Alle aaltojen syvien!
Saata sampo Pohjolahan
Venehestä vierimättä!
„Kun ei tuosta kyllin tulle,
Oi Ukko, ylijumala,
Ilman kultainen kuningas,
Hope'inen hallitsija,
Rakenna rajuinen ilma,
Nosta suuri säien voima!
Luo tuuli, lähetä aalto
Aivan vastahan venettä,
Jottei päästä Väinämöisen,
Kulkea uvantolaisen!“
Ututyttö, neiti terhen,
U'un huokuvi merelle,
Sumun ilmahan sukesi;
Piti vanhan Väinämöisen
Kokonaista kolme yötä
Sisässä meren sinisen
Pääsemättänsä perille,
Kulkematta kunnekana.
Yön kolmen levättyänsä
Sisässä meren sinisen
Virkki vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ei ole mies pahempikana,
Uros untelompikana
U'ulla upottaminen,
Terhenellä voittaminen.“
Veti vettä kalvallansa,
Merta miekalla sivalti.
Sima siukui kalvan tiestä,
Mesi miekan roiskehesta:
Nousi talma taivahalle,
Utu ilmoillen yleni.
Selvisi meri sumusta,
Meren aalto auteresta;
Meri suureksi sukeutui,
Maailma isoksi täytyi.
Oli aikoa vähäinen,
Pirahteli pikkarainen.

Jo kuului kova kohina
Viereltä veno punaisen;
Nousi kuohu korkeaksi
Vasten purtta Väinämöisen.
Siinä seppo Ilmarinen
Toki säikähti kovasti:
Veret vieri kasvoiltansa,
Puna poskilta putosi.
Veti viltin päänsä päälle,
Yli korvien kohenti,
Peitti kasvot kaunihisti,
Silmänsä sitäi paremmin.
Itse vanha Väinämöinen
Katsoi vierellä vesiä,
Loi silmät sivulle purren.
Näki kummoa vähäisen:
Iku-Turso, Äijön poika,
Vieressä veno punaisen
Nosti päätänsä merestä,
Lakkoansa lainehesta.
Vaka vanha Väinämöinen
Saipa korvat kourihinsa.
Korvista kohottelevi,
Kysytteli, lausutteli,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Iku-Turso, Äijön poika!
Miksi sie merestä nousit,
Kuksi aallosta ylenit
Etehen imehnisille,
Saanikka Kalevan poian?“
Iku-Turso, Äijön poika,
Eikä tuo ihastu tuosta
Eikä tuo kovin pelästy
Eikä varsin vastaele.
Vaka vanha Väinämöinen
Tarkoin toiste tutkaeli,
Kolmasti kovin kysyvi:
„Iku-Turso, Äijön poika!
Miksi sie merestä nousit,
Kuksi aallosta ylenit?“
Iku-Turso, Äijön poika,
Jo kerralla kolmannella
Sanan vastaten sanovi:
„Siksi mie merestä nousin,
Siksi aallosta ylenin:
Oli mielessä minulla
Surmata suku Kalevan,
Saa'a sampo Pohjolahan.
Kun nyt lasket lainehisin,
Heität vielä herjan hengen,
Enpä toiste tullekana
Etehen imehnisille.“
Silloin vanha Väinämöinen
Heitti herjan lainehisin.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Iku-Turso, Äijön poika!
Ellös sie merestä nousko,
Ellös aallosta yletkö
Etehen imehnisille
Tämän päivyen perästä!“
Senpä päivyen perästä
Ei Turso merestä nouse
Etehen imehnisille,
Kuni kuuta, aurinkoa,
Kuni päiveä hyveä,
Ilmoa ihailtavata.
Siitä vanha Väinämöinen
Laski eelle laivoansa.
Oli aikoa vähäinen,
Pirahteli pikkarainen.
Jo Ukko, ylijumala,
Itse ilmojen isäntä,
Virkki tuulet tuulemahan,
Säät rajut rajuamahan.

Nousi tuulet tuulemahan,
Säät rajut rajuamahan.
Kovin läikkyi länsituuli,
Luoetuuli tuikutteli;
Enemmän etelä tuuli,
Itä inkui ilkeästi;
Kauheasti kaakko karjui,
Pohjonen kovin porasi.

Tuuli puut lehettömäksi,
Havupuut havuttomaksi,
Kanervat kukattomaksi,
Heinät helpehettömäksi.
Nosti mustia muria
Päälle selvien vesien.

Kovin silloin tuulet tuuli,
Aallot hakkasi alusta.
Veivät harpun hauinluisen,
Kantelon kalaneväisen
Väen Vellamon hyväksi,
Ahtolan iki-iloksi.
Ahto aalloilta havainnut,
Ahon lapset lainehilta;
Ottivat sorean soiton,
Kotihinsa korjasivat.

Siinä vanhan Väinämöisen
Ve'et silmihin vetihe.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Sinne sattui saalahani,
Meni mielisoittimeni,
Katosi iki-iloni!
En tuota enämpi saane
Sinä ilmoisna ikänä
Hauin hampahan iloa,
Kalanluista luikutusta.“

Itse seppo Ilmarinen,
Tuopa tuiki tuskautui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi, poloinen, päiviäni.
Kun läksin selille näille,
Ulapoille auke'ille,
Polin puulle pyörivälle,
Varvalle vapisevalle!
Jo on tukka tuulta nähnyt,
Hivus säätä hirveätä,
Parta päiviä pahoja,
Nähnyt näilläki vesillä;
Harvoin on havaita tainnut
Tuulta ennen tuon näöistä,
Noita kuohuja kovia,
Lakkipäitä lainehia.
Jo nyt on tuuli turvanani,
Meren aalto armonani!“

Vaka vanha Väinämöinen,
Tuopa tuossa arvelevi:
„Ei venossa vieremistä,
Purressa parahtamista!
Itku ei hä'ästä päästä,
Parku päivistä pahoista.“

Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Vesi, kiellä poikoasi,
Laine, lastasi epeä,
Ahto, aaltoja aseta,
Vellamo, ve'en väkeä,
Ettei parsku parraspuille,
Pääse päälle kaarieni!

„Nouse, tuuli, taivahalle,
Ylös pilvihin ajaite,
Sukuhusi, syntyhysi,
Heimohon, perehesesi!
Elä kaa'a puista purtta,
Vierrä hongaista venettä!
Ennen kaa'a puut palolla,
Kuuset kummuilla kumoa!“

Se on lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tule, kokko turjalainen!
Tuopa kolme sulkoasi,
Kokko, kolme, kaarne, kaksi
Varaksi vähän venehen,
Pahan purren parraspuuksi!“
Itse laitoa lisäsi,
Varppehia valmisteli;
Liitti tuohon liikalaiat,
Koko sylen korkeuiset,
Aallon käymättä ylitse,
Partahille parskumatta.
Jo oli kyllin laitoaki,
Venehessä varppehia
Tuulen tuiman tuikutella,
Aallon ankaran lykätä,
Kuohuja kulettaessa,
Mäkipäitä mentäessä.

Kolmasviidettä runo.

Pohjolan emäntä varustaa sotapurren ja lähtee sammonviejiä jälestä ajamaan; 1—22. — Kun sitte yllättää, nousee merellä Pohjolan ja Kalevalan välillä tappelo, jossa jälkimäiset saavat voiton; 23—258. — Kuitenkin onnistuu Pohjolan emännälle saada sampo veneestä mereen, jossa särkyy ja menee palasiksi; 259—266. — Suuremmat palaset vaipuvat veteen meren tavaroiksi, pienempiä ajoi aalto rantaan, josta Väinämöinen ihastuu ja toivoo jo niistäkin alun uudelle onnelle saavansa; 267—304. — Pohjolan emäntä uhkaa kaiken menestyksen Kalevalasta hävittää, jota uhkausta Väinämöinen ei sano pelkäävänsä; 305—368. — Pahoilla mielin valtansa häviännästä palaa Pohjolan emäntä, eikä saa kuin tyhjän kannen koko sammosta Pohjolaan; 369—384. — Väinämöinen kerää tarkkaan sammon muruset rannalta, laittaa ne kasvamaan ja toivottaa ikuisiksi ajoiksi onnea; 385—434.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Kutsui Pohjolan kokohon.
Pani joukon jousihinsa,
Laittoi miehet miekkoihinsa;
Rakenteli Pohjan purren,
Suoritti sotavenosen.
Latoi miehet laivahansa,
Suoritti sotaurohot,
Kuni sotka poikasensa,
Tavi lapsensa latovi:

Sata miestä miekallista,
Tuhat jousella urosta.
Kohenteli purjepuita,
Vaatevarpoja varasi;
Nosti puuhun purjehia,
Vaattehia varpapuihin,
Kuin on pitkän pilven longan,
Pilven tönkän taivahalla.
Siitä läksi laskemahan,
Sekä läksi jotta joutui
Sampoa tapoamahan
Venehestä Väinämöisen.
Vaka vanha Väinämöinen
Laskevi sinistä merta.
Itse tuon sanoiksi virkki,
Puhui purtensa perästä:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Ylimäinen ystäväni!
Nouse purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan ravaha!
Katsaise etinen ilma,
Tarkkoa takainen taivas,
Onko selvät ilman rannat,
Onko selvät vai sekavat!"
Tuopa lieto Lemminkäinen,
Poika, veitikkä verevä,
Hyvin kärkäs käskemättä,
Kehumattaki kepeä,
Nousi purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan ravahti.
Katsoi iät, katsoi lännet,
Katsoi luotehet, etelät,
Katsoi poikki Pohjan rannan.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Selvänä etinen ilma,
Taakea takainen taivas:
Pieni on pilvi pohjosessa,
Pilven lonka luotehessa."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jo vainen valehtelitki!
Ei se pilvi ollekana,
Pilven lonka lienekänä:
Se on pursi purjehinen.
Katso toiste tarkemmasti!"
Katsoi toiste, katsoi tarkoin.
Sanovi sanalla tuolla:
„Saari kaukoa näkyvi,
Etähältä haamottavi;
Havukoita haavat täynnä,
Koivut kirjokoppeloita."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jo vainen valehtelitki!
Havukoita ei ne olle
Eikä kirjokoppeloita:
Ne on Pohjan poikasia.
Katso tarkoin kolmannesti!"
Se on lieto Lemminkäinen
Katsoi kerran kolmannenki.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Jo tulevi Pohjan pursi,
Satahanka hakkoavi!
Sata on miestä soutimilla,
Tuhat ilman istumassa!"
Silloin vanha Väinämöinen
Jo tunsi toet totiset.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Soua, seppo Ilmarinen,
Soua, lieto Lemminkäinen,
Soutakatte, kaikki kansa,
Jotta juoksisi venonen,
Pursi eestä ennättäisi!"
Souti seppo Ilmarinen,
Souti lieto Lemminkäinen,

Souti kansa kaikenlainen.
Lyllyivät melat lylyiset,
Hangat piukki pihlajaiset,
Vene honkainen vapisi;
Nenä hyrski hylkehenä,
Perä koskena kohisi,
Vesi kiehui kelloloissa,
Vaahti palloissa pakeni.
Kilvan kiskoivat urohot,
Miehet veikaten vetivät:
Eipä matka eistykänä,
Ei pakene puinen pursi
Eestä purren purjehisen,
Tuon on Pohjolan venehen.
Silloin vanha Väinämöinen
Jo tunsi tuhon tulevan,
Hätäpäivän päälle saavan.
Arvelee, ajattelevi,
Miten olla, kuin eleä.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Vielä mä tuohon mutkan muistan,
Keksin kummoa vähäisen.“
Tavoittihe tauloihinsa,
Tunkihe tuluksihinsa.
Otti piitä pikkuruisen,
Tauloa taki vähäisen;
Ne merehen mestoavi
Yli olkansa vasemman.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tuosta tulkohon karinen,
Salasaari kasvakohon,
Johon juosta Pohjan purren,
Satahangan halkiella
Meren myrskyn hiertimessä,
Lainehen rapa'imessa!“
Se siitä kariksi kasvoi,
Loihe luo'oksi merehen,
Itähän pitemmin puolin,
Poikkipuolin pohjosehen.
Tulla puikki Pohjan pursi,
Halki aallon hakkoavi:
Jopa joutuvi karille,
Puuttui luotohon lujasti.
Lenti poikki puinen pursi,
Satakaari katkieli;
Mastot maiskahti merehen,
Purjehet putoelivat
Noiksi tuulen vietäviksi,
Ahavan ajeltaviksi.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Jaloin juoksevi vetehen,
Läksi purtta nostamahan,
Laivoa kohottamahan.
Ei ota vene yletä
Eikä pursi liikahella:
Kaikk' oli kaaret katkennunna,
Kaikki hangatki hajalla.
Arvelee, ajattelevi.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Mikäs neuvoksi tulevi,
Kukas pannahan etehen?“
Jopa muiksi muutaltihe,
Tohti toisiksi ruveta.
Otti viisi viikatetta,
Kuusi kuokan kuolioa:
Nepä kynsiksi kyhäsi,
Kohenteli kouriksensa;
Puolen purtta särkynyttä:
Senpä allensa asetti;
Laiat siiviksi sivalti,
Peräpuikon purstoksensa;
Sata miestä siiven alle,

Tuhat purston tutkaimehen,
Sata miestä miekallista,
Tuhat ampujaurosta.
Levitäikse lentämähän,
Kokkona kohotteleikse.
Lenteä lekuttelevi
Tavoitellen Väinämöistä:
Siipi pilviä sipaisi,
Toinen vettä vieprahteli.
Veen emonen, vaimo kaunis,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Käännä päätä päivän alta,
Luo'os silmät luotehesen,
Katso taaksesi vähäisen!“
Vaka vanha Väinämöinen
Käänti päätä päivän alta,
Luopi silmät luotehesen,
Katsoi taaksensa vähäisen:
Jo tulevi Pohjan eukko,
Lintu kumma liitelevi,
Harte'ista kuin havukka,
Vaakalintu vartalolta!
Yllättävi Väinämöisen.
Lenti purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan rapasi,
Päähän pielen seisotaikse:
Oli pursi päin pu'ota,
Laiva laioin kallistua.
Siinä seppo Ilmarinen
Heitäikse Jumalahansa,
Luojahansa luotteleikse.
Sanovi sanalla tuolla:
„Varjele, vakainen Luoja,
Kaitse, kaunoinen Jumala,
Ettei poika pois tulisi,
Emon lapsi lankeaisi
Luojan luomalta lu'ulta,
Jumalan sukeamalta!
„Ukko, julkinen jumala,
Itse taatto taivahinen!
Tuo mulle tulinen turkki,
Päälleni panuinen paita,
Jonka suojasta sotisin
Ja takoa tappeleisin,
Ettei pää pahoin menisi,
Tukka turhi'in tulisi
Rauan kirkkahan kisassa,
Terän tuiman tutkaimessa!“
Itse vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh Pohjolan emäntä!
Joko saat jaolle sammon
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen?“
Sanoi Pohjolan emäntä:
„En lähe jakohon sammon
Sinun kanssasi, katala,
Kerallasi, Väinämöinen!“
Itse sampoa tavoitti
Venehestä Väinämöisen.
Siinä lieto Lemminkäinen
Miekan vyöltänsä vetäisi,
Tempasi terävän rauan
Vasemmalta puoleltansa;
Kokon kourille kokevi,
Räpylöille räimilöivi.
Iski lieto Lemminkäinen,
Sekä iski jotta lausui: [kat,
„Maahan miehet, maahan mie-

191—206. Sotijan sanat.

Maahan untelot urohot,
Sa'at miehet siiven alta,
Kymmenet kynän nenästä!“
Virkki tuossa Pohjan eukko,
Puhui purjepuun nenästä:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Kauko rukka, mies katala!
Pettelit oman emosi,
Valehtelit vanhempasi:
Sanoit et käyväsi sotoa
Kuunna, kymmennä kesänä
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla!“
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Arvasi ajan olevan,
Tunsi hetken tulleheksi.
Jo veti melan merestä,
Tammen lastun lainehesta;
Sillä kalhaisi kavetta,
Iski kynsiä kokolta:
Muut kynnet meni muruiksi,
Jäi yksi sakarisormi.
Pojat siiviltä putosi,
Melskahti merehen miehet,
Sata miestä siiven alta,
Tuhat purstolta urosta.
Itse kokko kopsahtihe,
Kapsahutti kaaripuille,
Kuni puusta koppeloinen,
Kuusen oksalta orava.
Siitä sampoa tavoitti
Sormella nimettömällä.
Sammon vuoalti vetehen,
Kaatoi kaiken kirjokannen
Punapurren laitimelta
Keskelle meren sinisen:
Siinä sai muruiksi sampo,
Kirjokansi kappaleiksi.
Niin meni muruja noita,
Sammon suuria paloja
Alle vienojen vesien,
Päälle mustien murien;
Ne jäivät ve'en varaksi,
Ahtolaisten aartehiksi.
Siitäp' ei sinä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Vesi puuttune varoja,
Ve'en Ahto aartehia.
Jäipä toisia muruja,
Pienempäisiä paloja
Selälle meren sinisen,
Meren laajan lainehille,
Tuulen tuuiteltavaksi,
Aaltojen ajeltavaksi.
Niitä tuuli tuuitteli,
Meren läikkä läikytteli
Selällä meren sinisen,
Meren laajan lainehilla.
Tuuli maalle työnnytteli,
Aalto rannallen ajeli.
Vaka vanha Väinämöinen
Näki tyrskyn työntelevän,
Hyrskyn maalle hylkeävän,
Aallon rannallen ajavan
Noita sampuen muruja,
Kirjokannen kappaleita.
Hän tuosta toki ihastui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuost' on siemenen sikiö,
Alku onnen ainiaisen,
Tuosta kyntö, tuosta kylvö,
Tuosta kasvu kaikenlainen!
Tuosta kuu kumottamahan,

Onnen päivä paistamahan
Suomen suurille tiloille,
Suomen maille mairehille!“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vielä mä tuohon mutkan muis-
tan,
Mutkan muistan, keinon kek-
Kynnöllesi, kylvöllesi, [sin
Karjoillesi, kasvuillesi,
Kuillesi kumottaville,
Päivillesi paistaville:
Tungen kuuhuen kivehen,
Päivän kätken kalliohon;
Annan pakkasen palella,
Vilun ilman viivytellä
Kyntöjäsi, kylvöjäsi,
Elojasi, toukojasi;
Saatan rautaisen rakehen,
Teräksisen tellittelen
Halmehillesi hyville,
Parahille pelloillesi.
„Nostan karhun kankahalta,
Harvahampahan havuilta
Ruuniasi ruhtomahan,
Tammojasi tappamahan,
Karjojasi kaatamahan,
Lehmiä levittämähän.
Kansan tauilla tapatan,
Surmoan sukusi kaiken,
Ettei kuulla kuun ikänä
Maailmassa mainittavan.“
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei minua laula lappi
Eikä tunge turjalainen!
Jumalall' on ilman viitta,
Luojalla avaimet onnen,
Ei katehen kainalossa,
Vihansuovan sormen päässä.
„Kun ma luome Luojahani,
Turvoan Jumalahani,
Saa se toukat touoistani,
Viholliset viljastani,
Tonkimasta toukojani,
Kasvujani kaatamasta,
Orahia ottamasta,
Viljoa vihoamasta.
„Sinä, Pohjolan emäntä,
Tunge turmiot kivehen,
Pahat paina kalliohon,
Vaivat vuorehen valitse,
Elä kuuta kulloinkana,
Aurinkoa milloinkana!
„Anna pakkasen palella,
Vilun ilman viivytellä
Omia orahiasi,
Kylvämiäsi jyviä!
Sa'a rauaista raetta,
Teräksistä telkyttele
Oman auran kääntämille,
Pohjan peltojen perille!
„Nosta karhu kankahalta,
Viiasta vihainen kissa,
Korvesta koverakoura,
Havun alta harvahammas
Pohjolan kujan perille,
Pohjan karjan käytäville!“
Siitä Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo minulta valta vaipui,
Jo aleni arvioni:
Eloni meni merehen,
Sampo särkyi lainehisin!“

Läksi itkien kotihin,
Polotellen pohjosehen.
Ei saanut sanottavata
Koko sammosta kotihin;
Veipä kuitenki vähäisen
Sormella nimettömällä:
Kantoi kannen Pohjolahan,
Sai rivan Sariolahan.
Siit' on polo Pohjolassa,
Elo leivätöin Lapissa.

Vaka vanha Väinämöinen
Itse maalle mentyänsä
Löyti sampuen muruja,
Kirjokannen kappaleita
Rannalta merelliseltä,
Hienoiselta hietiköltä.

Saattoi sampuen muruset,
Kirjokannen kappalehet
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen,
Kasvamahan, karttumahan,
Saamahan, satoamahan
Olu'iksi ohraisiksi,
Leiviksi rukihisiksi.

Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Anna, Luoja, suo, Jumala,
Anna onni ollaksemme,
Hyvin ain' eleäksemme,
Kunnialla kuollaksemme
Suloisessa Suomenmaassa,
Kaunihissa Karjalassa!

„Varjele, vakainen Luoja,
Kaitse, kaunoinen Jumala,
Miesten mielijuohtehista,
Akkojen ajatuksista!
Kaa'a maalliset katehet,
Ve'elliset velhot voita!

„Ole puolla poikiesi,
Aina lastesi apuna,
Aina yöllisnä tukena,
Päivällisnä vartijana,
Vihoin päivän paistamatta,
Vihoin kuun kumottamatta,
Vihoin tuulen tuulematta,
Vihoin saamatta satehen,
Pakkasen palelematta,
Kovan ilman koskematta!

„Aita rautainen rakenna,
Kivilinna liitättele
Ympäri minun eloni,
Kahen puolen kansoani,
Maasta saaen taivosehen,
Taivosesta maahan asti,
Asukseni, ainokseni,
Tuekseni, turvakseni,
Jottei liika liioin söisi,
Vastus viljalta vitaisi
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!"

401—434. Varaussanat.

Neljäsviidettä runo.

Väinämöinen lähtee merestä etsimään kadonnutta kantelettansa, jota ei kuitenkaan enää saa käsiinsä; 1—76. — Tekee sitte koivusta ihan uuden kanteleen, jolla taasen soittaa ja ihastuttaa kaikki, mitä luonnossa löytyy; 77—334.

Vaka vanha Väinämöinen
Arvelevi aivossansa:
„Nytpä soitanto sopisi,
Ilon teentä kelpoaisi
Näillä uusilla oloilla,
Kaunihilla kartanoilla!
Vaan on kantele kaonnut,
Iloni iäti mennyt
Kalaisehen kartanohon,
Lohisehen louhikkohon,
Meren hauan haltijoille,
Vellamon ikiväelle.
Eikä tuota tuonekana,
Ahto antane takaisin.
„Oi on seppo Ilmarinen!
Taoit ennen, taoit eilen,
Taopa tänäki päänä!
Tao rautainen harava,
Haravahan piit tiheät,
Piit tiheät, varsi pitkä,
Jolla lainehet haroan,
Laposille aallot lasken,
Meren ruoikot ru'olle,
Rannat kaikki karhikoille,
Soitto jälle saa'akseni,
Kantelo tavatakseni
Kalaisesta kaartehesta,
Lohisesta louhikosta!“
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi rautaisen haravan
Varren vaskisen keralla.
Piit takoi satoa syltä,
Varren viittä valmisteli.
Siitä vanha Väinämöinen
Otti rautaisen haravan.
Astui tietä pikkaraisen,
Kulki matkoa palasen
Teloille teräksisille,
Vaskisille valkamoille.
Tuoss' oli purtta, kaksi purtta,
Kaksi valmista venettä
Teloilla teräksisillä,
Vaskisilla valkamoilla:
Yksi pursi uusi pursi,
Toinen pursi vanha pursi.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Virkki uuelle venolle:
„Lähepä, veno, vesille,
Pursi, aalloillen ajaite
Käsivarren kääntämättä,
Peukalon pitelemättä!“
Läksipä veno vesille,
Pursi aalloillen ajoihe.

Vaka vanha Väinämöinen
Itse istuihe perähän;
Läksi merta luutimahan,
Lainetta lakaisemahan.
Luopi lumpehet kokohon,
Haravoipi rannan raiskat,
Ruoposteli ruo'on ruutut,
Ruo'on ruutut, kaislan kaitut,
Joka hauanki harasi,
Karit kaikki karhieli:
Eipä saanut, ei tavannut
Hauinluista soittoansa,
Ikimennyttä iloa,
Kaonnutta kanteloa.
Vaka vanha Väinämöinen
Astuvi kohen kotia
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin.
Itse tuon sanoiksi kertoi:
„Ei tuota enämpi olle
Hauin hampahan iloa,
Kalanluista luikutusta!“
Astuessansa ahoa,
Saloviertä vierressänsä
Kuuli koivun itkeväksi,
Puun visan vetistäväksi.
Jopa luoksi luontelihe,
Lähemmäksi laittelihe.
Kysytteli, lausutteli:
„Mit' itket, ihana koivu,
Puu vihanta, vierettelet,
Vyöhyt valkea, valitat?
Ei sua sotahan vieä,
Ei tahota tappelohon.“
Koivu taiten vastaeli,
Itse virkki puu vihanta:
„Niinpä muutamat sanovi,
Moniahat arvelevi
Elävän minun ilossa,
Riemussa remuelevan:
Minä hoikka huolissani,
Ikävissäni iloitsen,
Panen pakkopäivissäni,
Murehissa murmattelen.
„Typeryyttä, tyhjä, itken,
Vajauttani valitan,
Kun olen osatoin, raukka,
Tuiki, vaivainen, varatoin
Näillä paikoilla pahoilla,
Lake'illa laitumilla.
„Osalliset, onnelliset
Tuota toivovat alati
Kesän kaunihin tulevan.
Suven suuren lämpiävän.
Toisinpa minä typerä,
Minä vaivainen varoan
— Kuoreni kolottavaksi,
Lehtivarvat vietäväksi!
„Useinpa minun utuisen,
Use'in, utuisen raukan,
Lapset kerkeän keväimen
Luokseni lähenteleikse,
Veitsin viisin viiltelevät
Halki mahlaisen mahani.
Paimenet pahat kesällä
Vievät vyöni valkeaisen,
Ken lipiksi, ken tupeksi,
Kenpä marjatuohiseksi.
„Use'in minun utuisen,
Use'in, utuisen raukan,
Tytöt allani asuvat,
Vierelläni viehkuroivat,
Lehvät päältä leikkelevät.
Varvat vastoiksi sitovat.

„Use'in minä utuinen,
Use'in, utuinen raukka,
Kaaetahan kaskipuiksi,
Pinopuiksi pilkotahan.
Kolmasti tänäi kesänä,
Tänä suurena suvena
Miehet allani asuivat,
Kirvestänsä kitkuttivat
Mun poloisen pään menoksi,
Heikon henkeni lähöksi.
„Se oli ilo kesästä,
Riemu suuresta suvesta.
Ei ole talvi sen parempi,
Lumen aika armahampi.
„Jopa aina aikaisehen
Mure muo'on muuttelevi,
Pääni painuvi pahaksi,
Kasvot käypi kalveaksi
Muistellessa mustat päivät,
Pahat ajat arvellessa.
„Siitä tuuli tuskat tuopi,
Halla huolet haike'immat:
Tuuli vie vihannan turkin,
Halla kaunihin hamehen.
Niin minä vähävarainen,
Minä, koito koivu raukka,
Jään aivan alastomaksi,
Varsin vaattehettomaksi
Vilussa värisemähän,
Pakkasessa parkumahan."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Elä itke, puu vihanta,
Vesa lehti, vierettele,
Vyöhyt valkea, valita!
Saat sinä olevan onnen,
Elon uuen armahamman;
Kohta itkenet ilosta,
Riemusta remahutellet."
Siitä vanha Väinämöinen
Koivun soitoksi kuvasi.
Veisteli kesäisen päivän,
Kalkutteli kanteletta
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Veisti kopan kanteletta,
Emäpuun iloa uutta,
Kopan koivusta lujasta,
Emäpuun visaperästä.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tuoss' on koppa kanteletta,
Emäpuu iki-iloa.
Mistä naulat saatanehe,
Vääntimet perittänehe?"
Kasvoi tammi tanhualla,
Puu pitkä pihan perällä,
Tammessa tasaiset oksat,
Joka oksalla omena,
Omenalla kultapyörä,
Kultapyörällä käkönen.
Kun käki kukahtelevi,
Sanoin viisin virkkelevi,
Kulta suusta kumpuavi,
Hopea valahtelevi
Kultaiselle kunnahalle,
Hope'iselle mäelle:
Siitä naulat kantelehen,
Vääntimet visaperähän!
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Sain ma naulat kantelehen,
Vääntimet visaperähän.
Vielä uupuvi vähäisen,
Viittä kieltä kanteloinen.

Mistä tuohon kielet saisin,
Äänöset asetteleisin?“
Läksi kieltä etsimähän.
Astuvi ahoa myöten:
Istui immikkö aholla,
Nuori neitonen norolla.
Ei se impi itkenynnä,
Ei varsin ilonnutkana;
Ilman lauloi itseksensä:
Lauloi iltansa kuluksi,
Sulhon toivossa tulevan,
Armahansa aikehessa.
Vaka vanha Väinämöinen
Tuonne kengättä kepitti,
Ilman hampsi hattaratta.
Sitte sinne tultuansa
Alkoi hapsia anella.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Anna, impi, hapsiasi,
Hieprukka, hivuksiasi
Kanteloisen kielosiksi,
Ääniksi ilon ikuisen!“
Antoi impi hapsiansa,
Hienoja hivuksiansa;
Antoi hasta viisi, kuusi
Sekä seitsemän hivusta:
Siit' on kielet kantelessa,
Ääntimet iki-ilossa.
Saip' on soitto valmihiksi.
Siitä vanha Väinämöinen
Istuiksen alakivelle,
Paatiselle portahalle.
Otti kantelon käsille,
Ilon itsensä lähemmä.
Kären käänti taivahalle,
Ponnen polville tukesi:
Ääniä asettelevi,
Säveliä sääntelevi.
Sai äänet asetetuksi,
Soittonsa sovitetuksi,
Niin käänti alakäsille,
Poikkipuolin polvillensa.
Laski kynttä kymmenkunnan,
Viisi sormea viritti
Kielille kapahumahan,
Sävelille hyppimähän.
Siinä vanha Väinämöinen
Kun on soitti kanteletta
Käsin pienin, hoikin sormin,
Peukaloin ulos kiverin,
Jopa virkki puu visainen,
Vesa lehti vieretteli,
Kukahti käkösen kulta,
Hivus impyen ilosi.
Sormin soitti Väinämöinen,
Kielin kantelo kajasi:
Vuoret loukkui, paaet paukkui,
Kaikki kalliot tärähti,
Kivet laikkui lainehilla,
Somerot vesillä souti,
Petäjät piti iloa,
Kannot hyppi kankahilla.
Kälykset Kalevan naiset,
Kesken kirjan neulomisen
Ne tuohon jokena juoksi,
Kaikki virtana vilisi,
Nuoret naiset naurusuulla,
Emännät ilolla mielin
Soitteloa kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Mi oli miehiä lähellä,
Ne kaikki lakit käessä;
Mi oli akkoja lähellä,
Ne kaikki käsi posella.

Tyttäret vesissä silmin,
Pojat maassa polvillansa
Kanteloista kuuntelivat,
Iloa imehtelivät.
Sanoivat samalla suulla,
Yhen kielen kerkesivät:
„Ei ole tuota ennen kuultu
Noin suloista soitantoa,
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!“
Kuuluvi sorea soitto,
Kuului kuutehen kylähän.
Eik' ollut sitä otusta,
Ku ei tullut kuulemahan
Tuota soittoa suloista,
Kajahusta kanteloisen.
Mi oli metsän eläintä,
Kyykistyivät kynsillehen
Kanteloista kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Ilman linnut lentäväiset
Varvuille varustelihe,
Veen kalaset kaikenlaiset
Rantahan rakentelihe.
Matosetki maanalaiset
Päälle mullan muuttelihe
— Käänteleivät, kuuntelevat
Tuota soittoa suloista,
Kantelen iki-iloa,
Väinämöisen väännätystä.
Siinä vanha Väinämöinen
Kyllä soitteli somasti,
Kajahutti kaunihisti.
Soitti päivän, soitti toisen
Yhtehen rupeamahan,
Yhen aamun atriahan,
Yhen vyönsä vyötäntähän,
Yhen paitansa panohon.
Kun hän soitteli kotona,
Huonehessa honkaisessa,
Niin katot kajahtelivat,
Permannot pemahtelivat;
Laet lauloi, ukset ulvoi,
Kaikki ikkunat iloitsi,
Kiukoa kivinen liikkui,
Patsas patvinen pajahti.
Kun hän kulki kuusikossa,
Vaelti petäjikössä,
Kuusoset kumartelihe,
Männyt mäellä kääntelihe,
Käpöset keolle vieri,
Havut juurelle hajosi.
Kun hän liikahti lehossa
Tahi astahti aholla,
Lehot leikkiä pitivät,
Ahot ainoista iloa,
Kukat kulkivat kutuhun,
Vesat nuoret notkahteli.

Viidesviidettä runo.

Pohjolan emäntä laittaa tavattomia tautia Kalevalaan; 1—190. — Väinämöinen parantaa väen mahtavilla luvuilla ja voiteilla; 191—362.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sai sanoman korvihinsa
Väinölän eleleväksi,
Kalevalan kasvavaksi
Sammon saauilla muruilla,
Kirjokannen kappaleilla.
Tuo tuota kovin kaehti.
Itse aina arvelevi,
Minkä surman suorittaisi,
Kunka kuoleman kokisi
Tuolle Väinölän väelle,
Kansalle kalevalaisten.
Ukkoa rukoelevi,
Pauannetta palvoavi:
„Oi Ukko, ylijumala!
Kaataos Kalevan kansa
Rakehilla rautaisilla,
Neuloilla teräsnenillä!
Tahikka tauilla tapata,
Surmoa suku katala,
Miehet pitkille pihoille,
Naiset läävän lattioille!“
Tyttö oli Tuonelan sokea,
Loviatar, vaimo vanha,
Pahin Tuonen tyttäriä,
Ilke'in manattaria,
Alku kaikille pahoille,
Tuhansille turmioille.
Sill' oli muoto mustanlainen,
Iho inhon-karvallinen.
Tuopa musta Tuonen tyttö,
Ulappalan umpisilmä,
Teki tielle vuotehensa,
Pahnansa pahalle maalle.
Selin tuulehen makasi,
Kaltoin säähän karkeahan,
Perin viimahan viluhun,
Kohin päivänkoittehesen.
Tuli suuri tuulen puuska,
Iästä iso vihuri,
Tuuli tuhman raskahaksi,
Kostutti kohulliseksi
Aholla vesattomalla,
Maalla mättähättömällä.
Kantoi kohtua kovoa,
Vatsantäyttä vaikeata;
Kantoi kuuta kaksi, kolme,
Neljännenki, viiennenki,
Kuuta seitsemän, kaheksan,
Ympäri yheksän kuuta,
Vaimon vanha'an lukuhun
Kuuta puolen kymmenettä.
Yheksännen kuun lopulla,
Kuun alulla kymmenennen

23—176. Pahojen synty.

Kohtu kääntyvi kovaksi,
Painuvi pakolliseksi;
Eikä synny syntyminen,
Luovu luomaiset sikiöt.
Siirrälti sijan aloa,
Paneutti toisen paikan.
Meni portto poikimahan,
Tulen lautta lapsimahan
Kahen kallion välihin,
Viien vuoren viukelohon:
Eipä tuolla synty synny,
Luovu luomainen sikiö.
Etsi synnytössijoa,
Vatsansa vajennusmaata
Heiluvilla hettehillä,
Läikkyvillä lähtehillä:
Ei siellä sijoa saanut,
Vajennusta vatsallensa.
Synnytteli poikiansa,
Vajenteli vatsoansa
Kuohussa tulisen kosken,
Ve'en vankan vääntehessä,
Alla kolmen kosken koprun,
Alla äyrähän yheksän;
Vaan ei vielä synty synny,
Kehnon kohtu ei kevene.
Alkoi itkeä iletys,
Parkua paha kuvatus.
Ei tieä, mihin menisi,
Kunne kulkea pitäisi
Vatsansa vajentamahan,
Poikiansa poikimahan.
Puhui pilvestä Jumala,
Lausui Luoja taivahalta:
„Tuoll' on suolla kolmisoppi
Rannalla meryttä vasten,
Pimeässä Pohjolassa,
Sangassa Sariolassa.
Mene sinne poikimahan,
Kohtusi keventämähän!
Siellä silma tarvitahan,
Väkeäsi vuotetahan."
Tuopa musta Tuonen tyttö,
Ilkeä Manalan impi,
Tuli Pohjolan tuville,
Sariolan saunan maille
Latomahan lapsiansa,
Saamahan sikiöitänsä.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Vei tuon saunahan saloa,
Kylin kylpyhuonehesen,
Kyläkunnan kuulematta,
Sanan saamatta kylähän.
Lämmitti saloa saunan,
Rikenehen riuahutti;
Oluella ukset voiti,
Kasti kaljalla saranat,
Jottei ukset ulvonunna,
Saranat narahtanunna.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kave eukko, luonnon tyttö,
Kave kultainen, korea,
Jok' olet vanhin vaimoloita,
Ensin emä itselöitä!
Juokse polvesta merehen,
Vyö lapasta lainehesen,
Ota kiiskiltä kinoa,
Matehelta nuljaskata,

117—146. Lapsensaajaisen sanat.

Jolla voiat luun lomia,
Sivelet sivuja myöten,
Päästät piian pintehistä,
Vaimon vatsanvääntehistä,
Tästä tuskasta kovasta,
Vatsantyöstä vaikeasta!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Oi Ukko, ylijumala,
Tule tänne tarvittaissa,
Käy tänne kutsuttaessa!
Tääll' on piika pintehessä,
Vaimo vatsanvääntehessä
Saunassa savun seassa,
Kylän kylpyhuonehessa.
„Ota kultainen kurikka
Kätehesi oikeahan!
Sillä haittoja hajota,
Pihtipuoliset porota,
Lukot Luojan lonkahuta,
Takasalvat poikki taita
Mennä suuren, mennä pienen,
Kulkea vähäväkisen!"
Siinä tuo paha pahennus,
Tuonen tyttö umpisilmä
Jopa vatsansa vajenti,
Latoi lapsensa vihaiset
Alla vaipan vaskikirjan,
Alla uutimen utuisen.
Teki poikoa yheksän
Yhtenä kesäisnä yönä,
Yhen löylyn lyötävillä,
Yhen saunan saatavilla,
Yhestä vatsan väestä,
Kohuntäyestä kovasta.
Nimitteli poikiansa,
Laaitteli lapsiansa,
Kuin kuki tekemiänsä,
Itse ilmi luomiansa:
Minkä pisti pistokseksi,
Kunka änkäsi ähyksi,
Minkä laati luuvaloksi,
Kunka riieksi risasi;
Minkä painoi paiseheksi,
Kunka ruohutti ruveksi,
Minkä syöjäksi sysäsi,
Kunka ruhtosi rutoksi.
Jäi yksi nimittämättä,
Poika pahnan-pohjimainen.
Senpä sitte käski tuonne,
Työnti velhoiksi vesille,
Noi'iksi noroperille,
Katehiksi kaikin paikoin.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Muut on käski käyä tuonne
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen.
Ärrytti äkäiset luomat,
Tavattomat tauit työnti
Vasten Väinölän väkeä,
Surmaksi su'un Kalevan.
Pojat Väinölän potevi,
Läsivi Kalevan kansa
Tautia tavattomia,
Nimen tietämättömiä:
Alta lattiat lahovi,
Päältä peite märkänevi.
Silloin vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Läksi päitä päästämähän,
Henkiä lunastamahan,
Läksi Tuonelle sotahan,
Kera tauin tappelohon.
Saattoi saunan lämpimäksi,
Kivet löylyn lyötäväksi

Puuhu'illa puhtahilla,
Ve'en tuomilla haloilla.
Vei on vettä verhossansa,
Kantoi vastat varjossansa,
Hauteli haluiset vastat,
Satalatvat lauhutteli.
Löi siitä simaisen löylyn,
Mesilöylyn löyhäytti
Läpi kuumien kivien,
Palavojen paaterojen.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tule nyt löylyhyn, Jumala,
Iso ilman, lämpimähän
Tekemähän terveyttä,
Rauhoa rakentamahan!
Pyyhi pois pyhät kipunat,
Pyhät saastat sammuttele,
Lyötä maahan liika löyly,
Paha löyly pois lähetä,
Ettei polta poikiasi,
Turmele tekemiäsi!
„Minkä vettä viskaelen
Noille kuumille kiville,
Se me'eksi muuttukohon,
Simaksi sirahtakohon!
Juoskohon joki metinen,
Simalampi laikkukohon
Läpi kiukahan kivisen,
Läpi saunan sammalisen!
„Ei nyt meitä syyttä syöä
Eikä tauitta tapeta,
Ei luvatta suuren Luojan,
Ilman surmatta Jumalan.
Kenpä meitä syyttä söisi,
Suuhunsa omat sanansa,
Päähänsä pahat panonsa,
Ajatukset itsehensä!
„Jos ei minussa miestä liene,
Urosta Ukon pojassa
Rikkehistä riisumahan,
Päättehistä päästämähän,
Onp' on itsessä Ukossa,
Joka pilviä pitävi,
Poutapilvessä asuvi,
Hattaroissa hallitsevi.
„Oi Ukko, ylijumala,
Pilven-päällinen jumala!
Tule tänne tarvittaissa,
Ajaite anottaessa
Nämä tuskat tuntemahan,
Hätäpäivät häätämähän,
Rikonnaiset riisumahan,
Puutunnaiset purkamahan!
„Tuo mulle tulinen miekka,
Säkehinen säilä kanna,
Jolla ma pahat pitelen,
Ilkeät iki asetan,
Tuskat tuulen teitä myöten,
Kivut aavoillen ahoille!
„Tuonne ma kipuja kiistän,
Tuonne tuskia manoan
Kivisihin kellarihin,
Rautaisihin raunioihin,
Kiviä kivistämähän,
Paasia pakottamahan.

197—354. Parantajan luku.
211—228. Kylpysanat.
259—312. Kipusanat.

Ei kivi kipuja itke,
Paasi ei vaivoja valita,
Vaikka paljo pantahisi,
Määrättä mätettähisi.
„Kiputyttö, Tuonen neiti,
Joka istut kipukivellä
Joen kolmen juoksevassa,
Veen kolmen jaka'imessa
Jauhaen kipukiveä,
Kipuvuorta väännätellen!
Käy kivut kereämähän
Kitahan kiven sinisen,
Tahi vieretä vetehen,
Syytäise meren syvähän,
Tuulen tuntumattomahan,
Päivän paistamattomahan!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Kivutar, hyvä emäntä,
Vammatar, valio vaimo,
Tule kanssa, käy keralla
Tekemähän terveyttä,
Rauhoa rakentamahan!
Tee kivut kivuttomaksi,
Vammat värjymättömäksi,
Jotta saisi sairas maata,
Huono huoletta levätä,
Tuskahinen tunnin olla,
Vikahinen vieretellä!
„Ota kivut kippasehen,
Vaivat vaskivakkasehen,
Kivut tuonne vieäksesi,
Vammat vaivutellaksesi
Keskelle Kipumäkeä,
Kipuvuoren kukkulata!
Siellä keittäös kipuja
Pikkuisessa kattilassa,
Yhen sormen mentävässä,
Peukalon mahuttavassa!
„Kivi on keskellä mäkeä,
Reikä keskellä kiveä,
Jok' on väätty vääntiällä,
Puhkaistu purasimella:
Siihen kivut kiskotahan,
Pahat vammat vallatahan,
Tuskat tuimat tungetahan,
Pakkopäivät painetahan
Öin yrittämättömiksi,
Päivin pääsemättömiksi.“
Siitä vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Vielä voiteli vikoja,
Noita vammoja valeli
Yheksillä voitehilla,
Kaheksilla katsehilla.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Oi Ukko, ylijumala,
Mies on vanha taivahinen!
Iätä iästä pilvi,
Nosta lonka luotehesta,
Länkä lännestä lähetä!
Sa'a mettä, sa'a vettä
Kipehille voitehiksi,
Vammoille valantehiksi!
„En minä mitänä voine,
Kun ei Luojani luvanne.
Avun Luoja antakohon,
Avun tuokohon Jumala
Minun silmin nähtyäni,
Käsin päällä käytyäni,
Suin sulin puheltuani,
Hengin henkäeltyäni!
„Kuhun ei käteni käyne,
Käyköhön käet Jumalan;

Kuhun ei sormeni sopine,
Sopikohon Luojan sormet!
Luojan on somemmat sormet,
Luojan kämmenet käpeät.
„Tule nyt, Luoja, loitsimahan,
Jumala, puhelemahan,
Kaikkivalta, katsomahan!
Tehkös yöllä terveheksi,
Päivällä imanteheksi,
Jottei tuska päällä tunnu,
Kipu keskeä kivistä,
Pakko ei syämehen paneite,
Jottei tunnu pikkuistana,
Vaivoa vähäistäkänä
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!“
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Sillä riisui rikkehiä,
Purkaeli puuttehia.
Poies poisti poikenluomat,
Paranti pahat panoset,
Päästi kansan kuolemasta,
Kalevan katoamasta.

Kuudesviidettä runo.

Pohjolan emäntä nostaa karhun Kalevalan karjoja menettämään; 1—20. — Väinämöinen kaataa karhun, josta sitte pidetään tavanmukaiset juhlalliset pidot Kalevalassa; 21—606. — Väinämöinen laulaa, soittaa kantelettansa ja toivottaa tuleviksikin ajoiksi samaa riemullista elämää Kalevalaan; 607—644.

Sai sanoma Pohjolahan,
Tieto kylmähän kylähän
Väinölän vironneheksi,
Kalevalan pääsneheksi
Noista nostamavioista,
Tauista tavattomista.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Tuo tuosta kovin pahastui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vielä muistan muunki keinon,
Toki toisen tien osoan:
Nostan karhun kankahalta,
Korvesta koverakouran
Päälle Väinölän elojen,
Kalevalan karjan päälle.“
Nosti karhun kankahalta,
Kontion kovilta mailta
Noille Väinölän ahoille,
Kalevalan karjamaille.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:

„Veli, seppo Ilmarinen!
Taos mulle uusi keihäs,
Tao keiho kolmisulka
Varren vaskisen keralla!
Ois' otso otettavana,
Rahakarva kaattavana
Ruuniani ruhtomasta,
Tammojani tahtomasta,
Kaatamasta karjoani,
Lehmiä levittämästä."
Seppo keihyen takovi,
Eikä pitkän, ei lyhyen,
Takoi keskilaaullisen:
Sen susi sulalla seisoi,
Kontio terän kohalla,
Hirvi hiihti suoverossa,
Varsa varrella samosi,
Peura potki ponnen päässä.
Satoi siitä uutta lunta,
Hiukan hienoista vitiä,
Sykysyisen uuhen verran,
Verran talvisen jäniksen.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Mieleni minun tekevi,
Mieli käyä Metsolassa
Metsän tyttöjen tykönä,
Sinipiikojen pihoilla.
„Lähen miehistä metsälle,
Urohista ulkotöille.
Ota, metsä, miehiksesi,
Urohiksesi, Tapio!
Auta onni ottamahan,
Metsän kaunis kaatamahan!
„Mielikki, metsän emäntä,
Tellervo, Tapion vaimo!
Kytke kiinni koiroasi,
Rakentele rakkiasi
Kuusamisehen kujahan,
Talahasen tammisehen!
„Otsonen, metsän omena,
Mesikämmen källeröinen!
Kun kuulet minun tulevan,
Miehen aimo astelevan,
Kytke kynnet karvoihisi,
Hampahat ikenihisi,
Ettei koske konsakana,
Liikuta lipeänänä!
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Lyöte maata mättähälle,
Kaunihille kalliolle,
Hongat päällä huojumassa,
Kuuset päällä kuulumassa!
Siinä, otso, pyörteleite,
Mesikämmen, käänteleite,
Kuni pyy pesänsä päällä,
Hanhi hautomaisillansa!"
Siinä vanha Väinämöinen
Kuuli koiran haukkuvaksi,
Penun julki juttavaksi
Pikkusilmäisen pihalla,
Tasakärsän tanhu'illa.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Luulin kukkuvan käkösen,
Lempilinnun laulelevan;
Ei käki kukahakana,
Lempilintu laulakana:
Tääll' on koirani komehin,
Otukseni oivallisin

47—144. Karhunpyytäjän sanat.

Otsosen tuvan ovella,
Miehen kaunon kartanolla!“
Vaka vanha Väinämöinen
Siinä otsosen tapasi;
Säteriset sängyt kaati,
Sijat kultaiset kumosi.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ole kiitetty, Jumala,
Ylistetty, Luoja yksin,
Kun annoit otson osaksi,
Salon kullan saalihiksi!“
Katselevi kultoansa.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Elä suutu suottakana!
En minä sinua kaannut:
Itse vierit vempeleltä,
Hairahit havun selältä
Puhki puiset kaatiosi,
Halki haljakan havuisen.
Sykysyiset säät lipeät,
Päivät pilviset pimeät.
„Metsän kultainen käkönen,
Kaunis karva röyhetyinen!
Heitä nyt kylmille kotosi,
Asuinmaasi autiaksi,
Koivunoksainen kotosi,
Vasunvarpainen majasi!
Lähe, kuulu, kulkemahan,
Metsän auvo, astumahan,
Käymähän, käpeäkenkä,
Sinisukka, sipsomahan
Näiltä pieniltä pihoilta,
Kape'ilta käytäviltä
Urohoisehen väkehen,
Miehisehen joukkiohon!
Ei siellä pahoin pi'etä,
Ei eletä kehnon lailla:
Sima siellä syötetähän,
Mesi nuori juotetahan
Tulevalle vierahalle,
Saavalle käkeävälle.
„Lähe nyt tästä kuin lähetki,
Tästä pienestä pesästä
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen!
Niin sä luikkaos lumella,
Kuni lumme lammin päällä,
Niin sä haihaos havulla,
Kuni oksalla orava!“
Siitä vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Astui soitellen ahoja,
Kajahellen kankahia
Kera kuulun vierahansa,
Kanssa karvalallusensa.
Jo soitto tupahan kuului,
Alle kattojen kajahus.
Virkahti väki tuvassa,
Kansa kaunis vieretteli:
„Kuulkottes tätä kumua,
Salon soittajan sanoja,
Käpylinnun kälkytystä,
Metsän piian pillin ääntä!“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse ennätti pihalle.
Vierähti väki tuvasta,
Kansa kaunis lausutteli:
„Joko on kulta kulkemassa,
Hopea vaeltamassa,
Rahan armas astumassa,
Tenka tietä poimimassa?

Mesijänkö metsä antoi,
Ilveksen salon isäntä,
Koska laulaen tulette,
Hyreksien hiihtelette?“
Vaka vanha Väinämöinen
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Sanomiks' on saukko saatu,
Virsiksi Jumalan vilja;
Sillä laulàen tulemme,
Hyreksien hiihtelemme.
„Eikä saukko ollekana,
Eikä saukko eikä ilves:
Itse on kuulu kulkemassa,
Salon auvo astumassa,
Mies vanha vaeltamassa,
Verkanuttu vieremässä.
Kun lie suotu vierahamme,
Ovet auki paiskatkatte,
Vaan kun lie vihattu vieras,
Kiinni lyökätte lujahan!“
Väki vastaten sanovi,
Kansa kaunis vieretteli:
„Terve, otso, tultuasi,
Mesikämmen, käytyäsi
Näille pestyille pihoille,
Kaunoisille kartanoille!
„Tuota toivoin tuon ikäni,
Katsoin kaiken kasvinaian
Soivaksi Tapion torven,
Metsän pillin piukovaksi,
Kulkevaksi metsän kullan,
Saavaksi salon hopean
Näille pienille pihoille,
Kape'ille käytäville.
„Toivoin kuin hyveä vuotta,
Katsoin kuin kesän tuloa,
Niinkuin suksi uutta lunta,
Lyly liukasta lipua,
Neiti nuorta sulhokaista,
Punaposki puolisoa.
„Illat istuin ikkunoissa,
Aamut aitan portahilla,
Veräjillä viikkokauet,
Kuukauet kujaisten suussa,
Talvikauet tanhu'illa.
Lumet seisoin tanteriksi,
Tanteret suliksi maiksi,
Sulat maat somerikoiksi,
Somerikot hiesukoiksi,
Hiesukot vihottaviksi.
Ajattelin aamut kaiket,
Päivät päässäni pitelin,
Missä viikon otso viipyi,
Salon armas aikaeli,
Oisiko Virohon viernyt,
Maasta Suomen sorkehtinut.“
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Minne vienen vierahani,
Kulettanen kultaiseni?
Tokko laittanen latohon,
Pannen pahnahuonehesen?“
Väki vastaten sanovi,
Kansa kaunis vieretteli:
„Tuonne vienet vierahamme,
Kulettanet kultaisemme
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen.
Siell' on syömät suoriteltu,
Juomaneuvot jou'uteltu,
Kaikki sillat siivottuna,
Lakaistuna lattiaiset;
Kaikki vaimot vaatehtinna
Pukemihin puhtahisin,

Sore'ihin pääsomihin,
Valke'ihin vaattehisin."
Siitä vanha Väinämöinen
Itse virkki, noin nimesi:
„Otsoseni, lintuseni,
Mesikämmen, kääröseni!
Viel' on maata käyäksesi,
Kangasta kavutaksesi. [han,
„Lähes nyt, kulta, kulkema-
Armas, maata astumahan,
Mustasukka, muikumahan,
Verkahousu, vieremähän,
Käymähän tiaisen teitä,
Varpusen vaeltamia
Alle viien viilohirren,
Alle kuuen kurkiaisen!
„Varo'otte, vaimo raukat,
Ettei karja kammastuisi,
Pieni vilja pillastuisi,
Vikoisi emännän vilja
Tullessa otson tuville,
Karvaturvan tunkeitessa!
„Pois on, pojat, porstuasta,
Piiat, pihtipuolisista
Uron tullessa tupahan,
Astuessa aimo miehen!
„Metsän otsonen, omena,
Metsän kaunis källeröinen!
Ellös piikoja pelätkö,
Kassapäitä kammastelko
Eläkä vaimoja varoa,
Sure sylttysukkaisia!
Mi on akkoja tuvassa,
Ne on kaikki karsinahan
Miehen tullessa tupahan,
Astuessa aika poian!"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Terve tänneki, Jumala,
Alle kuulun kurkiaisen.
Alle kaunihin katoksen!
Mihin nyt heitän hempuseni,
Lasken karvalalluseni?"
Väki vastahan sanovi:
„Terve, terve tultuasi!
Tuohon liitä lintusesi,
Kulettele kultaisesi
Petäjäisen pienan päähän,
Rautaisen rahin nenähän
Turkin tunnusteltavaksi,
Karvojen katseltavaksi!
„Elä, otso, tuosta huoli
Eläkä pane pahaksi,
Jos tulevi turkin tunti,
Karvojen katsanto-aika!
Ei tuhota turkkiasi,
Karvojasi ei katsota
Herjojen hetalehiksi,
Vaivaisien vaattehiksi."
Siitä vanha Väinämöinen
Otatti otsolta turkin,
Pani aitan parven päähän;
Lihat liitti kattilahan,
Kuparihin kullattuhun,
Vaskipohjahan patahan.
Jo oli pa'at tulella,
Vaskilaiat valkealla,
Täpittynä, täytettynä
Liioilla lihamuruilla;
Suolat saatettu sekahan,
Jotk' oli tuotu tuonnempata,
Saatu suolat Saksanmaalta,
Vienan päälitä vesiltä,
Souttu Suolasalmen kautta,
Laivan päältä laskettuna.

Kun oli keitto keitettynä,
Saatu kattilat tulelta,
Jopa saalis saatettihin,
Käpylintu käytettihin
Päähän pitkän pintapöyän
Kultaisihin kuppiloihin
Simoa sirettämähän,
Olosia ottamahan.
Petäjäst' oli pöytä tehty,
Va'it vaskesta valettu,
Lusikkaiset hopeasta,
Veitset kullasta kuvattu.
Kupit kaikki kukkusilla,
Va'it varpelaitasilla
Metsän mieliantehia,
Salon kullan saalihia.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kummun ukko kultarinta,
Tapion talon isäntä,
Metsolan metinen vaimo,
Metsän ehtoisa emäntä,
Mies puhas, Tapion poika,
Mies puhas, punakypärä,
Tellervo, Tapion neiti,
Kanssa muu Tapion kansa!
Tule nyt häihin härkösesi,
Pitkävillasi pitoihin!
Nyt on kyllin kystä syöä,
Kyllin syöä, kyllin juoa,
Kyllin itsensä piteä,
Kyllin antoa kylälle."
Väki tuossa noin sanovi,
Kansa kaunis vieretteli:
„Miss' on otso syntynynnä,
Rahankarva kasvanunna?
Tokko tuo olilla syntyi,
Kasvoi saunan karsinassa?"
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei otso olilla synny
Eikä riihiruumenilla!
Tuoll' on otso synnytelty,
Mesikämmen käännytelty
Luona kuun, malossa päivän,
Otavaisen olkapäillä,
Ilman impien tykönä,
Luona luonnon tyttärien.
„Astui impi ilman äärtä,
Neiti taivahan napoa,
Kävi pilven piirtä myöten,
Taivahan rajoa myöten
Sukassa sinertävässä,
Kirjavassa kaplukassa,
Villavakkanen käessä,
Karvakoppa kainalossa.
Viskoi villan pään vesille,
Laski karvan lainehille.
Tuota tuuli tuuitteli,
Ilma lieto liikutteli,
Ve'en henki heilutteli,
Aalto rannalle ajeli,
Rannalle salon simaisen,
Nenähän metisen niemen.
„Mielikki, metsän emäntä,
Tapiolan tarkka vaimo,
Koppoi kuontalon vesiltä,
Villat hienot lainehilta.
„Siitä liitti liukkahasti,
Kapaloitsi kaunihisti

355—458. Karhun synty.

Vaahterisehen vasuhun,
Kaunoisehen kätkyehen.
Nostatti kapalonuorat,
Vitjat kultaiset kuletti
Oksalle olovimmalle,
Lehvälle leve'immälle.
„Tuuitteli tuttuansa,
Liekutteli lempeänsä
Alla kuusen kukkalatvan,
Alla penseän petäjän.
Siinä otsosen sukesi,
Jalokarvan kasvatteli
Vieressä metisen viian,
Simaisen salon sisässä.
„Kasvoi otso kaunihiksi,
Yleni ylen ehoksi:
Lyhyt jalka, lysmä polvi,
Tasakärsä talleroinen,
Pää levyt, nenä nykerä,
Karva kaunis röyhetyinen.
Ei ollut vielä hampahia
Eikä kynsiä kyhätty.
„Mielikki, metsän emäntä,
Itse tuon sanoiksi virkki:
'Kyheäisin kynnet tuolle,
Kanssa hampahat hakisin,
Kun tuo ei vioille saisi,
Painuisi pahoille töille.'
„Niin otso valansa vannoi
Polvilla metsän emännän,
Eessä julkisen Jumalan,
Alla kasvon kaikkivallan,
Ei tehäksensä pahoa,
Ruveta rumille töille.
„Mielikki, metsän emäntä,
Tapiolan tarkka vaimo,
Läksi hammasta hakuhun,
Kynsiä kyselemähän
Pihlajilta piuke'ilta,
Katajilta karke'ilta,
Jukaisilta juurikoilta,
Kesunkannoilta kovilta:
Eipä sieltä kynttä saanut
Eikä hammasta tavannut.
„Honka kasvoi kankahalla,
Kuusi kummulla yleni,
Hongassa hopeaoksa,
Kultaoksa kuusosessa:
Ne kapo käsin tavoitti,
Niistä kynsiä kyhäsi,
Niitä liitti leukaluuhun,
Ikenihin istutteli.
„Siitä laski lallokkinsa,
Ulos lempensä lähetti;
Pani suota soutamahan,
Viitoa vitaisemahan,
Ahoviertä astumahan,
Kangasta kapuamahan.
Käski käyä kaunihisti,
Soreasti sorkutella,
Elellä ajat iloiset,
Kulutella kuulut päivät
Suon selillä, maan navoilla,
Kisakangasten perillä,
Käyä kengättä kesällä,
Sykysyllä syylingittä;
Asua ajat pahemmat,
Talvikylmät kyhmästellä
Tuomisen tuvan sisässä,
Havulinnan liepehellä,
Kengällä korean kuusen,
Katajikon kainalossa,
Alla viien villavaipan,
Alla kaapuan kaheksan.

„Sieltä sain nyt saalihini,
Ehätin tämän eräni.“
Väki nuori noin sanovi,
Väki vanha virkkelevi:
„Mitä tehen metsä mieltyi,
Metsä mieltyi, korpi kostui,
Ihastui salon isäntä,
Taipui ainoinen Tapio,
Jotta antoi ainokkinsa,
Menetti mesikkisensä?
Oliko keihon keksimistä
Eli nuolen noutamista?“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Hyvin meihin metsä mieltyi,
Metsä mieltyi, korpi kostui,
Ihastui salon isäntä,
Taipui ainoinen Tapio.
„Mielikki, metsän emäntä,
Tellervo, Tapion neiti,
Metsän neiti muoto kaunis,
Metsän piika pikkarainen,
Läksi tietä neuvomahan,
Rastia rakentamahan,
Tien vieriä viittomahan,
Matkoa opastamahan.
Veisti pilkat pitkin puita,
Rastit vaaroihin rakenti
Jalon otsosen oville,
Rahasaaren rantehille.
„Sitte sinne tultuani,
Perillen osattuani
Ei ollut keihon keksimistä,
Ampuen ajelemista:
Itse vieri vempeleltä,
Horjahti havun selältä;
Risut rikkoi rintapäänsä,
Varvut vatsansa hajotti.“
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Otsoseni, ainoiseni,
Lintuseni, lempiseni!
Päästä nyt tänne pääripasi,
Pujota puraisimesi,
Heitä harvat hampahasi,
Liitä leukasi leveät!
Eläkä pane pahaksi,
Jos meille mikä tulisi,
Luien luske, päien pauke,
Kova hammasten kolina!
„Jo otan nenän otsolta
Nenän entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.
„Otan ma otsolta korvan
Korvan entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.
„Otan ma otsolta silmän
Silmän entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.
„Otan ma otsan otsolta
Otsan entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.
„Otan ma otsolta turvan
Turvan entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.
„Otan ma otsolta kielen
Kielen entisen avuksi;
En ota osattomaksi
Enkä aivan ainoaksi.

„Sen nyt mieheksi sanoisin,
Urohoksi arvoaisin,
Joka umpiluut lukisi,
Saisi sarjahampahuiset
Leuasta teräksisestä
Rusamilla rautaisilla.“
Eipä toista tullutkana,
Ei ollut urosta tuota.
Itse umpiluut lukevi,
Sarjahampahat sanovi
Alla luisten polviensa,
Rautaisten rusamiensa.
Otti hampahat otsolta.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Metsän otsonen, omena,
Metsän kaunis källeröinen!
Nyt on matka käyäksesi,
Retki reiahellaksesi
Tästä pienestä pesästä,
Matalaisesta majasta
Korkeampahan kotihin,
Avarampahan asuhun. [han,
„Lähe nyt, kulta, kulkema-
Rahan armas, astumahan
Sivutse sikojen teistä,
Poikki porsasten poluista
Vasten varvikkomäkeä,
Kohti vuorta korkeata
Petäjähän penseähän,
Honkahan havusatahan!
Hyvä siin' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi
— Kuuluvilla karjan kellon,
Luona tiukujen tirinän.“
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuli kotihin tuolta.
Väki nuori noin sanovi,
Kansa kaunis lausutteli:
„Minne saatit saalihisi,
Kunne ennätit eräsi?
Lienet jäälle jättänynnä,
Uhkuhun upottanunna,
Suomutihin sortanunna,
Kaivanunna kankahasen.“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enpä jäälle jättänynnä,
Uhkuhun upottanunna:
Siinä koirat siirteleisi,
Linnut liiat peitteleisi;
Enkä suohon sortanunna,
Kaivanunna kankahasen:
Siinä toukat turmeleisi,
Söisi mustat muurahaiset.
„Tuonne saatin saalihini,
Ehätin erän vähäni
Kultakunnahan kukulle,
Vaskiharjun hartioille.
Panin puuhun puhtahasen,
Honkahan havusatahan,
Oksalle olovimmalle,
Lehvälle leve'immälle
Iloksi inehmisille,
Kunnioiksi kulkijoille.
„Ikenin panin itähän,
Silmin loin on luotehesen.
Enkä aivan latvasehen:
Oisin luonut latvasehen,
Siinä tuuli turmeleisi,
Ahava pahoin panisi;
Enkä pannut maavarahan:
Oisin pannut maavarahan,
Siat siinä siirteleisi,
Alakärsät käänteleisi.“

Siitä vanha Väinämöinen
Laikahtihe laulamahan
Illan kuulun kunniaksi,
Päivän päätyvän iloksi.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Piä nyt, pihti, valkeata,
Jotta lauloa näkisin!
Lauloa luku tulevi,
Suuni soia tahtelevi.“
Siinä lauloi jotta soitti,
Pitkin iltoa iloitsi.
Lausui laulunsa lopulla,
Itse virkki viimeiseksi:
„Anna toisteki, Jumala,
Vastaki, vakainen Luoja,
Näin näissä ilottavaksi,
Toiste toimiteltavaksi,
Näissä häissä pyylypoian,
Pitkävillaisen pioissa!
„Anna ainaki, Jumala,
Toisteki, totinen Luoja,
Rastia rakettaviksi,
Puita pilkoteltaviksi
Urohoisessa väessä,
Miehisessä joukkiossa!
„Anna ainaki, Jumala,
Toisteki, totinen Luoja,
Soivaksi Tapion torven,
Metsän pillin piukovaksi
Näillä pienillä pihoilla,
Kape'illa kartanoilla!
„Päivät soisin soitettavan,
Illat tehtävän iloa
Näillä mailla, mantereilla,
Suomen suurilla tiloilla.
Nuorisossa nousevassa,
Kansassa kasuavassa.“

Seitsemäsviidettä runo.

Kuu ja aurinko laskeutuvat Väinämöisen soittoa kuulemaan; Pohjolan emäntä saapi ne käsiinsä, kätkee vuoren sisään ja varastaa tulenki Kalevalan tuvilta; 1—40. — Ylijumala Ukko oudoksuu pimeyttä taivaalla ja iskee tulta uudeksi kuuksi ja auringoksi; 41—82. — Tuli putoaa maalle, ja Väinämöinen Ilmarisen kanssa lähtee sitä etsimään; 83—126. — Ilman impi kertoo heille tulen joutuneen Aluen järveen ja siellä kalan sen nielleen; 127—312. — Väinämöinen ja Ilmarinen lähtevät niinisellä nuotalla kalaa pyytämään, jota sillä eivät saa; 313—364.

Vaka vanha Väinämöinen
Kauan soitti kanteletta,
Sekä soitti jotta lauloi,
Jotta ilmankin iloitsi.
Soitto kuului kuun tupihin,
Ilo päivän ikkunoille.
Kuu tuvastahan tulevi,
Astui koivun konkelolle,
Päivä päätyi linnastansa,
Loihe latvahan petäjän
Kanteletta kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Siitä päivän kiinni saapi,
Kuuhuen käsin tavoitti,
Kuun on koivun konkelolta,
Päivän latvasta petäjän.
Ne kohta kotihin saattoi,
Pimeähän Pohjolahan.
Kätki kuun kumottamasta
Kirjarintahan kivehen,
Lauloi päivän paistamasta
Vuorehen teräksisehen.
Itse tuossa noin saneli:
„Ellös täältä ilman päässkö,
Nousko, kuu, kumottamahan,
Pääskö, päivä, paistamahan,
Kun en käyne päästämähän,
Itse tulle noutamahan
Yheksän orihin kanssa,
Yhen tamman kantamalla!“
Kun oli kuun kulettanunna
Sekä päivän saattanunna
Pohjolan kivimäkehen,
Rautaisehen kalliohon,
Jopa valkean varasti,
Tulen Väinölän tuvilta:
Sai tuvat tulettomaksi,
Pirtit valkeattomaksi.
Jo oli yö alinomainen,
Pitkä, pilkkoisen pimeä.
Oli yö Kalevalassa,
Noilla Väinölän tuvilla

Sekä tuolla taivahassa,
Ukon ilman istuimilla.
Tukela on tuletta olla,
Vaiva suuri valkeatta,
Ikävä inehmisien,
Ikävä itsen Ukonki.
Tuo Ukko, ylijumala,
Itse ilman suuri luoja,
Alkoi tuota ouostella.
Arvelee, ajattelevi,
Mikä kumma kuun e'essä,
Mikä terhen päivän tiessä,
Kun ei kuu kumotakana
Eikä päivä paistakana.
Astui pilven äärtä myöten,
Taivahan rajoa myöten
Sukassa sinertävässä,
Kirjavassa kaplukassa;
Kävi kuuta etsimähän,
Päiveä tapoamahan:
Eipä kuuta löyäkänä,
Päiveä tapoakana.
Tulta iski ilman Ukko,
Valahutti valkeata
Miekalla tuliterällä,
Säilällä säkenevällä;
Iski tulta kyntehensä,
Järskytti jäsenehensä
Ylähällä taivosessa,
Tähtitarhojen tasalla.
Saipa tulta iskemällä.
Kätkevi tulikipunan
Kultaisehen kukkarohon,
Hope'isehen kehä'än.
Antoi neien tuuitella,
Ilman immen vaapotella
Kuun uuen kuvoamaksi,
Uuen auringon aluksi.
Neiti pitkän pilven päällä,
Impi ilman partahalla
Tuota tulta tuuitteli,
Valkeaista vaapotteli
Kultaisessa kätkyessä,
Hihnoissa hope'isissa.
Hope'iset orret notkui,
Kätkyt kultainen kulisi,
Pilvet liikkui, taivot naukui,
Taivon kannet kallistihe
Tulta tuuiteltaessa,
Valkeaista vaapottaissa.
Impi tulta tuuitteli,
Vaapotteli valkeaista,
Tulta sormilla somitti,
Käsin vaali valkeaista:
Tuli tuhmalta putosi,
Valkea varattomalta,
Kätösiltä kääntelijän,
Sormilta somittelijan.
Taivas reikihin repesi,
Ilma kaikki ikkunoihin.
Kirposi tulikipuna,
Suikahti punasoronen,
Läpi läikkyi taivosista,
Puhki pilvistä pirisi,
Läpi taivahan yheksän,
Halki kuuen kirjokannen.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Veli, seppo Ilmarinen!
Lähtekämme katsomahan,
Saakamme opastumahan,

67—364. Tulen synty.

Mikä tuo tuli tulonen,
Outo valkea valahti
Yläisistä taivosista
Alaisihin maaemihin,
Jos olisi kuun kehänen
Eli päivän pyöryläinen!“
 Läksivät urosta kaksi.
Astuivat, ajattelivat,
Miten tuonne tullaksensa
Ja kuten osataksensa
Tulen siirtymäsijoille,
Valkean valantomaille.
 Joki joutuvi etehen,
Melkeän meren tapainen.
Siinä vanha Väinämöinen
Alkoi veisteä venettä,
Alla korven kolkutella.
Toinen seppo Ilmarinen
Laati kuusesta meloja,
Petäjästä järkäleitä.
 Sai venonen valmihiksi
Hankoinensa, airoinensa;
Niin veivät venon vesille.
Soutelevat, joutelevat
Ympäri Nevan jokea,
Nevan nientä kiertelevät.
 Ilmatar, ihana impi,
Vanhin luonnon tyttäristä,
Tuopa vastahan tulevi
Puhutellen, lausutellen:
„Mitä miehiä olette,
Kuinka teitä kutsutahan?“
 Sanoi vanha Väinämöinen:
„Merimiehiä olemme,
Minä vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen.
Vaan sano oma sukusi,
Kuin sinua kutsutahan!“
 Vaimo tuon sanoiksi virkki:
„Minä olen vanhin vaimoksia,
Vanhin ilman impilöitä,
Ensin emä itselöitä,
Joll' on vihki viien vaimon,
Muoto kuuen morsiamen.
Minne te menette, miehet,
Kunne läksitte, urohot?“
 Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Tukehtui tulonen meiltä,
Vaipui meiltä valkeainen.
Viikon on tuletta oltu,
Pime'issä piileskelty.
Nyt on meillä mielessämme
Mennä tulta tietämähän,
Jok' on tullut taivahasta,
Päältä pilvien pu'onnut.“
 Vaimo tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tuli on tuima tie'ettävä,
Valkeainen vaaittava.
Jo teki tuli tekoset,
Valkea vahingot laati!
Tuikahti tulikipuna,
Putosi punakeränen
Luojan luomilta tiloilta,
Ukon ilman iskemiltä
Läpi taivahan tasaisen,
Halki tuon ihalan ilman,
Puhki reppänän retuisen,
Kautta kuivan kurkihirren
Tuurin uutehen tupahan,
Palvoisen laettomahan.
 „Sitte sinne tultuansa
Tuurin uutehen tupahan

Panihe pahoille töille,
Löihe töille törke'ille:
Rikkoi rinnat tyttäriltä,
Neitosilta nännit näppi,
Turmeli pojalta polvet,
Isännältä parran poltti.
„Äiti lastansa imetti
Kätkyessä vaivaisessa.
Tuohon tultua tulonen
Jo teki pahinta työtä:
Poltti lapsen kätkyestä,
Poltti paarmahat emolta.
Se lapsi meni Manalle,
Toki poika Tuonelahan,
Ku oli luotu kuolemahan,
Katsottu katoamahan
Tuskissa tulen punaisen,
Vaike'issa valkeaisen.
„Niin emo enemmän tiesi,
Ei emo Manalle mennyt;
Se tunsi tulen manata,
Valkeaisen vaivutella
Läpi pienen neulansilmän,
Halki kirvehen hamaran,
Puhki kuuman tuuran putken,
Pitkin pellon pientaretta."
Vaka vanha Väinämöinen
Itse ennätti kysyä:
„Kunne tulet tuosta läksi,
Kunne kiiähti kipunat
Tuurin pellon pientarelta?
Metsällenkö vai merelle?"
Vaimo vastaten sanovi,
Itse virkki, noin nimesi:
„Tuli tuosta mennessänsä,
Valkeainen vierressänsä
Ensin poltti paljo maita,
Paljo maita, paljo soita;
Viimein vierähti vetehen.
Aaltoihin Aluen järven:
Se oli syttyä tulehen,
Säkehinä säihkyellä.
„Kolmasti kesäisnä yönä,
Yheksästi syksy-yönä
Kuohui kuusien tasalle,
Ärjyi päälle äyrähien
Tuon tuiman tulen käsissä,
Varin valkean väessä.
„Kuohui kuiville kalansa,
Arinoille ahvenensa.
Kalat tuossa katselevat,
Ahvenet ajattelevat,
Miten olla, kuin eleä:
Ahven itki aittojansa,
Kalat kartanoisiansa,
Kiiski linnoa kivistä.
„Läksi ahven kyrmyniska,
Tavoitti tulisoroista:
Eipä ahven saanutkana.
Niin meni sinervä siika:
Se nieli tulisorosen,
Vajotteli valkeaisen.
„Jo vettyi Aluen järvi,
Pääsi päältä äyrästensä
Sijallensa entiselle
Yhtenä kesäisnä yönä.
„Oli aikoa vähäisen:
Tuli tuska nielijälle,
Vaikea vajottajalle,
Pakko paljo syönehelle.
„Uiskenteli, kuiskenteli.
Uipi päivän, uipi toisen
Siikasaarien sivuja,
Lohiluotojen lomia,

Tuhannen nenätse niemen,
Sa'an saaren kainalotse.
Joka niemi neuvon pisti,
Joka saari sai sanoman:
'Ei ole vienossa ve'essä,
Aluessa ankehessa
Kalan kurjan nielijätä,
Katalan kaottajata
Näissä tuskissa tulosen,
Vaivannoissa valkeaisen.'
„Niin kuuli kulea kuuja,
Nieli tuon sinervän siian.
Oli aikoa vähäisen:
Tuli tuska nielijälle,
Vaikea vajottajalle,
Pakko paljo syönehelle.
„Uiskenteli, kuiskenteli.
Uipi päivän, uipi toisen
Lohiluotojen lomia,
Kalahauin kartanoita,
Tuhannen nenitse niemen,
Sa'an saaren kainaloitse.
Joka niemi neuvon pisti,
Joka saari sai sanoman:
'Ei ole vienossa ve'essä,
Aluessa ankehessa
Kalan kurjan appajata,
Katalan kaottajata
Tuskissa tulen palavan,
Vaivannoissa valkeaisen.'
„Niin tuli halea hauki,
Nieli tuon kulean kuujan.
Oli aikoa vähäisen:
Tuli tuska nielijälle,
Vaikea vajottajalle,
Pakko paljo syönehelle.
„Uiskenteli, kuiskenteli.
Uipi päivän, uipi toisen
Lokkiluotojen lomitse,
Kajavan kivikaritse,
Tuhannen nenätse niemen,
Sa'an saaren kainalotse.
Joka niemi neuvon pisti,
Joka saari sai sanoman:
'Ei ole vienossa ve'essä,
Aluessa ankehessa
Kalan kurjan nielijätä,
Katalan kaottajata
Tuskissa tulen palavan,
Vaivannoissa valkeaisen.'"
Vaka vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen
Nuotan niinisen kutovi,
Katajaisen kaikuttavi;
Sen painoi pajuvesillä,
Raian kuorilla rakenti.
Vaka vanha Väinämöinen
Työnti naiset nuottaselle.
Läksi naiset nuottaselle,
Sisarekset silpomahan.
Soutelevat, luitelevat
Niemi nientä, saari saarta,
Lohiluotojen lomatse,
Siikasaarien sivutse
Ruskeahan ruoikkohon,
Kaunihisen kaislikkohon.
Pyritähän, pyyetähän,
Ve'etähän, vellotahan
— Nurin nuotta potketahan,
Väärin veetähän apaja:
Ei saa'a sitä kaloa,
Kuta kilvoin pyyetähän
Veljekset vesille läksi,
Miehet nuotalle menevät.

Pohetahan, potketahan,
Ve'etähän, vennotahan
Lahen suita, luo'on päitä,
Kalevan kivikaria:
Ei saa'a kaloa tuota,
Mitä tarkoin tarvittihin.
Tullut ei halea hauki
Vienoilta lahen vesiltä
Eikä suurelta selältä:
Kalat pienet, verkot harvat.
Jo tuossa kalat valitti,
Hauki hauille sanovi,
Kysyi siika säynähältä,
Lohi toiselta lohelta:
„Joko kuoli kuulut miehet,
Katosi Kalevan poiat,
Liinanuotan nuikuttajat,
Lankapaulan laaittajat,
Suuren tarpoimen talujat,
Pitkän varren vaikuttajat?"
Kuuli vanha Väinämöinen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei ole kuollehet urohot,
Kaatunut Kalevan kansa.
Yksi kuoli, kaksi syntyi,
Joill' on tarpoimet paremmat,
Varret vaaksoa pitemmät,
Nuotat kahta kauheammat."

Kahdeksasviidettä runo.

Laitetaan liinainen nuotta ja lähdetään sillä tulen niellyttä kalaa pyytämään, ja saadaan kala; 1—192. — Tuli löydetään kalan vatsasta, vaan karkaa taas äkkiä pois ja polttaa pahasti Ilmarisen poskia ja käsiä; 193—248. — Tuli kohoaa metsään, polttaa paljo maita ja menee aina etemmäksi, kunnes lopulta saadaan kiinni ja viedään pimeihin Kalevalan tupiin; 249—290. — Ilmarinen paranee tulen vioista; 291—372.

Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Tuosta tuumille tulevi,
Ajeleiksen arveloille
Nuotan liinaisen kutoa,
Satahisen saautella.
Jopa tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Onko liinan kylväjätä,
Kylväjätä, kyntäjätä,
Verkko valmistellakseni,
Satasilmä saa'akseni
Kalan kurjan tappajaksi,
Katalan kaottajaksi?"

1—372. Tulen luku.

Löytähän vähäisen maata,
Paikkoa palamatointa
Suurimmalla suon selällä,
Kahen kantosen lomassa.
Kannon juuri kaivetahan:
Sieltä löytyi liinan siemen
Tuonen toukan kätköksestä,
Maan maon varustamista.
Olipa tuhkia läjänen,
Koko kuivia poroja
Purren puisen polttamilta,
Venehen kyettämiltä.
Siihen liina kylvettihin,
Kypenihin kynnettihin
Rannallen Aluen järven,
Peltohon saviperähän.
Siitä silloin taimi nousi,
Pensi pellavas peritöin,
Liina liitotoin yleni
Yhtenä kesäisnä yönä.
Yöllä liina kylvettihin,
Kuutamella kynnettihin,
Perattihin, koirittihin,
Nyhettihin, riivittihin,
Terävästi temmottihin,
Rotevasti rohkittihin.
Vietihin likohon liina;
Sai pian lionneheksi.
Nopeasti nostettihin,
Kiirehesti kuivattihin.
Kohta tuotihin kotihin,
Pian luista luistettihin,
Loteasti loukuttihin,
Lipeästi lipsuttihin.
Hapeasti harjattihin,
Hämysillä häpsittihin,
Joutui kohta kuontalolle,
Välehemmin värttinälle,
Yhtenä kesäisnä yönä,
Kahen päivyen kesellä.
Sen sisaret kehreävät,
Kälykset kävylle lyövät,
Veljet verkoksi kutovat,
Apet ainoille panevat.
Siinäkö käpynen kääntyi,
Palautui painopalko,
Kun sai nuotta valmihiksi,
Lankapaula laaituksi
Yhtenä kesäisnä yönä,
Vielä puolessa sitäki!
Saipa nuotta valmihiksi,
Lankapaula laaituksi,
Perältä satoa syltä,
Siulat seitsentä satoa.
Sen kivestivät somasti,
Lau'ustivat laatuisasti.
Nuoret nuotalle menevät.
Vanhat koissa arvelevat:
Tokko tuota saatanehe,
Mitä mielin pyyetähän?
Ve'etähän, vennotahan,
Pyyetähän, pynnetähän;
Ve'etähän pitkin vettä,
Pohetahan poiken vettä.
Saa'ahan vähän kaloja:
Kiiskiä kirokaloja,
Ahvenia ruotaisia,
Särkiä sapikkahia;
Ei saatu sitä kaloa,
Kuta vasten nuotta tehty.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Oi on seppo Ilmarinen!
Lähtekämme itse tuonne,
Kera verkkojen vesille!“

Läksivät urosta kaksi,
Veivät verkkonsa vesille.
Yksi siula heitettihin
Saarehen selällisehen,
Siula toinen heitettihin
Niittykannan niemeksehen;
Nostin tuonne laaitahan
Vanhan Väinön valkamahan.
Pohetahan, potketahan,
Ve'etähän, vennätähän.
Saa'ahan kaloja kyllin:
Ihveniä, ahvenia,
Tuimenia, taimenia,
Lahnoja, lohikaloja,
Kaikkia ve'en kaloja;
Ei saa'a kaloa tuota,
Kuta vasten nuotta tehty,
Lankapaula laaittuna.
Silloin vanha Väinämöinen
Vielä verkkoja lisäsi;
Jatkoi siuloja sivulta
Viiellä sylisa'alla,
Köyttä saalla seitsemällä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Viekämme syville verkot,
Etemmä ehättäkämme,
Vetäkämme vettä vielä
Toki toinenkin apajas!"
Verkot vietihin syville,
Ennätettihin etemmä;
Ve'ettihin vettä vielä
Toki toinenkin apajas.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Vellamo, ve'en emäntä,
Ve'en eukko ruokorinta!
Tules paian muuttelohon,
Vaattehen vajehtelohon!
Sinull' on rytinen paita,
Merenvaahtivaippa päällä,
Tuulen tyttären tekemä,
Aallottaren antelema:
Minä annan liinapaian,
Panen aivan aivinaisen;
Se on Kuuttaren kutoma,
Päivättären kehreämä.
„Ahto, aaltojen isäntä,
Satahauan hallitsija!
Ota virpi viittä syltä,
Salko seitsentä tapoa,
Jolla selät seuruelet,
Meren pohjat meuruelet,
Nostat ruotaisen romuen,
Kaiotat kalaisen karjan
Tämän nuotan nostimille,
Satalauan laskimille,
Kalaisista kaartehista,
Lohisista loukeroista,
Suurilta selän navoilta,
Synkiltä syväntehiltä,
Päivän paistamattomilta,
Hiekan hieromattomilta!"
Pikku mies merestä nousi,
Uros aalloista yleni;
Seisovi meren selällä.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Onko tarve tarpojata,
Puun pitkän pitelijätä?"
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:

123—150. Kalanpyytäjän sanat.

„Onpa tarve tarpojata,
Puun pitkän pitelijätä.“
Mies pieni, uros vähäinen,
Hongan rannalta hotaisi,
Puun pitkän petäjiköstä,
Paaen painoi tarpoimeksi.
Kyselevi, lauselevi:
„Tarvonko väen mukahan,
Oike'in olan takoa,
Vai tarvon asun mukahan?“
Vanha viisas Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jos tarvot asun mukahan,
Äijä on siinä tarpomista.“
Mies pieni, uros vähäinen,
Jo nyt tuossa tarpaisevi,
Tarpovi asun mukahan;
Kaiotti kaloja paljon
Tuon on nuotan nostimille,
Satalauan laskimille.
Seppo airoilla asuvi;
Vaka vanha Väinämöinen
Itse on nuotan nostajana,
Lankapaulan lappajana.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jo nyt on kalainen karja
Tämän nuotan nostimilla,
Satalauan laskimilla.“
Siitä nuotta nostetahan,
Puretahan, puistetahan
Venehesen Väinämöisen:
Saa'ahan kalainen karhi,
Kut' oli vasten nuotta tehty,
Lankapaula laaittuna.
Vaka vanha Väinämöinen
Viiletti venehen maalle
Sivuhun sinisen sillan,
Päähän portahan punaisen.
Siivosi kalaisen karhin,
Purki ruotaisen romuen:
Sai sieltä halean hauin,
Kut' oli viikon pyyettynä.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuossa arvelevi:
„Ruohinko käsin ruveta
Ilman rautarukkasitta,
Kivisittä kintahitta,
Vaskisitta vanttuhitta?“
Senpä kuuli Päivän poika.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Minä hauin halkoaisin,
Tohtisin käsiksi käyä,
Kun oisi isoni puukko,
Veitsi valtavanhempani.“
Vieri veitsi taivosesta,
Puukko pilvistä putosi,
Pää kulta, terä hopea,
Vieri vyölle Päivän poian.
Niin pätevä Päivän poika
Tuon veitsen käsin tavoitti;
Sillä hauin halkaisevi,
Suu levän levittelevi.
Vatsassa halean hauin
Löytähän kulea kuuja;
Vatsassa kulean kuujan,
Siell' oli sileä siika.
Halkaisi sileän siian:
Sai sieltä sinikeräsen
Siian suolen soukerosta,
Kolmannesta koukerosta.
Kehitti sinikeräsen:
Sisältä sinikeräsen
Putosi punakeränen.
Purki tuon punakeräsen:

Keskeltä punakeräsen
Tapasi tulisorosen,
Jok' oli tullut taivosesta,
Puhki pilvien pu'onnut,
Päältä taivosen kaheksan,
Ilmalta yheksänneltä.
Väinämöisen arvellessa,
Millä tuota vietänehe
Tupihin tulettomihin,
Pime'ihin pirttilöihin,
Jopa tuikahti tulonen,
Pääsi käestä Päivän poian.
Poltti parran Väinämöisen;
Sepolta sitäi pahemmin
Tuli poltti poskipäitä,
Käsiänsä kärventeli.
Meni siitä mennessänsä
Aalloitse Aluen järven.
Karkasi katajikolle,
Niin paloi katajakangas;
Kohautti kuusikkohon:
Poltti kuusikon komean.
Vieri vieläkin etemmä,
Poltti puolen Pohjan maata,
Sakaran Savon rajoa,
Kahen puolen Karjalata.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse läksi astumahan,
Ylös korpehen kohosi
Tuon tuiman tulen jälille.
Tapasi tulosen tuolta
Kahen kannon juuren alta,
Leppäpökkelön sisästä,
Lahokannon kainalosta.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tulonen, Jumalan luoma,
Luoma Luojan, valkeainen!
Syyttäpä menit syville,
Asiatta aivan kauas!
Teet paremmin, kun paloat
Kivisehen kiukahasen,
Kytkeihet kypenihisi,
Himmennäihet hiilihisi,
Päivällä pi'eltäväksi
Kotapuissa koivuisissa,
Yöllä piileteltäväksi
Kehän kultaisen kuvussa."
Tempasi tulikipunan
Palavoihin pakkuloihin,
Koivun kääpihin kovihin,
Vaskisehen kattilahan.
Kantoi tulta kattilassa,
Koivun kuorella kuletti
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen:
Sai tuvat tulelliseksi,
Pirtit valkealliseksi.
Itse seppo Ilmarinen
Syrjin syöstihe merehen,
Veäikse vesikivelle,
Rantapaaelle paneikse
Tuskissa tulen palavan,
Vaike'issa valkeaisen.
Siinä tulta tummenteli,
Valkeaista varventeli.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tulonen, Jumalan luoma,
Panu, poika Aurinkoisen!

301—366. Tulenpolttaman sanat.

Mikä sun pani pahaksi,
Jotta poltit poskiani,
Kuumotit kupehiani,
Ääriäni ärjöttelit?
„Millä nyt tulta tummentelen,
Valkeaista varventelen,
Teen tulen tehottomaksi,
Valkean varattomaksi,
Ettei viikkoa vihoisi,
Kovin kauan karvastaisi?
„Tule, tytti, Turjan maalta,
Neiti, laskeite Lapista
Hyyssä sukka, jäässä kenkä,
Hallassa hamehen helmat,
Hyinen kattila käessä,
Jäinen kauha kattilassa!
Viskoa vilua vettä,
Riittehistä ripsuttele
Paikoille palanehille,
Tulen tuhmille vihoille!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Tule, poika, Pohjolasta,
Lapsi, täyestä Lapista,
Mies pitkä, Pimentolasta,
Korpikuusien kokoinen,
Suopetäjän suuruhinen,
Hyiset kintahat käessä,
Hyiset saappahat jalassa,
Hyinen lakki päälaella,
Hyinen vyöhyt vyölle vyötty!
„Tuo'os hyytä Pohjolasta,
Jäätä kylmästä kylästä!
Paljo on hyytä Pohjolassa,
Jäätä kylmässä kylässä:
Hyyss' on virrat, jäässä järvet,
Ilmat kaikki iljenessä;
Hyiset hyppivät jänikset,
Jäiset karhut karkelevat
Keskellä lumimäkeä,
Lumivaaran liepehellä;
Hyiset joutsenet joluvat,
Jäiset sorsat soutelevat
Keskellä lumijokea,
Jäisen kosken korvaksella.
„Hyytä kelkalla vetäös,
Jäätä reellä reutoellos
Tuiman tunturin laelta,
Vaaran vankan liepeheltä!
Sillä hyyllä hyy'yttele,
Jäävilulla jäähyttele
Tulen viemiä vikoja,
Panun tuiki paahtamia!
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Oi Ukko, ylijumala,
Ukko, pilvien pitäjä,
Hattarojen hallitsija,
Iätä iästä pilvi,
Jänkä lännestä lähetä,
Syrjin yhtehen syseä,
Lomatusten loukahuta!
Sa'a hyytä, sa'a jäätä,
Sa'a voietta hyveä
Paikoille palanehille,
Vian tuiki tullehille!“
Sillä seppo Ilmarinen
Tuota tulta tummenteli,
Valkeata vaimenteli.
Sai seppo paranneheksi,
Entisellehen ehoksi
Tuimista tulen vioista.

Yhdeksäsviidettä runo.

Ilmarinen takoo uuden kuun ja auringon, mutta ei saa niitä valaisemaan; 1—74. — Väinämöinen saa arvan kautta tietää kuun ja auringon Pohjolassa vuoren sisässä olevan, lähtee Pohjolaan, tappelee Pohjolan väen kanssa ja saapi voiton; 75—230. — Käypi kuuta ja aurinkoa vuoresta katsomaan, mutta ei pääse sisälle; 231—278. — Palaa kotia aseita taottamaan, joilla kiskoisi vuoren auki. Ilmarisen niitä takoessa pelkää Pohjolan emäntä itsellensäki pahoin käyvän ja laskee kuun ja auringon vuoresta; 279—362. — Väinämöinen, nähtyänsä kuun ja auringon taivaalla, tervehtää niitä ja toivottaa, että aina kulkisivat kauniisti ja saattaisivat onnea maille; 363—422.

Ain' on päivä paistamatta,
Kuu kulta kumottamatta
Noilla Väinölän tuvilla,
Kalevalan kankahilla.
Vilu viljalle tulevi,
Karjoille olo kamala,
Outo ilman lintusille,
Ikävä imehnoisille,
Kun ei konsa päivyt paista
Eikä kuuhuet kumota.
Hauki tiesi hauan pohjat,
Kokko lintujen kulennan,
Tuuli haahen päiväyksen;
Ei tieä imehnon lapset,
Milloin aamu alkanevi,
Milloin yö yrittänevi
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Nuoret neuvoa pitävät,
Ikäpuolet arvelevat,
Kuinka kuutta lietänehe,
Päivättä elettänehe
Noilla raukoilla rajoilla,
Poloisilla Pohjan mailla.
Neiet neuvoa pitävät,
Orpanat osaelevat.
Päätyvät sepon pajahan.
Sanovat sanalla tuolla:
„Nouse, seppo, seinän alta,
Takoja, kiven takoa
Takomahan uutta kuuta,
Uutta auringon keheä!
Pah' on kuun kumottamatta,
Outo päivän paistamatta.“
Nousi seppo seinän alta,
Takoja kiven takoa
Takomahan uutta kuuta,
Uutta auringon kehäistä.
Kuun on kullasta kuvasi,
Hopeasta päivän laati.
Tuli vanha Väinämöinen,
Ovelle asetteleikse.

Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on seppo veikkoseni!
Mitä paukutat pajassa,
Ajan kaiken kalkuttelet?“
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuuta kullaista kuvoan,
Hope'ista aurinkoa
Tuonne taivahan laelle,
Päälle kuuen kirjokannen.“
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Jo nyt laait joutavia!
Ei kumota kulta kuuna,
Paista päivänä hopea.“
Seppo kuuhuen kuvasi,
Takoi päivän valmihiksi.
Noita nosteli halulla,
Kaunihisti kannatteli,
Kuun on kuusen latvasehen,
Päivän pitkän männyn päähän.
Hiki vieri viejän päästä,
Kaste kantajan otsasta
Työssä tuiki työlähässä,
Nostannassa vaikeassa.
Saipa kuun kohotetuksi,
Auringon asetetuksi,
Kuun on kuusen kukkuralle,
Päivyen petäjän päähän:
Eipä kuu kumotakana
Eikä päivyt paistakana.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Nyt on aika arvan käyä,
Miehen merkkiä kysyä,
Minne meiltä päivä päätyi,
Kunne meiltä kuu katosi.“
Itse vanha Väinämöinen.
Tietäjä iän-ikuinen,
Leikkasi lepästä lastut,
Laittoi lastut laaullensa,
Kävi arvat kääntämähän,
Sormin arvat suortamahan.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Kysyn Luojalta lupoa,
Vaain varsin vastinetta.
Sano totta, Luojan merkki,
Juttele, Jumalan arpa:
Minne meiltä päivä päätyi,
Kunne meiltä kuu katosi.
Kun ei ilmoisna ikänä
Nähä noita taivahalla?
„Sano, arpa, syytä myöten,
Elä miehen mieltä myöten,
Tuo tänne toet sanomat,
Varmat liitot liikahuta!
Jos arpa valehteleisi,
Niin arvo alennetahan:
Arpa luoahan tulehen,
Merkki miesten poltetahan.“
Toi arpa toet sanomat,
Merkki miesten vastoavi:
Sanoi päivän saaneheksi,
Kuun tuonne kaonneheksi
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän.
Vaka vanha Väinämöinen
Siitä tuon sanoiksi virkki:

89—104. Arvan sanat.

„Jos ma nyt lähen Pohjolahan,
Pohjan poikien poluille,
Saan ma kuun kumottamahan,
Päivä kullan paistamahan.“
Jopa läksi jotta joutui
Pimeähän Pohjolahan.
Astui päivän, astui toisen:
Päivänäpä kolmantena
Jo näkyvi Pohjan portti,
Kivikummut kuumottavi.
Ensin huuti huikahutti
Tuolla Pohjolan joella:
„Tuokatte venettä tänne
Joen poikki päästäkseni!“
Kun ei huuto kuulununna
Eikä tuotuna venettä,
Keräsi kekosen puita,
Kuivan kuusen lehväsiä;
Teki tulen rantaselle,
Saavutti savun sakean.
Tuli nousi taivahalle,
Savu ilmahan sakeni.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Itse päätyi ikkunahan.
Katsoi tuonne salmen suuhun,
Sanan virkkoi. noin nimesi:
„Mi tuolla tuli palavi,
Tuolla saaren salmen suulla?
Pieni on sotatuliksi,
Suuri nuottavalke'iksi.“
Itse poika pohjolaisen
Pian pistihe pihalle
Katsomahan, kuulemahan,
Tarkasti tähyämähän:
„On tuolla joen takana
Mies kempi kävelemässä.“
Siinä vanha Väinämöinen
Jo huhusi toisen kerran:
„Tuo venettä, Pohjan poika,
Väinämöiselle venettä!“
Niin sanovi Pohjan poika,
Itse lausui. vastaeli:
„Ei täältä venehet joua.
Tule sormin soutimina,
Kämmenin käsimeloina
Poikki Pohjolan joesta!“
Siinä vanha Väinämöinen
Arvelee, ajattelevi:
„Sep' ei miesi lienekänä,
Ku on tieltä myösteleikse.“
Meni haukina merehen,
Siikana silajoelle,
Pian uipi salmen poikki,
Välehen välin samosi.
Astui jalan, astui toisen,
Pohjan rannalle rapasi.
Niin sanovi Pohjan poiat,
Paha parvi pauhoavi:
„Käypä Pohjolan pihalle!“
Meni Pohjolan pihalle.
Pohjan poikaset sanovat,
Paha parvi pauhoavi:
„Tules Pohjolan tupahan!“
Meni Pohjolan tupahan;
Jalan polki porstuahan,
Laski kääkähän kätensä,
Siitä tunkihe tupahan,
Ajoihe katoksen alle.
Siellä miehet mettä juovat,
Simoa sirettelevät,
Miehet kaikki miekka vyöllä,
Urohot sota-aseissa
Pään varalle Väinämöisen,
Surmaksi suvantolaisen.

Nuo kysyivät tullehelta,
Sanoivat sanalla tuolla:
„Ku sanoma kurjan miehen,
Tuuma uinehen urohon?“
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuusta on sanomat kummat,
Päivästä iki-imehet.
Minnes meiltä päivä päätyi,
Kunnes meiltä kuu katosi?“
Pohjan poikaset sanovi,
Paha parvi lausueli:
„Tuonne teiltä päivä päätyi,
Päivä päätyi, kuu katosi
Kirjarintahan kivehen,
Rautaisehen kalliohon.
Sielt' ei pääse päästämättä,
Selviä selittämättä.“
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kun ei kuu kivestä pääsne,
Pääsne päivä kalliosta,
Käykämme käsirysyhyn,
Ruvetkamme miekkasille!“
Veti miekan, riisti rauan,
Tempasi tupesta tuiman,
Jonka kuu kärestä paistoi,
Päivä västistä välähyi,
Hepo seisovi selällä,
Kasi naukui naulan tiessä.
Mittelivät miekkojansa,
Koittelivat korttiansa:
Olipa pikkuista pitempi
Miekka vanhan Väinämöisen,
Yhtä ohrasen jyveä,
Olen kortta korkeampi.
Mentihin ulos pihalle,
Tasarinnan tanterelle.
Siitä vanha Väinämöinen
Löip' on kerran leimahutti,
Löipä kerran, löipä toisen:
Listi kuin naurihin napoja,
Lippasi kuin liinan päitä
Päitä Pohjan poikasien.
Siitä vanha Väinämöinen
Kävi kuuta katsomahan,
Päiveä kerittämähän
Kirjarinnasta kivestä,
Vuoresta teräksisestä,
Rautaisesta kalliosta.
Astui tietä pikkuruisen,
Kulki matkoa vähäisen,
Niin näki vihannan saaren.
Saarell' on komea koivu,
Koivun alla paasi paksu,
Alla paaen kallioinen,
Yheksin ovia eessä,
Saoin salpoja ovilla.
Keksi piirtämän kivessä,
Valeviivan kalliossa.
Veti miekkansa tupesta,
Kirjoitti kivehen kirjan
Miekalla tuliterällä,
Säilällä säkenevällä:
Katkesi kivi kaheksi,
Paasi kolmeksi pakahtui.
Vaka vanha Väinämöinen
Katsovi kiven rakohon:
Siellä kyyt olutta juovat,
Maot vierrettä vetävät
Kirjavan kiven sisässä,
Maksankarvaisen malossa.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:

„Sentähen emäntä raukat
Vähemmin olutta saavat,
Kunp' on kyyt oluen juovat,
Maot viertehen vetävät."
Leikkasip' on pään maolta,
Katkoi kaulan käärmeheltä.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Elköhön sinä ikänä,
Tämän päivyen perästä
Kyyt juoko olosiamme,
Maot mallasjuomiamme!"
Siitä vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Kourin koitteli ovia,
Salpoja sanan väellä:
Ei ovet käsin avau,
Salvat ei sanoista huoli.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Akka mies asehitoinna,
Konna kirves-kuokatoinna."
Kohta lähtevi kotia,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kun ei vielä kuuta saanut
Eikä päiveä tavannut.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Ohoh vanha Väinämöinen!
Miks' et ottanut minua
Kanssasi karehtijaksi?
Oisi lukot luikahtanna,
Takasalvat taittununna,
Pääsnyt kuu kumottamahan,
Nousnut päivä paistamahan."
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei salvat sanoilla taitu,
Lukot loihulla murene
Eikä kourin koskemalla,
Käsivarsin vääntämällä."
Meni sepponsa pajahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Taos kuokka kolmihaara,
Tao tuuria tusina,
Avaimia aika kimppu,
Jolla kuun kivestä päästän,
Päivän päästän kalliosta!"
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iäŋ-ikuinen,
Takoi miehen tarpehia;
Takoi tuuria tusinan,
Avaimia aika kimpun,
Kelpo kimpun keihä'itä,
Eikä suurta eikä pientä,
Takoi kerran keskoisia.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Siitti siivet sulkinensa,
Levahutti lentämähän.
Lenteli liki kotia,
Tuosta loihe loitommaksi,
Poikki Pohjolan merestä
Sepon Ilmarin pajalle.
Aukoi seppo ikkunansa,
Katsoi, kuin tulisi tuuli:
Ei ollut tulento tuulen,
Oli harmoa havukka.
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mit' olet, otus, hakeva,
Istut alla ikkunani?"
Lintu kielelle paneikse,
Havukkainen haastelevi:

„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja alinomainen,
Kuin olet kovin osaava,
Varsin taitava takoja!“
Sanoi seppo Ilmarinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ei tuo kumma ollekana,
Jos olen takoja tarkka.
Kun olen taivoa takonut,
Ilman kantta kalkutellut.“
Lintu kielelle paneikse,
Havukkainen haastelevi:
„Mitä, seppo, siitä laait;
Kuta, rautio, rakennat?“
Se on seppo Ilmarinen
Sanan vastaten sanovi:
„Taon kaularenkahaista
Tuolle Pohjolan akalle,
Jolla kiinni kytketähän
Vaaran vankan liepehesen.“
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Jo tunsi tuhon tulevan,
Hätäpäivän päälle saavan.
Heti loihe lentämähän,
Pääsi poies Pohjolahan.
Laski kuun kivestä irti,
Päästi päivän kalliosta.
Itse muuksi muutaltihe,
Kyhäisihe kyyhkyseksi;
Lenteä lekuttelevi
Sepon Ilmarin pajahan.
Lenti lintuna ovelle,
Kyyhkysenä kynnykselle.
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitä, lintu, tänne lennit,
Tulit, kyyhky, kynnykselle?“
Vastasi otus ovelta,
Virkkoi kyyhky kynnykseltä:
„Tuota lienen kynnyksellä
Sanomata saattamassa:
Jopa kuu kivestä nousi,
Päivä pääsi kalliosta.“
Se on seppo Ilmarinen
Kävi itse katsomahan.
Astuvi pajan ovelle,
Katsoi tarkan taivahalle:
Katsoi kuun kumottavaksi,
Näki päivän paistavaksi.
Meni luoksi Väinämöisen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen!
Käypä kuuta katsomahan,
Päiveä tähyämähän!
Jo ovat tarkoin taivahalla,
Sijoillansa muinaisilla.“
Vaka vanha Väinämöinen
Itse pistihe pihalle,
Varsin päätänsä kohotti,
Katsahtavi taivahalle: [nyt,
Kuu oli nousnut, päivä pääs-
Taivon aurinko tavannut.
Silloin vanha Väinämöinen
Sai itse sanelemahan.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Terve, kuu, kumottamasta,
Kaunis, kasvot näyttämästä,
Päivä kulta, koittamasta,
Aurinko, ylenemästä!
„Kuu kulta, kivestä pääsit,
Päivä kaunis, kalliosta,

Nousit kullaisna käkenä,
Hope'isna kyyhkyläisnä
Elollesi entiselle,
Matkoillesi muinaisille.
„Nouse aina aamusilla
Tämän päivänki perästä!
Teepä meille terveyttä,
Siirrä saama saatavihin,
Pyytö päähän peukalomme,
Onni onkemme nenähän!
„Käy nyt tiesi tervehenä,
Matkasi imantehena,
Päätä kaari kaunihisti,
Pääse illalla ilohon!“

Viideskymmenes runo.

Neiti Marjatalle syntyy poika puolukasta; 1—350. — Poika katoaa pienenä ja löydetään viimein suosta; 351—424. — Tuodaan vanha ukko ristimään, mutta ukko ei risti isätöintä poikaa, ennenkuin tutkittaisi ja päätettäisi, olisiko henkiin jätettävä; 425—440. — Väinämöinen tulee asiata tutkimaan ja päättää kummanlaisen pojan kuoletettavaksi, mutta puolikuinen poika nuhtelee häntä väärin tuomitsemasta; 441—474. — Ukko ristii pojan Karjalan kuninkaaksi, josta Väinämöinen suuttuu ja lähtee myötyriksi pois, ennustaen, että häntä vielä kerran kaivataan uutta sampoa, kanteletta ja valoa kansalle laittamaan; hän laski vaskisella veneellä maan ja taivaan väliin, jossa vieläki lienee, mutta kanteleen ja suuret laulunsa jätti kansalle perinnöksi; 475—512. — Loppuruno; 513—620.

Marjatta, korea kuopus,
Se kauan kotona kasvoi,
Korkean ison kotona,
Emon tuttavan tuvilla.
Piti viiet vitjat poikki,
Kuuet renkahat kulutti
Isonsa ava'imilla,
Helmassa helottavilla.
Puolen kynnystä kulutti
Helevillä helmoillansa,
Puolen hirttä päänsä päältä
Sile'illä silkillänsä,
Puolet pihtipuolisia
Hienoilla hiansa suilla,
Siltalaahkon lattiata
Kautokengäñ-kannoillansa.
Marjatta, korea kuopus,
Tuo on piika pikkarainen,

Piti viikoista pyhyyttä,
Ajan kaiken kainoutta.
Syöpi kaunista kaloa,
Petäjätä pehmeätä,
Ei syönyt kananmunia,
Kukerikun riehkatuita,
Eikä lampahan lihoa,
Ku oli ollut oinahilla.
Emo käski lypsämähän:
Eipä mennyt lypsämähän.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei neiti minun näköinen
Koske sen lehmän nisähän,
Jok' on häilynyt härillä,
Kun ei hiehoista herune,
Vasikkaisista valune.“
Iso käski orin rekehen:
Ei istu orin rekehen.
Veikko vei emähevosen:
Neiti tuon sanoiksi virkki:
„En istu hevon rekehen,
Joka lie orilla ollut,
Kun ei varsaset vetäne,
Kuletelle kuutiaiset.“
Marjatta, korea kuopus,
Aina piikoina elävä,
Neitosena niekottava,
Kassapäänä kainustava,
Päätyi karjanpaimeneksi,
Läksi lammasten keralle.
Lampahat meni mäkeä,
Vuonat vuoren kukkulata;
Neiti asteli ahoa,
Lepikköä leyhytteli
Käen kullan kukkuessa,
Hope'isen hoilatessa.
Marjatta, korea kuopus,
Katselevi, kuuntelevi.
Istui marjamättähälle,
Vaipui vaaran rintehelle.
Tuossa tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kuku, kultainen käkönen,
Hope'inen, hoilattele,
Tinarinta, riukuttele,
Saksan mansikka, sanele,
Käynkö viikon villapäänä,
Kauan karjanpaimenena
Näillä aavoilla ahoilla,
Leve'illä lehtomailla!
Kesosenko, kaksosenko,
Viitosenko, kuutosenko,
Vainko kymmenen keseä
Tahi ei täytehen tätänä?“
Marjatta, korea kuopus,
Viikon viipyi paimenessa.
Paha on olla paimenessa,
Tyttölapsen liiatenki:
Mato heinässä matavi,
Sisiliskot siuottavi.
Ei mato maellutkana,
Sisilisko siuotellut.
Kirkui marjanen mäeltä,
Puolukkainen kankahalta:
„Tule, neiti, noppimahan,
Punaposki, poimimahan,
Tinarinta, riipimähän,
Vyö vaski, valitsemahan,
Ennenkuin etana syöpi,
Mato musta muikkoavi!
Sata on saanut katsomahan,
Tuhat ilman istumahan,
Sata neittä, tuhat naista,
Lapsia epälukuisin,

Ei ken koskisi minuhun,
Poimisi minun poloisen."
Marjatta, korea kuopus,
Meni matkoa vähäisen,
Meni marjan katsantahan,
Punapuolan poimintahan
Hyppysillähän hyvillä,
Kätösillä kaunihilla.
Keksi marjasen mäeltä,
Punapuolan kankahalta:
On marja näkemiänsä,
Puola ilmoin luomiansa,
Ylähähkö maasta syöä,
Alahahko puuhun nousta!
Tempoi kartun kankahalta,
Jolla marjan maahan sorti.
Niinpä marja maasta nousi
Kaunoisille kautoloille,
Kaunoisilta kautoloilta
Puhtahille polviloille,
Puhtahilta polviloilta
Heleville helmasille.
Nousi siitä vyörivoille,
Vyörivoilta rinnoillensa,
Rinnoiltansa leuoillensa,
Leuoiltansa huulillensa;
Siitä suuhun suikahutti,
Keikahutti kielellensä,
Kieleltä keruksisihin,
Siitä vatsahan valahti.
Marjatta, korea kuopus,
Tuosta tyytyi, tuosta täytyi,
Tuosta paksuksi panihe,
Lihavaksi liittelihe.
Alkoi pauloitta asua,
Ilman vyöttä völlehtiä,
Käyä saunassa saloa,
Pime'issä pistelläitä.
Emo aina arvelevi,
Äitinsä ajattelevi:
„Mi on meiän Marjatalla,
Ku meiän kotikanalla,
Kun se pauloitta asuvi,
Aina vyöttä völlehtivi,
Käypi saunassa saloa,
Pime'issä pisteleikse?"
Lapsi saattavi sanoa,
Lapsi pieni lausuella:
„Se on meiän Marjatalla,
Sepä Kurjetta rukalla,
Kun oli paljon paimenessa,
Kauan karjassa käveli."
Kantoi kohtua kovoa,
Vatsantäyttä vaikeata
Kuuta seitsemän, kaheksan,
Ynnähän yheksän kuuta,
Vaimon vanha'an lukuhun
Kuuta puolen kymmenettä.
Niin kuulla kymmenennellä
Impi tuskalle tulevi:
Kohtu kääntyvi kovaksi,
Painuvi pakolliseksi.
Kysyi kylpyä emolta:
„Oi emoni, armahani!
Laita suojoa sijoa,
Lämpymyttä huonehutta
Piian pieniksi pyhiksi,
Vaimon vaivahuoneheksi!"
Emo saattavi sanoa,
Oma vanhin vastaella:
„Voi sinua, hiien huora!
Kenen oot makaelema?
Ootko miehen naimattoman
Eli nainehen urohon?"

Marjatta, korea kuopus,
Tuop' on tuohon vastoavi:
„En ole miehen naimattoman
Enkä nainehen urohon.
Menin marjahan mäelle,
Punapuolan poimentahan,
Otin marjan mielelläni,
Toisen kerran kielelläni.
Se kävi kerustimille,
Siitä vatsahan valahti:
Tuosta tyy'yin, tuosta täy'yin,
Tuosta sain kohulliseksi."
Kysyi kylpyä isolta:
„Oi isoni, armahani!
Anna suojoa sijoa,
Lämpymyttä huonehutta,
Jossa huono hoivan saisi,
Piika piinansa pitäisi!"
Iso saattavi sanoa,
Taatto taisi vastaella:
„Mene, portto, poikemmaksi,
Tulen lautta, tuonnemmaksi,
Kontion kivikoloihin,
Karhun louhikammioihin,
Sinne, portto, poikimahan,
Tulen lautta, lapsimahan!"
Marjatta, korea kuopus,
Tuop' on taiten vastaeli:
„En mä portto ollekana,
Tulen lautta lienekänä.
Olen miehen suuren saava,
Jalon synnyn synnyttävä,
Joll' on valta vallallenki,
Väki Väinämöisellenki."
Jo on piika pintehissä,
Minne mennä, kunne käyä,
Kusta kylpyä kysellä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Piltti, pienin piikojani,
Paras palkkalaisiani!
Käypä kylpyä kylästä,
Saunoa Saraojalta,
Jossa huono hoivan saisi,
Piika piinansa pitäisi!
Käy pian, välehen jou'u,
Välehemmin tarvitahan!"
Piltti, piika pikkarainen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Keltä mä kysyn kylyä,
Keltä aihelen apua?"
Sanoi meiän Marjattainen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Kysy Ruotuksen kylyä,
Saunoa Sarajan-suista!"
Piltti, piika pikkarainen,
Tuo oli nöyrä neuvottava,
Kärkäs ilman käskemättä,
Kehumattaki kepeä,
Utuna ulos menevi,
Savuna pihalle saapi.
Kourin helmansa kokosi,
Käsin kääri vaattehensa,
Sekä juoksi jotta joutui
Kohin Ruotuksen kotia.
Mäet mätkyi mennessänsä,
Vaarat notkui noustessansa,
Kävyt hyppi kankahalla,
Someret hajosi suolla.
Tuli Ruotuksen tupahan,
Sai sisälle salvoksehen.
Ruma Ruotus paitulainen
Syöpi, juopi suurten lailla
Päässä pöyän paioillansa,
Aivan aivinaisillansa.

Lausui Ruotus ruoaltansa,
Tiuskui tiskinsä nojalta:
„Mitä sie sanot, katala?
Kuta, kurja, juoksentelet?“
Piltti, piika pikkarainen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Läksin kylpyä kylästä,
Saunoa Saraojalta,
Jossa huono hoivan saisi:
Avun ange tarvitseisi.“
Ruma Ruotuksen emäntä
Käet puuskassa käveli,
Liehoi sillan liitoksella,
Laahoi keskilattialla.
Itse ennätti kysyä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kellen kylpyä kyselet,
Kellen aihelet apua?“
Sanoi Piltti, pieni piika:
„Kysyn meiän Marjatalle.“
Ruma Ruotuksen emäntä
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei kylyt kylähän joua,
Ei saunat Sarajan suulta.
On kyly kytömäellä,
Hepohuone hongikossa
Tuliporton poiat saa'a,
Lautan lapsensa latoa:
Kun hevonen hengännevi,
Niinp' on siinä kylpeötte!“
Piltti, piika pikkarainen,
Pian pistihe takaisin,
Sekä juoksi jotta joutui.
Sanoi tultua ta'atse:
„Ei ole kylpyä kylässä,
Saunoa Saraojalla.
Ruma Ruotuksen emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
'Ei kylyt kylähän joua,
Ei saunat Sarajan suulta.
On kyly kytömäellä,
Hepohuone hongikossa
Tuliporton poiat saa'a,
Lautan lapsensa latoa:
Kun hevonen hengännevi,
Niin on siinä kylpeköhön!'
Niinp' on, niin sanoi mokomin,
Niinpä vainen vastaeli.“
Marjatta, matala neiti,
Tuosta täytyi itkemähän.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Lähteä minun tulevi
Niinkuin muinenki kasakan
Eli orjan palkollisen
— Lähteä kytömäelle,
Käyä hongikkokeolle!“
Käsin kääri vaattehensa,
Kourin helmansa kokosi;
Otti vastan varjoksensa,
Lehen lempi suojaksensa.
Astua taputtelevi
Vatsanvaivoissa kovissa
Huonehesen hongikkohon,
Tallihin Tapiomäelle.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tule, Luoja, turvakseni,
Avukseni, armollinen,
Näissä töissä työlähissä,
Ajoissa ani kovissa!
Päästä piika pintehestä,
Vaimo vatsanvääntehestä,
Ettei vaivoihin vajoisi,
Tuskihinsa tummeneisi!“

Niin perille päästyänsä
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Henkeäs, hyvä hevonen,
Huokoas, vetäjä varsa,
Kylylöyly löyhäytä,
Sauna lämpöinen lähetä,
Jotta, huono, hoivan saisin!
Avun, ange, tarvitseisin.“

Henkäsi hyvä hevonen,
Huokasi vetäjä varsa
Vatsan kautta vaivaloisen:
Min hevonen hengähtävi,
On kuin löyly lyötäessä,
Viskattaessa vetonen.

Marjatta, matala neiti,
Pyhä piika pikkarainen,
Kylpi kylyn kyllältänsä,
Vatsan löylyn vallaltansa.
Teki tuonne pienen poian,
Latoi lapsensa vakaisen
Heinille hevosen luoksi,
Sorajouhen soimen päähän.

Pesi pienen poikuensa,
Kääri kääreliinahansa;
Otti pojan polvillensa,
Laittoi lapsen helmahansa.

Piiletteli poiuttansa,
Kasvatteli kaunoistansa,
Kullaista omenuttansa,
Hope'ista sauvoansa.
Sylissänsä syöttelevi,
Käsissänsä kääntelevi.

Laski pojan polvillensa,
Lapsen lantehuisillensa,
Alkoi päätänsä sukia,
Hapsiansa harjaella;
Katoi poika polviltansa,
Lapsi lannepuoliltansa.

Marjatta, matala neiti,
Tuosta tuskille tulevi.
Rapasihe etsimähän.
Etsi pientä poiuttansa,
Kullaista omenuttansa,
Hope'ista sauvoansa
Alta jauhavan kivosen,
Alta juoksevan jalaksen,
Alta seulan seulottavan,
Alta korvon kannettavan,
Puiten puut, jaellen ruohot,
Hajotellen hienot heinät.

Viikon etsi poiuttansa,
Poiuttansa, pienuttansa.
Etsi mäiltä, männiköiltä,
Kannoilta, kanervikoilta,
Katsoen joka kanervan,
Joka varvikon vatoen,
Kaivellen katajajuuret,
Ojennellen puien oksat.

Astua ajattelevi,
Käyä kääperöittelevi:
Tähti vastahan tulevi.
Tähelle kumarteleikse:
„Oi Tähti, Jumalan luoma!
Etkö tieä poiuttani,
Miss' on pieni poikueni,
Kultainen omenueni?“

Tähti taisi vastaella:
„Tietäisinkö, en sanoisi.
Hänpä on minunki luonut
Näille päiville pahoille,
Kylmillä kimaltamahan,
Pime'illä pilkkimähän.“

Astua ajattelevi,
Käyä kääperöittelevi:

Kuuhut vastahan tulevi.
Niin Kuulle kumarteleikse:
„Oi Kuuhut, Jumalan luoma!
Etkö tieä poiuttani,
Miss' on pieni poikueni,
Kultainen omenueni?“
Kuuhut taisi vastaella:
„Tietäisinkö, en sanoisi.
Hänpä on minunki luonut
Näille päiville pahoille,
Yksin öillä valvomahan,
Päivällä makoamahan.“
Astua ajattelevi,
Käyä kääperöittelevi:
Päätyi Päivyt vastahansa.
Päivälle kumarteleikse:
„Oi Päivyt, Jumalan luoma!
Etkö tieä poiuttani,
Miss' on pieni poikueni,
Kultainen omenueni?“
Päivyt taiten vastaeli:
„Kyllä tieän poikuesi!
Hänpä on minunki luonut
Näille päiville hyville,
Kullassa kulisemahan,
Hopeassa helkkimähän.
„Jopa tieän poikuesi!
Voi, poloinen, poiuttasi!
Tuoll' on pieni poikuesi,
Kultainen omenuesi,
Onp' on suossa suonivyöstä,
Kankahassa kainalosta.“
Marjatta, matala neiti,
Etsi suolta poikoansa.
Poika suolta löyettihin,
Tuolta tuotihin kotia.
Siitä meiän Marjatalle
Kasvoi poika kaunokainen.
Ei tietä nimeä tuolle,
Millä mainita nimellä.
Emo kutsui kukkaseksi,
Vieras vennon joutioksi.
Etsittihin ristijätä,
Katsottihin kastajata.
Tuli ukko ristimähän,
Virokannas kastamahan.
Ukko tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„En mä risti riivattua,
Katalata kastakana,
Kun ei ensin tutkittane,
Tutkittane, tuomittane.“
Kenpä tuohon tutkijaksi,
Tutkijaksi, tuomariksi?
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Sepä tuohon tutkijaksi,
Tutkijaksi, tuomariksi!
Vaka vanha Väinämöinen,
Tuop' on tuossa tuomitsevi:
„Kun lie poika suolta saatu,
Maalta marjasta si'ennyt,
Poika maahan pantakohon,
Marjamättähän sivulle,
Tahi suolle vietäköhön,
Puulla päähän lyötäköhön!“
Puhui poika puolikuinen,
Kaksiviikkoinen kajahui:
„Ohoh sinua, ukko utra,
Ukko utra, unteloinen,
Kun olet tuhmin tuominnunna,
Väärin laskenna lakia!
Eipä syistä suuremmista,
Töistä tuhmemmistakana

Itseäsi suolle viety
Eikä puulla päähän lyöty,
Kun sa miesnä nuorempana
Lainasit emosi lapsen
Oman pääsi päästimeksi,
Itsesi lunastimeksi.
„Ei sinua silloinkana,
Eip' on vielä suolle viety,
Kun sa miesnä nuorempana
Menettelit neiet nuoret
Alle aaltojen syvien,
Päälle mustien mutien.“
Ukko risti ripsahutti,
Kasti lapsen kapsahutti
Karjalan kuninkahaksi,
Kaiken vallan vartijaksi.
Siitä suuttui Väinämöinen,
Jopa suuttui ja häpesi.
Itse läksi astumahan
Rannalle merelliselle.
Tuossa loihe laulamahan,
Lauloi kerran viimeisensä:
Lauloi vaskisen venehen,
Kuparisen umpipurren.
Itse istuvi perähän,
Läksi selvälle selälle.
Virkki vielä mennessänsä,
Lausui lähtiellessänsä:
„Annapas ajan kulua,
Päivän mennä, toisen tulla,
Taas minua tarvitahan,
Katsotahan, kaivatahan
Uuen sammon saattajaksi,
Uuen soiton suorijaksi,
Uuen kuun kulettajaksi,
Uuen päivän päästäjäksi,
Kun ei kuuta, aurinkoa
Eikä ilmaista iloa.“
Siitä vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi
Venehellä vaskisella,
Kuutilla kuparisella
Yläisihin maaemihin,
Alaisihin taivosihin.
Sinne puuttui pursinensa,
Venehinensä väsähtyi.
Jätti kantelon jälille,
Soiton Suomelle sorean,
Kansalle ilon ikuisen,
Laulut suuret lapsillensa.

* * *

Suuni jo sulkea pitäisi,
Kiinni kieleni sitoa,
Laata virren laulannasta,
Heretä heläjännästä.
Hevonenki hengähtävi
Matkan pitkän mentyänsä,
Rautanenki raukeavi
Kesäheinän lyötyänsä,
Vetonenki vierähtävi
Joen polvet juostuansa,
Tulonenki tuikahtavi
Yön pitkän palettuansa;
Niin miks' ei runo väsyisi,
Virret vienot vierähtäisi
Illan pitkiltä iloilta,
Päivänlaskun laulannoilta?
Noin kuulin saneltavaksi,
Toisin tutkaeltavaksi:
„Eipä koski vuolaskana
Laske vettänsä loputen,
Eikä laulaja hyväinen
Laula tyynni taitoansa.

Mieli on jäämähän parempi
Kuin on kesken katkemahan.“
Niin luonen, lopettanenki,
Herennenki, heittänenki.
Kerin virteni kerälle,
Sykkyrälle syylättelen,
Panen aitan parven päähän,
Luisten lukkojen sisälle,
Jost' ei pääse päivinänsä,
Selviä sinä ikänä
Ilman luien lonsumatta,
Leukojen leveämättä,
Hammasten hajoamatta,
Kielen keikkelehtämättä.
Mitäs tuosta, jos ma laulan,
Jos ma paljoki pajahan,
Jos laulan jokaisen lakson,
Joka kuusikon kujerran!
Ei ole emo elossa,
Oma vanhin valvehella
Eikä kulta kuulemassa,
Oma armas oppimassa:
On mua kuuset kuulemassa,
Hongan oksat oppimassa,
Koivun lehvät lempimässä,
Pihlajat pitelemässä.
Piennä jäin minä emosta,
Matalana maammostani.
Jäin kuin kiuruksi kivelle,
Rastahaksi rauniolle,
Kiuruna kivertämähän,
Rastahana raikkumahan,
Vaimon vierahan varahan,
Ehtohon emintimäisen.
Se mun karkotti, katalan,
Ajoi lapsen armottoman
Tuulipuolelle tupoa,
Pohjaispuolelle kotia,
Vieä tuulen turvatointa,
Ahavaisen armotointa.
Sainpa, kiuru, kiertämähän,
Lintu kurja, kulkemahan,
Vieno, maita vieremähän,
Vaivainen, vaeltamahan,
Joka tuulen tuntemahan,
Ärjynnän älyämähän,
Vilussa värisemähän,
Pakkasessa parkumahan.
Moni nyt minulla onpi,
Usea olettelevi
Virkkaja vihaisen äänen,
Äänen tuiman tuikuttaja.
Ken se kieltäni kirosi,
Kenpä ääntä ärjähteli;
Soimasi sorisevani,
Lausui liioin laulavani,
Pahasti pajattavani,
Väärin virttä vääntäväni.
Elkätte, hyvät imeiset,
Tuota ouoksi otelko,
Jos ma, lapsi, liioin lauloin,
Pieni, pilpatin pahasti!
En ole opissa ollut,
Käynyt mailla mahtimiesten,
Saanut ulkoa sanoja,
Loitompata lausehia.
Muut kaikki oli opissa,
Mie en joutanut kotoa
Emon ainoan avusta,
Yksinäisen ympäriltä.
Piti oppia kotona,
Oman aitan orren alla,
Oman äitin värttinöillä,
Veikon veistoslastusilla,

Senki piennä, pikkaraisna,
Paitaressuna pahaisna.
Vaan kuitenki kaikitenki
La'un hiihin laulajoille,
La'un hiihin, latvan taitoin,
Oksat karsin, tien osoitin.
Siitäpä nyt tie menevi,
Ura uusi urkenevi
Laajemmille laulajoille,
Runsahammille runoille
Nuorisossa nousevassa,
Kansassa kasuavassa.

Loppu.

Loihtulukujen luettelo.